

EQUAL

Terttu Nupponen (toim.)

Kuusi tutkimusnäkökulmaa Kuriirin työhön

Kuriiri-projekti, Keski-Suomen Yhteisöjen Tuki
Vapaudenk. 46b 2.krs
www.kyt.st

ISBN 952-99523-2-5 (sid.)
ISBN 952-99523-3-3 (PDF)
Kirjapaino Oma Oy
Jyväskylä 2005

Sisällysluettelo

Terttu Nupponen: Kirjan aluksi.....	3
Chiara Valentini: The Communication Quality of Kuriiri Project.....	4
Veli-Matti Salminen: Toimijaverkostot ja sektorien yhteistyö Kukuloiden Kuriirissa.....	20
Riitta Mäkinen: Asiakkuus ja subjektiiviset hyötykokemukset Kuriiri-projektissa.....	29
Juhani Louhela: Tarinallisen ryhmän menetelmä - vertaistukea ja etsintää.....	49
Päivi Kaski: Kanava-Kuriiri osallisuuden mahdollistajana. Euroopan unionin yhteisöaloiteohjelman paikallinen toiminta tehdasyhdyskunnan ytimessä.....	64
Terttu Nupponen: EU-hankkeen sisäkehällä ja ulkokehällä.....	88
Kirjoittajat.....	113

Kirjan aluksi

Tämä artikkelikokoelma kertoo tutkimusyhteistyön tuloksista Kuriirissa. Kokoelma kuvaa sitäkin, kuinka moninaisia ja hedelmällisiä tutkimuskysymyksiä EU-lähtöinen hanke herättää nykyisenä suomalaisen työllisyyspolitiikan ja yhteiskuntapolitiikan murrosaikana.

Kirjoittajat tarkastelevat

- tiedonvälitystä ja vuorovaikutussuhteita Kuriirissa ja sen teematyöskentelyssä italialaisten, espanjalaisten ja saksalaisten kumppaniprojektien kanssa,
- Kukkuloiden Kuriiria sektoriyhteistyön kokeilukenttänä,
- Kuriirin työhön osallistuneiden työttömien ihmisten kokemuksia Kuriirin työstä,
- tarinallisen ryhmätyömenetelmän luonnetta ja tehtäviä työttömien kanssa tehtävässä työssä,
- hanketyötä paikallisena vaikuttamisena Lappeenrannassa
sekä
- kumppanuusrakennetta ja osaprojektien yhteistyösuhteita muiden paikallisten toimijoiden kanssa Kuriirissa.

Kolme kirjoittajaa työskenteli projektin palkkalistoilla. Juhani Louhela oli Koura-Kuriirin kouluttaja-tutkija, tarinallisen ryhmätyömenetelmän kehittäjä. Riitta Mäkinen tuli elokuussa 2004 Kuriiriin tutkimusharjoittelijaksi ja jatkoi vuonna 2005 tutkijana ja koordinaattorina. Terttu Nupponen työskenteli Kuriirissa tutkijana: osallistui itsearviointityöhön, huolehti tietopalvelusta, viritti tutkimusyhteistyötä ja kartoitti projektin yhteistyöverkostoja ja toimintamalleja.

Päivi Kaski osallistui Kanava-Kuriirin johtoryhmän työskentelyyn, antoi työnohjausta sen henkilökunnalle, teki syksyllä 2004 osaprojektin osallisten haastatteluja ja keräsi tutkimusaineistoa yhteiskuntapolitiikan lisensiaatintyönsä lähtökohdaksi.

Veli-Matti Salminen teki Jyväskylän yliopistoon Kukkuloiden Kuriirista sosiologian pro gradu-tutkielman syksyllä 2003.

Chiara Valentini kartoitti kesällä 2004 kyselyllä Kuriirin henkilökunnan sekä kansainvälisen 4Work-yhteistyön kumppaneiden vuorovaikutusta ja tiedonvälitystä.

Toivon, että meidän kirjamme virittää mielenkiintoa Kuriirin työskentelyä kohtaan. EU-lähtöisen hanketyön vertaileva ja myös teoreettisesti tietoinen tutkimus on ilmeisen tarpeellista. Suomalaisesta hanketyöstä on aika keskustella ja sitä on syytä tutkia myös muista kuin vain onnistumisen ja hyödyn näkökulmista.

Kirjoittajien näkemykset ovat heidän omia näkemyksiään.

Kiitos kirjoittajille hyvästä yhteistyöstä. Kiitän niin ikään työtovereita, jotka myös kommentoivat käsikirjoitustekstejä, sekä kirjan toimittamisessa muutenkin auttaneita työtovereita. Erityiset kiitokset kuuluvat kirjan taittajalle Riikka Jumppaselle.

Jyväskylässä 31. maaliskuuta 2005

Terttu Nupponen

The Communication Quality of Kuriiri project

Chiara Valentini

1. Introduction

The aim of this research is to investigate the communication quality of employees working in Keski-Suomen Yhteisöjen Tuki (KYT), the Supporting Association for Third Sector Organisations in Central Finland, which were involved in the national project Kuriiri and in the transnational project 4Work. Specifically it will be considered communication quality as indicator of functionality and efficiency of such group. The reasons of this investigation are related to the future developments of this project and its need for a better communication and functionality. Essential basis for this analysis comes from my questionnaire which were sent in summer 2004 to those people who were in 2002-2004 collaborating at the 4Work Transnational Partnership.

The importance of communication in public organizations as function of well-being for employees and external networking has been also reconsidered by the managerial area of the Kuriiri project as something to be implemented. In fact communication among employees working at national and transnational level is playing a key-role in the development of the activities and co-operation among different groups. Dealing with transnational projects requires also specific skills, such as knowledge of foreign languages, knowledge about different cultures and realities, spirit of initiative, collaborative attitude and etc, that are the essential instrument for the achievement of project's goals. Moreover communication plays an important role in knowledge management. Employees are the organisation's brain cells, and communication represents the nervous system that carries this information and shared meaning to vital parts of the organisational body. Effective communication minimizes the "silos of knowledge" problem that undermines an organisation's potential (Shapiro, Wong, Perreault, & McCarthy; 2001).

People working in Keski-Suomen Yhteisöjen Tuki (KYT) for Kuriiri project at national level have expressed their will to improve the quality of communication in view of future developments and co-operations with other organizations in Finland and abroad. As Porter and Roberts (1993) say, "Communication as a function enhances interaction between the organisation and its social environment". By keeping communication channels open, the public organisation is given a basis upon which it can operate together with other parties. In view of this necessity an analysis of the current communication quality among Kuriiri employees was indispensable, before starting some specific training activities and/or some managerial planning.

2. Kuriiri project and its organization, Keski-Suomen Yhteisöjen Tuki (KYT)

Keski-Suomen Yhteisöjen Tuki (KYT), the Supportive Association for the Third Sector Organisations is an intermediary body, which provides special services and gives support for the non-profit organisations in Central Finland. Its aim is to help non-profit organisations to develop their activities. In Finland NGO sector compared to the public sector is not very well established, in this sense KYT is trying to improve the quality of the management.

KYT has two organizational forms, the KYT cooperative and the KYT association, both founded between 1999 and 2001. The function of the cooperative is to maintain a firm of accountants, which provides administrative services for local associations such as bookkeeping, payment applications, auditing of the accounts and the overall financial administration of the associations. It also gives training for the non-profit associations on administrative matters. The cooperative has four hired accountants and 70 client associations at the beginning of the year 2004. The association provides counselling and guidance services for the local non-profit associations. It seeks for finance possibilities, helps to plan and evaluate projects. It can also administer some projects in behalf of the associations.

KYT association runs eleven projects of its own: the Kuriiri -project (EQUAL), Antenni project (continuation project for the ESF LSC project), InnoPoint –project for modelling social enterprises to the third sector (ESF), Palko –project (Emotr), Networkshop –project (ERF), Melting Pot –project (ERF), Selkkis –project (RAY), BE 4 KYT (Labour ministry), Social house managing -pilot project- and the rebuilding project of the local Artists House. The association has 48 employees in 2004. As an intermediary body the Supportive Association for the Third Sector Organisations in Central Finland maintains the networking between the public sector organizations and the NGOs in the area of Central Finland.

2.1. Kuriiri project

Kuriiri project is one of the eleven projects carried by KYT and it is also subdivided in four sub-projects (Kuriiri subprojects) developed independently in four different municipalities, Jyväskylä, Kuopio, Lappeenranta and Rovaniemi, and it involves 36 employees. Each subproject in these cities has its own responsibilities and it develops local activities. The localisation of the activities and networking are the core methodologies for creating a more suitable service for the unemployed citizens.

Kuriiri's aim is to help people in these districts to get employment and to prevent social exclusion by using and improving local resources and regional networks. The project's original idea is to develop a model for the housing districts that can be activated whenever their unemployment rate exceeds the average and social problems begin to accumulate. In this sense this model can be applicable not only in Finland but elsewhere too, in order to regenerate housing districts that are declining or in danger of decline and help unemployed people living such district. In practice the Kuriiri's activities focused on training and empowering the unemployed people, while the idea of the regenerating work is still in process of development.

Kuriiri project, as national project regarding social exclusion in the labour market, is also part

of the European Union programme called Equal. This programme was funded through the European Social Fund and is an initiative which tests and promotes new means of combating all forms of discrimination and inequalities in the labour market, both for those in work and for those seeking work, through transnational co-operation. Equal also includes actions to help the social and vocational integration of asylum seekers. It operates across identified thematic fields, which embrace the four pillars of the European Employment Strategy and support for asylum seekers. It funds activities implemented by strategic partnerships called Development Partnerships (DPs).

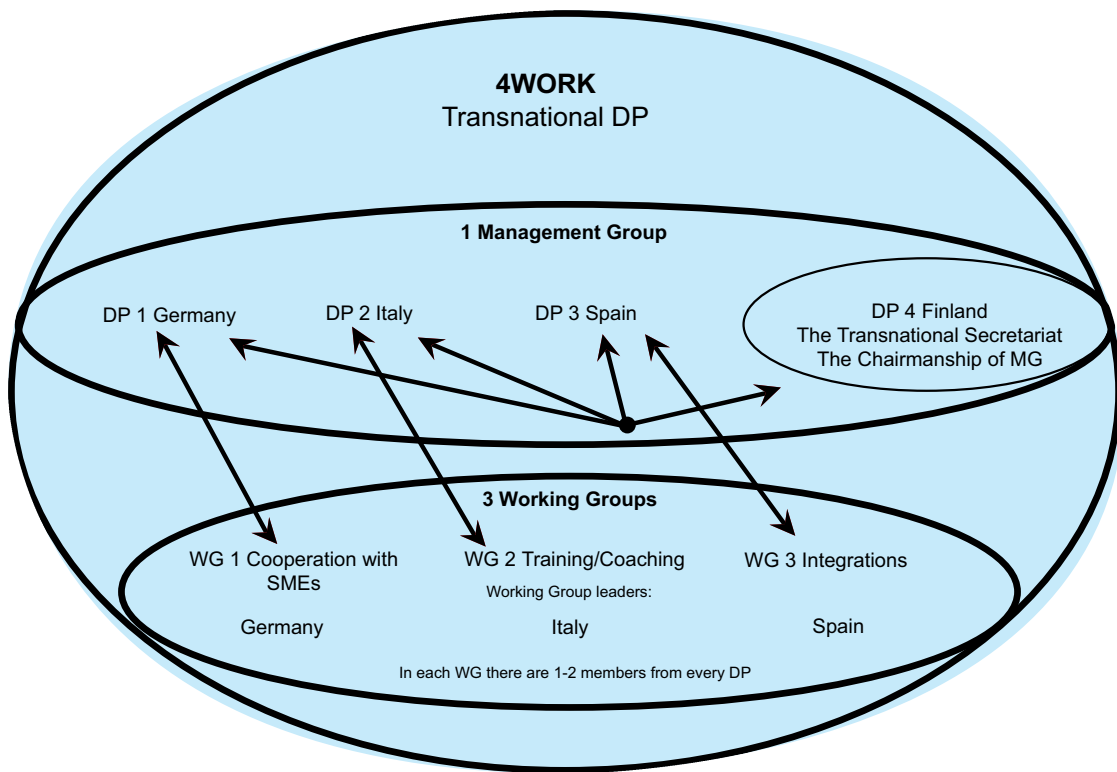
In Kuriiri project the transnational co-operation has been made with partnerships in Trier, Germany; Zaragoza, Spain; and Tortona, Italy¹. These partners co-operated and shared their knowledge about social exclusion under a transnational project called 4Work project. Moreover Kuriiri project as part of Equal, receives 50% of its budget from European Social Fund, 45% from the Finnish Ministry of Social and Health Affairs and 5% from the municipalities where the sub-projects are implemented.

2.2. Structure of 4WORK project

The 4Work project is the transnational co-operation of four partnerships under Equal programme. Kuriiri is one of the four national projects representing this co-operation. In 4Work project there are three working groups each concentrating on specified themes ("Training", "Cooperation with small and middle sized enterprises" and "Integration"). Each partners named 1-2 representatives to each working group. Then every working group chose among themselves the responsibility person.

The working groups' first task was to define their objectives, strategy, timetable and roles of members. Then its main target was to examine the methods, problems and solutions concerning their themes and develop new practises. They were on charge of producing material and sharing the developed and found practises (information, knowledge, ideas) to all others in partnership and also to wider audience. Instead the essential function of the management group was the monitoring of working groups' work once they have been initiated and the co-operation among all of them.

The management group had the responsibility for monitoring the work progress, which was based on the working plan and on the aims and targets of the transnational partnership. A work plan was produced in the beginning of the project and covered the whole work period. It contained milestones, dates and responsibilities. The work progress had been under exam on every management group meeting. The idea was to check if the work progress was following the plan or differentiating. In the last case the management group task was to discuss alternatives and possibilities for keeping the original work plan.

Picture 1. Chart developed by Mr. Reijo Pesonen representing the structure of 4Work project.

3. The importance of communication for a public organisation

Communication as main strategic factor of a company for many years was underestimated and considered an appendix of marketing. Recently, the importance of communication has been re-considered as fundamental and necessary function of any kind of organisation (Likert, 1993). In fact communication is one of the practical areas utilised by an organisation in order to solve or prevent problems (Glauser, 1984). Previously, finance, marketing and human resource were all particularly considered to be useful areas but nowadays it is also important to look at the functioning of the organisation from a communication viewpoint because the interdependency of society has increased (Dutton, 1998).

In the last 10 years many important private companies have developed new communication strategies and methods to evaluate their programmes, especially because of this importance. Also public institutions and nongovernmental organisations (NGOs) have recently understood the relevance of communication (Schuler, 1995). To be effective and less bureaucratic, public organisations are adopting more and more private methodology of managing, including communication; in this sense they are trying to become more competitive and market oriented (Shapiro, Wong, Perreault, & McCarthy, 2001).

Unfortunately for many employees of the public sector, communication is still seen as a collection of operational activities executed by communication experts, which does not have any relevance for their activities (McShane, 2001). Different studies have shown that not only the communication department needs to communicate well but also the organisation and its employees should do (Lengel & Daft, 1988; Likert, 1993; Barker & Camarata, 1998). It is an approach that

is important for many within the organisation. In fact everyone within their own network of internal and external relations should be able to communicate promptly in any situation. Moreover dealing with communication has its own rules and implications. It is necessary in this sense that each employee is trained for it. Communication experts inspire others within the organisation to apply this approach in their behaviour and encourage others to be equipped for it (McShane, 2001). The whole organisation needs to have communication skills and think from the target groups' viewpoint.

4. How can communication be improved?

First of all it is necessary to evaluate the state of the communication among Kuriiri people, which means to estimate the communication quality. For communication quality, it is meant:

The degree to which communication contributes to the effectiveness of organisational policy and strengthens relations with parties upon which the organisation depends in order to be able to function well (Vos & Schoemaker, 2004).

Communication quality for its nature has always been very difficult to evaluate (Porter & Roberts, 1993). If it is easy to measure the results of a specific marketing strategy in quantity of products/services sold, it is not the same for communication. Recently some important scientists have tried to develop a method of investigation, which could score the communication quality (Vos & Schoemaker, 2004). This method, called "Balanced scorecard", analyses the scores of the respondents' answers by considering the specific function and dimension of the questions. This method, created for private companies, has been modified by prof. Vos and her team, to be used also for public institutions. For its usability this method has been applied in this research for analysing the communication quality of Keski-Suomen Yhteisöjen Tuki (KYT) among people working for Kuriiri project and for knowing which aspects of the communication should be improved inside this organisation.

5. The research context

Because of the complex structure of the project, the focus of this research is on internal and external communication of Kuriiri workers' dealing with the national and transnational project 4Work. The research will investigate if the organisational communication is effective and appropriate, and also it will investigate the partners' perceptions of state of communication in the project.

Cultural barriers related to different working habits, perceptions and methodologies of approach to the problem and the linguistic differences, considering that the official language is English and none of the countries involved is an English speaking country are important parameters to be measured in this analysis (Dutton, 1998). Bearing in mind this limitation it is remarkable to see if the Kuriiri group was able to deliver a proper and clear flow of information equally in the national project and in the transnational project.

6. Method of research

For this research it has been used a new version of the Kaplan and Norton's "Balanced scorecard" developed by professor Marita Vos for investigating the state of communication in the public sector (Vos & Schoemaker, 2004). Prof. Vos with her Research group in Governmental Communication at the Utrecht University of professional Education has created a questionnaire, which is based on balanced scorecard, that is an established research method to evaluate management system in different companies. The questionnaire is focused on three communication functions, namely corporate communication, policy communication and organisation-related communication.

In order to obtain a clear view of the options available for further improvement, the statements of the questionnaire are itemised on several dimensions such as the transparency, accessibility of information and organisation, publicity via the media, responsiveness, interactive policy, communication policy, effectiveness and efficiency of communication. Those dimensions are considered in each communication function. This technique implies a net structure where dimensions and functions cross each other giving a 360-degree prospective of the communication quality of the organisation investigated. In fact the questionnaire was divided in three sections, corresponding to the three functions of analysis, and each of them had 12 main statements and different sub-statements. The seven dimensions, mentioned before, were also present in all three sections within the sub-statements. Specifically each sub-statement represented one specific dimension. The scores that respondents gave to each sub-statement, were first summed considering the section of belonging (vertically scoring). The vertically scoring gave a total score for each function per questionnaire analysed, so in this case three scores. Then the sub-statements scores were summed by considering the dimension they belonged to (horizontally scoring), which means summing all the sub-statements corresponding to a specific dimension in all the three sections. So at the end it was possible to have seven total scores corresponding to the seven dimensions. The idea is to have some numerical data per section of investigation and per item in order to evaluate each function and dimension. Because in each section there are all the dimensions considered, the analysis is vertically and horizontally made.

The form of the questionnaire developed by prof. Vos and her group fitted quite easily to the Kuriiri project, because the organisation is a non-governmental institution. However some modifications were necessary to adapt it on the needs and specifications of this project (cfr. Vos & Schoemaker, 2004). Moreover, this questionnaire is a useful and practical method to figure out which are the strengths and weaknesses of an organisation from the point of view of the communication. Communication itself was not an easy subject to analysis and evaluate, perhaps for its structure and function, perhaps for the methodologies adopted (Fleisher & Mahaffy, 1997). With the "Balance scorecard" method for governmental institutions a big step was made toward this direction. It is a functional method, which can help each organisation to its state of communication and its possible improvement.

Moreover the communication quality of Kuriiri employees was analysed not only with the results of the questionnaire but also taking in consideration its information flow, its partners cooperation and its promotion and publicity in Finland. These data were gathered from official documents, by analysing the minutes of each 4Work meetings, and from a direct interview with the director of the Kuriiri project.

6.1. Target groups

The questionnaire was sent by email to each participant of 4Work meetings, the co-ordinator and director of 4Work and to the Kuriiri working group members. Specifically there are 3 kinds of respondents:

- Management and working groups' members of 4Work transnational partnerships from each of the four countries,
- Project Coordinator of the Kuriiri project and Director² of Keski-Suomen Yhteisöjen Tuki (KYT),
- Kuriiri employees from each of the four subprojects, who have participated in 4Work partnership collaboration.

All of those target groups are essential in the analysis of Kuriiri project. All of them were working both at the national and transnational level and they are the physical link between their national project's members and the partnerships.

6.2. The questionnaire

A prototype of questionnaire was sent to some Kuriiri working employees to test its reliability. It came out that many problems appeared about the understanding of technical language, so a second questionnaire was created.

After this second round of questionnaire³, the quality of the answers ameliorate, even though some invalid answers remained. For invalid answer is meant the answer to a question that is misunderstood by the respondent, as far as can be determined by the interaction. For example, the question with the highest amount of invalid answers, concerned the internal image of the organisation. It appeared that respondents did not answer the questions related to the internal image of their organisation, basically because they do not have a clear idea about which internal image their organisation has or they are not aware about the activities implemented in this context. Another invalid question was related to the application of new policies and their clear and active communication. The management groups could answer properly about new policies and communication towards citizens, stakeholders and each national government but this was not the same for the working groups. These employees had a vague idea what their association was doing.

6.3. The information flow

The information flow and the principals of communication related to Kuriiri national project and 4Work project have been decided implicitly among other activities and in different, unpredictable situations. No specific communication strategies were used, neither specific training were implemented. Hence, the communication among partnerships was based on previous employees skills in information diffusion.

The partnerships methodologies for sharing information, results and working tools was based in a Intranet environment where all the staff had accessibility to all information and could update its own activities too. Additionally emails, phone calls and exchange and study tours were organised in order to see the work context of each partnership and their activities in local backgrounds. Furthermore regular meetings, discussions between the management group and sub-

projects have been taken locally in the four project towns and then between the management group and the three working groups at transnational level in all the four countries.

Regarding the level of the information flow between sub-projects management group and other staff groups, recently studies (Mäkinen & Nupponen, 2004) on Kuriiri employees showed that those who have worked in a temporary contract⁴ for the sub-projects have a quite high level of satisfaction compared with those who have worked in a permanent position. This last group of investigation had also more concerns in the quality and the quantity of information needed. It is remarkable to notice that people who have worked in a permanent position, had a broader view of what it is needed as training material and information about Kuriiri sub-projects than those who came only for a short period and who dealt with one part of the project (Rosenfeld, Richman & May 2004).

From other hand almost all the respondents agree that the information flow between project management group and other employers was pretty sufficient. Again the differences between temporary and permanent employees were related with their different experiences in the project. People working in a temporary work relationship tended to see the information flow more positive than their co-workers in a permanent position, but none of them thought that the information flow is fully sufficient. Finally when the information flow was considered between the Kuriiri's sub-projects and KYT in general, permanent employees asserted that it was neither insufficient nor sufficient, while the temporary employees were more satisfied (Mäkinen & Nupponen, 2004). The reasons of these differences are related with the knowledge about the organization developed in a longer period and the importance of the self-satisfaction in a work environment (Porter & Roberts, 1993).

6.4. Partners' cooperation

In this kind of partnerships, an open and efficient communication between those involved was key for efficient partnership working and is fundamental to achieve the goals planned. 4Work collaboration showed to be effective to work as a network with a shared objective of "working together" and with a purpose to support local initiatives dynamics. Moreover Kuriiri managerial staff showed to have strong, existing links between local partners, due to the small size of the target area and past experience of working together. Those aspects contributed significantly to good partnership working. In addition involvement of most relevant organisations was a fundamental issue not only for sponsoring reasons but also for know-how knowledge (Hargie & Tourish, 2000). Especially Kuriiri subprojects tried to benefit of the collaboration of different network such as social welfare office /local social work, local employment office, Association of unemployed persons.

Even though the communication among these associations and organisations were having high consideration, Kuriiri management group expressed its will to improve the communication among partnerships for further collaboration. It should be noticed that communication, particularly in meetings, is a key area, which managers frequently identify as a problem (Rosenfeld, Richman & May 2004). Too often they do not achieve what is intended, real meaning is lost, people feel frustrated because they are not listened to, and poor quality decisions result. In fact when communication among employees of subproject was investigated, not all employees replied that

disagreements were solved in a constructive manner. Those who have a temporary position thought that the divergences were in some extent solved, differently those who have permanent position in Kuriiri subprojects had greater concerns regarding the way discrepancies were handled (Mäkinen & Nupponen, 2004). When the questions was extended to Kuriiri project (national level) many employees felt confused and did not know how agreements were made. This tendency was typical particularly for employees working in a temporary position and also occurred among some permanent employees of the actual management group (project coordinator, director and researcher). Hence it was recognised from the managerial group the necessity to ensure that organisations in the local and national partnership networks of Kuriiri are better informed and more consistent.

6.5. Promotion and publicity

The traditional means for Kuriiri project were press, in form of articles in local newspapers local, leaflets, posters and promotional information events radio. The press coverage included articles in the local press providing information on the size of total grant allocation in each area, the impact of the project on enterprise creation, the social economy and employment, details on specific, confirming political support to the project, etc. Information events included seminars about unemployment situation, economic regeneration, and equal opportunities, info sessions in municipalities to raise the awareness of the general public and dissemination conferences carried out in most areas at the beginning and end of the project.

The “Good Practice Book”, which was the results of the transnational cooperation, confirmed however to be most effective for promoting the project and attracting potential promoters. This, combined with direct contact with target groups revealed the importance of methods that reach directly the target groups as opposed to methods where target groups receive the information through an “impersonal” channel (broadcast media, press, leaflets, etc). Experiences from different projects confirm the importance of direct contact. Direct contact were taken with municipalities, with potential participants and beneficiaries and local structures. Also in this context communication is very important because it promotes the reputation of the public organisation and increases awareness of its products and services. Information exchange is also necessary for co-operation within the organisation.

7. Results

Before analysing the results of this investigation some specifications about the weight of each function and dimension in the questionnaire need to be explained. The respondents had possibility to choose their answer for each sub-statement within a scale from 1 to 5, where 1 represents weak agreement to the affirmation and 5 very good agreement. When the assertion was not clear for the respondent or he/she did not know how to answer, an empty space was left. This empty space was considered 0 as score.

In the questionnaire there were 12 statements for each section. Each statement is composed of different in number and in aspect sub-statements. To calculate the value of each statement,

it is necessary to sum all scores of its sub-statements and then multiply this value by 20, which gives the real value of the statement. Hence the values of the statements lie between 20 and 100. In order to get a weighted score, this value needs to be multiplied by a specific factor, which is a number between 3 to 10.

To calculate the total score per function, it is necessary to sum all 12 statements weighted scores in each section and then this total weighted score was divided by 70, which is the total factor for all the three functions. For calculating each single dimension a similar procedure has been made but with a different total factor, which was 30 for the dimensions.

Furthermore for interpreting the final result, the organisation's communication functions are examined to see which ones have a proportionally low score. The overall score is the weighted average of the three communication functions. The total score of "policy communication" is accordingly multiplied by the factor 3.5, the total score of "corporate communication" with 4 and "organisation-bound communication" with 2.5 respectively. The sum of these total scores is then divided by 10. Hence, the overall score will always lie between 20 and 100. Finally all the overall scores of each respondent was separated by country of origin and position of respondents in the national and 4Work projects. Again the sum of countries overall scores and their average makes the following results.

In prof. Vos' opinion the critical value is always 70, below this value some improvements in communication quality are necessary. Considering the different cultural origins of the respondents and their perceptions of scoring, some cultural interpretations of the scores needed to be considered.

7.1. The communication functions

Among the three functions analysed in this survey, there was a strong difference in perception of corporate communication. If for the co-ordinator and management employees this function has reached the higher score than the others, for the working groups the results were totally different. Staff showed that it does not have a clear idea of what it is exactly corporate communication, which means no clear idea of the organisation as a whole, its image and norms and the communication regarding intention and establishment of the project organisation. This result about corporate communication was common in all the four countries participating the 4Work project. This is a clear sign of lack of or inappropriate information flow among staff (Körver, & van Ruler, 2003).

Regarding the second function, policy communication. Almost all respondents agreed that communication flow is an important factor in their co-operation and is an essential instrument for regulating and facilitating the achievement of organisations' goals. The internal communication of the KYT organisation is quite consistent and conscious both in Kuriiri project and in 4Work collaboration. The staff was quite careful and conscious in official connections, when working with municipal or national governmental officers. However, it is not so clear for each project manager how communication can be a fundamental mean for developing a policy together with citizens and/or organisations interactively. Instead the external communication with the other partnership organisations was particularly difficult.

The first problem was the language. The knowledge of English, as vehicle of communication

for the transnational project, differed greatly among the participants of 4Work project. Also the technical terminology related to European project practices was unknown. Another relevant problem for the external communication was Internet prophecy. At the beginning not all the employees working at 4Work project knew how to use intranet-working environment. Nevertheless these initial problems all the participants of 4Work countries considered the partnerships network a great source of learning from the others' experiences. Communication, even though with some difficulties, was friendly and open-minded orientated.

Differently from the previous two functions, the third, the organisation-bound communication, had the lowest score. Organisation-bound communication represents the internal processes of an organisation and it focuses on the internal communication, labour market communication and crisis communication. Its role is essential for planning activities inside and outside the organization. As the questionnaire revealed there was no explicit communication strategy in the project work of Kuriiri, neither clearly written strategy document on communication in 4Work transnational project. The only information available was delivered to Finnish staff during two educational lectures held by one expert consult in communication matters in the end of May 2002 and in July 2002.

7.2. The dimensions of communication

Among the dimensions of the communication quality it appears that communication policy, effectiveness and efficiency of communication and responsiveness were those with the lowest score. Communication policy was one of the most difficult topics to approach in this questionnaire. Knowledge on how to communicate properly inside and outside the organisation was still a critical matter for the respondents. Certainly these results proved that communication policy among non-governmental intuitions and NGOs is not yet developed. This means there is a necessity for future strategic consideration and for determining factual choices and procedures.

The second dimension for lower score is the effectiveness and efficiency of communication. For almost half of the interviewees the communication flow was not efficient and many, partly linguistic, problems appeared and slowed down the activities. In this context it is essential to develop a result-focussed and efficient deployment of communication, which requires well-considered forms of research and cost-conscious procedures.

Moreover responsiveness had quite a lower score in general in almost all countries a part from Germany, which had a fairly clear idea of it. Responsiveness represents that part of evaluation and reconsideration of the activities done. Feedback should be observed and applied for improvement as part of the strategic development of a project. This requires a monitoring system and the willingness to use feedback.

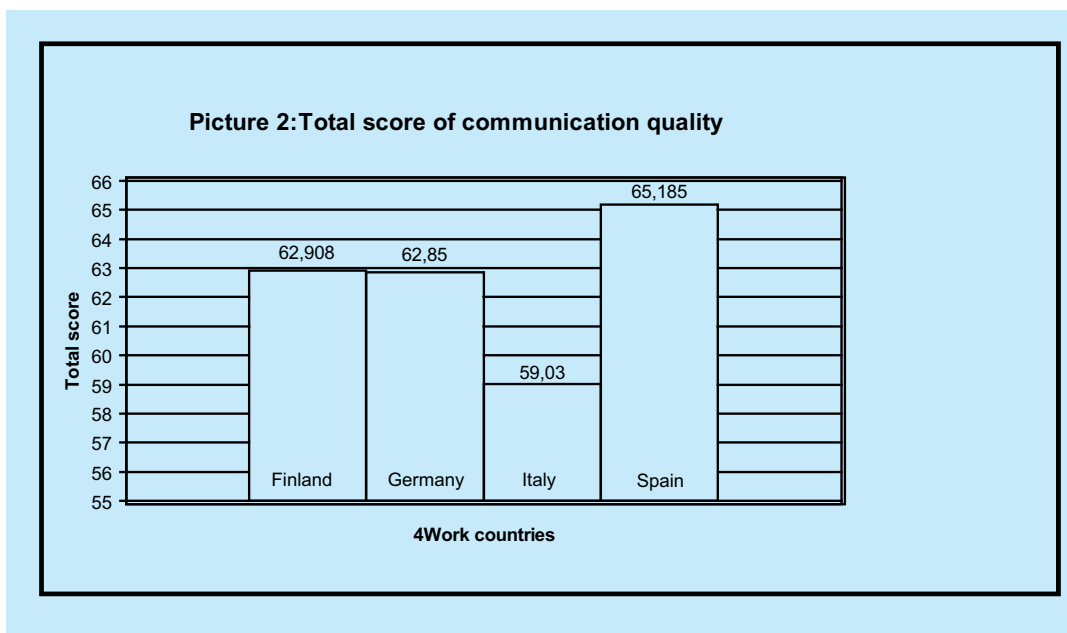
Among the positive results, accessibility of information and organisation, transparency, interactive policy are those dimensions with the high score. All the partnerships in 4Work project agreed that their citizens and organisations involved in their national projects could find what and who they were looking for, such as providing digital sources and contact people. This aspect demands a good information system and a clear organisation structure as well as an open culture. Also transparency obtained a good score, which means that everyone involved in 4Work project had clear idea of the message and policy. This aspect underlines the importance of a culture fo-

cussed on simplicity and justification.

Finally publicity via the media, which is also an important issue for Kuriiri project, had a middle score. The results shows that Kuriiri organisation is quite active with respect to media contacts and is open as possible in supplying information. Spanish partner had a different result regarding the publicity via media. This is not well developed as in Finland while the interactive policy is having a higher result. The Spanish organisation showed to be more focused on the active involvement of target groups (also those difficult to reach) in policy projects, which requires procedures and rules and culture focussed on collaboration. In the same dimension, Kuriiri project showed a much lower results.

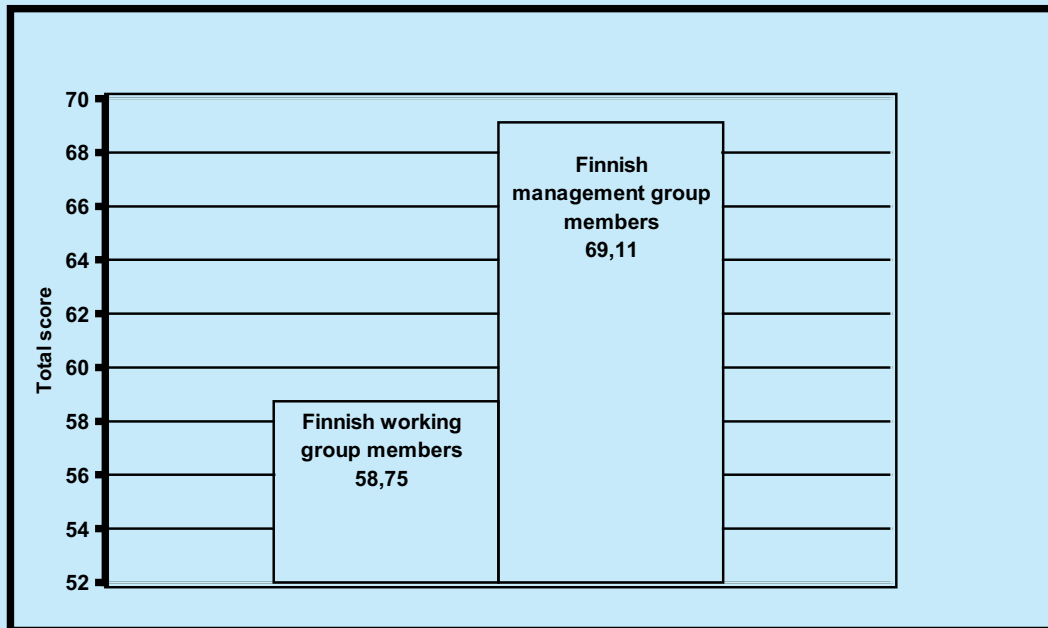
7.3. The total score of communication quality

Considering that the data provided from the Italian partner was not enough to ponderate its communication quality with the other partners, the total score of the questionnaire was more or less the same in each of the three other countries for all the functions and dimensions analysed (see Picture 2).

Considering especially the Kuriiri organisation, the greater difference of scoring was more between the management group and those members of 4 Work project working groups, which were working in Kuriiri's subprojects. This dissimilarity is in the concept of internal communication. That is Finnish employees have a different view of what communication is and should be inside KYT. The Picture 3 shows the differences among management group and working groups in 4Work partnership rate of communication quality in their organisation.

Picture 3: Total score per group

Furthermore these scores should be compared with the minimum total score proposed by prof. Vos as satisfactory level of communication quality. This score is 70 (Vos & Schoemaker, 2004). As we can see for the Finnish management group the level of communication quality has a more or less satisfactory result when communication is considered as vehicle to develop co-operation and to diffuse information among different partnerships.

Differently for the working groups the level is more than 10 points less the minimum. As the questionnaire pointed out the communication problems are concerning more Kuriiri's employees than the managerial area. The importance of communication is not only related to the success of failure of the organisation, but it affects also other dimension of workers' attitudes. In fact it is through communication that employees learn what is expected of them, find out how to do their jobs, and become aware of what others think of their work (Likert, 1993; Schuler, 1995). Because the transmission and reception of information play such an important role in organizational life, effective communication ought to be related to favourable employee work attitudes (Schuler, 1995). Beside this an effective communication can change the employee satisfaction on his/her job and motivation to work better.

Porter and Roberts (1993) argued that employees who are deeply involved in their jobs and whose jobs are central to their sense of self-worth are likely to be more affected by the quality of communication at work than are employees whose jobs are irrelevant to how they feel about themselves. Because self-worth is at stake, employees who are involved in their jobs want to perform well. As a result, they tend to respond positively to good communication but negatively to poor communication that makes performing well more difficult (Porter & Roberts, 1993). Because they are less affected by whether they perform well or badly, the quality of communications makes less difference to employees who are not involved in their jobs (Schuler, 1995). Employees who are involved in their work wish to maintain control over the work environment (Locke, 1993) and are thus concerned with a good quality of communication because it provides them

with more control over what happens to them at work (Likert, 1993). This is the case of Kuriiri workers, where they express clearly in the questionnaire their need and will of a better understanding of communication strategies.

Moreover the needs and problems that were identified included: improving public speaking skills; improving employees' interpersonal skills; increasing the effectiveness of group communication (meetings); improving problem-solving, decision-making, and negotiation skills within the organization; improving communication channels and feedback systems; improving the quality and quantity of information dissemination; examining the means of communication within the organization and their relationships to each other; interpreting computer information; developing strategies for and measurement of organizational change; and providing opportunities for employees to explore their intrapersonal communication in relation to their work.

8. Conclusions

In this context it seems that the importance of communication knowledge among employees and managerial area is underevaluated. The survey revealed that there is a certain kind of communication flow among the partnerships and usually it is very friendly and supportative, but there is also a lack of planned communication strategies. This means that information with stakeholders, employees, transnational partners, are not following any specific and organise program, but they are spontaneous and not premeditated. Moreover people in the transnational cooperation have not been specifically educated in any matters – no more in communication affairs.

In this view KYT should re-consider its organisational program and include communication training in all the levels of the organisation. In fact the function of a communication strategy is to organize the quantity of information inside an organisation, to teach employee to be re-active to different situations and above all to transmit a unique and clear image of the organisation (Barker & Camarata, 1998). If there is not a well-developed communication strategy, it can happen that one employee could mislead the network partnership by saying something differently from the organisation idea. This means also to know how and when to say something (Daft, Lengel, & Tevino, 1987).

Finally it is remarkable to notice that some good promotional and publicity planning have been done at KYT at national level for being visible. As Likert (1993) explained if an organisation, private or public is not visible, it loses credibility in its work and also financial help. Nevertheless if the organisation is developing very successful projects for the community, it should show them as much as possible. The results will help to the organisation national and international credibility on its field of work. This means more research and more financial support to the organisation.

Appendix

Table 1. Sources of data – the size of target group, which received the questionnaire and number of answerers by partnership projects.

4WORK TRANSNATIONAL PARTNERS	TARGET GROUP OF THE QUESTIONNAIRE (number of people who received the questionnaire)	ANSWERERS	
		N° Persons	Percentage %
Partner project - country	Persons		
Kuriiri - Finland	10	6	60,0
Improvement of Employment of Problem Groups in the Crafts - Germany	8	2	25,0
Tortona for Work - Italy	7	1	14,3
Aunaza - Spain	3	2	66,6
All	28	11	39,3

Table 2. Sources of data – the typology of the answerers

ALL TYPES	WORKING GROUP MEMBERS		MANAGEMENT GROUP MEMBERS	
	N° Persons	Percentage %	N° Persons	Percentage %
Questionnaire replies				
11	6	54,6	5	45,4

References

- Barker, R.T. & Camarata, M.R.; 1998; "The role of Communication in creating and maintaining a Learning Organization: Preconditions, Indicators, and Disciplines"; *Journal of Business Communication*, 35, pp.-443-4467.
- Daft, R. L.; Lengel, R.H. & Tevino, L. K.; 1987; "Message Equivocality, Media Selection, and Manager Performance: Implications for Information Systems"; *MIS Quarterly*, 11; pp. 355-366.
- Dutton, G.; 1998; "One Workforce, Many languages"; *Management Review*, 87; pp.42-47.
- Fleisher, C. & Mahaffy, D.; 1997; "A balanced scorecard approach to public relations management assessment"; *Public Relations Review*, 23(2); pp.177-142.
- Glauser, M.J.; 1984; "Upward Information flow in Organizations: review and conceptual analysis", *Human Relations*, 37; pp.613-643.
- Hargie, O. & Tourish, D.; 2000 ; "Handbook of Communication audits for organisations"; London: Routledge.
- Körver, F. & van Ruler, B.; 2003; "The relationship between corporate identity structures and communication structures"; *Journal of Communication management*, vol.7, (3), 197-209.
- Lengel, R. & Daft, R.; 1988; "The selection of Communication media as an Executive skill"; *Acad-*

emy of Management Executive, 2; pp.225-232.

- Likert, R.; 1993; "New patterns of management"; New York: McGraw-Hill
- Locke, E. A.; 1993; "The nature and causes of job satisfaction"; In M. D. Dunnette (Ed.), Handbook of industrial and organizational psychology; (pp. 1297-1349). Chicago, IL: Rand McNally.
- Mäkinen, Riitta & Nupponen, Terttu; 2004; "Kuriiri-projektin henkilöstökysely, syksy 2004" (Kuriiri projects staff- survey autumn 2004); Keski-Suomen Yhteisöjen Tuki; Jyväskylä, Finland.
- McShane, Steven; 2001; "Canadian organizational behaviour"- Chap.8, 218-244, McGraw-Hill Ryerson Limited, Toronto, Ontario, Canada.
- Porter, L. W.; Roberts, K.; 1993; "Communication in organizations"; In M. D. Dunnette (Ed.), "Handbook of industrial and organizational psychology" (pp. 1553-1589). Chicago, IL: Rand McNally.
- Rosenfeld, Lawrence B.; Richman, Jack M. & May, Steven K.; 2004; "Information Adequacy, Job Satisfaction and Organizational Culture in a Dispersed-Network Organization", Journal of Applied Communication Research, Vol. 32, No. 1, February 2004, pp. 28–54
- Schuler, R. J.; 1995; "A role perception transactional model for organizational outcomes"; Organizational Behaviour and Human Performance, 23, 268-291.
- Shapiro, Stanley J.; Wong, Kenneth; Perreault, William D.; McCarthy, E. Jerome; 2001; "Basic Marketing a Global Managerial Approach- 10th Canadian edition"; McGraw-Hill Ryerson; Toronto, Ontario, Canada
- Vos, Marita; Schoemaker, Henny; 2004; "Accountability of communication management- a balanced scorecard for communication quality"; LEMMA Publishers, Utrecht, The Netherlands.

(Footnotes)

- ¹ In 4Work transnational project each country had its own different national project. Those project were for Finland "Kuriiri subprojects" in Jyväskylä, Kuopio, Lappeenranta and Rovaniemi, for Germany "Improvement of employment of problem groups in the Crafts" in Trier, Mainz and Koblenz, for Italy "Tortona for Work" in Tortona, and for Spain "Aunaza" from Zaragoza.
- ² The director is at the same time the project manager of Kuriiri.
- ³ Info on the questionnaire in Appendix, Table 1 and 2.
- ⁴ The differences between the positions of those people working as Kuriiri's employees depend on the nature of the employment contract. In reality no employee in Kuriiri was working in a permanent position. All contracts were based on the length of the project and ended 14.5.2005. The longest working period for some in the "permanent" contract group was 3 years and an half, the shortest periods for some in the "temporary" group could be some weeks.

Toimijaverkostot ja sektorien yhteistyö Kukuloiden Kuriirissa

Veli-Matti Salminen

1 Yhteiskuntasektorien työnjaosta

Työttömyyttä ja sosiaalisia ongelmia sekä niiden torjuntaa koskevaan ammatilliseen kielenkäyttöön on pesiytynyt runsaasti uutta termistöä, joka kuvaa erilaisia yhteistyömuotoja. Mainittakoon esimerkiksi termit ”verkostoituminen”, ”moniammatillinen yhteistyö”, ”paikallinen kumppanuus” tai ”sidosryhmät”. Osaltaan termistö kai heijastelee Suomen nopeaa talouskasvua ja tietoyhteiskunnan kehittymistä; samantyylliset termit tuntuvat valuvan monelle muullekin ammattialalle. Työvoima- ja sosiaalipolitiikan kannalta kyseessä on kuitenkin erityinen ja merkittävä murros. 1990-luvun alun laman jälkeisessä Suomessa julkisesti rahoitetut työvoima- ja sosiaalipoliittiset toimet pantiin neuvottelujen ja kamppailujen alaisiksi, kun julkisia menoja leikattiin. Samalla korostui siirtyminen korjaavasta työstä ennalta ehkäisevään työhön kaikissa palveluissa (on tietysti vaikea sanoa, kuinka paljon viimeksi mainittua tendenssiä määritti ensin mainittu julkisten varojen niukentuminen, kuinka paljon puolestaan yleinen tai globaali toimintatapojen muutos). Yhtä kaikki, mainittuun murrokseen kuuluu olennaisesti se, että valtion roolia sosiaalipalvelujen tarjoajana ja rahoittajana on pyritty kaventamaan. Koordinointivastuuta on siirretty kunnille, ja toteuttamispuolella on nojaututtu yhä enemmän yksityiseen ja kolmanteen sektoriin, kuitenkin niin, että julkinen sektori säilyttää edelleen vahvan toimijan roolinsa (ks. esim. Matthies 1996). Yhteiskuntasektorien työnjako pitääkin neuvotella uudelleen *sektorien* välisen *yhteistyön* näkökulmasta.

Sektoriyhteistyötä on kuluneiden kymmenen vuoden aikana toteutettu esimerkiksi yhteispalvelukokeiluissa (julkisen sektorin eri toimijoiden keskinäinen yhteistyö), sosiaalisissa yrityksissä (julkinen ja yksityinen, osittain myös kolmas) sekä paikallisissa kumppanuushankkeissa (julkinen ja kolmas, osittain myös yksityinen). Kaikkien edellä mainittujen hankkeiden tavoitteena on ollut yhtäältä asiakkaiden yksilöllisten tarpeiden parempi kohtaaminen sekä työllistyvyyden ja toimintakyvyn tukeminen, toisaalta palveluntarjoajien parempi verkottuminen ja synergiaetujen saaminen. Ehkäisevän sosiaalipolitiikan tutkimuksessa tähän on viitattu painottamalla rakennetasoa yksilöllisen toimintakykyisyyden edellytyksenä ja yksilötasoa rakenteellisten ratkaisujen kenttänä (Rauhala 1998). Mutta mitkä toimijat ja olosuhteet mahdollistavat nuo ”rakenteelliset ratkaisut”, joita voidaan tehdä yksilötasolla? Toteutuuko sektorien välinen yhteistyö ja jos toteutuu, mitä se käytännössä tarkoittaa? Mikä sitä estää tai rajoittaa?

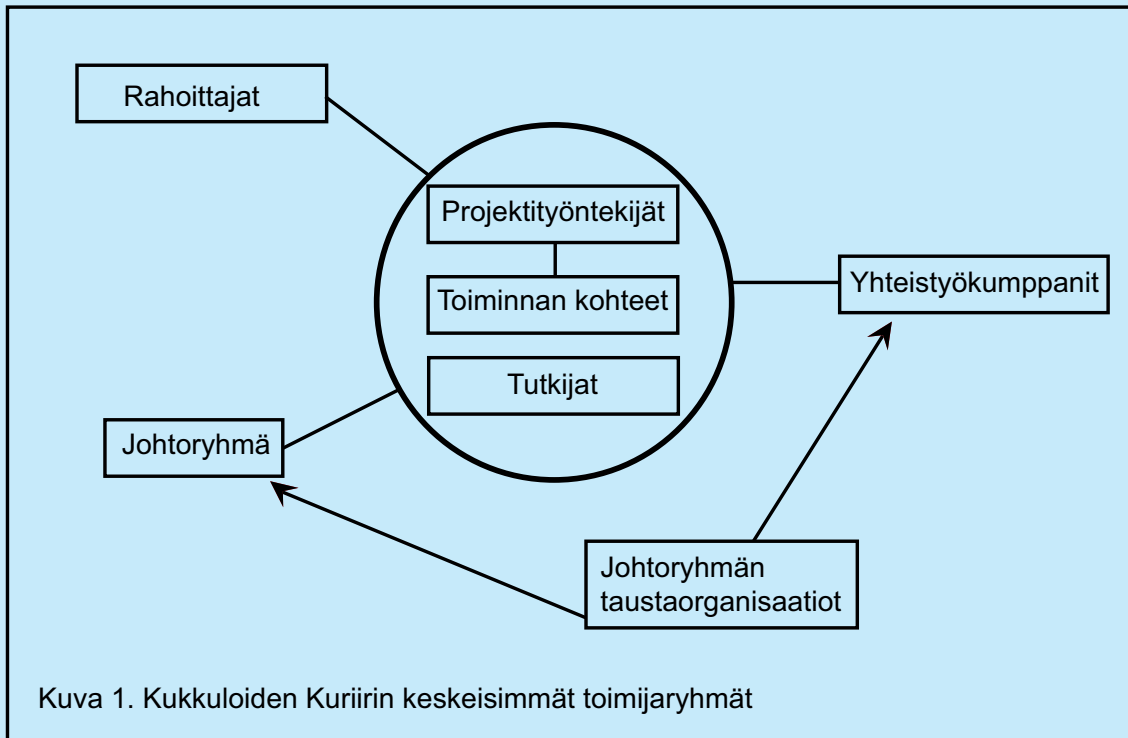
Tässä kirjoituksessa tarkastelen Jyväskylän osaprojektia Kukuloiden Kuriiria sektoriyhteistyön kokeilukenttänä. Olen aiemmin perehtynyt Kukuloiden Kuriiriin pro gradu -työssäni, jossa tarkasteluni kohteena oli projektin toiminta sen ensimmäisen toimintavuoden aikana (Salminen 2003). Tänä keväänä päättyvä projekti on malliesimerkki edellisessä kappaleessa mainittuun paikallisesta kumppanuushankkeesta. Edellisen kappaleen lopussa esittämäni kysymykset on syytä kysyä myös Kukuloiden Kuriiriin kohdalla. Projektin toimijaverkostossa on ollut muka-

na monenlaisia toimijoita kaikilta sektoreilta, ja toimijoilla on erilaisia positioita: rahoittajat, yhteistyökumppanit, alueellinen johtoryhmä, tutkijat, toiminnan kohteet ja projektityöntekijät. Toimijaverkosto on siis hyvin monitasoinen, ja yhteistyötä määrittävät paitsi toimijoiden voimavarat ja puhdas auttamisen halu myös erilaiset intressit ja painoarvo toimijaverkostossa. Yhteistyö edellyttää aina osallistumista, ja toisaalta pyyteetöntä työtä ei ole. Kyse on aina panoksen asettamisesta ja samalla riskin otosta. Niinpä esimerkiksi yhdistykset, oma-apuryhmät ja työllistämiskeilut ovat vain tapoja ratkaista erilaisia sosiaalisia ja hallinnollisia ongelmia – kokonaisprosessi ei toteudu ilman valtapyyteitä (Siisiäinen 1999, 13.). On siis puhuttava rinnakkain kumppanuudesta ja vallankäytöstä.

Olen jo käyttänyt ja tulen käyttämään tässä artikkelissa nimitystä ”kolmas sektori” viitatessani johonkin muuhun kuin yksityiseen tai julkiseen sektoriin. Käsitteen ymmärrys on tärkeää etenkin siksi, että kolmannella sektorilla on jo tärkeä rooli työvoima- ja sosiaalipolitiikan linjauksissa, ja sille asetetaan suuri painoarvo Kuriirin tyyppisissä hankkeissa. Useaan otteeseen on todettu, ettei voida oikeastaan puhua varsinaisesti ”kolmannesta” eikä oikeastaan edes ”sektorista” (esim. Helander 1998; Siisiäinen 1999), koska saatetaan viitata järjestäytyneisiin yhdistyksiin, säätiöihin, epävirallisiin yhteenliittyimiin, vapaaehtoistyön verkostoihin tai kotitalouksiin, vain muutamia mainitakseni. Pitäydyn kuitenkin käyttämässäni nimityksessä, koska tällöin yhteiskuntaa voidaan tarkastella eräänlaisen kolmion sisällä. Kolmion yhden kulman muodostaa julkinen sektori (tai valtio), toisen yksityinen (tai markkinat) ja kolmannen kulman kansalaisyhteiskunnan käytännöt. Kolmas sektori voidaan sijoittaa viimeksi mainittuun kulmaan, mutta se nivoutuu myös yksityisen ja julkisen sektorin toimintakäytäntöihin. Samalla huomataan, että mitkään toimijat eivät sijoitu absoluuttisesti kolmion kärkiin vaan yleensä johonkin välimaastoon, ja lopulta yksityinen ja julkinen sektorikaan eivät ole niin yhtenäisiä ja rajattuja kuin ne arkipuheessa ovat. Kukuloiden Kuriirin kannalta tärkeää on myös selvittää, mitkä tahot edustavat tässä yhteydessä sitä ”kolmatta sektoria”, josta on puhe.

2 Eri sektorien toimijat Kukuloiden Kuriirissa

Kuriirin kokonaisprojektin julkilausuttu tavoite on ollut kehittää alueellinen toimintamalli, jonka on määrä edistää heikossa työmarkkina-asemassa olevien työllistymistä sekä poistaa työllistymisen esteitä eri yhteiskuntasektoreiden välisellä kumppanuudella. Työn edistymiseen ovat vaikuttaneet toisaalta kohdealueiden asukkaiden saavutettavuus ja vastaanottavaisuus toiminnalle, toisaalta se, minkälaisia kumppanuuksia on saatu aikaan eri toimijoiden välillä. Tartun jälkimmäiseen vaikutustekijään ja esittelen tässä luvussa Kukuloiden Kuriirin toimijat sen mukaan, mille sektoreille ja mihin positioon ne kuuluvat. Tarkennettakoon vielä, että sanalla ”toimija” voidaan viitata tässä yhtä hyvin yksittäiseen henkilöön, yhteisöön, yritykseen tai instituutioon. Kuviossa 1 on esitetty keskeisimmät toimijaryhmät ottamatta vielä kantaa siihen, minkälainen painoarvo tai mitä intressejä niillä on. Ympyrän sisälle on jätetty varsinainen toteutuksen kenttä; siitä enemmän luvussa 3.

Koska taloustieteellisten käsitteiden läpäisemässä yhteiskunnassa ensisijainen kiinnostus on yleensä rahoituksessa, aloitan selvityksen Kuriiri-projektin rahoittajista. Samalla tulee esiteltä suurin osa julkisen sektorin toimijoista hankkeessa. Puolet rahoituksesta tulee Euroopan sosiaalirahastosta (ESR), jota voidaan pitää ylikansallisena julkisen sektorin toimijana. Toiseksi suurin rahoittaja on Sosiaali- ja terveysministeriö, joka toimii samalla hallinnoivana ministeriönä. Kolmas rahoittaja on viidellä prosentilla osaprojektin kotikunta, Kukkuloiden Kuriirissa siis Jyväskylän kaupunki. Se hallinnoi myös hankkeen tukikohtaa eli Keltinmäen Asukastaloa, jota hanke vuokraa kaupungin sosiaali- ja terveystaloukselta.

Kaikilla rahoittajilla on siis jonkinlainen hallinnollinen rooli ja tiettyjä intressejä, joita tämä yksittäinen hanke voi palvella. On syytä muistaa, että Kuriirin kaltaiset ESR-projektit ovat epävirallisista toimintamuodoistaan huolimatta osa julkista työvoimapolitiikkaa. ESR linkittyy Työministeriöön, jonka ohjelmateksteissä ESR-tuki on nivottu tiettyihin toimenpidekokonaisuuksiin. Kuriiri on täytännyt ESR-rahoituksen ehdot sitoutuessaan edistämään tiettyjä toimenpiteitä, tässä tapauksessa työvoiman kysynnän hyödyntämistä ja työllistyvyyden ylläpitämistä (ja painottaessaan muun muassa paikallista kumppanuutta sekä ennakoitua). Sosiaali- ja terveysministeriö valtiollisena toimijana puolestaan pitää intressinään ehkäisevän sosiaalipolitiikan tai alueellisen sosiaalityön uusien käytäntöjen kokeilemistä, mutta yhtä lailla myös työllistyvyyden edistämistä. Jyväskylän kaupungilla lienee myös odotus, että alueellinen sosiaalityö saa projektin kautta lisätukea ja että työttömyyteen voitaisiin vaikuttaa. Lisäksi Jyväskylän kannalta korkean työttömyyden lähiöalueen kehittäminen palvelee kaupungin kokonaisimagoa; onhan Keltinmäen alueella jo pitkään toteutettu erilaisia kehittämistoimia (ks. esim. Närhi & Hiekka 2000; Salminen 2003, 43-44).

Projektin alueellinen johtoryhmä muodostaa toimijajoukon, jossa ovat jollakin tavalla edustettuina kaikki yhteiskuntasektorit. Julkiselta sektorilta edustettuna on kaupungin sosiaalitoimi, yksityistä sektoria edustaa alueella asuva yrittäjä. Kolmannelta sektorilta mukana ovat Keltinmäen, Myllyjärven ja Mäyrämäen asukasryhdykset, työttömien yhdistys sekä Jyvälän kansalaisopiston kannatusyhdistys. Lisäksi yksi johtoryhmän jäsen edustaa kaupunkiseurakuntaa, joka

sijoittuu julkisen ja kolmannen sektorin välille. Johtoryhmän jäsenillä on luonnollisesti tieto-taitoa ja halua kehittää asuinalueita, mutta yhtä luonnollisesti heillä on erilaisia etuja puolustettavanaan. Mietittäväksi jää, onko eri taustaorganisaatioilla yhden johtoryhmän jäsenen kautta riittävä edustus hankkeessa ja palveleeko toisaalta juuri tällainen toimijakombinaatio sektorien välistä yhteistyötä toivotulla tavalla. Esimerkiksi yrittäjien ja kaupunkiseurakunnan kontaktipinta jää näin melko pieneksi.

Julkisen sektorin toimijoilla on siis pääosin rahoituksen ja hallinnon rooli. Yksityiselle sektorille on puolestaan Kukuloiden Kuriirissa langennut vapaampi ja toisaalta pitkälle määrittelemätön rooli potentiaalisena yhteistyökumppanina. Hankkeen johtoryhmässä yksi henkilö edustaa kohdealueen yrittäjiä, ja hän on muutoinkin aktiivinen vapaaehtoistoiminnassa. Hankkeen alkuperäinen tavoite on ollut saada yrityksiä mukaan tukityöllistämiseen ja ylipäänsä pitkäaikaistyöttömien integroimiseen takaisin työelämään periaatteena se, että luotavassa yritysverkostossa jaettaisiin tietoa työllistymismahdollisuuksista ja potentiaalisesta työvoimasta. Yritykset eivät kuitenkaan tästä innostuneet. Syitä lienee monia. Kenties vierastettiin yhteistyötä julkisen ja kolmannen sektorin kanssa, koettiin toiminnan kokeiluluontoisuus ja määräaikaisuus esteeksi tai liian suureksi riskiksi tai ei haluttu leimautua ”sosiaalisiksi yrityksiksi”. Viimeksi mainittu käsite on lainausmerkeissä, koska sitä ei vielä hankkeen alkuvaiheessa käytetty yleisesti. Itse asiassa laki sosiaalisista yrityksistä tuli voimaan vasta vuoden 2004 alusta. Lain mukaan yritys voi hakea erityistä työllistämistukea, kun sen työntekijöistä vähintään 30 prosenttia on vajaakuntoisia tai pitkäaikaistyöttömiä (Nikkanen 2005).

Kukuloiden Kuriiri lähti alun perin toimimaan lähinnä julkisen ja kolmannen sektorin toimijoiden hankkeena, johon yrityksiä oli tarkoitus rekrytoida projektin kuluessa. Toisin sanoen edellä mainittujen toimijoiden intressit olivat jo paljolti selvillä, kun taas yritysten osalta ne piti ottaa selvälle lähtien kysymyksestä, onko yrityksillä ylipäänsä jotain intressejä tässä suhteessa. Yksityisen sektorin toimintalogiikka määräytyy kuitenkin edelleen pitkälti kustannus – hyöty -laskelmoinnin mukaan. Niinpä vaikka projektiin mukaan lähteminen ei olisi välttämättä kustannuksia tuottanut, ei siitä ennakoitu saatavan erityisempää hyötyäkään. Toisaalta vaikka monilla kohdealueen pk-yrityksillä olisikin ollut aitoa halua yritys yhteistyöhön, siihen ei yksinkertaisesti voitu tai jaksettu sitoutua.

Muut yhteistyökumppanit ovat toimijoita, jotka osallistuvat eri tavoin ja eri sitoutumisasteilla hankkeeseen. Ne kuuluvat julkiseen ja kolmanteen sektoriin. Ammatillisella tasolla eli varsinkin projektityöntekijöiden tukena ovat olleet tiedonvaihdon kannalta muut vastaavat projektit, kuten jo päättynyt Huhtasuo-projekti tai Jyväskylän Ammattikorkeakoulun hallinnoima WIRE-projekti. Myös TEKEVÄ-säätiön kanssa on viritelty yhteistyötä ainakin työvalmennuksen osalta. Jyväskylän Ammattikorkeakoululta on saatu lisäksi sosiaali- ja terveysalan opiskelijoita harjoittelijoiksi Kuriiriin. Nämä yhteistyömuodot ovat olleet astetta löyhempiä, ja yhteistyö on muotoutunut tarpeen mukaan.

3 Toteutuskenttä ja kolmas sektori

Kuten edellä on jo todettu, julkinen sektori on vahvasti Kukkuloiden Kuriirin toiminnassa mukana sekä hallinnollisesti että operatiivisesti. Viitattaessa Kuriirin tapaisiin kumppanuushankkeisiin puhutaan toisinaan koko hankkeesta ”kolmantena sektorina”, vaikka hankkeen toimijaverkosto pitääkin sisällään hyvin monitasoisia toimijoita. Tarkastelen tässä luvussa hankkeen toteutuksen kenttää eli sitä aluetta, joka edellisen luvun kuviossa 1 on ympyrän sisässä. Otan kantaa sen sijaintiin kolmannella sektorilla ja siinä oleviin välittäjätahoihin. Tästä etenen *toimijaverkoston* käsitteeseen.

Projektityöntekijöiden varsinainen työnantaja ja samalla Kuriirin kokonaisprojektin hallinnoija on Keski-Suomen Yhteisöjen Tuki ry (KYT). KYT on välttämätön tällaisen kumppanuushankkeen kannalta, koska sillä on mahdollisuus toimia välittäjäorganisaationa eli välittävänä verkostona (ks. Matthies 1996). KYT toimii yhdistyksen ohella myös taloushallinnon palveluja tuottavana osuuskuntana, joten sen sisällä on vahva yksityisen sektorin toimintalogiikan ymmärtämys. Se myös neuvottelee julkisen sektorin toimijoiden kanssa projekteihin liittyvissä kysymyksissä. Näin se voi osaltaan helpottaa ainakin julkisen ja kolmannen mutta myös kolmannen ja yksityisen sektorin toimijoiden vuorovaikutusta ja yhteistyötä.

Pitkälti KYT:n kautta koordinoidaan myös tutkijaverkoston työ. Toimijaryhmiä esittelevässä kuvassa tutkijat oli sijoitettu projektin kentän sisään, mikä pitää pääosin paikkansa. Kokonaishankkeen tutkija on projektin työntekijä, ja suurin osa tutkijoista osallistuu myös osaprojektien toimintoihin jollakin tavalla. Toimintatutkimuksen idea toteutuu siten sosiologisen intervention periaatteella: sisällä olevat tutkijat liittyvät hankkeen toimintaan ja havainnoivat sitä samalla kriittisesti (Touraine 1981). Toisaalta tutkijat ovat osin kentän ulkopuolella, sillä he edustavat myös niitä oppilaitoksia (pääosin yliopistoja), joiden suojissa he tekevät opinnäytetöitään. Tutkimus on pääosin praktista toimintatutkimusta, ja onkin hyvä, ettei tutkimus pelkisty arvioinniksi, joka yleensä palvelee vain hallinnon tarpeita. Esimerkiksi arviointitutkimuksen yleiset aspektit ”Mikä toimii?” ja ”hyvät käytännöt” ovat hallinnon eivätkä varsinaisesti tutkimuksen retoriikkaa (Sulkunen 2005, 50). Tutkijaverkoston on siis myös määrä toimia välittäjätahona. Tutkijoihin kohdistetaan odotuksia sekä hankkeen kentältä että rahoittajapuolelta, varsinkin ESR:n osalta. Hankkeen työntekijät tarvitsevat puolueetonta tutkimustietoa omasta toiminnastaan, ESR-kontekstissa puolestaan tarvitaan arviointia ja näkyviä tuloksia; tutkijat itse taas saavat sovittaa nämä odotukset omiin tutkimusintresseihinsä ja tarpeisiinsa saada aikaan hyvä tutkimus.

Monitasoista toimijaverkostoa hahmottaessa ei ole syytä unohtaa erästä keskeisintä toimijaa, nimittäin varsinaista toiminnan kohdetta (tai projektikielellä hyödynsaajia). Voidaan puhua maantieteellisesti rajatusta Keltinmäki – Myllyjärvi – Mäyrämäki -alueesta, siellä asuvista työttömistä tai kaikista niistä asukkaista, jotka kokevat asuinalueen jonkinlaiseksi kiinnostuskohdaksi. Kukkuloiden Kuriiri on profiloitunut selvästi enemmän asuinalueen kehittämishankkeeksi kuin työllistämishankkeeksi, mutta siltä on varmasti kuitenkin odotettu samanlaisia toimenpiteitä ja ratkaisuja kuin työllistämishankkeilta. Hankkeesta tulee kentällä pitkälti osallistujien näköinen, koska tahtomattaankin hanke jakaa asukkaita ”osallistujiin” ja ”ei-osallistujiin” huolimatta siitä, että sen pyrkimys on integroida mahdollisimman monia mukaan. Asukkaille osallistumisen motiivi on todennäköisemmin henkilökohtainen (”mitä apua hanke voisi tuoda elämäntilanteeseeni”) kuin kollektiivinen (”miten hanke voisi hyödyttää asuinaluettani”). Niinpä kehittämistoiminta-aatetta on ollut vaikea istuttaa asukkaisiin laajalti.

Yksi ratkaiseva tekijä on myös se, missä positiossa hankkeen katsotaan olevan. Alusta asti projektissa on pidetty mukana alueellisia toimijoita, jotka ovat asukkaille jo tuttuja, kuten esimerkiksi asukas yhdistykset. Kukkuloiden Kuriiri on myös tehokkaasti jalkautunut kohdealueelleen toimien Keltinmäen keskustan Asukastalossa, joka on niin ikään jo tuttu Jyvälän ja asukas yhdistysten toimintapaikkana. On siis yritetty profiloitua epäviralliseksi ruohonjuuritason toimijaksi, joka on ”sisällä” ja ”lähellä”. Samalla kuitenkin on täytynyt hankkiutua eroon käsityksistä, joiden mukaan hanke on ”yläpuolella oleva” tai ”ulkoa tuleva” julkisen sektorin toimintojen jatke. Matthies (1996) määrittelee kolmannen sektorin välitasoksi: kokonaisuudeksi, jonka organisaatiot ovat dynaamisessa kanssakäymisessä eri sektoreihin välittämällä ja yhdistelemällä niiden vaikutteita. Kuriirin toimintakentällä voidaan todeta toimijoiden toteuttavan juuri tällaista toimintaideaa. Välitasolla on kuitenkin paljon hajanaisuutta, mistä syystä toimijoiden keskuudessa on ennakkoluuloja, kamppailuasetelmia ja yhteen sovittamattomia intressejä.

Taulukossa 1 pyrin lopuksi kokoamaan yhteen edellä esittämiäni ajatuksia ja hahmottamaan koko toimijaverkoston sen mukaan, miten toimijat ovat hankkeen kenttään yhteydessä intressiensä pohjalta. Voidaan tehdä se johtopäätös, että toimijaa ei verkostossa määritä niin paljon sen muodollinen rooli hankkeen sisäisessä työnjaossa kuin sen intressit ja kontaktikohdat hankkeen toimintakenttään. Mitä enemmän toimijalla on kontaktipintaa ja yhteen sovitettavissa olevia intressejä, sitä paremmin se pystyy yhteistyöhön verkostossa. Tämä lienee kumppanuushankkeille yleinen katsantokanta, joka myötäilee hallinnan (governance) käsitettä (ks. esim. Rhodes 1997, Nupponen 2001). Hallinta on ymmärrettävä laajemmin kuin vain hallintona; se merkitsee usean toimijan osallistumista koko kollektiivia koskevaan päätöksentekoon ja yhteistyösuhteisiin perustuvaa neuvoteltua järjestystä. Paikallisen kumppanuushankkeen mahdollisuus lisätä hallintaa ja kapasiteettia torjua esimerkiksi syrjäytymistä ja muita sosiaalisia ongelmia riippuu kumppanuushankkeeseen osallistuvien toimijoiden osallistumisen asteesta, intresseistä ja niiden toteutumisesta (Geddes 2000, 787).

Taulukossa luettelemani intressit eivät pohjautu kattavaan tutkimukseen vaan lähinnä havaintoihin ja pohdintoihin, jotka voivat toimia virikkeenä jatkoanalyysille. Jatkopohdintaa voitaisiin tehdä esimerkiksi vallankäytön tai toisaalta hallinnan näkökulmasta. Mainitut intressit eri toimijoilla eivät välttämättä ole niiden päällimmäisiä eivätkä suinkaan ainoita intressejä. Olen nostanut ne esille valottaakseni sitä, millä tavoin mitkään toimijat osallistuvat tai voivat osallistua hankkeen toiminnan kenttään ja mahdollisesti hallintaan. Esimerkiksi työllistyvyyden tai työllistymisen edistäminen kuuluu monien erilaisten toimijoiden intresseihin, yhtä lailla siis Työministeriön kuin paikallisen työttömien yhdistyksen.

Taulukko 1. Kukkuloiden Kuriirin toimijat, niiden kontaktipinnat ja intressit

TOIMIJA	ROOLI	KONTAKTI KENTTÄÄN	INTRESSIT
ESR (Equal)	Rahoittaja	Työministeriön ja KYT:n kautta	- ohjekehyksen toteutuminen - hyvien käytäntöjen raportointi - työllistyvyyden edistäminen
STM	Rahoittaja, hallinnoiva ministeriö	KYT:n kautta	- ehkäisevän sosiaalityön toteutuminen - työllistyvyyden edistäminen
Jyväskylän kaupunki	Rahoittaja	KYT:n kautta Edustaja johtoryhmässä Osallistujia asiakkaina	- alueellisen sosiaalityön tukeminen - työllistyvyyden edistäminen - asuinalueen imagon paraneminen
Asukasyhdistykset	Yhteistyökumppani	Asukastalon toiminta Yhteys laajasti asukkaisiin Edustajat johtoryhmässä	- asuinalueen ja Asukastalon kehittäminen - oman toiminnan tukeminen
Jyvälän kannatusyhdistys	Yhteistyökumppani	Asukastalon toiminta Edustaja johtoryhmässä	- Asukastalon kehittäminen - oman toiminnan tukeminen
Työttömien yhdistys	Yhteistyökumppani	Yhteys työttömiin asukkaisiin Edustaja johtoryhmässä	- alueen työttömien verkostoituminen - työllistymisen edistäminen
Kaupunkiseurakunta (Keltinmäen piiri)	Yhteistyökumppani	Yhteys laajasti asukkaisiin Edustaja johtoryhmässä	- asukkaiden kohtaaminen
Yritykset	Yhteistyökumppani	Edustaja johtoryhmässä Neuvottelut yritys yhteistyöstä	- epäselvät
Muut projektit	Yhteistyökumppani	Projektityöntekijöiden kautta	- tiedon vaihto
Tutkijat	Tutkija/työntekijä	KYT:n kautta Suoraan osallistujiin	- tiedon keruu hallinnon, kentän omia tarpeita varten - hankkeeseen vaikuttaminen (toimintakertomus)
Projektityöntekijät	Työntekijä	Työskentely Asukastalossa	- hyödynsaajien palveleminen - hankkeen tavoitteiden toteuttaminen
Työttömät asukkaat	Osallistuja	"Sisällä"	- oman elämäntilanteen kohentuminen - mielekäs tekeminen
Muut asukkaat	Potentiaalinen osallistuja	Asuinalueella asuminen	- epäselvät

4 Mitä sektoriyhteistyö käytännössä on ja mitä se voisi olla

Poimin tähän kaksi esimerkkiä siitä, minkälaista sektoreiden välistä tai sisäistä yhteistyötä Kukkuloiden Kuriirissa on saatu aikaan. Ensimmäinen esimerkki on Keltinmäen Asukastalo, joka on toiminut vaihtelevasti jo vuosia ennen Kuriiria. Vuonna 1999 tila avattiin uudestaan asukasyhdistysten käyttöön, ja vuonna 2000 Jyvälän kannatusyhdistys alkoi pyörittää toimintaa Raha-automaattiyhdistyksen tuella (Närhi & Hiekka 2000, 21). Kuriirin toiminnan aikana Asukastalossa ovat toimineet eri tavoin edellä mainitut yhdistykset. Toimintakonseptio on sektoriyhteistyötä ajatellen hyvä: kaupungin sosiaali- ja terveystoimet vuokraavat tilaa yhdistyksille, jotka voivat toteuttaa

omien voimavarojensa mukaan uutta tai kaupungin työmuotoja täydentävää toimintaa. Yhdistysten ja Kuriirin intressien yhteen sovittaminen ei kuitenkaan ole ollut täysin mutkatonta, vaan se vaatii neuvotteluja, kamppailuja ja priorisointeja. On ymmärrettävästi vaikeaa päättää suhteellisen tasa-arvoisten toimijoiden kesken, kenen ehdoilla mennään. Tilanne on joka tapauksessa muuttunut hankkeen alkua ajoista: keväällä 2005 talolla työskentelee kolmen projektityöntekijän lisäksi erityinen tupaemäntä, joka voi koordinoida koko Asukastalon toimintaa.

Toinen esimerkki on asuinalueen pienten lasten äideille suunnattu Arjessa eteenpäin -ryhmä, joka käynnistettiin hankkeen kehitysissä keväällä 2003. Ryhmä lähti toimimaan varsin hyvin: osallistujat sitoutuivat ryhmään ja kokivat myös vertaistuen idean hyödylliseksi. Ryhmän onnistumista edesauttoi osaltaan yhteistyö kaupungin sosiaalitoimiston perhetyön yksikön kanssa, jonka asiakkaita saatiin osallistujiksi. Ryhmän toinen vetäjä oli kaupungin perhetyöntekijä. Tässä toimintakonseptiossa suunnittelu- ja toteutusvastuu oli hankkeella, mutta kaupunki toi mukaan oman työpanoksensa ja asiakasverkostonsa.

Yleisesti vaikuttaa siltä, että julkisen ja kolmannen sektorin dialogi on toiminut hyvin, olkoonkin niin, että julkisen sektorin toimijoilla on yleensä vahva hallinnollinen rooli toiminnan mahdollistajana. Kolmannen sektorin toimijat ovat kuitenkin tässä hankkeessa voineet ”pehmentää” julkisen sektorin roolia kentällä. Eurooppalaisista paikallisista kumppanuushankkeista on yleisesti todettu, että eniten ”kumppanuusintressejä” on paikallisilla julkisen sektorin toimijoilla, alueellisilla tai valtakunnallisilla julkisen sektorin toimijoilla ja vapaaehtoissektorilla, yleensä myös tässä järjestyksessä (Geddes 2000, 787-788). Nähtäväksi jää edelleen, miten dialogi yksityisen sektorin kanssa onnistuisi niin, että yhteistyöhalua löytyisi. Oma kysymyksensä on myös se, kykenevätkö kolmannen sektorin toimijat dialogiin keskenään. Sekä yhdistyksillä että epävirallisemmilla yhteisömuodoilla on lähiötyössä merkittäviä potentiaaleja, mutta niiden verkostoituminen saattaa olla puutteellista. Verkostoitumista nakertaa usein myös se, että monet lähiöiden asukkaat eivät koe asuinalueitaan erityisesti omakseen eivätkä näin ollen tiedosta mitään naapuriverkosta tai paikallisyhteisöä, johon he voisivat kuulua.

Kun ollaan tekemisissä pitkäaikaistyöttömyyden ja monisyisten sosiaalisten ongelmien kanssa, tarvitaan monen ammattialan tietämystä ja yksilöllisiä ratkaisuja. Projektit ottavat tämän yleensä hyvin huomioon luodessaan kumppanuuksia ja verkostoja. Pelkkä toimijoiden suuri määrä ja heterogeenisyys eivät kuitenkaan takaa parasta mahdollista toimintaa, vaan sen tekee toimijoiden aito mukanaolo ja intressien yhteen sovittaminen siten, että voitaisiin palvella sitä tavoitetta johon on sitouduttu. Paikallinen kumppanuus on tässä kontekstissa hyvä toimintaidea, mutta sen rajoitukset on syytä tiedostaa toimijaverkostoa rakennettaessa ja ylläpidettäessä. Kukkuloiden Kuriirin toimintaan on sitoutunut paljon yhteistyökumppaneita muun muassa alueellisen johdoryhmän kautta, ja näillä toimijoilla on myös vastuu välittää eteenpäin ja mahdollisesti hyödyntää projektista saatuja havaintoja, niin hyviä kuin huonojakin kokemuksia.

Kirjallisuus

- Euroopan Sosiaalirahasto 2000-2006. ESR:n WWW-sivut (viitattu 30.1.2005). <http://www.esr.fi>
- Geddes, Mike (2000) Tackling Social Exclusion in the European Union? The Limits to the New Orthodoxy of Local Partnership. *International Journal of Urban and Regional Research* 24:4, 782-800.
- Helander, Voitto (1998) Kolmas sektori: käsitteestä, ulottuvuuksista ja tulkinnoista. Helsinki: Gaudeamus.
- Matthies, Aila-Leena (1996) Hyvinvoinnin sekatalous ja suomalaiset välittävät organisaatiot. Teoksessa Matthies, Aila-Leena, Kotakari, Ulla & Nylund, Marianne (toim.) *Välittävät verkostot*. Tampere: Vastapaino, s. 11-29.
- Matthies, Aila-Leena (1999) Ekonomistisen ja eettisen vuoropuhelu. Teoksessa Hokkanen, Liisa, Kinnunen, Petri & Siisiäinen, Martti (toim.) *Haastava kolmas sektori. Pohdintoja tutkimuksen ja toiminnan moninaisuudesta*. Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto, s. 40-60.
- Nikkanen, Silja (2005) Sosiaaliset yritykset eivät ole tarjonneet toivottuja lisätyöpaikkoja. *Keskisuomalainen* 18.1.2005.
- Nupponen Terttu (2001) Sosiaalinen näkökulma lähiöuudistuksessa. Kartoitus sosiaalisen parantamisen tehtävistä ja kuntien sosiaalitoimen osallisuudesta valtion asuntorahaston ja kuntien lähiöuudistusprojekteissa 1990-luvun lopulla. *Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2001:8*. Helsinki: STM.
- Närhi, Kati & Hiekka, Eija (2000) Sosiaalityö kestävää elinympäristöä kehittämässä: ”Uudet paikalliset toimintatavat sosiaalista syrjäytymistä vastaan” -projektin kokemuksia ja johtopäätöksiä. *Jyväskylän opintososiaalikeskuksen julkaisusarja 2/2000*. Jyväskylä.
- Rauhala, Pirkko-Liisa (1998) Mistä ehkäisevässä sosiaalipolitiikassa on kysymys? Käsitteellistä ja historiallista tarkastelua. *Tutkimuksia 90*. Helsinki: STAKES.
- Rhodes R. A. W. (1997) *Understanding Governance: policy networks, governance, reflexivity and accountability*. Buckingham: Open University Press.
- Salminen, Veli-Matti (2003) Kuriiri-projekti elämänpoliittisena interventiona. Tutkimus asuinalueen kehittämishankkeen toiminnasta ja vaikutusmahdollisuuksista. *Sociologian pro gradu -tutkielma*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Siisiäinen, Martti (1999) Sosiaalinen pääoma, valta ja kolmas sektori. Teoksessa Hokkanen, Liisa, Kinnunen, Petri & Siisiäinen, Martti (toim.) *Haastava kolmas sektori. Pohdintoja tutkimuksen ja toiminnan moninaisuudesta*. Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto, s.10-39.
- Sulkunen, Pekka (2005) Vaikuttavuus arviointitutkimuksen rivien välissä. Teoksessa Räsänen, Pekka, Anttila, Anu-Hanna & Melin, Harri (toim.) *Tutkimus menetelmien pyörteissä. Sosiaalitutkimuksen lähtökohdat ja valinnat*. Jyväskylä: PS-kustannus, s. 39-52.
- Touraine, Alain (1981) *The Voice and the Eye*. Cambridge: Cambridge University Press.

Asiakkuus ja subjektiiviset hyötykokemukset Kuriiri-projektissa

Riitta Mäkinen

1 Johdanto

Ihmisten tarpeet ovat tänä päivänä moninaisia ja haastavat ei-byrokraattisiin työotteisiin köyhyyden vastaisessa työssä. Euroopan köyhyydenvastaisen työn analysoija Marco Oberti korostaa sitä, kuinka tärkeää on kehittää monenlaisia työotteita eikä pysyä yhden etenemispolun mukaisessa mallissa (Oberti 2002). Suomessa on köyhyyden vastaisen taistelun sijasta keskitytty tyyppillisemmin syrjäytymisen ehkäisyyn, kun taas varsinainen köyhyyskeskustelu on jäänyt vähemmälle huomiolle. Suomi on esimerkiksi sitoutunut EU-tason linjauksiin, joissa työvoimapolitiikan tavoitteiksi asetetaan toisaalta työllisyysasteen nosto, toisaalta syrjäytymisen ehkäisy (Saloniemmi ym., 2003, 22).

Pyrkimyksiä toteuttavat mm. työllisyys- ja syrjäytymisen vastaiset hankkeet, joita rahoitetaan Euroopan sosiaalirahaston sekä kansallisin ja paikallisin varoin. Hankkeita toimi pian kuluneella kaudella v. 2002-2005 kaikkiaan 38 projektia. Neljässä eri kaupungissa eri puolilla Suomea osaprojekteina työskennellyt Kuriiri-hanke on yksi niistä.

Millaista vaikuttamista?

Kuriiri-projekti on ensisijaisesti pitkäaikaistyöttömien ja/tai syrjäytymisvaarassa olevien työttömien työllistämisen ja voimavaraistamishanke. Hankkeen tavoitteena on kehittää alueellisia toimintamalleja, joiden avulla voidaan edistää heikossa työmarkkina-asemassa olevien työllistymisedellytyksiä.

Projektin asiakkaat eroavat toisistaan niin osaprojekteittain kuin yleiselläkin tasolla elämäntilanteensa ja esimerkiksi sosiaalisten ongelmien vakavuuden suhteen. Osalla asiakkaista saattoi olla pitkäaikaisia päihdeongelmia, mielenterveydellisiä ongelmia tai puutteita fyysisessä toimintakyvyssä. Joukossa oli myös niitä, jotka olivat jo valmiita astumaan työmaailmaan, olivat jo työllistymässä. Kun asiakkaan elämää voivat varjostaa useat ongelmat yhtä aikaa, voi odottaa, että myös tarvittavan tuen (työvoimapolitiittisen ja sosiaalisen kuntoutuksen) pitää olla monipuolista.

Eskola ja Järvelä ovat eritelleet syrjäytymiseen liittyviä kuntoutustarpeita. Syrjäytymisen taustalla ongelmat voivat liittyä ammatillisen koulutuksen puutteeseen, pitkään jatkuneeseen työttömyyteen tai sen toistuvuuteen, maahanmuuttoon ja pakolaisuuteen, päihteiden ongelmakäyttöön, rikos- tai laitoskierteeseen, ikääntymiseen sekä mielenterveysongelmiin. Ammatillisen koulutuksen kohdalla kuntoutuksen tavoitteina nähdään elämänhallinnan lisääminen ja tulevaisuuden haaveiden muuntaminen toteutuskelpoisiksi. Pitkään tai toistuvasti jatkuneen työttömyyden yhteydessä tavoitteet pitävät sisällään yleistä aktivointia, itsetunnon- ja luottamuksen kohottamis-

ta, uusien näköalojen avaamista ja uusien työelämäntaitojen tuottamista. Maahanmuuttajilla ja pakolaisilla haasteet kohdistuvat lähinnä integroitumiseen uuteen yhteiskuntaan, sen kulttuurin ja tapojen opetteluun ja arjen perustaitojen opetteluun, kuten kielen hallintaan. Päihteiden ongelmakäyttäjillä kuntoutus perustuu ensisijassa raittiuden tukemiseen sekä yleiseen elämänhallinnan lisäämiseen elämän eri toiminta-alueilla (ihmissuhteet jne.). Pitkään päihteiden käyttöä jatkaneilla keskeiset tavoitteet liittyvät ainakin osittaiseen toimintakyvyn palauttamiseen ja työkyvyn arviointiin. Rikos- ja laitoskierteessä eläville keskeisiä kuntoutustavoitteita ovat rikoskierteen katkaiseminen sekä normaalien toimintamallien omaksuminen. Ikääntyvien suhteen pyritään ylläpitämään ja kohentamaan terveyttä sekä valmistautumaan myös mahdollisesti ammatin vaihtoon. Mielenterveydellisistä ongelmista kärsivillä elämänlaatua pyritään parantamaan toimintakykyä ja elämänuskoa palauttamalla ja yleistä elämänhallintaa parantamalla. Kuriirin toiminta voidaan käsitellä myös kuntoutuksena, jonka ensisijaisena tavoitteena on työttömien työvalmiuksien ja yleisen aktiivisuuden kehittäminen. Vaikka Kuriiri-projektissa onkin kysymys tietynlaisesta yksilön tai hänen työhönsä ja sosiaaliin oloihin kohdistuvasta ”interventiosta”, toimintaa ei voida luokitella puhtaasti ammatilliseksi kuntoutukseksi. Ammatillisessa kuntoutuksessa pyritään parantamaan kuntoutujan ammatillisia valmiuksia sekä työkykyisyyttä, edistämään työllistämismahdollisuuksia, vähentämään kuntoutujaan kohdistuvaa syrjintää työpaikoilla ja edistämään tämän integroitumista yhteiskuntaan (Mannila, 2001, 75). Nämä keskeiset ominaisuudet täyttyvät ainakin osittain myös Kuriirin toiminnassa. Ensisijaista monelle osallistujalle näyttää kuitenkin olleen sosiaalinen kuntoutus, prosessi, jolla pyritään saavuttamaan ja palauttamaan sosiaalinen toimintakyky. Sosiaalisen toimintakyvyn kehittymistä edistetään niin, että kuntoutujalla olisi mahdollisuus suoriutua erilaisista sosiaalisista tilanteista ja osallistua yhteiskunnan toimintaan. Useimmiten tämä kuntoutusala luetaan nimenomaan sosiaalityön alaan, mutta Kuriirin ja monen muun hankkeen toiminta on aivan ilmeisesti samalla kentällä ja tähtää saamantapaisiin päämääriin kuin sosiaalityön alaksi määritellyssä sosiaalisessa kuntoutuksessa. (Stakes; Virtuaalikoulu 2001.)

Simo Mannilan mukaan kuntoutuksen ja sen lähialojen arvioinnissa makrotaso eli politiikkataso jää usein vähälle huomiolle (Mannila, 2001, 73). Sen arviointi on kuitenkin tärkeää, koska politiikan tasolla tehdään monia merkittäviä valintoja, jotka heijastuvat myös meso-, ja mikrotasolle. Seurannan käyttäminen politiikan tasolla voi kuitenkin olla monin tavoin ongelmallista – Mannilan mukaan politiikasta puuttuvat usein selkeät ja johdonmukaiset tavoitteet, jolloin seurannan tai arvioinnin avulla ei voida varmasti selvittää, onko tavoitteita saavutettu. Kuntoutustoiminnan tavoitteiden ja päämäärien sekä toteutustapojen tulisi olla selvillä jo ennen kuin toiminta aloitetaan ja arviointia suoritetaan.

”Heikossa työmarkkina-asemassa” olevat ihmiset ovat suomalaisen työllisyys- ja yhteiskuntapolitiikan koetinkivi. Työttömyyden rakenteen muuttuessa 1990-luvun kuluessa ”helposti” työllistyvät ovat siirtyneet työmarkkinoille ja työttömäksi on jäänyt ns. kova ydin. Aktiivitoimiin osallistuminen koskee silloin yhä useammin työttömiä, joiden todennäköisyys työllistyä on alun alkaenkin heikko (Saloniemi ym. 2003, 21). Työllistämisperusteisten työvoimapolitiittisten toimien vaatimaton teho, nimenomaan työllistämässä avoimille työmarkkinoille, on todettu kaikkialla, missä aktiivista työvoimapolitiikkaa ja sen arviointia on toteutettu. Yhteiskunnassa keskustellaankin jatkuvasti siitä, missä määrin toteutuneesta tukityöstä on hyötyä. Kriitikot kysyvät, miksi yhteiskunta panostaa sellaiseen toimintaan, joka vaikuttaa toteuttavan julkilausuttua tavoitetta heikosti. Tukityön puolustajat taas korostavat vaikuttavuustutkimusten osoittimien heikkoa kykyä arvi-

oida ”muita hyötyjä”, mitä tukityöllä saavutetaan (Saloniemi ym. 2003, 21).

Projektien ulkopuolisia toimijoita, rahoittajia ym. kiinnostaa yleensä hanketyön tuloksellisuus ja se ymmärretään tavallisesti työllistymiseksi avoimille työmarkkinoille. Osallisten työmarkkina-asemaa koskevat tiedot ovat siis keskeistä projektityön arviointiaineistoa. Projektin määrällisiä tuloksia mitataan mm. luvuilla, jotka kertovat, kuinka suuri osa työttömistä on työllistetty tai työllistynyt projektin kuluessa.

Kuriirin työntekijät olivat tietoisia työnsä arvioinnin keskeisistä kriittisistä kohdista. Niinpä Kuriirin työn alkuvaiheessa syntyi keskustelua ja kysymyksiä siitä, millaisia muutoksia hankkeella olisi periaatteessa mahdollista saada aikaan. Työntekijöille oli alkanut selvitä, kuinka vaikeaa ja epätodennäköistä useimpien projektiin osallistuneiden oli päästä työmarkkinoille, ainakaan kolmi-vuotisen hankkeen alkuvaiheessa. Samalla monet projektin työntekijöistä vakuutuivat siitä, että projektin asiakkaat tarvitsivat tukea myös jokapäiväisessä elämässään. Korkeat odotukset heidän suorasta ja välittömästä työllistymisestään ainakaan ns. avoimille työmarkkinoille¹ saattoivat siis olla ylimitoitettuja. Löytyi ilmeinen ristiriita, joka liittyi siihen, että Kuriiri oli nimenomaan työllistämiseen pyrkivä projekti, mutta että sen kohteena oli ihmisiä, joiden kyvyt työllistyä saattoivat olla vakavasti heikentyneitä. Työntekijät pitivät Kuriirilta saatua tukea hyvin merkityksellisenä heikossa työmarkkina-asemassa olevien osallisten työelämänvalmiuksien kehittymiselle. Työntekijöiden mielestä elämänhallinnan parantaminen oli Kuriirin perimmäisten tavoitteiden kannalta jopa strategisesti tärkeä tehtävä.

Hankkeen toiminta ei voinut johtaa osallisia suoraan työllistymiseen, vaan he tarvitsivat moninaisia henkilö- ja ryhmäkohtaisia tukitoimia. Työn painopisteen tarkentaminen oli paikallaan Kuriirissa. Heräsi kysymys, kuinka ulkopuolisille toimijoille ja arvioitsijoille voidaan vakuuttavalla tavalla osoittaa Kuriirin työn tarkoituksenmukaisuus. Kuinka näytettäisiin todeksi se, että elämänhallintaa tukevat osaprojektien toimet vahvistavat osallisten työelämävalmiuksia ja yleistä toimintakykyisyyttä?

Kuriirin työntekijät loivat muutosten – ”osallisten etenemisen” - osoittamisen helpottamiseksi erityisen projektityön seurantavälineen, ns. porrasmallin. Mallilla pyrittiin kuvaamaan sitä, miten kunkin osallisen suhde työmarkkinoihin tai koulutukseen muuttuu osaprojektissa toimimisen myötä. Oletettiin, että kokoamalla yksilökohtaisia asemien muutoksia koskevia tietoja voitaisiin kartoittaa muutoksia kaikkien osallisten asemassa. Tämän tyyppisen laadullisen aineiston pohjalta ja porrasmalli-analyysivälineen avulla voitaisiin arvioida, millainen merkitys osaprojektien työllä oli osallisten työmarkkina-aseman muutoksille. Sen perusteella tehtäisiin ryhmäkohtaisia päätelmiä Kuriirin työn vaikutuksista sellaisten osallisten asemaan, joiden työmarkkina-asema oli projektin alkuvaiheessa heikko. Porrasmallin kehittelyssä syntyi ensimmäinen itsearvioinnin väline Kuriirin työhön.

Kuriirin osallistujia koskevat tutkimus- ja arviointiaineistot

Kuriiri-projektin työntekijät keräsivät työn kuluessa kolmenlaista aineistoa toimintaan osallistuneista henkilöistä:

- osaprojektien työntekijät keräsivät välittömästi ryhmätoimintajaksojen jälkeen osallistujilta palautetta. *Palauteaineistoa* syntyi työn kuluessa monessa eri vaiheessa, ja osaprojektien ryhmänohjaajat käyttivät tätä aineistoa toimintansa kehittämiseen,
- osaprojektit keräsivät osallisilta ja hankkeen ryhmätoiminnasta tietoja - laadullista aineistoa - osallisten asemasta työmarkkinoilla, koulutuksessa, hyvinvoinnista ym. ja elämäntilanteesta projektin eri vaiheissa sekä muutoksista näissä asioissa, ns. *porrasmalliaineiston* (ks. edeltä). - Kuriirin johto organisoii osaprojektien kanssa *hankkeisiin osallistuneiden haastattelut* loka-marraskuussa 2004. Henkilökohtaista haastattelua varten tehtiin oma lomake, jossa oli sekä strukturoituja että strukturoimattomia kysymyksiä – valmiita vastausvaihtoehtoja sisältäviä että avoimia kysymyksiä. Haastattelu koski asiakkaiden hyötykokemuksia sekä heidän tyytyväisyyttään projektiin.

Haastatteluaineisto ja haastattelut. Kaikkia osallisia ei pystytty tavoittamaan, mutta asiakkaita haastateltiin kuitenkin 130 (n. 38 % kaikista Kuriirin asiakkaista). Haastateltavien osuus vaihteli osaprojekteittain. Jyväskylässä Kukkuloiden Kuriirissa osallistujaprosentti oli lähes 90 %:n luokkaa, kun asiakkaita saatiin haastatelluksi 69 henkilöä. Lappeenrannassa asiakkaista haastateltiin 26,4 %, Kuopiossa 30 %. Rovaniemellä haastateltujen osuus jäi hyvin pieneksi, 10 %:iin.

Haastattelu toteutettiin henkilökohtaisena tapaamisena ja lomakkeen avulla, johon haastatteli merkitsi haastateltavan vastaukset. Haastatteluista vastasivat osaprojekteissa eri henkilöt ².

Haastatelluista yli puolet, 51,5 % oli syntynyt vuosien 1940 ja 1959 välillä ja olivat näin ollen haastatteluajankohtana 45-64 -vuotiaita. 44,6 % vastaajista oli syntynyt vuosina 1960-1979 ja 3,8 % (5 henkilöä) vuonna 1980 tai sen jälkeen. Naisia oli kaikkiaan 77 henkilöä (59,3 %) ja miehiä 53 (40,7 %). Noin 16 %:lla ei ollut ammattia lainkaan (21 henkilöä). Usein miten asiakkaat olivat työskennelleet erilaisissa palvelualan ammateissa (30 %) sekä rakennus-, korjaus- ja valimoaloilla (21,5 %).

Peruskoulutukseltaan valta-osa haastatelluista olivat peruskoulun käyneitä (32,3 %), mutta kansakoulun ja keskikoulun käyneitä oli yhteensä enemmän, kaikkiaan 37,7 %. Ylioppilastutkinnon oli suorittanut 31 henkilöä, 23,8 %.

Aineiston haastattelut asiakkaat eivät kuvasta Suomen työttömiä sinänsä, vaan ainoastaan Kuriiri-projektissa osallisina olleita työttömiä. Toisaalta asiakkaille on yhteistä keskeiset rakennetyöttömyyden piirteet – suurin osa asiakkaista on ikääntyneitä tai parhaillaan ikääntyviä ja heikosti koulutettuja ihmisiä (Saloniemi ym. 2003, 19).

Artikkelin aiheet ja esityksen kulku

Tässä artikkelissa tulevat Kuriirin tuloksista esille niitä ihmisiä lähellä olevat asiat, jotka olivat porasmallissa tiedonkeruun kohteina ja projektin itsearvioinnin välineinä: asiakkaiden omat kokemukset ja hankkeen merkitys hyvinvoinnille ja asemalle. Tarkastelen projektin vaikutuksia asiakkaiden työllistymismahdollisuuksiin osallisten omien näkemysten ja kokemusten pohjalta, analysoimani haastatteluaineiston perusteella. Pyrin osoittamaan, että projektin asiakkaiden raportoidut hyötykokemukset antavat aiheen pohtia sellaisia henkiseen hyvinvointiin ja elämänlaatuun myönteisesti vaikuttavia tukityön tuloksia, jotka edesauttavat työllistymisessä. Lisäksi kiinnitän huomiota projektissa mukana olleiden työttömien asiakkuuteen ja sen luonteeseen ja pohdin toiminnan vaikutusten yleistä arviointia.

Kuvaan projektin tuloksia asiakkaiden näkökulmasta käsitteellä *asiakkaiden subjektiiviset hyötykokemukset (subjektiiviset vaikutukset)*. Hahmotan sen avulla projektien tuloksellisuutta siis eri tavalla kuin keskittymällä jäykästi hankkeen suorien työllisyyspoliittisten vaikutusten tai saavutusten arviointiin. Muita tärkeitä käsitteitä ovat *kohdeasiakkuus, palveluasiakkuus, vaikutusten arviointi ja voimavaraistuminen*.

Kiinnitän huomiota työllisyys- ja sosiaalipoliittisten Kuriirin epäsuoriin vaikutuksiin osaprojekteissa osallisina olleiden yksilöiden elämään. Artikkelissa tulevat esille sellaiset toimintatavat ja vaikuttamiskeinot, joiden avulla Kuriirin kaltaiset projektit voivat parantaa osallisten elämänlaatua ja siten kohentaa myös heidän työllistymismahdollisuuksiaan. Artikkelissa esitettävä arviointi on projektin vaikutusten arvioimista kvalitatiivisista lähtökohdista käsin. Tarkastelen osallisten asiakkuutta käsitteellisesti ja pohdin myös vaikutusten arvioinnin edellytyksiä.

Artikkelissa on neljä lukua. Tarkastelen johdannon jälkeen luvussa kaksi projektissa mukana olleita työttömiä ja luonnehdin näiden ihmisten asiakkuutta. Esittelen lomakkeen keskeiset subjektiivista hyötyä ja henkisen hyvinvoinnin edistymistä käsittelevät kysymykset. Luvussa kolme selostan haastateltujen vastauksia näihin kysymyksiin. Loppuluvussa neljä avataan keskustelua toiminnan vaikutusten yleisestä arvioinnista ja tehdään päätelmät Kuriirin kyvystä voimavaraistaa asiakkaitaan miettimällä projektin merkitystä asiakkaiden yleisen hyvinvoinnin nostamisessa. Lopussa palaan vielä Kuriirin osallisten asiakkuuteen ja sen luonteeseen.

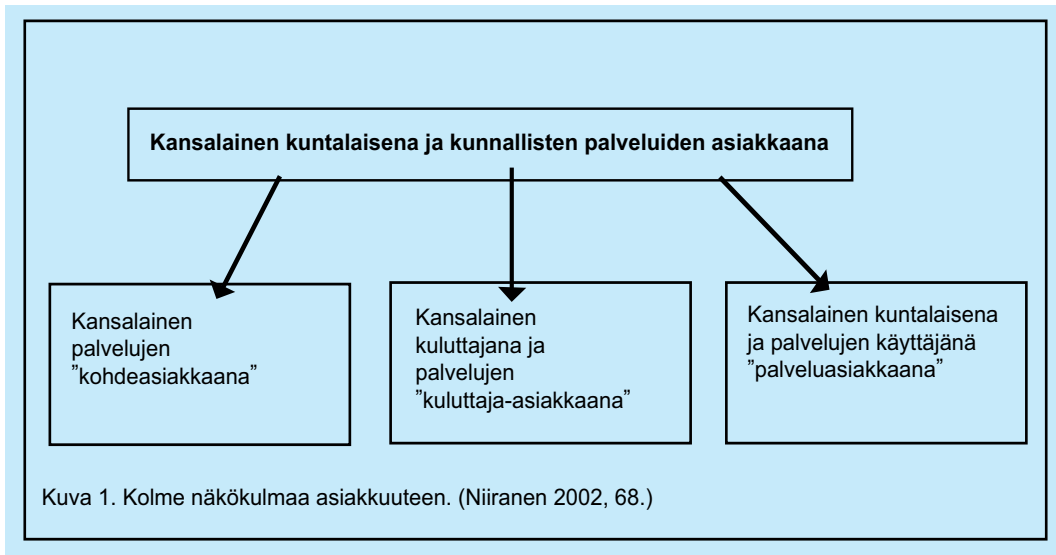
2 Kuluttaja-asiakkuutta vai palveluasiakkuutta?

Keväällä 2005 päättyvä Kuriiri-projekti ei ole työttömyysetuisuuksiin sidottua vaan asiakkaiden osallisuuden projektissa voidaan sanoa olleen ainakin muodollisesti vapaaehtoista. Ns. pakollisessa osallistumisessa työttömän jokin etuisuus ja sen saaminen on riippuvainen osallistumisesta juuri työttömälle osoitettuun toimintaan. Kuten jo mainittiin, projektin asiakkaat saattoivat erota toisistaan monessa suhteessa, esimerkiksi työttömyyden keston ja muiden, siihen nivoutuvien tekijöiden suhteen. Se, ettei projektin osallisista puhuttaessa käytetä nimitystä ”työtön” tai ”työttömät” vaan yleisemmin asiakas tai asiakkaat, on mielenkiintoinen seikka.

Sosiaalityössä asiakkuus-käsitteen yleistyminen liittyy siihen, että ”toimintaa ohjaava poliittinen päätöksentekijä ja palvelun professionaalinen asiantuntija saavat rinnalleen palveluvalintoja

tekevän subjektin, asiakkaan” (Niiranen 2002, 66). Kyseessä on toiminnan osapuolten väliseen vuorovaikutukseen liittyvä muutos. Sen seurauksena toiminnan kohteen, subjektin, vapaudet itsemäärittelyyn ovat lisääntyneet. Niiranen liittyy muutoksen asiakas kuluttajakansalaisena -ajatteluun, jossa toisiaan vasten asettuvat yhtäältä oikeudenmukaisuus ja yhdenvertaiset mahdollisuudet ja toisaalta valinnanvapautta korostava kuluttajuus.

Asiakkuus yhdistetään yleisellä tasolla kuluttajuuteen. Niirasen mukaan päämääränä kuluttajälähtöisyys eli konsumentarismi on yksilön kykyä toimia markkinoilla. Työttöminä kansalaisina Kuriirin asiakkaiden kyky toimia markkinoilla on mitä todennäköisemmin alentunut ja osin tästä syystä asiakkuus –käsitteen käyttö ei ole itsestäänselvyys. Toisaalta asiakkuus ei ole kuluttajuuden synonyymi. Niiranen ehdottaa, että asiakkuutta lähestyttäisiin kuntalaisuuden näkökulmasta. Hänen mukaansa kuntalainen voidaan hahmottaa kolmella eri tavalla asiakkaaksi, jolloin näkökulmissa korostuvat joko toiminnan kohteena oleminen, markkinasuuntautunut kuluttajuus tai palveluasiakkuus. Näiden näkemysten keskeiset erot on esitetty kuvassa 1.

Kansalainen voidaan nähdä ensinnäkin sosiaalityön toimintojen kohteena, jolloin puhutaan kohdeasiakkuudesta. Toisaalta kuntalainen voidaan nähdä kuluttajasuuntautuneena subjektina, jolloin puhutaan kuluttaja-asiakkuudesta. Kolmannen näkökulman mukaan kuntalainen on demokraattisen yhteisönsä jäsen, jolloin puhutaan palveluasiakkuudesta. Niirasen käsitteistöä voidaan hyödyntää soveltamalla sitä Kuriiri-projektin asiakkuuden kuvaamiseen.

Asiakashaastattelussa ei käytetty asiakkuuskäsitettä, mutta heiltä kysyttiin kuitenkin olivatko he esittäneet toiveitaan järjestettävästä toiminnasta projektin ohjaajalle ja missä määrin he kokivat tulleen kuulluksi ja oliko ideoita pyritty toteuttamaan. Suurin osa toiveista esittäneistä asiakkaista oli kokenut tulleen sekä kuulluksi että vakavasti otetuksi esitettyjä toiveita oli usein pyritty toteuttamaan mahdollisuuksien mukaan.

Projektin osalliset olivat ensi sijassa joko palvelujen kohdeasiakkaan tai palvelujen käyttäjän, palveluasiakkaan, asemassa. Markkinoistuvaan sosiaalipolitiikkaan liittyvä näkemys asiakkaista kuluttajina ja erityisinä kuluttaja-asiakkaina ei ehkä kuvaa parhaalla mahdollisella tavalla Kuriirin asiakkaita. Kuluttajuuteen ensinnäkin yhdistetään usein maksuvalmius (Niiranen, 2002, 68), mikä suurimmalta osalta projektin työttömistä joko puuttuu tai on ainakin huomattavasti heikentynyt. Toisaalta voidakseen tehdä näitä kulutusvalintoja asiakkaalla tulee olla tietoa vaihto-

ehdoista – aktiivisuuden ja osallistumisen voidaan nähdä kohdistuvan ensisijassa omiin palvelunkäyttömahdollisuuksiin.

Vaikka Kuriiriin osallistuminen on työttömille vapaaehtoista, varsinaisia kuluttaja-asiakkuuden ominaisuuksia siihen on vaikea liittää. Työttömien maksukyky on heikentynyt ja sitä kautta myös valintojen vaihtoehtoisuus kaventunut. Asiakkaiden joukossa voi olla myös mahdollisuuksistaan ja oikeuksistaan tietoisia henkilöitä. Moni haastateltu kuitenkin kiitteli projektia nimenomaan sen jakamasta yleisestä informaatiosta, joka koski niin työllistymis- kuin koulutusmahdollisuuksiakin. Kuriirin asiakkuus ei kuitenkaan näytä olleen ensi sijassa riippumatonta ja täysin itsenäistä, valintavaihtoehtoista tietoista kuluttaja-asiakkuutta

Kohdeasiakkuudella tarkoitetaan ammatillisten toimenpiteiden objektina olemista (Niiranen, 2002, 67). Tämän näkökulman mukaan kansalaisella ei ole kykyä tai mahdollisuuksia tehdä päätelmiä omasta parhaastaan – hän ei kykene arvioimaan ensinnäkään asiakkuuteen johtaneita ongelmiaan eikä myöskään omaa aktiivisuuttaan omien palvelujensa suhteen. Asiakassuhde on puhtaasti vaikutuksen alaisena olemista. Lisäksi asiakassuhteen syntymisen edellytyksenä on riittävä määrä ongelmia.

Kuriirin asiakkuuteen kohdeasiakkuus on liitettävissä ainakin osittain. Työttömyys on kaikilla osallisilla ollut se ongelma, minkä takia heidät on otettu projektiin asiakkaiksi. Toisaalta osallisuus on ollut vapaaehtoista eikä toimintaan ole liitetty sanktioita (etuksien menetyksiä, toimintaan osallistumisoikeuden epäämistä yms.). Motiivit osallistua osaprojektien toimintaan ovat voineet vaihdella – toiset hakevat yhtenäisyyttä, seuraa ja sosiaalista tukea, toiset arkipäivään mielekästä tekemistä, toiset työllistymistä ohjaavaa ja tukevaa apua. Eräässä osaprojektissa tuli ilmi, että suhtautuminen asiakkaisiin saattoi olla hyvinkin patriarkaalista, alentuvaa ja holhoavaa. Asiakkaita ei pidetty kykenevinä arvioimaan omaa tilannettaan, siihen liittyviä ongelmia tai omaa parastaan.

Sitä, että osalliset olivat monessa mielessä kohdeasiakkaiden asemassa ei voi kieltää, vaikka se ei tullut esille puhtaimmassa muodossaan. Työllistämiseen tähtäävillä toimilla on joka tapauksessa kohde, objekti, ihminen johon toiminta kohdennetaan. Kuriiri-projektissa tämä kohde on ne työttömät ihmiset, joiden työllistymisedellytyksiä toiminnalla pyritään edistämään.

Niiranen kuvaa *palveluasiakkuutta* sellaiseksi asemaksi, jossa palveluja käyttävällä ihmisellä on kohdeasiakkuutta aktiivisempi rooli. Palvelua ei toisin sanoen odoteta olevan olemassa ilman aktiivista osallistumista. Osallisuuden vapaaehtoisuuden ansiosta toimintaa ”ei viedä asiakkaan kotiin”. Osallistumisen edellytyksenä on aktiivinen yhteydenpito muihin toimijoihin ja osallisiin – yleensä osallistumalla yhteisiin tapahtumiin esimerkiksi Asukastalolla. Osallistuminen edellyttää siis fyysistä läsnäoloa.

Edelleen Niiranen kuvaa asiakkuuden eri ulottuvuuksia kuntalaisuuden näkökulmasta ja pitää toimintakenttänä nimenomaan kunnallisia palveluja. Kuriiri-projektia ei varsinaisesti voida pitää kunnallisena palveluna (projektikaupunkien 5 %:n rahoitusvastuusta huolimatta), mutta esitellyt asiakkuuden muodot vastaavat kuitenkin asiakkuutta projektissa. Siinä sekoittuvat toisiinsa sekä kohde- että palveluasiakkuus. Näistä jälkimmäistä pidetään toivottavana.

Palveluasiakkuuden voi nähdä edistävän osallisuutta, jolla tässä tarkoitetaan työttömien yleisen aktiivisuuden, niin yhteisöllisen että yksilöllisenkin, lisääntymistä. Tätä kautta palveluasiakkuus palvelee Kuriirin voimavaraistamistavoitetta. Osallistuminen on ”paitsi poliittisiin oikeuksiin kytkeytyvää edustuksellista ja suoraa demokraattista prosessia, myös palveluasiakkuuden kaut-

ta toteutuvaa osallistumisen, oppimisen ja valtaistumisen (empowerment) mahdollisuutta” (Niiranen, 2002, 67). Osallistuminen tukee yhteisöllisyyttä, jonka taas katsotaan synnyttävän syrjäytymisen ehkäisyssä tarvittavaa luottamusta.

Kuriiri-projekti pyrkii voimavaraistamisen avulla vähentämään ja ehkäisemään työllistymistä estäviä tekijöitä. Empowerment -käsite on suomennettu mm. valtaistamiseksi, voimavaraistamiseksi, valtuuttamiseksi ja voimaantumiseksi. Eskosen ja Järvelän mukaan valtaistamis-käsite liittyy päätöksentekoon osallistumisen ja osallisuuden lisääntymiseen. Voimavaraistaminen yhdistetään enemmän yksilön omien voimavarojen ja elämänhallinnan lisäämiseen.

Vaikka tässä artikkelissa käytetäänkin käsitettä voimavaraistuminen, käsite valtaistaminen tavoittaisi yhteiskuntapoliittisesti mielenkiintoisemmalla tavalla asiakkaiden aseman parantumiseen liittyvän vallan aspektin. Työttömien asema esimerkiksi täysvaltaisina kuntalaisina parantuu nimenomaan lisääntyvän vallan kautta. Mahdollisuuksien lisääntyminen on aina myös käytettävissä olevan vallan lisääntymistä suhteessa johonkin, mutta voimavaraistamisen käsitteessä tämä valta-aspekti katoaa näkyvistä. Projektien näkökulmasta empowerment-käsite tarkoittaa kahta asiaa. Ensinnäkin sillä viitataan ulkopuoliseen tukeen ja käytössä oleviin mahdollisuuksiin, toisaalta se kytkeytyy yksilön omaan tahtoon ja kykyyn voimavaraistua. Kuriiri-projektissa voimavaraistamisella tähdätään asiakkaiden omien voimavarojen tiedostamiseen, uusintamiseen ja niiden heikkenemisen ennaltaehkäisyyn. Koska osalla asiakkaista on suuri riski syrjäytyä (osalle näin on jo käynyt), voimavaraistamisen merkitys työllistämiprosessissa korostuu.

Syrjäytymisriski koskee erityisesti heikoimmassa markkina-asemassa olevia asiakkaita. Syrjäytymisellä tarkoitetaan tässä (mukaillen, Eskonen & Järvelä) kasautuvaa huono-osaisuutta, jossa yleensä yhdistyvät sekä pitkäkestoinen ja toistuva työttömyys, näihin liittyvät toimeentulo-ongelmat, yhteiskunnallisesta osallisuudesta syrjäytyminen, sosiaalisen verkoston supistuminen sekä sisäisen ja ulkoisen elämänhallinnan heikentyminen. Usein näihin tekijöihin liittyi myös erilaisia ja eritasoisia päihde- ja mielenterveysongelmia. Syrjäytymisen perusolottuvuuksia ovat siis kulutuksen, tuotannon ja sosiaalisen koheesion tason heikkeneminen. Tässä kulutukseen liittyviä tekijöitä ovat köyhyys ja kulutuksesta syrjäytyminen. Tuotantoon liittyvänä tekijänä toimii työttömyys yhtenä syrjäytymisen elementtinä ja sosiaaliseen koheesion heikkoutta jossakin ryhmässä, asuinalueella, kaupungissa tai yhteiskunnassa ilmaisevat esimerkiksi syrjäytyminen ns. perusihmissuhteista, perheen puuttuminen ja eristyneisyys. Kuriirin asiakkuuteen liittyi pitkään jatkunut tai toistuva työttömyys, osin työelämäkokemuksen ja ammattikoulutuksen puuttuminen kokonaan sekä erilaisten avustusten varassa eläminen.

Kuriirin haastatteluaineisto kuvaa projektin asiakkuuden merkitystä projektiin osallistuneille ihmisille. Voimavaraistumisessa, henkisessä hyvinvoinnissa ja elämänhallinnan lisääntymisessä mahdollisesti tapahtuneita muutoksia kartoitettiin useilla kysymyksillä. Voimavaraistuminen merkitsee tässä kokoavaa käsitettä, jolla näitä muutoksia kuvataan. Henkistä hyvinvointia kartoitettiin kysymyksellä, millaiseksi henkilö arvioi tilansa aloittaessaan projektin, millainen se oli haastatteluhetkellä – ja lisäksi oliko asiakas kokenut olleensa masentunut viime aikoina ja oliko hänellä ollut sellaisia mielenterveyteen liittyviä ongelmia, jotka olivat estäneet tai heikentäneet työllistymistä³. Elämänhallinnan lisääntymistä ja projektista saatuja eväitä (siis hyötyjä ja apua elämään) kysyttiin kaikkiaan seitsemällä kysymyksellä. Ne koskivat mm. asiakkaiden toiveikkuuden lisääntymisestä tulevaisuuden suhteen, Kuriirin antaman tuen määrää ja projektin vaikutusta elämään. Lisäksi asiakkailta kysyttiin mitä projektista jäätäisiin kaipaamaan ja saatiinko projektista

sitä, mitä oli toivottu. Näiden kysymysten toivottiin voivan valaista niitä subjektiivisia hyötykokemuksia, joita työllistymisluvuilla ei tavoiteta.

Projektin tuloksellisuutta mittaavat sekä varsinaiset työllistymisluvut että hyvien käytäntöjen tuottaminen. Näiden kahden ulottuvuuden lisäksi on olennaista ottaa huomioon asiakkaiden omat, subjektiiviset hyötykokemukset, ja se konkretisoi varsinaisen voimavaraistumisen arviointia.

3 Asiakkaiden voimavaraistuminen ja henkinen hyvinvointi

Edellä on selvennetty lyhyesti asiakkuuden, voimavaraistumisen ja syrjäytymisen käsitteitä. Tässä luvussa esitetään keskeisimmät asiakashaastattelun tulokset koskien henkisessä hyvinvoinnissa tapahtuneita muutoksia. Lisäksi kiinnitetään huomio muihin voimavaraistumisen aspekteihin – asiakkaiden rohkeuteen ja toiveikkuuteen, sosiaalisuuteen ja itseluottamukseen. Lopuksi hahmotetaan vastausten pohjalta kuvaa Kuriiri-projektin vaikutuksista ja merkityksestä asiakkaiden elämään ja pohditaan yleisesti toiminnan vaikutusten arviointiin liittyviä seikkoja.

Taulukko 1. Henkinen hyvinvointi projektin aloitushetkellä ja haastattelujankohdalla. N=130

	alussa		haastatteluhetkellä		muutos %-yks.
	lkm	%	lkm	%	
erittäin hyvin/hyvin	68	52,3	70	54,0	-> + 1,7
kohtalaisesti	17	13,1	21	16,2	-> + 3,1
huonosti	24	18,5	5	3,6	-> - 14,9
todella huonosti	5	3,8	1	0,8	-> - 3,0
muu	14	10,8	2	1,5	-> - 9,3
en osaa sanoa	1	0,8	0	0	-> - 100
ei vastausta	1	0,8	31	23,8	-> + 23,0

Yllä oleva taulukko sisältää kahden eri kysymyksen vastausjakaumat. Informaatio on esitetty sekä lukumäärinä että prosentiosuuksina. Valtaosa projektin haastatelluista asiakkaista kertoi osallistumisvaiheessa voineensa henkisesti joko hyvin tai erittäin hyvin (yhteensä 68 henkilöä). Huonosti voi kuitenkin 18,5%. Kohtalaiseksi arvioi tilansa 17 henkilöä, eli n.13%. Todella heikko tilanne oli ollut viidellä henkilöllä (3,8%) ja 14 (10,8%) oli kuvannut tilannettaan jotenkin toisin, kuin yllä. Nämä henkilöt kertoivat olleensa jännittyneitä, toiveikkaita ja odottavaisia. Toiminnan alkamista odotettiin, eikä ihan vielä tiedetty mitä olisi tulossa. Yksi ei ollut osannut vastata ja samoin yksi oli jättänyt vastaamatta. Huonosti tai todella huonosti voivien osuus kaikista haastatelluista oli yhteensä n. 22%.

Huomionarvoista on etenkin huonosti ja erittäin huonosti voivien määrän pienentyminen. Muutos on suurin juuri niillä, jotka olivat arvioineet henkisen hyvinvointinsa projektin aloitusajankohdalla huonoksi. Näitä ihmisiä oli haastatteluhetkellä lähes 15%-yksikköä vähemmän. Myös erityisen huonosti voivien määrä oli vähentynyt viidestä yhteen henkilöön, 3%-yksikköä. Kohtalaisesti voivien määrä oli lisääntynyt. Ryhmään oli siirtynyt niitä ihmisiä, joiden tila oli noussut jo-

ko erittäin huonosta tai huonosta. Hyvin ja erittäin hyvin voivien keskuudessa suhteellisesti eniten oli noussut erittäin hyvin voivien osuus. Osallistumishetkellä hyvin voineista neljällä ihmisellä vointi oli heikentynyt – kaikilla kohtalaiseksi. Muutos oli yleensä seurausta jonkin fyysisen sairauden ilmenemisestä ja siihen liittyvästä hoitoprosessista. Kaikkiaan asiakkaiden henkinen hyvinvointi oli lisääntynyt, eniten heikosti ja erittäin heikosti voivien keskuudessa. Johdanto-osiossa esitettiin Eskolan ja Järvelän syrjäytyneiden voimavaraistamista koskevan kuntoutuksen tavoitteita. Mielenterveydellisistä ongelmista kärsineiden henkilöiden kuntoutuksen keskeisimpänä tavoitteena mainittiin yleisen toimintakyvyn ja elämänuskon palauttaminen sekä elämännhallinnan parantaminen.

Asiakkaiden elämännhallinnan lisääntyminen

Asiakkaiden elämännhallintaa kartoitettiin kysymällä mm. projektin vaikutuksesta asiakkaiden rohkeuteen, toiveikkuuteen tulevaisuuden suhteen, sosiaalisten verkostojen laajuuteen sekä itsetuottamukseen. Kysymyksillä pyrittiin havainnoimaan projektin aikaansaamaa muutosta edellä mainituissa ominaisuuksissa. Sosiaalisten verkostojen laajuutta mitattiin tiedustelemalla uusien tuttavien ja ystävien määrää ja itsetuottamusta esimerkiksi kysymällä missä määrin asiakas uskoi voivansa vaikuttaa omiin asioihinsa ja missä määrin asiakkaan käsitys itsestään oli muuttunut myönteisemmäksi.

Taulukko 2. Rohkeus, toiveikkuus ja minäkäsitys prosenttiosuuksina N=130.

	kyllä	ei	eos	ei vastausta	yhteensä
Oletko tullut projektin ansiosta rohkeammaksi? kysymys 29.	50	30,8	17,7	1,5	100
Onko toiveikkuutesi tulevaisuuden suhteen kasvanut projektin myötä? kysymys 30.	53,8	23,8	21,5	0,8	100
Onko käsitys itsestäsi muuttunut myönteisemmäksi projektin ansiosta? kysymys 28.	53,8	25,4	19,2	1,5	100

Haastatelluista asiakkaista tasan puolet kertoi tullessa rohkeammaksi projektissa toimimisen myötä (65 henkilöä). Kolmannella asiakkaista rohkeus ei ollut lisääntynyt lainkaan (40 henkilöä). Niiden osuus vastaajista, jotka eivät osanneet arvioida rohkeutensa tilaa oli kaikkiaan 23 henkilöä.

Toiveikkaammin tulevaisuuteen suhtautui yli puolet vastaajista, 70 henkilöä (53,8%). Muutosta ei ollut tapahtunut 23,8%:lla ja jopa 21,5% ei ollut osannut määritellä kantaansa. Yksi henkilö ei ollut vastannut kysymykseen.

Minäkuva oli muuttunut myönteisemmäksi 70 henkilöllä (53,8%) ja samana se oli pysynyt 25,4%:lla, eli 33 henkilöllä. 25 henkilöä (n. 19%) ei osannut vastata ja kaksi oli jättänyt vastamatta.

Niiden osuus, jotka eivät osanneet arvioida kantaansa oli suhteellisen korkea ja pyöri keskimäärin 20%:n tietämillä. Henkilöt, joiden asiakkuus oli kestänyt vasta vähän aikaa, saattoivat kokea projektin vaikutusta arvioivat kysymykset vaikeiksi. Projektin voidaan sanoa palauttaneen ainakin osittain asiakkaiden toimintakykyä ja elämänuskoa (vähentämällä toivottomuuden tunteita), kohentaneen itsetuntoa sekä parantaneen asiakkaiden sosiaalisia taitoja toimia vuorovaikutuksessa ympäristönsä kanssa. Toiveikkuuden lisääntymisen voi arvella ennustavan myös motivaation kasvamista tulevaisuuteen suuntautumisessa. Motivaatio on sosiaalisen toimintakyvyn ohella yksi keskeinen kysymys voimavaraistamaan pyrkivien projektien toiminnassa (Järvelä & Laukkanen, 2000).

Taulukko 3. Toivotut ja saadut uudet tuttavuudet frekvensseinä ja prosenttiosuukaa. N=130

	toivotut lkm	%	saadut lkm	%	muutos %-yks.
en ketään	22	16,9	11	8,5	-> - 8,4
yhden, kaksi	9	6,9	14	10,8	-> + 3,9
muutamia	43	33,1	72	55,4	-> + 22,3
runsaasti	19	14,6	33	25,4	-> + 10,8
en osaa sanoa	37	28,5	0	0	-> -28,5

Sosiaalisessa verkostossa oli tapahtunut enemmän muutoksia kuin asiakkaat olivat projektin alkuvaiheessa toivoneet. Haastateltavista n.17% eli 22 henkilöä ei ollut toivonut itselleen yhtään uutta tuttavaa tai ystävää – siitä huolimatta heistä täsmälleen puolet (11 henkilöä) oli ystäviä kuitenkin saanut. Toisin sanoen aineistossa oli enemmän ystäviä saaneita kuin alun perin niitä toivoneita. Yhtä tai kahta uutta tuttavaa oli toivonut n.7% ja näin kävi 10,8%:lle. Suurin yksittäinen lisäys tapahtui muutamia uusia tuttavuuksia toivoneiden keskuudessa: kasvu oli kaikkiaan 22,3%-yksikköä. Runsaasti uusia ystäviä oli toivonut n.15% haastatelluista ja runsaasti uusia ystäviä oli saanut jopa 25,4%. Projektissa toimimisella voidaan siis nähdä olleen selvä sosiaalisia suhteita lisäävä vaikutus. Asiakkaiden vuorovaikutuskenttä laajeni kaikissa ryhmissä – myös niillä, jotka eivät laajentumista olleet kaivanneet. Ilmeisesti projektin edetessä oli tapahtunut ns. pakkososiaalistumista. Tuula Melkas on väitöskirjassaan Sosiaalisesta muodosta toiseen tutkinut suomalaisten yksityiselämän muotoja vuosilta 1986 ja 1994. Melkkaan aineisto ei kata vielä laman myötä ilmennyt rakenteellista työttömyyttä, eikä työttömien sosiaalisissa suhteissa tapahtuneita muutoksia. Melkas kuitenkin esittää, että suomalaisessa yhteiskunnassa sosiaalisten suhteiden luonne on muuttunut. Varsinaiset työtoveruus-suhteet olivat jo 1980-luvulla monilla Melkkaan

tutkimushenkilöistä varsin hauraita ja haurastuivat edelleen 1990-luvulle tultaessa⁴. Yksityiselämään liittyvien ihmissuhteiden merkitys on sen sijaan noussut, myös työelämässä toimineiden keskuudessa. Kuriirin asiakkailta työtoveruusuhteet ovat olettavasti puuttuneet työttömyyden seurauksena lähes kokonaan. On perusteltua uskoa, että muiden ihmissuhteiden merkitys Kuriirin asiakkaiden elämässä tällöin korostuu.

Pitkäaikaistyöttömiin on liitetty erilaisia käsityksiä passiivisuudesta ja jopa varsinaisesti laiskuudesta. Näihin mielikuviin on yhdistetty erilaisia henkilökohtaisia ominaisuuksia, kuten saamattomuutta ja välinpitämättömyyttä jne. Asiakashaastattelun vastaukset kumoavat edellisen kaltaiset oletukset täysin. Haastatelluilla asiakkailta oli ainakin projektissa toimimisen aikana kehittynyt laajahko sosiaalinen verkosto – uusia ystäviä ja tuttavuuksia oli saatu runsaasti. Toinen silmiinpistävä seikka oli asiakkaiden harrastusaktiivisuus. Kysyttäessä osallisilta, mitä nämä harrastivat haastatteluajankohdalla, mainintoja harrastuksista oli jopa 252 kappaletta⁵. Yleisimpiä harrastuksia olivat liikuntaan ja urheiluun ja kulttuuriin ja sivistykseen liittyvät toiminnot. Haastatelluilla oli harrastuksia ollut paljon jo ennen projektiin osallistumistakin – todella uusia harrastuksia projektin myötä oli saanut n. 28% vastanneista. Harrastustoiminta oli lisäksi monimuotoista – kaikkiaan erilaisia harrastuksia oli 92 kappaletta.

Sosiaalisen verkoston laajuus on yhteydessä ns. sosiaaliseen kompetenssiin (Eskola & Järvelä, 2000, 64). Eskolan ja Järvelän mukaan sosiaalista kompetenssia on aina tarkasteltava suhteessa johonkin tiettyyn tilanteeseen. Syrjäytyneet tai syrjäytymisriskin alla elävät henkilöt voivat kyetä toimimaan esimerkiksi jonkun ala- tai osakulttuurin hyväksymällä tavalla, mutta eivät välttämättä hallitse työelämässä tarvittavia sosiaalisia taitoja. Työnantajilla voidaan olettaa olevan odotuksia työntekijän sosiaalisten taitojen suhteen. Kuntoutuksen tulisi sisältää näiden sosiaalisten taitojen harjaannuttamista, ennen kuin on realistista olettaa asiakkaiden työllistyvän avoimille työmarkkinoille. Sosiaalisuuden ja sosiaalisten taitojen lisääntyminen (kuten rohkeus asettua kanssakäymiseen muiden kanssa, keskustelukyky) projektissa toimimisen myötä on edistänyt asiakkaiden voimavaraistumista ja työvalmiuksien kehittymistä.

Projektin merkitys ja vaikutus

Haastattelussa haluttiin selvittää oliko projekti vaikuttanut osallisten elämään ja jos oli, niin millä tavalla. Asiakkailta kysyttiin mm. projektista saatuja ”eväitä”, mitä projektista jäädään kaipaamaan ja onko projektista saatu sitä, mitä toivottiin. Haastattelussa oltiin kiinnostuneita myös vaikutuksen luonteesta – tätä kysyttiin erikseen.

Valtaosa haastatelluista asiakkaista kertoi projektin vaikuttaneen elämäänsä. Tätä mieltä oli jopa 83% kaikista haastatelluista⁶. Vaikutusta ei ollut n. 25%:n mukaan⁷ ja n. 19%⁸ ei osannut arvioida kantaansa. Kaksi henkilöä ei vastannut kysymykseen.

Taulukko 4. Projektin vaikutus asiakkaiden elämään. Frekvenssit ja prosenttiosuudet. N= 160 mainintaa. Vastaaajia 106 henkilöä.

	lkm	%
työelämä - ja taidot sekä koulutus	25	15,6
minän kehitys ja itseluottamuksen kasvu	16	10
sosiaalinen verkosto - ja tuki	42	26,2
henkinen hyvinvointi, aktiivisuus ja säännöllisyys	35	21,8
muu	15	9,3
en osaa sanoa	3	1,8
ei vastausta	24	15
yhteensä	160	100

Yllä on esitetty asiakkaiden täsmennetyt maininnat projektin vaikutuksesta omaan elämään⁹.

Suurin osa maininnoista koski projektin vaikutusta sosiaaliseen verkostoon sekä saatua sosiaalista tukea (n.26%). Projektin tuomat uudet ystävyysuhteet nousivat aineistossa selvästi esille - sosiaalisen verkoston koettiin siis laajentuneen. Toiseksi pääasiaksi nousi sekä projektin työntekijöiltä että vertaistuen kautta saatu tuki, joka käytännössä merkitsi keskustelun mahdollisuutta ja kokemusten vaihtoa niin henkilökunnan kuin muiden asiakkaidenkin kanssa.

Toiseksi eniten projektin vaikutukset näkyivät henkisen hyvinvoinnin lisääntymisenä, yleisen aktiivisuuden kasvuna ja elämän säännöllistymisenä (n.22% maininnoista). Maininnoissa korostuivat projektin merkitys oman elämän aktiivisuuden ja toimintakyvyn kohentumisessa. Haastateltavat kertoivat esimerkiksi projektin toimintaan osallistumisen tuoneen elämään siinä määrin sisältöä, että arkielämän rutiineiden uudelleen muotoutuminen mahdollistui. Toisin sanoen mielekkään tekemisen kautta ihmisillä oli ensinnäkin jokin syy lähteä kotoaan ja toisaalta saatiin puhtia muuttaa vuorokausirytmii enemmän yhteiskunnan edellyttämään suuntaan. Haastateltavat kertoivat mm. heräävänsä aikaisemmin. Henkisen hyvinvoinnin nähtiin lisääntyneen mielekkään tekemisen ja elämänrytmin säännöllistymisen seurauksena.

15,6% maininnoista koskivat työelämässä ja -taidoissa sekä koulutuksessa tapahtuneita muutoksia. Vaikutuksen näkyivät mm. työelämään ja koulutukseen liittyvien taitojen lisääntymisenä, vahvistumisena tai niiden ylläpitämisessä. Asiakkaat olivat saaneet lisää rohkeutta ja itseluottamusta työnhakuun sekä yleistä tukea ja apua työhakemusten teossa. Tietoa ja tukea oli saatu yleisesti koulutusmahdollisuuksista ja yhdessä ohjaajan kanssa oli mietitty henkilökohtaisia työllistymis- ja koulutusvaihtoehtoja. Voidaan sanoa, että vaikutukset koskivat siis yleistä työllisyyden ja koulutuksen tukemista, informaation välittämistä sekä konkreettisen avun antamista käytännön asioissa.

Maininnoista 10 % minän kehittymistä ja itseluottamuksen kasvua. Asiakkaiden taidot ja kyvyt mm. huolehtia itsestään olivat parantuneet, ja asiakkaat kertoivat osaavansa iloita enemmän ”elämän pienemmistäkin” asioista. He kertoivat lisäksi oppineensa suhteuttamaan omia ongelmiaan laajempaan kokonaisuuteen ja näin kysyneensä hahmottamaan omaa elämänsä entistä paremmin. Itseluottamusta oli tullut lisää niin sosiaaliseen kanssakäymiseen, työnhakuun kuin

kouluttautumiseenkin. Näiltä osin projektista saadut kokemukset olivat samantapaisia kuin projektin työelämä- ja taidot sekä koulutusvaikutukset. Nämä kaikki asiat liittyvät kuitenkin kaikki kiinteästi samaan ilmiöön haastateltujen elämässä – yleiseen elämänhallinnan lisääntymiseen. Minän kehityksessä ja itseluottamuksen kasvussa oli kyse lähinnä projektiin osallistumisen yksilön sisäisiä voimavaroja vahvistaneista vaikutuksista.

Johonkin muuhun, kuin edellä esitettyihin vaikutuksiin lukeutuivat maininnat, joissa kerrottiin projektin mm. ”tuoneen lisää värikkyttä elämään” tai ”vaikuttaneen positiivisesti”.

Nämä maininnat olisi periaatteessa voitu sisällyttää jo mainittuihin vaikutusryhmiin, mutta ne koottiin omaan luokkaansa monitulkintaisuuden takia.

Haastatellut jäivät kaipaamaan projektista monia asioita - yleisimmin projektin tarjoamia sosiaalisia suhteita ja tukea (30% kaikista maininnoista). Tärkeä oli toiminnan kautta tarjoutunut mahdollisuus kanssakäymiseen muiden asiakkaiden, mutta myös projektin henkilökunnan kanssa. Haastatellut pitivät varsinkin Asukastalojen ilmapiiriä myönteisenä ja hyväksyvänä, niin että jokainen kävijä tunsi itsensä tervetulleeksi.

Toinen selvä kaipauksen kohde oli projektin tarjoama toiminta, sen jatkuvuus sekä osallisuuden mukana tulleet harrastusmahdollisuudet (28,8 %). Asiakkaiden mukaan toiminnassa tärkeintä oli sen mielekkyys ja jatkuvuus. Nämä asiat koettiin tärkeiksi henkisen hyvinvoinnin ylläpitämiselle sekä passivoitumisen ehkäisemiselle tai siitä toipumiselle. Vastauksissa tuli esille mm. retkiä, tapahtumia ja ryhmiä, joihin oli voitu osallistua projektissa. Osallisuuden myötä ihmiset saivat mahdollisuuden kokeilla uusia asioita ja harrastuksia – tehdä sellaista mikä muuten olisi esimerkiksi taloudellisen tilanteen tai yksinäisyyden takia jäänyt tekemättä. Muita kaipauksen kohteita olivat projektin tarjoama tuki-, oleskelu- ja kohtaupaikka (13,5 %), tieto ja opastus (8,3 %) sekä työ alueen ja työttömien hyväksi (1,7 %).

Taulukko 5. Projektista saadut eväät elämään. (Frekvenssit ja prosenttiosuudet. N=177 mainintaa. Vastaajia 114 henkilöä.)

	lkm	%
työsaanti- ja haku sekä koulutus	20	11,3
uudet harrastukset, kokemukset ja muistot	12	6,8
kontaktit ja uudet ystävät	31	17,5
uudet tiedot	6	3,4
uudet taidot	14	7,9
sosiaalinen tuki, henkinen hyvinvointi ja minän kehitys	49	27,7
aktiivisuus, toimintahalu ja elämän säännöllisyys	21	11,9
ei osaa sanoa	8	4,5
ei vastausta	16	9
yhteensä	177	100

Taulukossa 5 on esitetty projektista saatuja eväitä. Suurin yksittäinen ryhmä oli sosiaalinen tuki, henkinen hyvinvointi ja minän kehitys, johon kertyi kaikkiaan n.28% maininnoista. Sosiaalinen tuki ja kontaktit ja uudet ystävät liittyvät periaatteessa kaikki toisiinsa, mutta ne on tässä kuitenkin esitetty erillään. Maininnoissa toistuvat pitkälle samat asiat kuin aiempien kysymysten yhteydessä, joten niitä ei enää yksityiskohtaisesti käydä läpi. Esille nousivat mm lisääntynyt rohkeus suunnitella tulevaisuutta, vertaistuen ja saadun kannustuksen merkitys ja tuki ja apu ylipää-

tään. Keskeisenä eväänä pidettiin kykyä tiedostaa todellisia voimavarojaan, kannustusta ja uskoa tulevaisuuteen.

Edellisiin tekijöihin liittyi läheisesti itsetunnon ja – arvostuksen lisääntyminen ja itsensä kokeminen hyödylliseksi. Muutamissa maininnoissa tuotiin esille myös kuntoutuminen työkykyiseksi.

Kontaktien ja uusien ystävien lisääntymiseen liittyvät eväät (17,5%) viittasivat lisäksi yleisen sosiaalisuuden lisääntymiseen – omien sosiaalisten taitojen koettiin kehittyneen ja esimerkiksi kanssakäyminen muiden kanssa oli helpottunut rohkeuden myötä.

Aktiivisuus, toimintahalu ja elämän säännöllisyys nousi myös esille projektista saatuna eväänä (11,9%). Asiakkaiden yleinen aktiivisuus oli noussut – toimintaan osallistuminen oli säännöllistänyt ja normalisoinut päivärytmiä, lisännyt yritteliäisyyttä ja virkistänyt. Juuri mielekkääseen toimintaan osallistuminen oli antanut ihmisille elämään sisältöä ja ylläpitänyt hyvinvointia.

Työnsaantiin ja -hakuun sekä koulutukseen liittyvät eväät (11,3%) olivat ilmenivät näihin liittyvien resurssien lisääntymisenä ja täydentymisenä. Asiakkaille oli tarjoutunut uusia näkökulmia suhteessa omaan ammattiin ja kouluttautumiseen. Projektiin osallistuminen oli joissakin tapauksissa antanut työmahdollisuuksia ja työllistänyt. Yleisesti projektin koettiin motivoineen opiskeluun ja uudelleen koulutukseen.

Yhteenvetoa tuloksista, arvioinnin edellytyksistä ja osallisten asiakkuudesta Kuriiri-projektissa

Toiminnan vaikutusten arviointia voidaan lähestyä monesta näkökulmasta. Käsittelen sitä tässä lähinnä Lindhin ja Suikkasen artikkelin pohjalta, jossa pohditaan toiminnan vaikutusten arviointiperusteita nimenomaan Euroopan Sosiaalirahaston projekteissa. Hyvin yleisellä tasolla vaikutuksen voi käsittää joidenkin toimintojen tai määritelmien seuraukseksi jonkin toivotun tilan mukaisesta näkökulmasta katsoen (Lindh & Suikkanen, 2001, 43). Tavoite tai päämäärä on usein selvästi määritelty ja käytetyt keinot ovat rationaalisesti suunniteltuja ja käytännössä toteutettuja. Arvioinnin tehtävänä on katsoa, onko toiminta saavuttanut sille asetetut päämäärät. Toinen keskeinen oletus on, että saavutetut tulokset ovat seurausta juuri tehdyistä toimenpiteistä eivätkä esimerkiksi sattumasta. Jollei näin ole, voidaan puhua vain muutoksesta eikä jonkin tietyn toiminnan vaikutuksesta. Aina kun olemme tekemisissä ihmisten välisen vuorovaikutuksen ja sosiaalisen toiminnan kanssa kuten Kuriiri-projektissa, toiminnan vaikutukset ovat osin ennustamattomissa.

Lindh ja Suikkanen tuovat esille yleiseen arviointitutkimukseen liittyvän ongelman: kontekstuaalisiin ja sosiaalisiin muuttujiin kiinnitetään harvoin huomiota. Kuriiri-projektin tuloksia arvioitaessa näitä tekijöitä olisivat esimerkiksi se välitön fyysinen ja sosiaalinen ympäristö, jossa projekti on toteutettu ja laajemmin se yhteiskunnallinen tilanne ja arvomaailma, josta käsin projektin tavoitteet on asetettu. Keskeisin konteksti on osahankkeiden toiminta-alue, projektilähiö.

Arvot arvioinnissa

Juuri työllisyysprojekteissa tulisi kiinnittää enemmän huomiota työmarkkinoiden toimimattomuuteen eikä vain työttömien henkilöiden yksilöllisiin ominaisuuksiin. Työllistämiprojekteja suunniteltaessa huomio kiinnittyy liiaksi työvoiman tarjontaan, jolloin työvoiman kysyntään liittyvät ongelmat ohitetaan (Kajanoja 2003, 37). Tietyt arvonäkökohdat jäävät syrjään. Tehdyn arvioinnin takaa pitäisi aina olla nähtävissä ne arvot, joiden mukaan sekä projektin suunnittelu että läpivieminen on toteutettu.

Hannu Simola ja Risto Rinne käsittelevät artikkelissaan arvojen asemaa korkeakoulujen arviointityössä. Kyseessä on ns. arviointivallankumoukseksi kutsuttu toimintapolitiikka. Se käsittää tutkimuksen ja koulutuksen markkinatavaraksi, joka ei eroa muista markkinoilla olevista palveluista. Artikkelissa puututaan arviointivallankumouksen hälyttävinäkin pidettäviin seurauksiin, jotka voivat vaarantaa sekä käytännön toiminnan jatkamisen että tieteen puolueettomuuden. Kirjoittajat tarkastelevat toiseksi arvovaltaisen tiedon tuotantoa moderneissa "tietoyhteiskunnissa". Vaikka arviointitutkimuksella on pitkät perinteet etenkin akateemisessa maailmassa, vasta arviointivallankumous on luonut varsinaisen "tilauksen" erilaisille arvioinnin asiantuntijoille.

Simola ja Rinne korostavat, että arviointitiedon tuotannon kenttää jakaa ainakin kaksi tendenssiä, joista ensimmäistä he kutsuvat arviointiteolliseksi ja toista arviointitutkimukselliseksi tendenssiksi. Nämä kaksi osapuolta ovat ristiriidassa keskenään ainakin siltä osin, että ensimmäinen tendenssi pitää laatu- ja arviointiajattelua kyseenalaistamattomana itsestäänselvyytensä ja jälkimmäinen taas nojaa enemmän perinteiseen akateemiseen tutkimukseen. Jälkimmäiselle tendenssille on ominaista kriittisyys, ja se painottaa arvioinnin avainkäsitteiden monitulkintaisuutta, sopimuk-senvaraisuutta ja kontekstisidonnaisuutta. Arvioinnin lähtökohtia sävyttävät siis ne arvot, joista käsin arviointiin ryhdytään – ja pahimmassa tapauksessa myös varsinaisen arvioinnin tulokset. Kuriiri-projektin kaltaisille hankkeille arvioinnilla on suuri merkitys. Ulkopuolisille tahoille ollaan tilivelvollisia tulosten suhteen. Ns. "kehittävästä arvioinnista" voi olla lyhyt matka luokittelevaan "naming and shaming" -arviointiin (Simola & Rinne, 2004, 11), jossa arviointien perusteella pait-si palkitaan myös rangaistaan – toiminnan jatkorahoitushan voi usein riippua juuri arvioinnin tuloksista ja siitä, että ne ovat ulkopuolisen tahon odotusten mukaisia.

Arvioinnin mahdollisuuksista ja tavoitteista

Etenkin kontekstuaalisten tekijöiden arviointi jäi tässä artikkelissa vähälle. Sosiaalisia tekijöitä on pyritty avaamaan lähinnä projektiin osallistuneiden henkilöiden ikä-, sukupuoli-, koulutus- ja ammattirakennetta kuvaamalla ja arvolähtökohtia asiakkuuden käsitettä pohtimalla.

Arvioin Kuriiri-projektin tuloksia arvioidaan sekä kvantitatiivisen että kvalitatiivisen metodiikan avulla. Kvantitatiivista arviointia edustavat seurantaluvut, jotka kertovat yksinkertaisesti projektiin osallistuneiden määrän, työllistyneiden osuuden jne. Myös asiakashaastattelun tulosten arvioinnissa käytettiin kvantitatiivisia menetelmiä hyödyntämällä SPSS -tilasto-ohjelmaa vastaus-jakaumien muodostamisessa. Kuitenkin näiden konkreettisten tulosten lisäksi tarvitaan aina tulkintaa, pohdintaa, jossa numerot saavat uudenlaista selitysvoimaa, kun ne kytketään johonkin laajempaan asiayhteyteen. Asiakashaastattelussa haluttiin selvittää juuri asiakkaiden kokemuk-

sia projektissa toimimisesta. Nämä subjektiiviset kokemukset voivat olla joskus ristiriitaisia objektiivisten vaikutusten kanssa. Ihmiset saattavat esimerkiksi kokea oman ammatillisen osaamisensa lisääntyneen ja arvioida oman arvonsa työmarkkinoilla hyväksi, vaikka varsinaiset työllistymistä kuvaavat luvut antaisivat aiheen olettaa muuta. Olennaista onkin erottaa arvioinnissa nämä erityyppiset tulokset, subjektiiviset kokemukset ja objektiiviset lukumäärät toisistaan ja ymmärtää kummankin informaation arvo.

Kahden arviointiperinteen, kvantitatiivisen ja kvalitatiivisen suuntauksen välillä vallinnut kielu kaventui 1990-luvun kuluessa arviointitutkimuksen tullessa yhä pluralistisemmaksi ja osallistuvammaksi luonteeltaan (Lindh & Suikkanen, 2001, 44). Arviointitutkimuksen kentällä on nykyään useita erilaisia näkökulmia ja lähestymistapoja arvioinnin tekemiseen sekä käytettäviin arvioinnin välineisiin. Arviointitutkimuksen kenttää ei siis voi pitää yhtenäisenä.

Parhaimmillaan menetelmien moninaisuuteen suhtaudutaan kuin työkalupakkiin, josta arvioijat valitsevat omaan ammattitaitoonsa nojaten kulloinkin tehtävään parhaiten sopivat välineet. Pelkkä oikean menetelmän valinta ei kuitenkaan riitä – arvioinnissa tulisi ottaa huomioon myös eri toimintatahojen arvo- ja eturistiriidat (Lindh & Suikkanen 1999, 45). Kuriirin eri osapuolten näkemysten kuulemisen lisäksi olisi tärkeää tutkia Kuriiri-projektia toimintaympäristönä, kuinka se vaikuttaa asiakkaisiin ja toisaalta kuinka asiakkaat mahdollisesti muokkaavat projektia toimintaympäristönä.

Arviointitutkimuksessa on vain harvoin kyetty tarkasti määrittelemään toimintaympäristön merkitystä tulosten saavuttamisessa. Tämä vaara on olemassa etenkin silloin, kun hyviä käytäntöjä etsitään vain suhteessa johonkin tiettyyn toimintamalliin eikä suhteessa toiminnan kontekstiin (Lindh & Suikkanen 1999, 47).

Toiminnan vaikutuksia voidaan arvioida neljällä tasolla: kontekstin, tilanteiden, tilannekohtaisen toiminnan ja yksilötasolla. Kontekstitasolla tarkoitetaan esimerkiksi hyvinvointivaltion uudelleenmuotoilua, tilanteilla esimerkiksi paikallisia työmarkkina- ja palvelujärjestelmäasetelmiä, tilannekohtaisella toiminnalla esim. projektien toimintamallien käytäntöjä ja yksilötasolla jokapäiväistä elämää. Arviointitasoja yhdistää historiallinen jatkumo, aikaperspektiivi. Asiakashaastattelussa liikuttiin yksilö- ja tilannekohtaisen toiminnan arvioinnin välillä. Toisaalta vastauksia tutkiessa voi hyvin pohtia myös niitä laajempia yhteiskunnallisia ilmiöitä, joita vastaukset voivat heijastaa – kuten edellä on todettu, tämä olisi jopa suotavaa. Kyse on siis liukumasta ns. makro- ja mikroarvioinnin välillä. Arvioinnin tasoista konteksti ja tilanne edustavat makroarviointia ja tilannesidonnainen toiminta ja yksilö taas mikroarviointia. Arviointi voi olla luonteeltaan joko selittävää tai ymmärtävää, parhaimmillaan molempia. Asiakashaastattelun tarkoitus oli sekä kuvaila asiakkaiden kokemuksia yleisellä tasolla, mutta siinä pyrittiin myös ymmärtämään projektin merkitystä osallistujien yleisen hyvinvoinnin ja voimavaraistumisen edistymisessä. Se siis vastasi sekä miten – että miksi -kysymyksiin. Yksilötasolla selvittää yleensä nimenomaan yksilöiden selviytymiskeinoja ja niissä tapahtuneita muutoksia, itsearvostuksen lisääntymistä, autonomiaa ja elämänhallintaa jne.

Projektityön merkitys asiakkaille

Luvussa kolme esitettiin keskeisiä tuloksia. Nämä koskivat henkisessä hyvinvoinnissa tapahtuneita muutoksia, rohkeuden, toiveikkuuden ja itsearvostuksen lisääntymistä, projektin vaikutuksia asiakkaiden elämään ja projektista saatuja eväitä. Asiakkaiden henkinen hyvinvointi oli lisääntynyt ja huomionarvoista oli huonosti ja erittäin huonosti voivien määrän alentuminen. Asiakkaiden sosiaalinen verkosto oli laajentunut huomattavasti ja näin oli käynyt myös niille, jotka eivät sitä ensisijassa olleet toivoneet. Toiveikkuus tulevaisuuden suhteen oli lisääntynyt yli puolella haastatelluista (n.54%) ja rohkeus täsmälleen puolella haastatelluista (50,0%). Käsitys itsestä oli myönteisempi projektin ansiosta myös yli puolella (n.54%) ja yli 80% vastaajista kertoi projektin vaikuttaneen elämäänsä (n.83%).

Yhdeksi projektin tärkeimmäksi anniksi haastateltavat kertoivat sosiaalisen verkoston ja tuen lisääntymisen. Tärkeäksi vaikutukseksi mainittiin myös henkisen hyvinvoinnin ja aktiivisuuden lisääntyminen ja elämänrytmin säännöllistymisen.

Se että Kuriiri-projekti kykeni voimavaraistamaan asiakkaitaan, on kovin rohkaiseva tulos. Osallistuminen hankkeeseen ei kuitenkaan raivannut kaikkia esteitä tai haittoja työllistymisen tieltä. Voi kuitenkin väittää, että Kuriiri ehkäisi asiakkaiden syrjäytymistä voimistamalla näiden sosiaalista verkostoa ja kehittämällä vuorovaikutustaitoja. Päihteiden väärinkäyttäjillä raittiutta tukevien ihmissuhteiden merkitys korostuu (Eskonen & Järvelä, 2000, 65). Jotkut haastateltavat kertoivat, että heidän alkoholinkäyttönsä oli vähentynyt, kun oli jotain tekemistä ja ihmisiä, joiden kanssa jotain tehdä. Eskola ja Järvelä totesivat syrjäytymisen kuntoutustarpeita esitellessään yleisen aktivoinnin, itsetunnon ja itseluottamuksen kohottamisen olevan keskeinen päämäärä toistuvasti tai pitkään työttöminä olleille. Asiakkaat kertoivatkin toiminnassa mukana olemisen antaneen jonkinlaista arvon tunnetta – että itsestä oli jotain hyötyä eikä ollut vain ”tyhjän panttina”. Mielenterveydellisistä ongelmista kärsineillä oli kuntoutumisen tarpeina saada elämänusko ja yleinen elämänhallinta takaisin. Sen lisäksi, että haastatellut kertoivat henkisen hyvinvointinsa lisääntyneen, heidän toiveikkuutensa tulevaisuutta kohtaan oli kasvanut ja minäkuva muuttunut myönteisemmäksi.

Kuriiri-projekti on todella voimavaraistanut tai auttanut asiakkaita voimavaraistumaan. Projekti on yksilötasolla auttanut välittömällä tavalla yksilöitä selviytymään (the individual’s coping) arkipäivässä. Kuriiri-projektilla onkin todennäköisesti ollut annettavaa ensi sijassa asiakkaiden yleiselle elämänhallinnalle, vuorovaikutustaitojen ja mielenterveyden ylläpidolle ja näihin liittyvien ongelmien ehkäisemiselle.

Kuriirin kaltaisilla projekteilla voidaan parantaa ihmisten yleistä hyvinvointia ja luoda tätä kautta edellytyksiä työllistymiselle tulevaisuudessa. Ongelmaksi voi kehittyä kuitenkin projektien ja samalla toiminnan lyhytkestoisuus. Haastateltavat pitivät hyvin tärkeänä projektin toiminnan säännöllisyyttä ja etenkin sen jatkuvuutta. Projekteilla on ennalta käsin suunniteltu alku ja loppu. Herääkin kysymys, mitä näiden ihmisten hyvinvoinnille tapahtuu silloin, kun projekti päättyy. Löytävätkö ihmiset elämäänsä jotain muuta vastaavaa mielekästä toimintaa, jonka kautta alkuun saattettu kehitys edelleen jatkuisi? Missä määrin projektit ovat vain kokeita, joilla työttömien kautta kokeillaan erilaisten työllistämiskäytäntöjen toimivuutta ja kehitetään uusia menetelmiä? Kuka on vastuussa projektissa toiminnan kohteena olevien ihmisten hyvinvoinnista projektin jälkeen? Näihin kysymyksiin vastaaminen on tärkeää. Kuten aikaisemmin esitettiin, syrjäytymisen ehkäi-

syssä olennaista on luottamuksen syntyminen. On olemassa vaara, että projektin kuluessa syntynyt luottamus hajoaa projektin päättyessä. Huomiota tulisikin kiinnittää työllistämis- ja voimavaraistamishankkeissa niihin jatkotoimenpiteisiin, joita monet osallisista voivat tarvita alkaneen voimavaraistumisen jälkeenkin. Syrjäytymisen ehkäisy on käytännössä myös sitä, että asiakkaan osallistumiselle tai osallistumaan opettelemiselle annetaan tilaa. Ihminen saa uusia kokemuksia mukana olemisesta, vaikuttamisesta tai vaihtoehtoisesti syrjäytymisestä sen mukaan, millaisen roolin asiakkuus hänelle tarjoaa (Niiranen 2002, 67). Palveluasiakkuuden merkitys korostuu ihmisen osallisuuden tukemisessa – pienetkin asiakkuudessa saadut kuulluksi tuleminen ja osallistumisen kokemukset voivat parantaa elämänhallintaa ja vahvistaa kokemusta täysvaltaisesta kansalaisuudesta. Heikoimmassa asemassa olevat kansalaiset ovat nimittäin heikoimmilla myös vapaudessa ja valintojen tekemisessä (Niiranen 2002, 63). Palveluasiakkuus ja voimavaraistaminen liittyvät siis kiinteästi toisiinsa.

Lähteet:

Kirjallisuus

- Eskonen, Tommi & Järvelä, Sampo 2000 Pitkät polut - Syrjäytymisen uhkaamien henkilöiden voimavaraistumisen rakenteelliset edellytykset. Helsinki: Työministeriö. Adapt/Employment -julkaisut No 28.
- Kajanoja, Jouko 2003 Nykyinen kannustinpolitiikka lisää rakenteellista työttömyyttä ja haittaa taloutta? Kirjassa Kananen & Salonen-Soulie (toim.) Kannustavan sosiaaliturvan haaste. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. Selvityksiä 2003:5
- Lindh, Jari & Suikkanen, Asko 2001 Criteria for the impact evaluation of ESF projects. Kirjassa Mannila, Ala-Kauhaluoma & Valjakka (toim.) Good practice in finding good practice - International workshop in evaluation. Helsinki: Helsinki University Press.
- Mannila, Simo 2001 Vajaakuntoiset ja työllisyys – ja työvoimapolitiikka – Esimerkki politiikkatason arvioinnista. Kirjassa Järvikoski, Härkäpää & Nouko-Juvonen (toim.): Monia teitä kuntoutuksen arviointiin. Helsinki: Yliopistopaino. Kuntoutussäätiö, tutkimuksia 69/2001.
- Melkas, Tuula 2003 Sosiaalisesta muodosta toiseen - Suomalaisen yksityiselämän sosiaalisuuden tarkastelua vuosilta 1986 ja 1994. Helsinki: Tilastokeskus.
- Oberti, Marco 2000 Diversity and complexity in local forms of urban anti-poverty strategies in Europe. International Journal of Urban and Regional Research Vol. 24: 3, 536-553.
- Niiranen, Vuokko 2002 Asiakkaan osallistuminen tukee kansalaisuutta sosiaalityössäkin. Kirjassa Juhila, Forsberg & Roivainen (toim.) 2002 Marginaalit ja sosiaalityö. Jyväskylä: Jyväskylän Yliopisto.
- Saloniemi, Antti - Virtanen, Pekka - Aho, Simo – Koponen, Hannu & Vahtera, Jussi 2003 Työttömän työelämä – Työllisyysvaroin tuetun työn sisältö ja merkitykset. Yhteiskuntapolitiikka-lehti. 2003/1
- Simola, Hannu & Rinne, Risto 2004 Laatuvaikuttavuus, arviointiteollisuus ja korkeakoulut. Kasvatus 3/2004.
- Stakes 2001 Sosiaalityön sanasto. <http://www.stakes.fi/oske/terminologia/sanastot/sostyo.html>
- Virtuaaliskoulu 2001. Sosiaalinen kuntoutus. <http://www.kam.fi/yso/virtuaali/index.html>

Empiirinen aineisto

- Mäkinen, Riitta 2004 Kuriiri-projektin asiakashaastattelu syksyllä 2004. Jyväskylä: KYT. (Lähteenä artikkelin kannalta keskeisten tulosten osalta.)

Liitteet

- Kuriiri-projektin asiakashaastattelu toteutettiin haastattelulomakkeenavulla, jossa oli kaikkiaan 38 kysymystä. Näistä 11 oli ns. avoimia kysymyksiä. Osaprojektin asiakkaita kutsuttiin haastatteluun useilla tavoin, osaprojektista riippuen (mm. puhelimitse, postitse ja suullisesti tavatessa). Asiakkaiden kanssa usein sovittiin aika varsinaiselle haastattelulle. Asiakkaita haastattelivat eri henkilöt kussakin osaprojektissa. Täytetyt haastattelulomakkeet käsitteli allekirjoittanut KYT:n toimistossa Jyväskylässä, jossa ne vastaanotti ensin Kuriirin tutkija Terttu Nupponen. Käsittelin aineistoa SPSS-ohjelmalla¹⁰ mm. ajamalla vastausten frekvenssi – ja prosenttijakaumia ja ristiintaulukoidulla. Tämä artikkeli perustuu aineistosta kirjoitettuun tutkimusraporttiin.

Viitteet

- ¹ Tarkoitan tällä siis muita kuin valtion työvoimahallinnon tuella tapahtuvaa työllistämistä.
- ² Tarkemmin asiakashaastattelun aineiston keruusta ja aineiston käsittelystä sekä perusjoukon rakenteesta voi lukea liitteestä.
- ³ Suoraan henkistä hyvinvointia kartoitettavia kysymyksiä esitettiin siis kaikkiaan 4 kappaletta.
- ⁴ Tutkimusaineisto koostui Tilastokeskuksen elinolotutkimuksista vuosilta 1986 ja 1994.
- ⁵ Kysymykseen vastasi 119 henkilöä, eli mainintoja harrastuksista yhtä haastateltua kohden oli n. 2,1 kappaletta.
- ⁶ 108 henkilöä
- ⁷ 33 henkilöä
- ⁸ 25 henkilöä
- ⁹ Tulokset ovat mainintoja, jolloin yhtä vastannutta asiakasta kohden voi siis olla useampi kuin yksi maininta.
- ¹⁰ Statistical program for social sciences, erityisesti sosiaalitieteitä varten kehitetty tilasto-ohjelma.

Tarinallisen ryhmän menetelmä - vertaistukea ja etsintää

Juhani Louhela

Tarinallisen ryhmän menetelmää kehitettiin ja toteutettiin Rovaniemellä toimineessa ESR/EQUAL Kuriirin osahankkeessa Koura-Kuriiri. Tavoitteena oli luoda sosiaalityön ja kuntoutuksen tarpeisiin työmenetelmä, joka mahdollistaa pitkäaikaistyöttömille voimavaraistumista ja vertaistukea. Tarkastelen tässä artikkelissa tarinallisen ryhmän asemaa, luonnetta ja toimintatapaa osallistujalähtöisenä toimintana, joka laajentaa pitkäaikaistyöttömien sosiaalista osallistumista ja omaehtoista toimintaa.

Tarinallista lähestymistapaa on sovellettu työkykyä ylläpitävässä kuntoutuksessa ja sydäninfarktipotilaiden kuntoutumisessa. Taustanäkökulma on sosiaalipsykologinen (ks. Valkonen, 70/2002). Yksilö- ja perheterapiassa ja opettajien koulutuksessa tarinallisen lähestymistavan käyttö on kasvanut. On huomattava, että ei voida puhua yhtenäisestä tarinallisesta lähestymistavasta, vaan tarinallinen lähestymistapa on rakentunut soveltajien intresseistä ja lähtökohdista käsin.

1980-luvulla tapahtui kerronnallinen käänne tieteellisessä tutkimuksessa. Tämän seurauksena kertomuksen (narrative) ja tarinan (story) käsitteet yleistyivät nopeasti yhteiskuntatieteissä, psykologiassa ja kulttuurintutkimuksessa. (Hyvärinen 2004,297.)

Tarinallisuutta koskettavassa keskustelussa on tuotu esille, että viimeisen kolmenkymmenen vuoden kuluessa tarinallisen lähestymistavan kehitykseen ovat vaikuttaneet filosofia, psykologia, kielitiede, yhteiskuntatieteet, psykoterapia.

Tarinoiden tuottaminen on aktiivinen tapahtuma, joka koskettaa osallistujaa ja ryhmää. Hyvärinen nostaa esille näkökulmia eletyn ja kerrotun kertomuksen suhteesta. Näkökulmat jakautuvat niihin, joissa nähdään yhteyksiä näiden kahden välillä ja niihin, jossa yhteydet ovat heikompia. En käy tarkemmin läpi tätä keskustelua tässä yhteydessä. Tarinallisen ryhmän osalta asetun sille kannalle, että eletyn ja kerrotun kertomuksen välillä on yhteyksiä. Elämäntapahtumien ja kokemusten luonne on epämääräisempi kuin ne näyttäytyvät kertomuksissa. Itse näen elämäntapahtumissa ja kokemuksissa sen perustan, joka laittaa ihmistä liikkeelle ja kertomaan tarinoita. Tarvitaan välittäviä käsitteitä esim. unelmat, juoni, käännekohtat, oppiminen, joiden avulla tätä suhdetta voidaan hahmottaa. (Ks. Hyvärinen 2004.)

Kun puhutaan tarinallisesta lähestymistavasta, tärkeää on tuoda esille näkökulma, mistä käsin tarinallinen sovellutus lähtee liikkeelle. Lähtökohtana halusin yhdistää tarinan kerronnan, ryhmän ja voimavaranäkökulman. Ryhmätyön keskustelusta havaitsin kiinnostavana amerikkalaisen sosiaalityön ryhmätyön perinteen, jossa tavoitteena on vertaistuki. Siltä osin tarinallisen ryhmä liittyy vertaistukea painottavaan ryhmätyöhön. Uusia näkökulmia Koura-Kuriiri -hankkeessa kehitetyssä tarinallisessa ryhmässä ovat erilainen ja vahvempi tapa tuottaa tarinoita, voimavarat ja tulevaisuuteen suuntautuminen. Pidän sitä myös harvinaisena näkökulmana sosiaalityössä, että tarinallisessa ryhmässä tarinallista lähestymistapaa ei laiteta jonkun olemassa olevan menetelmän jatkoksi. Tarkoitus on toimia tarinoiden ja tarinan kerronnan luonteesta käsin. Suomalaisessa sosiaalityössä en ole huomannut tarinallista ryhmää menetelmällisenä ilmiönä. Tarinallisessa ryhmässä on selviä eroja myös kuntoutuksen piirissä toteutettuihin ryhmiin.

Kouluttajan ja tutkijan työ Koura-Kuriiri -hankkeessa tarjosi minulle mahdollisuuden ohjata tarinallisia ryhmiä ja kehittää niitä yhteistyössä pitkäaikaistyöttömien kanssa.

Yhteisöllisyyden ulottuvuuksia ja sosiaalityön näkökulma

Yhteiskunnan muutokset ovat vaikuttaneet ihmisten sosiaalisiin suhteisiin. Näitä muutoksia ilmaisevat internet, matkapuhelin, muuttoliike, muutokset työmarkkinoilla ja perheissä tapahtuneet muutokset. Yhteiskunnan muutoksen rinnalla elämänmuutoksilla on suuri merkitys sosiaalisille suhteille. Työttömyys elämänmuutoksena koskettaa syvästi koko ihmisen elämäntilannetta ja sosiaalisia suhteita. Muita elämänmuutoksia ovat mm. muutot, sairaus, koulutus, työ, ikääntyminen, avioero, perheen perustaminen.

Sosiaalityö toimii yksilön ja yhteisöjen suhteiden välittäjänä. Yhteiskunnan poliittinen malli, aika ja paikka vaikuttavat sosiaalityön luonteeseen. Sosiaalityö sijoittuu kansalaisten ja instituutioiden väliin. Ryhmäkeskeinen toiminta on yksi sosiaalityön perusmalleista, joka ilmentää yhteisösosiaalityötä.

Yhteisösosiaalityössä tarjoutuu uusia näkökulmia sosiaalityöntekijän ja asiakas- kansalaisen suhteeseen. Painotus on sosiaalisessa tuessa ja voimavaraistumisessa. Yhteisösosiaalityössä toiminta tapahtuu alueella ja paikoissa, joka haastaa sosiaalityötä asiakkaiden erilaisuuden, heidän kulttuurinsa ja elinolosuhteiden kohtaamiseen. Tämä lähtökohta lisää samalla sosiaalityön autonomisuutta. Osallistujat pääsevät toteuttamaan heidän itsensä valitsemia toimintoja enemmän kuin muuten. Tukiverkostot koostuvat itseapu- ja vertaisryhmistä. Perinteinen yksilötyö laajenee siten, että yhteisössä on saatavilla sosiaaliseen tukeen perustuvia toimintamuotoja. Sosiaalityö voi olla synnyttämässä niitä. Sosiaalityön rooli on tukemisessa, kehittämisessä, mahdollistamisessa ja voimavaraistumisen edellytysten luomisessa. Sosiaalityö säilyttää yhteyksiä näihin ryhmiin. Se mahdollistaa uutta strategista suunnittelua, tiedon analyysia ja yhteisösosiaalityön käytännön kehittämistä. Asiakkaiden tarpeiden tulkinta yhdessä heidän kanssaan luo polkuja hyvinvointipalveluihin. Yhteisösosiaalityö näyttää epäviremmältä, mutta se on luonteeltaan ammatillista toimintaa. (ks. Clarke 2000, 47-60.)

Tarinallisella ryhmällä on edellytyksiä toimia eräänä yhteisösosiaalityön menetelmänä. Tarinallisen ryhmän toimintatapa on ryhmän ulkopuolisiin yhteyksiin ja lähiyhteisöön asteittain laajenevaa vertaistukea. Sosiaalityön, palvelujärjestelmän ja asiakaskansalaisten kohtaamista ja suhdetta on mahdollisuus avartaa.

Ryhmät ovat yhteiskunnan keskeisiä rakennepiirteitä. Niiden kautta välittyy suuri osa kokemuksistamme: kasvaminen, kasvattaminen, leikki ja työ. Tätä kuvastaa lukuisa määrä termejä: ryhmäytyminen, kokoontuminen, tiimi, foorumi, yhdistys, kollektiivi, yhtye, klubi, kokous, sosiaalinen porukka, jengi, kilpailu, liike, yritys, seura ja luottamus. Ryhmät ovat syvästi osa ihmisyyttä. Ryhmän luonteeseen kuuluu valta. Valtaa voidaan käyttää sekä hyvään että pahaan. Ryhmät voivat tarjota tehokkaamman ympäristön valtaistumisen kokemukseen. (Doel & Sawdon 2001, 11-12.)

Sosiaalityötä tehdään ihmisten kanssa, jotka ovat tavalla tai toisella syrjäytyneet vallasta ja vaikutusvallasta. Ryhmätyö voi tarjota ympäristön, missä osallistujat voivat kokea avautumisen kokemuksia toisten, samassa tilanteessa olevien kanssa. Ryhmän toimintatavalla on keskeinen

merkitys, tuleeko ryhmäkokemuksista avaava ja tukea antava. Erilaisuuden ja yksilöllisten erojen kunnioitus on ryhmän toiminnan oleellinen osa, samalla se merkitsee tasapainon löytymistä osallistujien kesken. Ryhmätyössä on vaarana, että se voi toiminnallaan vahvistaa vallalla olevia syrjäyttämisen muotoja. Suuri osa sosiaalityön ryhmiin osallistuvista eivät tule sinne terapian takia. Vallan tunteen puuttuminen on vaikuttamassa ryhmiin tulemiseen.

Ryhmätyössä valtaan liittyvät aiheet ovat keskeisiä. Voimavaraistuminen itsearvostuksen tunteen laajenemisena ja kasvavana kyvykkyytenä sekä tuntee että käyttää rakentavasti valtaa, on olennainen osa ryhmäkokemusta. Ryhmä on pienempi ja turvallisempi paikka oppia valtaan liittyviä asioita. Ryhmässä voidaan tutkailla, reflektoida, harjoitella ja määritellä uudelleen vallan aiheita. Ryhmän ohjaajan (ohjaajien) tavalla ilmaista, käyttää ja jakaa valtaa on tärkeä merkitys. Ryhmässä voimavaraistumisen ja vastuun kokemus on tärkeä kokemus kaikille ryhmäläisille. Sosiaalityössä ryhmän ohjaajan on kyettävä käyttämään valtaa rakentavasti. (Doel & Sawdon 2001, 50-51.)

Tarinallinen ryhmä tarjoaa sosiaalisen oppimisen mahdollisuuksia. Ryhmässä syntyy sosiaalisia prosesseja, jotka koskettavat osallistujien tunteita ja ajatuksia. Uutta tietoa tulee esille. Ryhmän ulkopuoliseen toimintaan voi siirtyä asioita, mitä ryhmässä on tehty. Tarinallinen ryhmä on sosiaalinen oppimisympäristö, missä edistetään voimavaraistumista. Monet ryhmiin osallistuvien oman elämäntilanteen haasteet ovat suhteessa organisaatioihin ja yhteisöllisiin esteisiin. Niihin vaikuttaminen edellyttää ryhmän jäsenten ja työntekijöiden yhteistyötä.

Ihmisiä autetaan saavuttamaan valtaa ja kontrollia omaan elämäänsä ja olosuhteisiinsa. Tämä on tärkeää kaikille ihmisille, mutta erityisesti syrjäytyneille (huono-osaisille) ihmisille, joihin marginaalinen asema vaikuttaa kielteisesti. (Thompson 1996.)

Voimavaraistumisen tärkeä tekijä on, että ihmisiä autetaan löytämään oma äänensä ja he saavat mahdollisuuksia tuoda esille mielipiteitään osallistumisen kautta. Voimavaraistumisessa on myös muita näkökulmia. Kumppanuudessa työskentelyllä vähennetään luomasta riippuvuutta. Itsetuntoa vahvistetaan. Kollektiivisella lähestymistavalla tuodaan yhteen ihmisiä, joilla on yhteisiä huolenaiheita ja tunnistetaan voimavaroja. Osallistujia autetaan kohottamaan tietoisuuttaan ja näkemään ongelmia laajemmassa kehyksessä. Keskeinen piirre voimavaraistumisessa on, että työntekijät eivät toimi tämän vastaisesti. Työntekijöiden asenteet, toiminta ja kielenkäyttö haastavat työntekijöitä itsetietoisuuden kasvattamiseen.

Kollektiivisuudessa ryhmät ja yhteisö ovat keskeisiä. Voimavaraistumisen malli edellyttää, että sosiaalityön interventiot (väliintulot) edistävät syrjäytyneiden kollektiivisuutta. Ryhmä- ja yhteistyöskentely on luonnollinen tapa synnyttää kollektiivisuutta. Ryhmässä voi syntyä yhteenkuulumisen tunne, koulutukseen johtava polku, ympäristön analyysiä, osallistumista päätöksiin monella tasolla ja muutosta persoonallisella, vuorovaikutuksen ja poliittisilla tasoilla.

Toivo välittyy voimavaraistumisen kautta. Siihen sisältyy itsetuntemuksen, taitojen ja kriittisen ajattelun kehittymistä ja yksilön integroimista yhteisöön. Voimavaraistuminen mahdollistaa valinnan mahdollisuuksia, vastuullisuutta, avun odotusta ja aloitteellisen toiminnan painotusta. Tämä yhdistelmä antaa ryhmille kehyksen, missä voimavaraistumisella on merkittäviä mahdollisuuksia (Thompson 1996, 157-158.)

Voimavarojen tiedostaminen ja tunnistaminen edellyttää erilaista tapaa hahmottaa yksilöitä, perheitä ja yhteisöjä. Siinä ei kielletä todellisten ongelmien olemassaoloa, mutta samalla ote-

taan todesta monet voimavarojen mahdollisuudet. Niitä ovat ihmisten toimintakykyisyys, taidot, pätevyys, toiveet, arvot ja ympäristön mahdollisuudet. Ihmisillä itsellään oleva tieto ja osaaminen ovat osa voimavaroja. (Saleebey 1996.)

Sosiaalityössä paneutuvalla kuuntelemisella helpotetaan sellaisten tarinoiden esilletuloa, joilla ihmisille on paljon merkitystä heidän elämässään. Kun tarinassa pääsee esille ihmisen tausta monipuolisesti, henkilökohtaisilla tarinoilla ja niiden laajenemisella yhteisön suuntaan on voimavaraistavaa merkitystä.

Ihmisen selviytymiskamppailuja ei nähdä pelkästään lamauttavina, vaan ne voivat olla kasvun ja kehittymisen lähteitä. On hyvä muistaa, että emme tiedä ihmisen kasvun ja kapasiteetin rajoja. Ihmisiä autetaan löytämään jäsenyyksiä sellaisissa todellisissa yhteisöissä, joka lisää heidän yhteisöön kuulumisen tunnetta. Yksilöitä, perheitä ja yhteisöjä rohkaistaan kertomaan tarinoita. Tämä luo yhteistä tarinan kerrontaa ja sitoutumista. Valintojen tekemistä elämässä on mahdollista oppia. (Saleebey 1996.)

Tarinallinen ryhmä laajentaa perinteistä tarinallisiin sovellutuksiin liitettyä yksilötyön korostusta. Tarinallisessa ryhmässä avautuu mahdollisuuksia sosiaaliseen oppimiseen ja voimavaranäkökulman soveltamiseen.

Sosiaaliset verkostot, vapaaehtoistyö ja oma-apuryhmät liittyvät kolmannen sektorin toimintaan. On syntynyt paljon alueellisia sosiaalisen työn hankkeita sekä julkisen sektorin ja kolmannen sektorin yhteistyönä. Lähiöhankeet ovat kohdentuneet syrjäytymisuhan alla oleviin ryhmiin: pitkäaikaistyöttömiin, lastensuojeluperheisiin tai mielenterveyskuntoutujiin ja heidän suhteeseensa muuhun väestöön.

Kun asukkaat ovat arvioineet lähiöprojekteja, he ovat painottaneet työttömille järjestettyä toimintaa ja perhetyötä. Pitkäaikaistyöttömyyden vaivaamissa lähiöissä on nähty tärkeänä päihdeongelmallisille, nuorille ja maahanmuuttajille suunnattujen palvelujen hyöty koko lähiön kannalta. Virallinen sosiaalityö tarvitsee virastoissa toteutettavan sosiaalityön rinnalle yhteisöllistä strategiaa, missä uudet kumppanuuden muodot ovat mukana. Sosiaalityön haasteena on saada kosketuspintoja kolmanteen sektoriin, projekteihin ja asuinalueilla tapahtuvaan toimintaan.

Kolmannen sektorin painoarvon arvioidaan kasvavan tulevaisuudessa, esim. vertaistuen alueella. Järjestöillä on kasvava merkitys yhteisöllisyyden tunteen syntymisessä ja vaikuttamistoinnassa. Kansalaisosallistuminen vahvistaa jäsenten yhteisöllisyyden tunnetta, mikä edesauttaa sitoutumista yhteisöön. Kolmas sektori joutuu tarkistamaan riippuvuuttaan rahoittajista, että se ei menetä kosketusta omaan perustehtäväänsä: henkisen hyvinvoinnin tuottamiseen ja ihmisten elämähallinnan ja arjesta selviytymisen tukemiseen. (Roivainen 2002, 224-227.)

Yhteisöt ja sosiaalinen pääoma kietoutuvat toisiinsa. Yhteisöt lisäävät vuorovaikutusta, mikä puolestaan lisää luottamusta. Lisääntynyt luottamus edistää yhteisöihin kuulumista.

Uusi tieto- ja viestintäteknikka muuttavat yhteisöjen toimintaa." Runsaiden yhteyksien aikakaudella" ihmisten sosiaaliset verkostot ovat rikkaampia ja pidemmälle ulottuvia kuin koskaan aikaisemmin. Teknologia ylittää instituutioiden rajoja. Huvi, työ, oppiminen, vaikuttaminen ja ansaitseminen ovat tulleet osaksi teknologiaa. Perhe- ja työsuhteiden rinnalle ihmisten välille on tullut heikkoja yhteyksiä, jotka perustuvat erilaisiin intresseihin. (Hautamäki 2003, 90-92.)

Vastayhteisöllisyyden piirteet voidaan Hyvärin (2001) yhteisöissä kerrottujen tarinoiden ja havaintojen perusteella kiteyttää seuraavasti: Marginaaliin ajautumisen johdosta sisäistettyä kielteistä roolia, minäkuva ja niiden tuomaa leimaa puretaan. Myönteistä roolikuvaa rakennetaan yhteisösuhteiden avulla. Oman identiteetin luomisessa oman äänen "tuottamista" harjoitetaan yh-

dessä. Yhteisön synnyssä jäsenten selviytymistarinoilla on keskeinen yhteisyyttä rakentava merkitys, niitä käytetään uuden identiteetin rakentamisen välineinä. Normaalista elämästä ja ajattelusta otetaan etäisyyttä luomalla yhteisön omintakeista kulttuuria ja yhteisyyden muotoja. Jäsenten "yksityiselämä" ja yhteisössä toimiminen limittyvät toisiinsa. Sääntöjä on vähän, ja toimintamuodot ovat ajallisesti ja paikallisesti joustavia. (Hyväri 2001.)

Marginaalista murtautumisen tarinoiden ydin on uusien yhteisösuhteiden syntyminen marginaalisten suhteiden tilalle. Uusissa yhteisösuhteissa ei olla enää marginaalissa eikä toisaalta olla integroiduttu keskukseenkaan. Tarinat kuljettavat päähenkilönsä sivullisuuden ja sen murtumien kautta uuteen tilanteeseen ja uuteen tilaan. Marginaalista syntyy kokemuksia, jotka eivät enää vahvista marginaalisuutta eivätkä sivullisuutta. Tarinat päättyvät päinvastaiseen tilanteeseen, kuin mistä kaikki alkoi. Päähenkilöt eivät ainoastaan löydä takaisin yhteisöihin, vaan he ovat rakentamassa uusia yhteisösuhteita. (Hyväri 2001.)

Identiteetin purkamiseen, muovaamiseen ja uudelleen luomiseen keskittyvät yhteisöllisyyden muodot pitävät roolien ja niitä rakentavien suhteiden tarkastelun liikkeessä. Yhteisön jäsenille ei tarjota valmiita ja jäsenyntyä minuuden tulkintamalleja. Itse äänenkäyttö ja sen areenoille astuminen ovat identiteettityön keskeisiä pontimia. Yhteisön jäseniä yhdistävät minuuden ja identiteetin etsintä sekä tämän etsinnän ilmaisut. (Hyväri 2001, 222-224.)

Tarinallisen ryhmän lähestymistapa ja prosessi

Tarinallisen ryhmän tarkoituksena on mahdollistaa sellaisia tarinoita, jotka lisäävät osallistujien oman elämän arvostusta, voimavaraistumista ja uusien mahdollisuuksien tiedostamista. Edistetään vertaistukea, kumppanuutta ja osallisuutta. Tarinallisen ryhmän menetelmän avulla pyritään etsimään yksilöllisiä voimavaroja ja uusien mahdollisuuksien tiedostamista, rakennetaan elämäntilainta ja vähennetään tukiriippuvuutta.

Tämä luku kokoaa Koura-Kuriirin ryhmätyössä vuosina 2002-2005 kertyneitä kokemuksia ja nostaa niistä esiin tärkeitä tarinallisen ryhmätyön periaatteita.

Koura-Kuriiri -hankkeessa kehitetty tarinallinen ryhmä on eräs uusi yhteisöllisyyden muoto, joka mahdollistaa tarinoiden kerrontaa sosiaalisen osallistumisen kautta. Vertaistuki on vahvasti läsnä tarinallisessa ryhmässä. Tarinan kerronnan rinnalla ryhmässä ollaan avoimia niille toiminnan mahdollisuuksille, jotka nousevat esille osallistujista käsin. Tarinallinen ryhmä sopii ihmisille, joilla on elämässään muutostilanne, esimerkiksi työttömyys, muutto toiselle paikkakunnalle, avioero, sairastuminen, ikääntyminen. Muutostilanteessa ihminen pysähtyy arvioimaan elämänsä. Tarinallinen ryhmä tarjoaa tähän mahdollisuuden. Se ei ole terapiaryhmä, vaikka sillä on terapeuttisia vaikutuksia.

Samassa ryhmässä voi olla eri-ikäisiä miehiä ja naisia. Tarinallinen ryhmä sopii ihmisille, jotka ovat kiinnostuneita sosiaalisista suhteista ja haluavat löytää itselleen yhteisön. Myös itsensä kehittäminen, oman itsetuntemuksen laajentaminen tarinan kerronnan kautta ja yhdessä rakennettu toiminta ovat asioita, joita tarinallisessa ryhmässä voi toteuttaa.

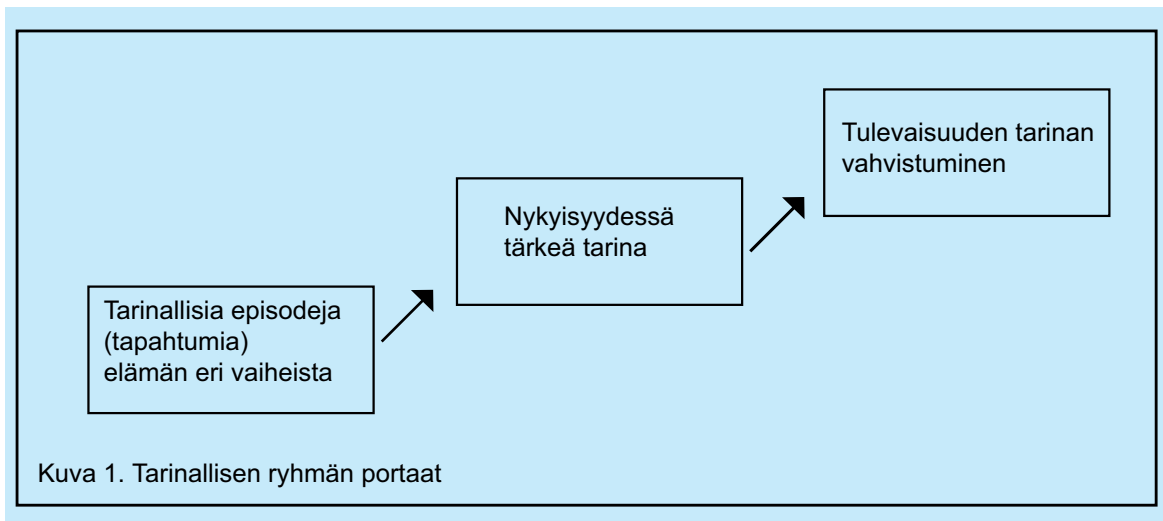
Koura-Kuriirin tarinallinen ryhmä kesti kolme kuukautta ja kokoontui kahdesti viikossa. Ryhmiä oli yhdeksän ja niissä oli osallistujia 75. Viisi osallistujaa keskeytti ryhmän. Osallistujia ryhmiin otettiin enintään kymmenen. Ryhmän alettua ei siihen otettu enää uusia jäseniä. Ryhmät olivat miesten ja naisten muodostamia sekaryhmiä. Yhdessä ryhmässä tarinan kerronta ei käyn-

nistynyt kunnolla. Se ryhmä olikin toisenlainen kuin muut, sillä ryhmätyö käynnistettiin ammatillisen oppilaitoksen sisällä. Kun ryhmän monet oppilaat olivat usein poissa koulusta, kärsi ryhmän toiminta siitä.

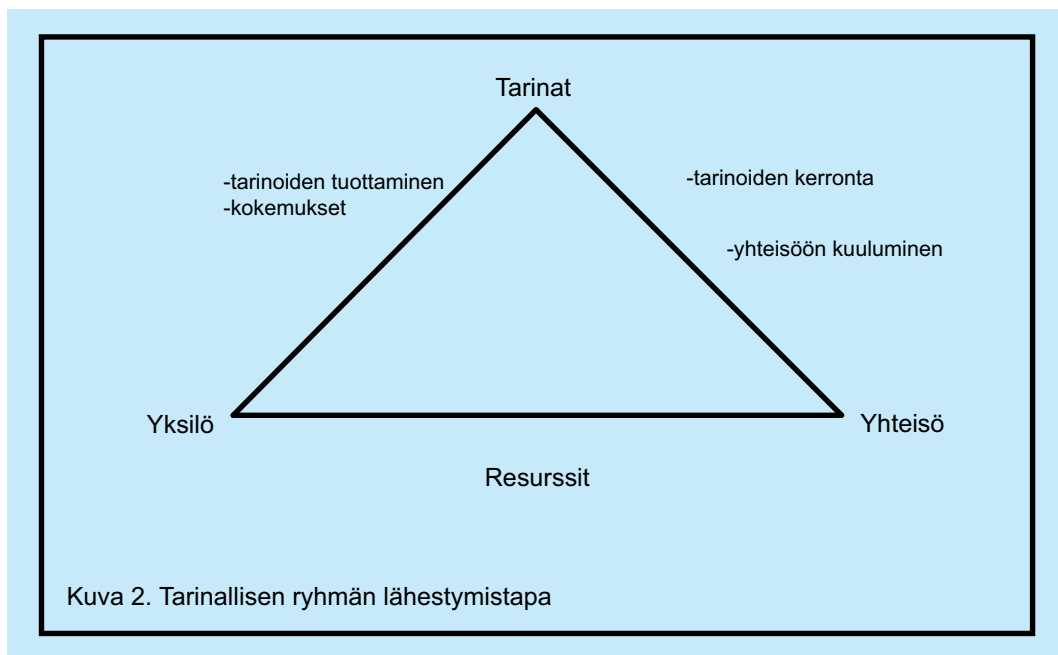
Pitkäaikaistyöttömät tulivat ryhmään vapaaehtoisuuden pohjalta. Heidän elämäänsä sävytti epävarmuus, suurella osalla oli vanhentunut koulutus ja sosiaalisia riskejä. Elämä näyttäytyy pitkäaikaistyöttömälle vajaatoimintana, jossa riippuvuus palvelujärjestelmistä, huoli toimeentulosta ja työstä luovat epävarmuutta. Pitkäaikaistyöttömien ja ympäristössä olevien voimavarojen tunnistaminen kapeutuu helposti, kun elämänsisällössä tapahtuu muutos työttömyyden johdosta.

Miten tarinallista ryhmää toteutettiin Koura-Kuriiri -hankkeessa?

Tarinallisen ryhmän toteuttamisen perustekijöinä ovat vaiheittainen eteneminen suuntautuen ensin menneisyyteen, sitten nykyhetkeen ja lopuksi tulevaisuuteen. Näin elämäkulun näkökulma oli mukana Koura-Kuriirin tarinallisessa ryhmässä.

Tarinallisen ryhmän lähestymistapa kuvaa tarinallisen prosessin luonnetta ryhmässä. Näkökulma on sosiaalinen, mihin yhdistyvät ihmisen elämäkulku, kokemuksellisuus ja voimavaranäkökulma.

Tarinan kerronnassa osallistujat antavat merkityksiä elämäntapahtumilleen kertomalla niistä tarinoita ja jakamalla niitä yhdessä. Tarinallisessa ryhmässä osallistuja rakentaa ensiksi itse tarinoita. Tarinan rakentuminen tapahtuu ryhmäkokoontumisten väliaikoina, jossa apuna on tarinallisen ryhmän työkirja ja ohjaajan johdannot aiheeseen. Työkirja koostuu tarinallisista aiheista, jotka ovat tehtävien muodossa. Työkirjassa olevia tarinallisia tehtäviä ovat esimerkiksi:

- Minulle rakas esine tai asia, Jotakin eri tavalla
- Oman elämän kohokohta, Sosiaalityöntekijän vierailu
- Sitä ihmistä en unohda, Mikä auttaa minua jaksamaan
- Esteisiin vaikuttaminen, Tulevaisuuden tarinan vahvistuminen
- Unelmapolku, Elämänviivani
- Mihin yhteisöön minä kuulun?

On tärkeää, että osallistuja pääsee alkuun tarinan tuottamisessa. Tarinoiden tuottamisen tapa on yksilöllinen: suullista kerrontaa, kirjoittamista, kuvien käyttöä. Tarinan tuottamisessa osallistuja on aluksi tekemisissä menneisyydessä tapahtuneiden asioiden kanssa, joihin liittyy muistamista ja mieleen palauttamista.

Seuraavassa vaiheessa osallistuja kertoo ryhmässä tekemänsä tarinan, työkirjan tehtävän pohjalta. Tällöin merkityksellistä on, että ohjaaja ja muut ryhmäläiset ovat kiinnostuneita tarinasta. Kun toiset osallistujat ja ohjaaja kysyvät lisää ja kertovat ajatuksiaan tarinan esittäjälle, tarina täydentyy ja osallistujien keskinäinen vuorovaikutus laajenee.

Tarina on perustava teema (Polkinghorne 1988), joka yhdistää yksilön inhimilliset toiminnot ja tapahtumat ymmärrettävään hahmoon. Tarina voi viitata tarinan tekemisen prosessiin, tarinan kognitiiviseen aiheeseen tai prosessin tulokseen: tarinoihin. Polkinghorne käyttää tarinaa viittaamaan sekä prosesseihin että tuloksiin. Niihin liittyvän taustan (kontekstin) kertomisen tulisi selvittää tarinan merkitystä.

Ihmisen olemassaoloon liittyvän tarinan taustalla on kolme oletusta, jotka ovat yhteydessä kokemukseen. Ensiksi ihmiskokemusta ympäröivät merkitykset ja ajatukset, jotka nousevat persoonallisesta ja kulttuurisesta maailmasta. Vaikka keho on sen osana, sen piirteet eroavat kehosta

itsestään. Merkitysten maailma ei ole staattinen: se on laajeneva prosessi. Ihmiskokemus on rakenne, mikä muotoutuu ihmisen kognitiivisen skeeman ja ympäristön vuorovaikutuksesta. Kokeemus on integroitu rakenne, mikä tuotetaan merkitysten maailmassa. Siinä yhdistyvät tulkinnallisesti muisteleminen, havainnot ja odotukset. Kolmanneksi ihmiskokemus ei organisoidu samalla tavalla kuin materiaalisessa maailmassa. Organisoiva periaate ihmiskokemuksessa on enemmän sukua runolliselle merkitykselle kuin muodolliselle loogisuudelle. Merkityksen maailma on avoin järjestelmä, missä uudet merkityksen muodot kehittyvät.

Tarinaa muodostava teema on tärkeää ihmisen toiminnan ymmärtämisessä. Se ilmaisee toiminnan tarkoitusta ja suuntaa, mitä kautta ihmisen elämän kokonaisuus tulee käsitettävämmäksi. Itsemme ja toisten toimintaa tarkastellaan tarinallisessa kehyksessä. Juoni sitoo yhteen monenlaisia tapahtumia tarinaksi. Siinä otetaan huomioon historiallinen ja sosiaalinen tausta, paikat ja ainutkertaiset tapahtumat. Tarinallinen selittäminen on yhteydessä taustaansa.

Tarinallinen esittäminen ymmärretään kolmella tavalla. Ensiksi tiedostamista tapahtuu esittäjän tietoisuudessa. Toiseksi esittäminen tapahtuu kielen kautta muille esimerkiksi puhumalla, kirjoittamalla, draaman kautta. Kolmas tarinan esittämisen tapa on tarinan vastaanottaminen, mihin sisältyy kuullun tarinan tulkintaa ja ymmärtämistä. Tarinallisessa ymmärtämisessä kokonaisuus ja siinä vaikuttavat osat ovat suhteessa toisiinsa. (Polkinghorne 1988, 13-22.)

Tarina on ajallinen kokonaisuus, johon kuuluu alku, keskikohta ja loppu. Juoni muodostaa kokonaisuuden, minkä suhteen erilliset osat saavat merkityksen. Kertomuksen käsite viittaa tarinan esitykseen merkkien muodossa. Usein kertomus on kielellinen, mutta se voi tapahtua myös elokuvan, kuvan ja näytelmän avulla. Sisäisen tarinan käsite viittaa ihmisen mielen sisäiseen prosessiin, jolloin ihminen tulkitsee elämänsä tarinallisten merkitysten kautta. (Hänninen 1999.)

Sosiaalisen tarinavarannon käsite ilmentää kulttuuristen kertomusten joukkoa, joka yksilölle tarjoutuu. Sosiaalinen tarinavaranto sisältää kaikki ne tarinat, joita ihmiset kohtaavat sosiaalisessa vuorovaikutuksessa, kirjojen ja tiedotusvälineiden kautta. Ihmisen elämänsä aikana omaksutaan sosiaalista tarinavarantoa. Osa tarinoista unohtuu, osa jää mieleen. Niistä muodostuu henkilökohtainen tarinavaranto, joihin sisältyy tarinallisesti tulkittuja kokemuksia. Sisäinen tarina on prosessi, jossa yksilö tulkitsee elämäntapahtumia tietyn tilanteen tarjoamina mahdollisuuksina ja rajoituksina. (Hänninen 1999.)

Sisäisessä tarinassa on kolme tasoa: alkuperäinen, reflektiivinen ja metareflektiivinen. Ensimmäinen taso edustaa alkuperäistä tulkintaa, reflektiivisessä taso on itselle kerrottua tarinaa, sisäistä puhetta. Metarefleksiossa ihminen käy tietoisesti läpi omaa tarinaansa. Kertomuksen käsite viittaa ihmisen itsestään toisille kertomaan tarinaan. Kerronnassa synnytetään tapahtumille uusia tulkintoja. Tarinan kerronnassa tapahtuu sosiaalisia vaikutuksia. Kokemuksia jaetaan toisten kanssa, jolloin niiden on mahdollisuus jäsentyä edelleen. (Hänninen 1999, 20-22.)

Tarinallisessa ryhmässä tarinoita jaetaan yhdessä sekä isona ryhmänä että pienryhminä. Apuohjaaja toimii toisessa pienryhmässä ohjaajana. Pienryhmissä on enemmän tilaa ja aikaa keskusteluille. Kun pienryhmien osallistujat välillä vaihtuvat ryhmän kuluessa, edesauttaa se myös ryhmäytymistä.

Osallistujat luovat keskinäisiä yhteyksiä ryhmän ulkopuolella ja suuntautuvat omiin lähiyhteisöihinsä. Hyvinvointipalvelujen tarjoamat resurssit (kela, sosiaalivirasto, työvoimatoimisto) ja pitkäaikaistyöttömien tarpeet nousevat esille myös yhteisönäkö-kulmasta. Koura-Kuriiri -hankkeessa itsenäisenä työmuotona toiminut yksilö- ja palveluohjaus mahdollisti osallistujille hyvinvointipalvelujen saantia. Tarinallinen ryhmä ja yksilö- ja palveluohjaus täydensivät toisiaan.

Ohjaajan toiminta ryhmässä

Tarinallisessa ryhmässä ohjaajalta edellytetään omaa suhdetta ja kiinnostusta tarinallisuuteen. Edellytyksenä on, että ohjaaja on itse käynyt läpi tarinallisen ryhmän tai tarinallisen ryhmän koulutuksen, jotta hän pystyy hahmottamaan tarinallisen ryhmän toimintaa kokonaisuutena. Ohjaajan tehtävänä on tarinallisen ryhmäprosessin ohjaaminen ja tarkoituksenmukaisten roolien käyttäminen ohjauksessa.

Ohjaajan tulee olla hyvin tutustunut tarinalliseen tietoperustaan. Lisäksi on tärkeää, että ohjaajalla on kokemusta ryhmien ohjaamisesta, jolloin ohjaajalla on perusvastuu ryhmän toiminnasta. Tarinallisessa ryhmässä ohjaajan tulee toimia kokonaisvaltaisessa yhteistyössä osallistujien kanssa. Ohjaajan asenteessa tulee nousta esille kiinnostus, tukeminen, empaattisuus, ystävällisyys ja sitoutuneisuus. Lisäksi tarvitaan hyviä vuorovaikutusvalmiuksia. Ohjaajalla tulee olla valmiudet kohdata ihmisten vahvuuksia, elämänkriisejä ja sosiaalisia ongelmia sekä pystyä toimimaan näissä tilanteissa.

Ohjaaja välttää toiminnassaan abstraktia kieltä ja asiantuntijuuden korostamista

Apuohjaajalta edellytetään omaa suhdetta tarinallisuuteen. Paras vaihtoehto on, että hän on itse käynyt läpi tarinallisen ryhmätoiminnan. Hän tarvitsee myös hyviä vuorovaikutus-valmiuksia, kiinnostusta, empaattisuutta, ystävällisyyttä ja sitoutuneisuutta omaan työskentelyynsä.

Ryhmän ohjaamiseen Koura-Kuriirissa kuului ja kuuluu yleensäkin käytännöllistä järjestelyä. Ryhmätilaa voi tehdä viihtyisäksi niillä edellytyksillä, mitä on käytössä. Ryhmätilassa pöydät ja tuolit sijoitetaan niin, että ne palvelevat vuorovaikutuksen syntymistä ryhmässä. Kahvi, tee, mehu ja keksit ovat hyviä keinoja tuoda ryhmään kodikkuutta. Käytännölliset järjestelyt ovat alkuvaiheen lisäksi mukana koko ryhmän ajan.

Koura-Kuriirin ryhmän apuohjaajan kanssa käytiin läpi ryhmän luonnetta, toimintatapaa ja yhteistyötä. Ennen ja jälkeen ryhmän ohjaaja ja apuohjaaja juttelivat ryhmäkerrasta ja sen sisällöstä. Tämä toistui myös muissa ryhmän vaiheissa.

Alkuvaiheessa Koura-Kuriirin ohjaajan tehtävänä oli helpottaa vuorovaikutuksen alkamista ryhmässä. Ohjaaja loi yhdessä ryhmäläisten kanssa ryhmään turvallisuuden tunnetta. Tärkeää oli selventää ryhmän luonnetta ja keskustella osallistujien kanssa heidän ajatuksistaan, tunteistaan ja toiveistaan. Ohjaaja muistutti ryhmää, että he voivat vaikuttaa ryhmän toimintaan. Tätä yksilöitiin ryhmäohjelman kautta, että osallistujat huomasivat sieltä löytyvän mahdollisuuksia heidän toiveilleen. Ryhmän vetovoimaan on kiinnitettävä huomiota osallistujan näkökulmasta. Ryhmän jokaisen osallistujan olisi tunnettava, että ryhmä on häntä varten.

Ohjaaja helpotti eri tavoin tarinan kerronnan käynnistymistä ryhmässä. Tähän sisältyi johdannot tarinallisiin aiheisiin, työkirjan käyttö ja tilannekohtainen toiminta ryhmässä. Kysymykset ja rohkaisevat kommentit edistävät tarinan kerrontaa. Toiminta ryhmässä tapahtuu vapaaehtoisuuden pohjalta. Ohjaaja toteuttaa tätä toimintatavassaan ja puheissaan osallistujien kanssa.

Ohjaajan tehtävänä on edelleen selkeyttää ryhmän toimintaa. Selkeyttäminen tarkoittaa, että keskustellaan osallistujien kanssa heitä askarruttavista aiheista. Ohjaajan on havaittava ryhmässä olevan osallistujan ja koko ryhmän välinen suhde, että se pysyisi tasapainossa. Ohjaaja tukee osallistujia.

Ohjaaja selventää ryhmän tarkoitusta. Keskinäinen tutustuminen ja yhteisesti luodut sopimukset auttavat osallistujia saamaan käsitystä ryhmätoiminnan luonteesta. Tarinallisessa ryhmässä

tarinan kerronnan lisäksi kuuntelemisella on tarinoita avaava merkitys ryhmän alusta asti.

Ryhmän keskivaiheella osallistujat ilmaisevat enemmän henkilökohtaisesti heille tärkeitä asioita. Tämä on merkki luottamuksen syntymisestä ryhmässä. Ohjaaja vahvistaa tämän ylläpitämistä ryhmässä. Ohjaajan on tärkeä havaita vertaistuen ilmeneminen ja vahvistettava sen myönteistä luonnetta osallistujien kanssa. Ohjaaja on taustalla ja ohjaa, puuttuu asioihin, sitten kun ryhmätilanne vaatii. Näin ohjaaja antaa ryhmäläisille lisää vastuuta. Myönteistä on se, että osallistujat kokevat, että on lupa testata mielipiteitä ryhmässä. Ohjaaja rohkaisee osallistujia omien tarpeiden ilmaisemiseen ja yhteiseen jakamiseen.

Ohjaaja keskustelee osallistujien kanssa siitä, miten osallistujat etenevät tavoitteiden suunnassa. Tämä muistuttaa osallistujia edelleen ryhmän tarkoituksesta ja asetetuista tavoitteista. Ohjaajan tehtävänä on syventää työskentelyn tasoa yhteistoiminnassa ryhmän kanssa. Tämä tarkoittaa kohdentamista. Ohjaaja luo aikaa ja tilaa, että osallistujat voivat keskittyä heille tärkeisiin asioihin.

Ryhmän päätösvaiheessa ohjaaja tasapainottaa toiminnallaan muutostilannetta. Tämä tarkoittaa osallistujien esille tuomien muutospyrkimysten rohkaisemista ja vahvistamista. Ohjaaja helpottaa ryhmän päättymisestä johtuvien tunteiden jakamista ryhmässä. Ohjaaja auttaa osallistujia tunnistamaan ryhmässä tapahtuneet hyvät asiat, joihin jäsenet ovat tyytyväisiä. Ohjaaja jakaa ryhmäläisten kanssa päättymisestä johtuvia tunteita ja auttaa selventämään niitä. Ohjaaja siirtää ryhmän huomiota lähitulevaisuuteen.

Mitä osallistujat saivat tarinallisesta ryhmästä?

Osallistujat kokivat innostuvansa tarinan kerronnasta. Selvimmin tämä näkyi ryhmän alkupuolella, kun he olivat kosketuksissa omiin ja toisten voimavaroihin. Myös myöhemmissä ryhmän vaiheissa pilkahteli innostunutta tarinan kerrontaa. Pitkäaikaistyöttömien kohdalla vallitsevaan tarinaan liittyy epävarmuutta, muutosta, elämän yksityistymistä, sosiaalisia riskejä ja yksilöllisiä elämäntilanteita. Kokemukset koskivat myös voimavaroja, mutta niitä ei usein riittävästi tunnusteta muutostilanteessa. Tarinallinen ryhmä antoi osallistujille tilaa ja aikaa löytää vaihtoehtoja heidän vallitsevalle tarinalleen.

Zippo -sytkäri

Heikki on ollut ryhmän alkuvaiheessa hiljainen, vastannut vain kysyttäessä. Tällä kertaa Heikki kertoo lyhyesti itselle rakkaasta asiasta ja esineestä. Heikki nostaa pöydälle Zippo –merkkisen sytkärin ja kertoo ostaneensa sen ensimmäisestä palkkatilistä. Pari vuotta sytkäri oli kateissa ja se löytyi onneksi uudelleen. Sytkäri on toiminut koko ajan. Sytkäri kiertää ryhmän osallistujien keskuudessa. Kalle sanoo: tähän on laatusytkäri, merkkituote, tehdas on perustettu vuosisadan alussa. Mistä olet ostanut tämän? Heikki sanoo Keski-Suomesta paikkakunnan. Kysyjä on kotoisin samalta paik-

kakunnalta, ja miehet keskustelevat keskenään. Muistelevat kioskin myyjää ja koulukokemuksia. Seuraavalla kerralla Heikki saapuu muita aiemmin ryhmään ja kysyy minulta, ryhmän ohjaajalta, voisinko näyttää ryhmässä hänen tekemiään runoja. Muut ryhmäläiset ovat niistä kiinnostuneita. Yhden ryhmäkerran alussa osallistujat lukevat vuorollaan yhden Heikin runon ääneen ja antavat rohkaisevaa palautetta niistä. Heikki sanoo ironian olevan hänen voimavaransa runoissa.

TK

TK = tarinan kerronta

Osallistujat antoivat ja saivat itse vertaistukea. Etsivä tarinankerronta tapahtui ryhmän alkuvaiheen jälkeen. Tarinallisia ryhmiä ohjatessani ja toimintamallia kehitettäessä huomasin, että kolmen – neljän viikon jälkeen vertaistuki tuli ryhmässä selvästi esille. Se ilmeni keskinäisen vuorovaikutuksen lisääntymisenä, sosiaalisena ja käytännöllisenä tukena.

Eräs osallistuja sanoi kokemuksenaan: Tarinallisessa ryhmässä ohjaaja antaa suuntaviittoja, jonka sisällä on tilaa keskustella. Tämä tarinallisten teemojen ja keskustelun suhde sekä ryhmässä syntynyt osallistujien keskinäinen luottamus loi pohjaa vertaistuelle. Osallistujat kokivat, että tarinallisessa ryhmässä voi puhua niin, että ei tarvitse erityisemmin miettiä, millä tavalla pitäisi puhua. Ohjaaja on enemmän taustalla, kun osallistujat ovat osoittavat toisilleen vertaistukea. Tarvittaessa ohjaaja tulee esille, että ryhmän prosessi etenee.

Ryhmässä koetaan läheisyyttä sekä myrskyämistä. Kuriirin ryhmässä tapahtui muutos, joka tuli esille osallistujien henkilökohtaisella tasolla. Osallistujien kesken oli syntynyt luottamus ja keskinäinen vuorovaikutus laajentui selvästi. Vertaistukea ilmeni sekä ryhmässä että ryhmän ulkopuolella. Työttömyys elämänmuutoksena oli aiheuttanut osallistujien elämään stressiä, ja osallistujat jakoivat sitä kokemusta ryhmissä. Jollekin osallistujille vanhempien ja suvun tuki oli auttanut selviytymään. He olivat saaneet pientä taloudellista avustusta mm. harrastuksiin ja henkistä tukea. Yhteyksien löytäminen toisiin ihmisiin ja toimintaan oli esillä. Kun työtön kuljeskelee kaupungilla, ei ole aivan helppoa löytää yhteyksiä toisiin työttömiin.

Vapaaehtoistoiminta edisti yhteyksiä toisiin ihmisiin ja toimintaan. Seurakunta, internet, karaoke, lenkkeily, lapset, leipominen, käsityö ja rutiinit, kirjoittaminen, taide, lukeminen olivat osallistujien henkireikiä.

Jokaisessa ryhmässä oli osallistujia, jotka kertoivat harrastusmahdollisuuksista ja tapahtumisista. Tämä ilmeni vielä niin, että yhdessä keskusteltiin jonkin osallistujan kertoman harrastustoiheen pohjalta. Kun joku osallistuja oli saanut vapaalippuja tapahtumaan, toi hän niitä muillekin. Kun joku osallistuja harrasti sauvakävelyä, opetti hän sen taidon koko ryhmälleen. Osassa ryhmiä osallistujat toivat muille ryhmäläisille tietoa työttömille tarjolla olevista virkistäytymistapahtumista. Osallistuja kertoi ruoanlaittoresepteistä, kastikkeen teosta, silittämisestä, ikkunoiden pesusta, nuhan pysäyttämisestä.

Osassa ryhmiä muodostui kahden tai kolmen hengen porukoita, jotka tapasivat ryhmien ulkopuolella ja vierailivat itseään kiinnostavissa tilaisuuksissa. Niiden luonne oli sekä keskusteleva että toiminnallinen. Lähes kaikissa ryhmissä osallistujat halusivat toistensa yhteystietoja. Eräs osallistuja nimesi tämän ”sos-sopimukseksi”, voi tarvittaessa olla toisiin osallistujiin yhteydessä.

Tyhjäkäynnillä

Ryhmäläisten kesken syntyy keskustelu. Katri kertoo, että kaapit ovat täynnä tavaraa ja pitäisi viedä kirpputorille niitä. Ei tahdo saada aikaiseksi vieniä. Jaana hymähtää ja juttelee Katrin kanssa, että hänellä taas kaapeissa on paljon vanhoja lehtiä, mitkä olisi saatava pois. Sakari sanoo, että hänen kotinsa on nyt autio paikka. Kerran tuli vietyä tavaroita jo pois ja nyt pitäisi saada tavarat takaisin. Kirpputori kutsuu! Ryhmässä syntyy naurun remahdus, kun Jaana lisää, että Sakari tekisi kauppoja Jaanan kanssa. Liisa kertoo kuinka elämä tuntuu kuin olisi tyhjäkäynnillä: samat ympyrät. Sitä vain on, ikkunasta katsoo, ei ajattele. Havahtuu siihen, että ei ajattele. Se olotila tulee työttömän elämään hiipimällä, ei hoksaa kun huomaa sen syntyneen. Kaipaa uusia virikkeitä. Katri sanoo, että heinäkuussa muutamit työssä olevat kertoivat hänelle olevansa kesälomalla. Mitä siihen voi sanoa! Välillä ärsyttää työttömän näkökulmasta. Petteri sanoo, että voi vastata ironisesti: meidän ei tarvitse työttömänä olla lomalla.

TK

Katrin tarinasta käynnistynyt keskustelu kuvaa, miten pitkään jatkunut työttömyys vaikuttaa elämää kaventavasti. Tarinallinen ryhmä tarjosi mahdollisuuden jakaa näitä tunteita ja kokemuksia. Kun Katri kertoi tuntemuksistaan, alkoivat muut ryhmässä kertoa myös omia kokemuksiaan. Tämän lisäksi ryhmässä tuotiin esille sellaista tietoa, joka oli osallistujille tarpeen. Ironinen huumori näyttäytyi myös. Sillä on osaltaan merkitystä, kun työtön ihminen käy arkipäivän selviytymiskamppailua.

Osallistajat kertoivat löytäneensä ryhmässä voimavaroja. ”Keskustelujen kautta löysi itsensä yllättäviä ja positiivisia puolia. Sai tukea ja apua omille näkemyksilleen. Se auttoi jaksamaan. Minua uskottiin. Hyvä ryhmähenki, avoimuus/luottamus, toisten kuuleminen ja sen soveltaminen käytäntöön. Kun huomasi, minkälaisia elämäntilanteita muilla oli ja ongelmia, tajusi, että ei mulla olekaan asiat niin huonosti, vois mennä huonomminkin. Ryhmässä olemisen piristi. Keskustelu, erilaiset kokemukset ja vaihtoehdot ja että toisillakin on ongelmia, en ole ainoa. Puhuminen, pääsi kotoa pois, hyvä ryhmä, oma jengi, sai näyttää, mitä on saanut aikaiseksi, pääsi pois omasta ’kuoresta’. Täältä sai tsemppiä, naurua riitti ja kohtalotovereita löytyi. Samanikäisiä ryhmässä. Kuuntelemme toisiamme, oli ryhmäkuri, sama tilanne ja monipuolisesti. Yhteishenki, iloisuus, kodin tuntu. Kaikki ovat kuin perheenjäseniä keskenään, todella ystävällisiä ihmisiä. Kuuli erilaisia ihmiselämän tarinoita.”

Kaikkien osallistujien kohdalla eivät ryhmän vaiheet ole samanaikaisia, vaan eriaikaisuutta ilmenee myös. Ryhmissä oli joitakin hyvin hiljaisia osallistujia, joiden prosessi eteni hitaammin.

Tarinallinen ryhmämenetelmä lisäsi pitkäaikaistyöttömän osallistumista, kun hän havahtui omaan elämäntilanteeseensa ja ryhtyi suunnittelemaan ja asettamaan tavoitteita elämässään. Ryhmätyöskentely edesauttoi sosiaalisten suhteiden kehittymistä, jolloin yhteys toisiin ihmisiin tuli tärkeäksi. Innostunut tarinan kerronta loi myönteisiä tunteita.

Osallistujan saamat hyödyt tarinallisesta ryhmästä tiivistän seuraavasti:

Yksilölliset hyödyt:

- toiveikkuuden lisääntyminen
- eristyneisyyden väheneminen
- stressin lieveneminen
- tuo arkielämään uutta sisältöä
- saa lisää tietoa
- suunnitelmallisuuden kasvaminen

Sosiaaliset hyödyt:

- jakaminen
- yhteys
- vertaistuki
- yhteyksien löytäminen ryhmän ulkopuolella

Työllistymisprosessin hyödyt:

- henkilökohtaisten valmiuksien harjoittaminen
- aloitteellisuus
- itseilmaisu
- vastuullisuus
- joustavuus
- sosiaalisten valmiuksien harjoittaminen

Huomionarvosta on se, että osallistujien saamat hyödyt ovat niin sosiaalisia, yksilökohtaisia kuin työelämän valmiuksiinkin liittyviä.

Katkoksellinen tarinan kerronta tarkoitti sitä, että osallistujan tarina ei lähtenyt avautumaan. Vähemmistölle osallistujista kävi näin. Heillä oli elämäntilanteessaan niin paljon kuormittavaa, että tarinallisen ryhmän lisäksi he tarvitsivat muuta tukea. Heitä kuormittivat mm. perhekriisit, sairaudet, velkatilanteet, päihdeongelma. Jatkossa tähän ilmiöön on mahdollista vastata osallistujien rekrytointivaiheessa, jossa arvioidaan tarinallisen ryhmän sopivuutta osallistujan elämäntilanteessa.

Tarinallinen ryhmä sosiaalityön menetelmänä

Tarinallinen ryhmä tuo sosiaalityöhön vertaistukea painottavan ryhmätyön menetelmän. Se on osallistujalähtöinen ja siinä ovat keskeisiä asioita tarinat ja tarinan kerronnan. Ryhmän ohjaaja on prosessin ohjaaja ja käyttää tarkoituksenmukaisesti erilaisia rooleja ryhmässä. Tarinallisen ryhmän soveltamisalue on monipuolinen erilaisten osallistujaryhmien kanssa.

RYHMÄN MUOTOUTUMINEN	OSALLISTUJIEN OMAEHTOINEN TOIMINTA	RYHMÄN PÄÄTTYMINEN
Suunnittelu	Vertaistuki	Tulevaisuuden tarinan vahvistaminen
Aloitukset ja sitoutuminen	Etsivä tarinankerronta	Arviointi
Alkava tarinan kerronta Innostava tarinankerronta	Katkoksellinen tarinan kerronta	Päättöjuhla

Taulukko 1. Tarinallisen ryhmän toimintamalli

Tarinallisen ryhmän vaiheet kertovat siitä, että ryhmän aikana tapahtuu muutoksia ryhmän luonteessa. Tarinallisen ryhmän jakaminen vaiheisiin on selkeyttää käsitystä siitä. Vaiheita on ajateltava myös joustavasti. Osalla osallistujista on eriaikaisuutta siirtymisessä vaiheesta toiseen. Tarinallista ryhmän toimintaa luonnehtivat sekä tuttuus että yllätyksellisyys. tarinat ja tarinan kerronta antavat ryhmälle erityisen luonteen.

Tarinallisen ryhmän toiminnan luonteeseen kuuluu, että asioita tapahtuu myös ryhmän ulkopuolella. Tätä kautta tarinallinen ryhmä on yhteisösuuntautunut. Ryhmän ulkopuoliset asiat koskettavat osallistujien keskinäistä toimintaa, suuntautumista yhteisön mahdollisuuksiin ja virallisiin hyvinvointipalveluihin.

Johtopäätökset

Koura-Kuriiri -hankkeessa kehittyi yhteistyössä pitkäaikaistyöttömien kanssa tarinallisen ryhmän toimintamalli. Tarinallisessa ryhmässä toteutui tarinan kerronta, jakaminen, yhteyksien luominen, sosiaalinen osallistuminen ja vertaistuki. Osallistujat tulivat ryhmiin vapaaehtoisesti. Osallistujat suosittelivat tarinallista ryhmää toisille työttömille.

Tarinallisen ryhmän menetelmää voidaan soveltaa sosiaalityössä, kuntoutuksessa ja itsenäisenä vertaisryhmänä. Hyvinvoinnin verkostoissa tarinallinen ryhmä asettuu oma-apu - ja ryhmä-apu yhteisöön. Tarinallinen ryhmä on välittävä yhteisö, jossa syntyy sosiaalista tukea ja osallistujien omaehtoisen toiminnan laajenemista. Tarinallinen ryhmä välittävänä yhteisönä tarjoaa kansalaisille valinnan mahdollisuuksia muiden välittävien yhteisöjen rinnalla.

Tarinallisessa ryhmässä esiintyi innostunutta, etsivää ja katkoksellista tarinan kerrontaa sekä vertaistuen jakamista. Nämä ryhmän ilmiöt kertovat, että tarinallisessa ryhmässä osallistujat jäsentävät kokemuksiaan tarinoiden avulla voimavaroja kasvattavasti. Toisaalta haasteena on katkokselliseen tarinan kerrontaan vaikuttaminen.

Yhteiskunnassa tapahtuva sosiaalisten suhteiden muutos haastaa sosiaalityötä, palvelujärjestelmiä ja kolmannen sektorin järjestöjä uudistamaan toimintatapojaan. Tarvitaan

erilaisia välittäviä yhteisöjä, jotka mahdollistavat sosiaalista osallistumista. Tarinallinen ryhmä on esimerkki intensiivisestä, osallistujälähtoisestä ryhmästä.

Tarinallisella ryhmällä on sosiaalityön menetelmänä melko epävirallinen luonne, samalla kun se säilyttää ammatillisen toiminnan mahdollisuudet. Ryhmiä voidaan toteuttaa asuinalueilla. Tarinallinen ryhmä tuo sosiaalityöhön voimavaraistumisen elementtejä, jossa tarinat ja tarinan kerrota tuottavat niihin liittyviä prosesseja. Sosiaalityöntekijä voi myös olla käynnistämässä vertaisryhmiä. Tätä kautta avautuu sosiaalityöhön uusia kohtaamisen ja toiminnan mahdollisuuksia.

Tarinallinen ryhmä tarjoaa siihen osallistuville uusia itseymmärryksen mahdollisuuksia tarinan kerronnan kautta, yhteyksien luomista ryhmän sisällä ja ulkopuolella ja omaehtoista toimintaa.

Kirjallisuus

- Clarke, Stephen 2000 *Social Work as Community Development. A management model for social change.* Burlington, USA: Ashgate.
- Doel, Mark & Sawdon Catherine 2001 *The Essential Groupworker.* London and Philadelphia: Jessica Kingsley Publishers.
- Hautamäki, Antti 2003 *Kyllä Amerikka opettaa. Hyvinvointivaltio muutosten edessä.* Helsinki: Edita.
- Hyväri, Susanna 2001 *Vallattomuudesta vastuuseen. Kokemuksen politiikan sankaritarinoita.* Vammala: Vankeinhoidon koulutuskeskuksen julkaisu 3/2001, Tietosanoma Oy.
- Hyvärinen, Matti 2004 *Eletty ja kerrottu kertomus.* Sosiologia 4/2004.
- Hänninen, Vilma 1999 *Sisäinen tarina, elämä ja muutos.* Tampereen yliopisto.
- Koura-Kuriiri 2002-2005 kouluttaja-tutkija Juhani Louhelan havaintoja tarinan kerronnasta ryhmäkokoontumisissa.
- Polkinghorne, Donald E 1988 *Narrative knowing and the Human Sciences.* State University of New York Press.
- Roivainen, Irene 2002 *Marginaalisuus ja sosiaalityö yhteisöissä. Yhteisöllinen ajattelu ja sosiaalityö.* Teoksessa *Marginaalit ja sosiaalityö* (toim. Juhila, Kirsi & Forsberg, Hannele & Roivainen, Irene). Jyväskylä: Sophi.
- Saleebey, Dennis 1996 *The strengths perspective in social work practice: Extensions and cautions.* *Social Work.* Vol. 41, nr. 3.
- Thompson, Neil 1996 *People Skills. A Guide to Effective Practice in the Human Services.* McMillan.
- Valkonen, Jukka 2002 *Kuntoutus, tarinat ja soveltava sosiaalipsykologia.* *Tutkimuksia* 70/2002. Helsinki: Kuntoutussäätiö.

Kanava-Kuriiri osallisuuden mahdollistajana

Euroopan unionin yhteisöaloiteohjelman paikallinen toiminta tehdasyhdyskunnan ytimessä

Päivi Kaski

1 Johdanto

Lappeenrannassa toukokuun puolivälistä 2002 työskennellyt Kanava-Kuriiri on yksi neljästä Kuriiri-hankkeen osaprojektista. Niille on yhteistä aluelähtöisen työllistämismallin kehittäytehtävä. Kaikki neljä työskentelevät myös sellaisten menettelyjen hyväksi, joiden avulla parannetaan pitkään työttömänä olleiden ihmisten valmiuksia kiinnittyä asuinyhteisöön, mielekkääseen toimintaan sekä työmarkkinoille.

Osaprojektit työskentelevät yhteiseltä ohjelma- ja rahoituspohjalta Euroopan unionin Equal-yhteisöaloiteohjelman toteuttajina. Ohjelma pyrkii kehittämään unionin jäsenmaissa toteutettavien hankkeiden ja näiden keskinäisen yhteistyön turvin uusia keinoja, joilla torjutaan syrjäytymistä ja epätasa-arvoa työmarkkinoilla. Kuriirin osaprojektit saavat rahoituksen 50-prosenttisesti Euroopan sosiaalirahastolta, 45-prosenttisesti sosiaali- ja terveystieteiden ministeriöltä sekä yhteensä 5 prosenttia osaprojektien kaupungeilta – Jyväskylältä, Kuopiolta, Lappeenrannalta ja Rovaniemeltä.

Kanava-Kuriiri työskentelee Lauritsalassa Equalin, eurooppalaisen yhteisöaloitteen, ts. paikallisesti toteutettavan ohjelmastrategian pohjalta. Kanava-Kuriirissa kulminoituu kaksi ulottuvuutta: paikallisuutta ilmentävä fyysis-sosiaalinen toimintaympäristö ja kansainvälisyyttä ilmentävä kumppanuus. Projekti on paikallisena työllisyys- ja osallisuushankkeena esimerkki Euroopan yhteisön sosiaalisten tavoiteohjelmien mukaisesta toiminnasta. Kansainvälinen ulottuvuus on merkinnyt tiivistä yhteistyötä ja kontakteja vastaavanlaisiin, kolmen muun Euroopan maan Equal-kumppanuushankkeisiin. Kuriirin työntekijät ovat pitäneet näiden kanssa vuosina 2002-2004 kaikkiaan viisi teemaseminaaria.

Kanava-Kuriiri pyrkii osaltaan vaikuttamaan ajankohtaiseen yhteiskuntasuhteiden uudelleen jäsentymisen prosessiin, joka Lauritsalassa näkyy voimakkaina talouden ja tuotantoelämän kansainvälistymiseen liittyvinä muutoksina. Se onkin ensimmäinen tämän artikkelin kahdesta tarkastelutasosta. Valotan luvussa 3 paikallisia rakennemuutoksia hallinnan käsitteen avulla.

Muutokset tuottavat ja syventävät omalta osaltaan rakenteellisen työttömyyden ongelmaa koko Lappeenrannassa ja Lauritsalassa, joka on syntynyt Kaukaan paperitehtaan ympärille. Tarkastelenkin tässä artikkelissa kysymystä, millä tavoin kansainvälinen talous ja tuotantoelämä ovat ulottaneet vaikutuksensa tehdasalueeseen ja teollisuustuotannosta elantonsa saaneeseen väestönosaan Lauritsalassa. Näiltä osin artikkelissa pohdin Lauritsalan ja Lappeenrannan tilanteiden pohjalta työelämän kansainvälisen muutoskehityksen suhdetta lokaaliin työelämämuutokseen. Pidän globaalikehityksen vaikutuksia välittävänä tasona paikallisia, seutua ja kaupunkia koskevia hyvinvointi- ja työllisyysstrategioita, joita tarkastelen eurooppalaisen kaupunki- ja lähiötutkimuksen näkökulmista.

Toisen tarkastelutason muodostavat yksilöiden kokemukset Kanava-Kuriirin toiminnasta. Eritellen artikkelin luvussa 4 niitä kokemuksia ja merkityksiä, joita hankkeen työllä oli syksyn 2004 haastattelujen perusteella Kanava-Kuriiriin osallistuneille. Esille tulevat välillisesti myös ne yksilölliset kokemukset, jotka johtuvat paikallisesta rakennemuutoksesta ja työttömyyden lähteestä, ennen muuta paperin- ja selluntuotannon voimakkaista vaihteluista.

2 Lauritsalan sosiaalis-taloudellisia kehityspiirteitä

Lappeenrannan ja Lauritsalan yhteiskunnallinen kehityshistoria on tyypillistä savupiipputeollisuuspaikkakuntien historiaa. Näissä kaupungeissa teollisuuden ja teknologian kehitysvaiheella on suuri merkitys väestön työnsaantimahdollisuuksiin. Tuotantoelämän muutokset selittävät merkittävän osan paikkakunnan nykyisestä rakennetyöttömyydestä. Suomalaisessa kaupunkitutkimuksessa on viime vuosina tarkasteltu sitä, erilaistuvatko suomalaiset kaupunkilähiöt suurten ulkomaisten miljoonakaupunkien tavoin. Suomalaisten lähiöiden kehitys pitää sisällään sekä huolestuttavia että myönteisiä kehityspiirteitä. Työttömyys voi näkyä joillakin asuinalueilla ”köyhystaskuina” kaupunkikartalla ja asuinalueeseen kiinnittymisen merkitys voi korostua työttömällä enemmän kuin työssä käyvillä.

2.1 Asuinalueiden erilaistumiskehitys ja projektin toiminta-alue

Kaupunkien asuinalueiden väliset sosioekonomiset erot ovat parin viime vuosikymmenen ajan olleet eurooppalaisen kaupunki- ja köyhyystutkimuksen keskeinen aihe. Rasinkangas (2003, 248-249) pitää käytyä keskustelua ristiriitaisena. Toisaalta kaupunkien on nähty väistämättä polarisoituvan hyvä- ja huono-osaisiin alueisiin, toisaalta pirstoutuvan yhä moniulotteisemmiksi erilaisten osakulttuurien tilkkutäkeiksi. Marjaana Seppänen (2001) on tarkastellut Lahden kaupunginosa-alueita ja erityisesti Liipolan lähiötä, Jarkko Rasinkangas (2003) puolestaan Turun alueellisia sosioekonomisia eroja. Aikaisempi asuinalueiden erilaistumistutkimus on kohdistunut lähinnä pääkaupunkiseudulle (Vaattovaara 1998; Kortteinen ja Vaattovaara 1999).

Syrjäytymisen käsite viittaa yksilötason syrjäytymiseen. Kun puhutaan kokonaisten asuinalueiden syrjäytymisestä, käytetään segregaatian käsitettä. Alueellinen erilaistuminen on siis neutraali käsite, mutta segregaatilla viitataan tilanteeseen, jossa erilaiset ryhmät asuvat selvästi erillään. Seppäsen (2001, 30) mukaan segregatio voidaan ymmärtää myös sosiaalisen eriarvoisuuden tilalliseksi (spatiaaliksi) ilmentymäksi. Segregatio syntyy seurauksena prosessista, jossa (1) tietyt ominaisuudet omaavat ihmiset muuttavat tietylle alueelle, (2) tietyt ominaisuudet omaavat ihmiset muuttavat pois alueelta tai (3) alueella asuvan väestön ominaisuudet jonkin asian suhteen muuttuvat. Käsite on suhteellinen: mikään alue ei itsessään voi olla segregoitunut, vaan se on sitä aina suhteessa muihin alueisiin.

Seppänen (2001, 193-194) tarkasteli Liipolan lähiötä suhteessa Wacquant´n luonnehdintaan kehkeytyvästä marginaalisuudesta. Ilmiössä on keskeistä alueen korkea työttömyys, joka köyhyyden ohella sitoo ihmiset olinpaikkaansa. Lahden Liipolassa oli yleistä pitkäänkin jatkunut työt-

tömyys ja pienituloisuus. Ne eivät kuitenkaan kiinnittäneet asukkaita negatiivisella tavalla asuin-alueeseen. Työttömät olivat muita kiinnittyneempiä asuinalueeseen, viettivät siellä enemmän aikansa ja olivat muita enemmän tekemisissä alueen muiden asukkaiden kanssa. Heidän elinpiirinsä ja sosiaaliset suhteensa eivät kuitenkaan rajoittuneet pelkästään asuinalueelle. Asuinalueen tärkeästä merkityksestä työväestölle ja syrjäytymisvaarassa oleville ihmisille on mainintoja myös eurooppalaisessa lähiötutkimuksessa. Forrestin (2004, 11-13) mukaan paikallisella ympäristöllä on suurempi merkitys työntekijöille (blue collar workers) kuin toimihenkilöille (white collar workers). Myös ikääntyvät ihmiset ja työvoiman ulkopuolella olevat ovat mitä ilmeisimmin riippuvaisempia paikallisuhteista kuin muut.

Kanava-Kuriiri -osahanke on Lappeenrannassa ollut käynnissä alueella, jossa työttömyys on keskimäärin suurempaa kuin muualla kaupungissa ja maahanmuuttajaväestöä on runsaasti. Jatkossa tarvitaan lisäanalyysia alueen erityispiirteiden tarkempaan selvittämiseen ja vertaamiseen muihin asuinalueisiin. Mikäli alue suhteessa muuhun kaupunkiin osoittautuu segregoituneeksi, on siihen ainakin syynä Seppäsen analyysin kolmas tekijä, tilanne, missä alueella asuvan väestön ominaisuudet suhteessa työelämään ovat muuttuneet. Yhdyskunnan ydin, tehdas ja muu teollisuus eivät enää tarjoa elantoa siinä määrin kuin ennen.

Projektiin osallistuneille kohdistettu haastattelu todensi Kaukaan paperi- ja sellutehtaan suurta merkitystä osallistujien työelämähistoriassa. Yhdeksästä haastatellusta pitkäaikaistyöttömästä miehestä peräti kuuden työ- ja koulutusura liittyi tehtaaseen. Tehdas oli tarjonnut työtä ja järjestänyt osalle koulutuksen, mutta työttömäksi jäämisen jälkeen työura oli monella katkennut. Projektin talkooringissä olevien työttömyysaika vaihteli kahdesta vuodesta kymmeneen vuoteen, kaksi oli eläkkeellä. Projektin työntekijöiden kokoamassa raportissa mainitaan, että juurettomuus, yhteisöllisyyden puute sekä sosiaalisten ongelmien kasaantuminen näkyvät asuinalueen yleisilmeessä. (Kanava-Kuriiri 2004, 2.)

Projektin merkitys on tärkeä sosiaalisten suhteiden ja identiteetin muodostajana sekä muutoksen mahdollistajana asuinalueen väestölle. Sosiaalisen verkoston vahvistamisella, identiteettityöllä ja osallisuudella projektin toimintoihin on erityinen merkitys myös niille osallistujille, joilla pitkään jatkunut päihteenkäytön historia on sulkenut elämästä pois sosiaalisia suhteita ja vuorovaikutuksen mahdollisuuksia.

2.2 Mitä teollisuustyöpaikkojen tilalle?

Työelämämuutoksen piirteiden analyysi auttaa ymmärtämään viime vuosikymmenien globalisaatiokehityksen vaikutuksia työmarkkinoihin. Manuel Castellsin (2000, 135-136) mukaan työvoiman, markkinoiden ja teollisuustuotannon kansainvälistyminen vähentää perinteistä tuotannollista työtä sekä keskitason ammattitaitovaatimuksien ja keskipalkkaisen työn kysyntää. Muutokseen sisältyy työprosessien individualisoituminen, jolloin "osaajista" ja "asiantuntijoista" tulee yritysten korkeapalkkaisia avainhenkilöitä. Myös naisten ja maahanmuuttajien osuus työntekijöistä vähitellen kasvaa. Jos paikkakunnalla teollisuustuotanto korvautuu informaatioteollisuudella, uudet yritykset tarvitsevat korkeasti koulutettua, innovaatiokykyistä ja yritysten kilpailukykyä vahvistavaa työvoimaa. Koulutuksesta muodostuu työvoiman arvoa lisäävä keskeinen resurssitekijä.

Lappeenrannassa ongelmana on, että huolimatta alueella tehdyistä ponnisteluista ja paikka-

kunnan teknis-kaupallisesta korkeakoulutuksesta kaupunki ei kuulu informaatioteknologiavetoisiin kasvukeskuspaikkakuntiin. Jääminen ikään kuin työelämäkehityksen ”välitilaan” asettaa seudun työllisyyspolitiikalle erityisiä haasteita.

Kari Vähätalon (2001, 14-15) analyysin mukaan Suomessa lähinnä pääkaupunkiseutu sekä Tampereen, Turun, Oulun ja mahdollisesti Jyväskylän seutu näyttävät olevan aktiivisesti suuntautumassa kohti yhä selkeämmin globaalikaupungeille ominaista kehitystä. Merkittävin osa 1990-luvulla syntyneestä, uuteen informaatioteknologiaan perustuvasta kasvusta on keskittymässä paljolti neljän tai viiden ydinalueen varaan. Uhkana on Vähätalon mukaan se, että Lappeenrannan kaltaisilta taantuville teollisuuspaikkakunnilta muuttaa koulutetuin ja ammattitaitoisin väestönosa kansallisiin kasvukeskuksiin. Tällöin paikalliset investoinnit koulutukseen ja osaamistason ylläpitoon koituvat globaalien muuttovoittoalueiden hyödyksi. Pellervon taloudellisen tutkimuslaitoksen uusin selvitys vahvistaa tätä uhkakuvaa: Lappeenrannasta korkeakoulutetut muuttavat eri puolille Suomea, kun sitä vastoin esimerkiksi Helsingin seudulla teknisen yliopistokoulutuksen saaneista alueelle jää 80-90 prosenttia ja Oulun seudulla 60-70 %. (Peltonen, 2004.)

Työttömyysaste Lappeenrannassa oli vuoden 2004 lopussa 14,3 %. 1990-luvun puolivälin huippuvuosista työttömien ja pitkäaikaistyöttömien määrä on laskenut, mutta hitaasti. Erityisesti nuorten työttömien määrä ja yli vuoden työttömänä olleiden määrä on laskenut alueella muutama hitaammin. Lappeenrannassa käynnistyi vuosituhannen vaihteen jälkeen useita työllisyysprojekteja, joissa on etsitty malleja ja keinoja paikallisen työttömyysongelman ratkaisuun. Pitkäaikaistyöttömien määrää on alueella saatu vähenemään paitsi projektitoimintojen, myös mm. eläkehaun tehostamisen myötä. (Kaakkois-Suomen TE-keskus 2005; Kaski, 2003.)

2.3 Globalisaation ensimmäinen aalto

Lauritsalan alueen teollisuushistoriassa globaalitalous näyttäytyy eri aikoina eri muodoissa. Ensimmäinen vaihe synnytti uinuvasta Saimaan ranta-alueesta menestyvän kauppalan ja toinen vaihe näyttää jättäneen alueen perinteisen teollisuustuotannon ja modernin informaatioteknologian välitilaan.

Lauritsalan kaupunginosa-alueen kehityshistoria liittyy Suomen teollistumisen ensimmäiseen vaiheeseen, jolloin teollisuuslaitokset perustettiin eristyksiin, raaka-aineiden ja kuljetusväylien läheisyyteen. Useita tehtaita perustettiin aluksi muista Euroopan maista tulevien omistajien pääoman ja tietotaidon voimalla. 1800-luvun lopulla oli kauppaneuvos Robert Björkenheim perustanut rullatehtaan Mäntsälään Kaukaankosken varrelle ja uusi rullatehdas perustettiin vuonna 1890 Lauritsalaan. Vuonna 1897 se sai seurakseen sulfiittiselluloosatehtaan, jota laajennettiin ensimmäisen kerran jo vuonna 1905. Saimaan vesistöalue ja erityisesti vuonna 1856 avattu Saimaan kanava väylänä Itämerelle olivat ratkaisevia tehtaan sijainnin kannalta. Laajentuva tehdas synnytti vähitellen ympärilleen tehdastyöläisistä muodostuvan yhdyskunnan. (Riskä 1996, 13; Suomen paperiteollisuudentyöntekijäin Liitto ry:n 60-v Historiikki 1966, 3.)

Samoihin vuosiin Kaukaan tehtaan alkuvaiheiden kanssa sattuu myös toinen teollisuusyhdyskunnan syntymisen kannalta merkittävä investointi: norjalaiset Salvesénit vuokrasivat Lauritsalan kartanoon kuuluvan tilan ja aloittivat sahan vuonna 1891. Sahan tuotanto laajeni nopeasti niin, että se oli vuosisadan vaihteessa jo läänin 13:n tärkeimmän sahan joukossa. (Riskä

1996, 25-26.)

Lauritsala kuului vuoteen 1932 asti Lappeen pitäjään ja itsenäinen kauppala se oli vuosi-na 1932-1966 ennen liittämistä Lappeenrannan kaupunkiin. Vuonna 1890 asui Lappeen pitäjän niissä osissa, jotka myöhemmin muodostivat Lauritsalan kauppalan, noin 520 henkeä ja vuonna 1910 asukasluku oli noin 3500. Kauppalavuosina Lauritsalan väestönkasvu oli voimakasta: vuoden 1933 6209 asukkaasta väestön määrä kasvoi kuntaliitosajankohtaan tultaessa niin että se vuonna 1963 oli 12060. (Riskä 1996, 27; 29; 91.)

Tehtaan ja sahan työvoimaveto johti Lauritsalassa väestönkasvuun, mikä puolestaan muovasi alueen rakentamista ja ulkoista kuvaa keskeisesti. Esimerkkinä tästä on Hakali, viime vuosisadan alkupuolella työläisten itse rakentamien talojen yhdyskunta. Muualla kuin Suomessa teollisuus on Panu Kailan mukaan keskittynyt kaupunkiin tai tehdas rakensi 1940-1950 -luvulla työläisilleen standardoituja tyyppitaloja. Hakalissa talot rakennettiin omin käsin sinne, mihin maapohjan omistaja antoi luvan rakentaa, sikin sokin ilman tonttijakoja tai rakennuslupia. (Koivu, 2004)

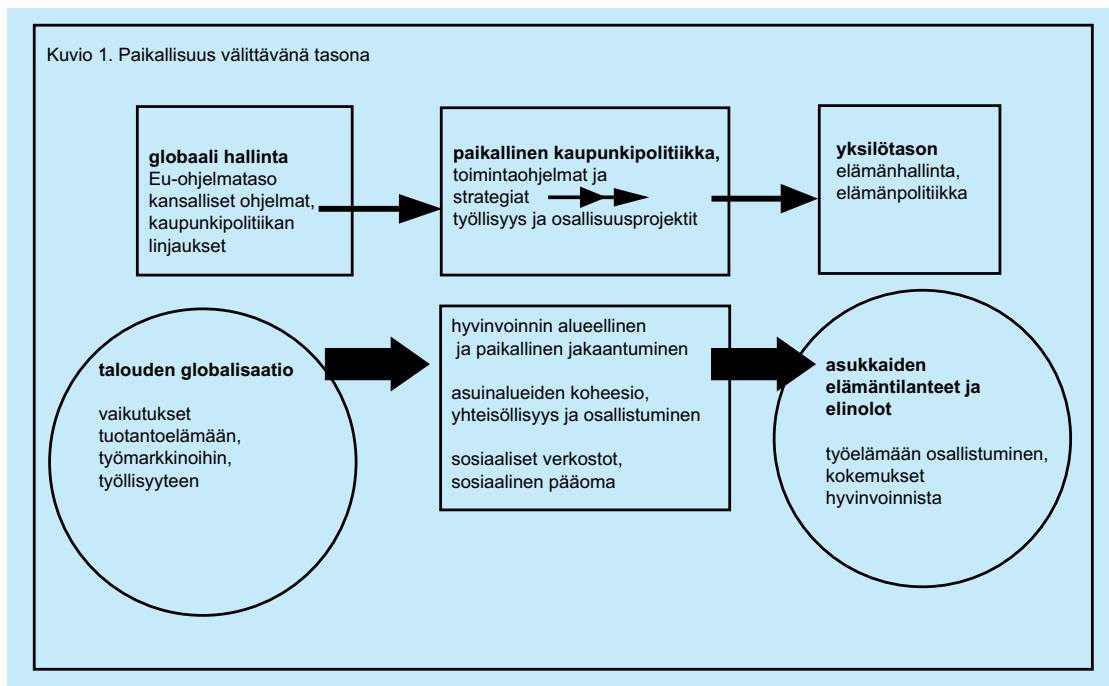
Nykyinen Lauritsalan suuralue käsittää kaupungin osa-alueen, jonka väestö on yhteensä 13 772 henkeä. Kuntaliitoksen jälkeisinä neljänäkymmenenä vuotena Lauritsalan alueen väkiluku on lisääntynyt siis vain noin 1700 asukkaalla. Lauritsalan suuralueeseen kuuluvat kaupunginosa-alueet ovat Kaukas, Parkkarila, Tirilä, Lauritsala, Lapvesi, Hartikkala, Hakali, Kanavansuu, Mälkiä, Laihia, Muukko-Ilottula, Mustola, Pajarila ja Rasala. Lappeenrannan noin 57.000 asukkaasta äidinkielenään muuta kuin suomea tai ruotsia puhuvia on yhteensä noin 1800 henkilöä, heistä valtaosa venäläisiä. Lauritsalan-Kanavansuun alueella heitä asuu noin 330.

Viime vuosikymmeninä maa- ja metsätalouden sekä teollisuuden työpaikat ovat tasaisesti vähentyneet Lappeenrannassa. Aivan viime vuosina suurimmat työpaikkojen menetykset ovat olleet rakennusalalla, metalliteollisuudessa, massa- ja paperiteollisuudessa sekä elintarviketeollisuudessa (Tilastokeskus 2003).

3 Paikallisuus ja muutos

Kaupunkipolitiikka on sidoksissa yleiseen hyvinvointiyhteiskuntakehitykseen, joka merkittäväällä tavalla suuntaa kaupunkien ja asuinalueiden ihmisten elinolosuhteita, taloudellista huono-osaisuutta ja alueiden erilaistumiskehitystä (Vranken ym. 2002, 14, Oberti 2000).

Tässä artikkelissa globaalia lokaalia jäsennetään alla olevan kuvion avulla (kuvio 1). Globalisaation vaikutukset yksilöiden elämään jonkin kaupungin tietyllä asuinalueella tapahtuvat aina tietyssä sosiaalisessa kontekstissa. Tähän sisältyvät esimerkiksi asuinalueen erilaistumiskehitys, hyvinvoinnin paikallinen jakaantuminen, integraation aste, sosiaalinen pääoma ja sosiaaliset verkostot.

Talouden globalisaation vaikutuksia on edellä tarkasteltu kiinnittäen ne toisaalta tietyn alueen teollistumiskehitykseen ja toisaalta yleisiin työelämämuutoksiin. Väestömuutto on informaatioyhteiskunnan työelämämuutosten ohella yksi globalisaatiovaikutusten tutkimusalue. Väestömuutossa on havaittavissa kaksi ilmeisen vastakkaista suuntausta. Muuttoliike suurkaupunkeihin on ominaista kehittyville uutta teknologiaa hyödyntäville maille, kun taas vanhoissa teollisuusvaltioissa muuttovirta kaupunkiin on lakkaamassa. (Vranken ym. 2002, 10; Flanagan 1999, 32.) Useat tutkijat ovat tuoneet esille, että köyhyys- ja työttömyysstrategioissa ei riittävästi oteta huomioon paikallisia yhteyksiä ja kehystekijöitä, paikallista sosiaalista kontekstia. Mingione ja Oberti (2003, 3) painottavat sitä, että köyhyyden ilmenemistä ei voi erottaa niistä sosiaalisista olosuhteista, jotka sitä synnyttävät, eikä niistä sosiaalisista rakenteista, joiden sisällä se ilmenee. Heidän tutkimuksellinen lähestymistapansa alkaa *paikallisten sosiaalisten olosuhteiden analyysillä* ja se pyrkii ymmärtämään niiden toimintojen ja ohjelmien konkreettista organisoitumista, jotka liittyvät minimoitoimeentulon saavuttamiseen. Minimoitoimeentulon määräytyminen riippuu hyvinvoinnin sääntelystä (welfare regulation), instituutioista ja toimijoista. Näitä kolmea tulee kuitenkin tarkastella kansallisten mallien viitekehityksessä keskittyen siihen, minkälaisen muodon nämä valtiolliset

mallit saavat kussakin vertailtavassa kaupungissa. Tutkijoiden mukaan *paikallisen toiminnan tarkastelussa tulee ottaa huomioon se kaupunkiperinne, joka muodostuu taloudellisesta ja tuotantoelämän historiasta, alueen merkittävistä toimijoista eri aikoina, kansalaistoiminnan kehittymisestä ja organisoitumisesta sekä eri väestöryhmien alueellisesta sijoittumisesta*. Näiden tekijöiden suhteista muodostuvat sitoumukset hyvinvointiin ja kehittyvät erot asennoitumisessa köyhiä ihmisiä kohtaan sekä tulonjakoa kohtaan enemmän ja vähemmän ansaitsevien välillä.

3.1 Siirtymä hallinnosta hallintaan

Olen ottanut *hallinnan* käsitteen artikkelini jäsennykseen mukaan kuvaamaan hallintokulttuurin ja hallintojärjestelmän muutosta kaikilla tasoilla. Paikallinen hallintojärjestelmä kohtaa väestön marginalisaatiokysymykset paikallisessa kontekstissa ja pyrkii vastaamaan yhteiskuntamuutoksen esiin tuomaan problematiikkaan. Vrankenin ym.(2002, 10;17) mukaan kaupunkipolitiikan kontekstiin sijoitettuna hallinnan käsitteen käyttö saa oikeutuksensa silloin, kun edellä esitettyjä talouden kehityssuuntia vastaavasti tarkastellaan globalisaation, hyvinvointiyhteiskunnan rapautumisen, sosiaalisen elämän monimuotoistumisen, budjettileikkausten ja hallinnon sisäisten jännitteiden vaikutuksia. Tutkijoiden mukaan globalisaatioprosessit ovat ainakin suurkaupungeissa voimistaneet kaupunkien sisäistä alueellista pirstoutumista (fragmentation) ja johtaneet erityisiin paikkaan liittyviin sosiaalisen eksklusion muotoihin. Kansainvälisessä kireässä markkinataloudessa ja rahoituskeinojen supistuessa kaupunkien on ollut myös pakko siirtää painopiste sosiaalisista tavoitteista jatkuvaan taloudellisten etujen tavoitteluun ja rahoituskeinojen etsintään. Näissä tilanteissa *hallinnan elementit ovat enenevässä määrin kompensoineet hyvinvointivaltion roolin supistumista, erityisesti taloudellisten etuuksien maksamisen ja uusien palvelujen tarjoamisen ollessa kyseessä*.

Vrankenin ym. teksti lähenee Rosen ”hallintamielisyyden” (governmentality) konseptiota, jossa asioita pyritään järjestämään ja muuttamaan, ihmisiin vaikuttamaan, mutta ei valvonnan tai rajoitusten keinoin, vaan hyötyihin ja etuihin vetoamalla. ”Kyse on sellaisista toimista, joiden tarkoituksena on muovata, ohjata ja vaikuttaa käyttäytymiseen, itsen ja muiden hallinnasta”. Nupponen pitää laajassa, 90-luvulla toteutettua valtakunnallista lähiöuudistusta käsittelevässä tutkimuksessaan lähiöuudistusta hallintamielisenä vaikuttamisena. Tämä 50 lähiön asuntojen ja asuinympäristön perusparannushanke oli asioita edistävää vaikuttamista, jonka lähtökohtana oli toiminnan vapaaehtoisuus, sanktioiden välttäminen ja sen vastapainona hyötyihin ja etuihin vetoaminen. Uudistuksen toimijoiden ajateltiin toimivan yhteistyössä reformin päämäärien hyväksi ja sitoutuvan muuttamaan omaa toimintaansa. (Hänninen & Karjalainen 1997, 10-11, Rose 1999, Nupponen 2001, 33.)

Siirtymä perinteisestä hallintomallista, jossa valtaa käytetään normi- ja sanktiojärjestelmän avulla ”ylhäältä alaspäin”, edellä kuvatun kaltaiseen hallintaan muistuttaa myös siirtymää normiohjauksesta resurssiohjaukseen. Valtionhallinnossa oiva esimerkki on viime vuosien valtiokunta -suhteet, joissa valtio on kuntaliitostavoitteissaan käyttänyt porkkanana tuntuvaa rahallista palkitsemista yhdistyville kunnille. Valmisteilla oleva palvelurakennehanke antaa kunnille vielä muutaman vuoden lisäaikaa ryhtyä sosiaali- ja terveystalouden yhteistuotantoon riittäväillä väestöpohjilla, tämän ”armonajan” jälkeisistä mahdollisista sanktioista ei vielä ole tietoa. (Helsingin sanomat 20.2.2005.)

Paikallisen hallinnan jäsentymisen edellyttää toiminnan kannalta keskeisten toimijoiden verkoston hahmottamista, toimintapolitiikkaverkostoa (policy network). Rhodesin mukaan (1997, 53) verkostot ovat hallinnan käsitteen analyttinen ydin. Hän tarkastelee siirtymistä kaupunkien hallinnosta hallintaan, missä muutos merkitsee verkostoitumista ja suhteiden uudelleenmuodostumista. Siirtymässä on nähtävissä seuraavia piirteitä:

Organisaatioiden välisen riippuvuuden lisääntyminen. Hallinta on hallintoa laajempi käsite sisältäen myös ei-valtiolliset toimijat. Valtion raja-alue muuttuu, kun julkisen sektorin rinnalle toimijoiksi tulevat yksityinen ja vapaaehtoissektori.

Jatkuva vuorovaikutus verkoston jäsenten välillä, mikä johtuu voimavarojen vaihdon tarpeesta sekä tarpeesta neuvotella yhteisistä päämääristä.

Luottamukseen perustuva, peliä muistuttava vuorovaikutus, joka tapahtuu sovittujen, verkoston jäsenten neuvottelemien pelisääntöjen mukaisesti.

Huomattava määrä määräysvaltaa, johon valtio antaa mahdollisuuden. Verkostot eivät ole tili-velvollisia valtiolle; ne ovat itseohjautuvia. Vaikkakaan valtiolla ei ole suvereenia asemaa, se voi epäsuorasti ja osin ohjailla verkostoja. (Rhodes, 1997,53.)

Kun tarkastellaan Rhodesin kuvaaman hallinnan toteutumista paikallisen kaupungin tai sen osa-alueen kehittämisprojektien yhteydessä, voidaan esittää kriittisiä huomioita. Osa teoreetikoista suhtautuu kriittisesti siihen, mitä uudelta yhteisöllisyydeltä odotetaan. Esimerkiksi Flint (2002) päätelee, että lähiöiden tai asuinalueiden hallinnan retoriikka ja toimintapolitiikka näyttää kuitenkin enenevässä määrin muodostuvan uudelleen valtion interventioksi "viralliseen" osallistumiseen asuinalueiden ongelmien hallinnassa. Flint katsoo tämän valtion roolin paluun olevan seurausta epäonnistuneista yrityksistä "aktivoida" kansalaisia ja yhteisöjä harjoittamaan epävirallista sosiaalista kontrollia paikallisissa julkisissa toiminnoissa. Artikkelin kritiikki koskee näitä pyrkimyksiä ja on vastaus kaupunkiyhteisön jatkuvaan kriisiin liberaaleissa demokratioissa.

Hallinnan problematiikka on esillä edellä mainitussa pohdinnassa Suomessa 1990-luvun loppupuolelle ajoittuneen laajan lähiöuudistusohjelman toteutuksesta. Nupponen kuvaa lähiöihin kohdistunutta vaikuttamista sellaisena yhteiskuntapoliittisten reformihankkeiden ja vaikuttamisen muotoina, joissa vallitsee aluenäkökulma, pyrkimys territoriaalisesti rajattuun ja kohdistettuun hallintaan. Nupponen päätelee Rosen esityksen (1999, 1998) pohjalta, että lähiöuudistuksen alueellisessa otteessa ja asukasosallistumisen normissa olikin kyse keskuksista lähtevän vallankäytön tehostamisesta eikä niinkään sellaisen uuden kansalaisuuden konstruoimisesta, jossa kehkeytyisi uudenlainen paikallisiin yhteisöihin tukeutuva hallinnan muoto. Lähiöuudistusprojektien joukossa oli kuitenkin muutama sellainen, joissa reagoitiin ja pyrittiin vaikuttamaan lähiöiden ulkopuolisiin yhteiskunnallisiin prosesseihin ja joissa kysymys ei ollut pelkästään paikallisten asuntomarkkinoiden tai muuttotappion hallintapyrkimyksistä. (Nupponen 2001, 98-99.)

Nämä ajatukset soveltuvat myös suomalaisten kaupunkien väestön köyhyyden ja muun huono-osaisuuden tarkasteluun. Kansallinen hyvinvoinnin säätely liittyy Suomessa vallinneen pohjoismaisen mallin mukaisesti institutionaaliseen, lakiperusteiseen sosiaalipolitiikkaan. Siihen on kuulunut koko väestöä yhtäläisesti koskeva minimitoimeentulon normisto. Kansaneläkejärjestelmä vähensi 60-luvulla vanhusväestön köyhyyttä merkittävästi ja toimeentulotuesta tuli hyvinvointiyhteiskunnan lainsäädännön rakentuessa subjektiivinen oikeus, jonka myöntämisessä sosiaalitoimen harkinnanvaraisuus on vähäistä. Selvityksessä, jossa verrattiin vuonna 2002 kuuden kaupungin toimeentulotuen kuntakohtaisia ohjeita harkintakäytännöissä, ei merkittäviä eroja kuntien

ohjeistuksissa esiintynyt. (Kaski, 2003)

Suomalainen köyhyystutkimus on kuitenkin osoittanut aukkoja toimeentuloturvaluotojen riittävyydessä tiettyjen väestöryhmien kohdalla. Näitä väestöryhmiä ovat opiskelijat, perusturvalle pitkään elävät työttömät, toimeentulotuen pitkäaikaisasiakkaat ja heistä erityisesti yksin asuvat henkilöt ja yhden huoltajan lapsiperheet. Yhteiskunnan virallisen toimeentuloturvajärjestelmän heikkoudet paljastuivat 90-luvun alun lamavuosina, jolloin kolmannen sektorin toimijoiden, seurakuntien ja suoran kansalaistoiminnan oli reagoitava mm. ruoka- ja vaateavulla erityisesti suurimmissa kaupungeissa nopeasti kasvaneeseen taloudelliseen hätään. Kun 90-luku samanaikaisesti oli aiemman vahvan hyvinvointimallin murentamisen aikaa, muodostui vuosikymmenen perintönä pysyvästi köyhä väestönosa jonka heikoimmassa ytimessä arvioidaan olevan 100.000-200.000 suomalaista. Kierrätyskeskukset, kirpputorit, työttömien yhteisruokailut ym. järjestelmät rakentuivat pysyväksi osaksi turvaamaan köyhimmän kansanosan perustoimeentuloa.

Suomessa on viime vuosina korostettu kolmannen sektorin merkitystä hyvinvoinnin tuottajana ja liitetty tätä keskustelua mm. sosiaalisen pääoman muodostumisen teoriaan. Pohjoismaisessa mallissa kuntien rooli hyvinvointipalveluiden tuottamisessa on ollut keskeinen ja perustoimeentuloturva on järjestetty valtion toimesta verotukseen, työnantajamaksuihin sekä palkansaajien vakuutusmaksuihin perustuvalla tulonjakojärjestelmällä. On vaikea kuvitella, mitkä olivat seuraukset, jos köyhien ja työelämästä syrjäytymisuhassa elävien henkilöiden toimeentulon turvaamista siirrettäisiin talousvaikeuksista kärsivien kuntien tai paikallisten toimijaverkoston vastuulle.

Kanava-Kuriirin talkoorinkiin osallistuvilla on mahdollisuus ansaita kannustinrahaa työtehtävistä. Tämä yhdeksän euron suuruinen raha on veroton etuus, josta voidaan päättää paikallisesti, projektien toimijaverkostoissa. Tuleeko se näyttämään suuntaa muiden etuuksien siirtämisestä hallinnolliselta päätöksenteolta epäviralliselle sektorille?

Toinen seikka, mikä kuvastaa asuinaluekohtaisten toimijaverkoston kasvavaa merkitystä syrjäytymisuralla oleville ihmisille Kanava-Kuriirista saatuna kokemuksena, on ruoka-avustusten tärkeys. Yhteisruokailut, aamu- ja päiväkahvimahdollisuus sekä Hovinpellon asukastilassa kokeiluluonteisena käynnistynyt leivänjako ovat osoittautuneet asukkaille tarpeellisiksi ja paljon käytetyiksi mahdollisuuksiksi. Ruoka vahvistaa yhteisöllisyyden kokemusta eikä kukaan tätä toimintaa läheltä seurannut voi tuomita sitä takavuosien leipäjonokeskustelujen tapaan ihmisten ahneudeksi tai tulojen säästämiseksi alkoholinostoon.

3.2 Paikallinen ohjelmatyö

Työttömyyttä, köyhyyttä ja syrjäytymistä pyritään ehkäisemään kansainvälisillä, kansallisilla ja paikallisilla toimintaohjelmilla. Voidaan ajatella että näistä ohjelmista muodostuu sosiaalisten ongelmien hallintapyrkimyksen hierarkkinen, dokumentoitu välineistö (vrt. kuvio 1).

Allen ja Cars (2000, 20) ovat konkretisoineet niitä asioita, joita *kaupunkikehitysohjelmissä* tulisi ottaa huomioon, jotta ne voisivat muodostua mikro-poliittisten rakenteiden ja prosessien kautta paikalliseksi yhteisölliseksi toimijaksi. Nämä ehdotukset antavat samalla esimerkin siitä, mitä muutos hallinnosta hallintaan voisi käytännössä merkitä:

- Strategioiden on perustuttava huolelliseen, olemassa olevien epävirallisten ja virallisten verkostojen ja niiden toiminnan selvittämiseen.

- Paikallisesti suunnatut strategiat on sovittava siten että ne edistävät epävirallisten verkostojen uudelleenmuodostumista ja elävöittävät virallisia verkostoja. Verkostojen tulisi muodostua luontaisesti osaksi asukkaiden arkielämää.
- Strategioiden tulisi mahdollistaa tehokkaiden, asukkaiden saatavilla olevien resurssien saatavuutta niin että epävirallisia verkostoja arvostetaan ja vältetään virallisten resurssien käyttämistä tuloksetta koordinaatioon koordinaation vuoksi. Resurssien käyttöä voidaan tehostaa asukkaiden ja ammattilaisten synergialla yhteisessä työssä 'projektissa' sovittujen prioriteettien hyväksi. Seuraavassa keskitytään tarkastelemaan Lappeenrannan kaupungin hyvinvointistrategiaa (Lappeenrannan kaupunki 2001) ja kaupungin työllisyysstrategiaa (Lappeenrannan kaupunki 2004). Analyysin tavoitteena on tutkia, miten niissä on selvitetty paikalliset viralliset ja epäviralliset verkostot, miten ne edistävät epävirallisten verkostojen muodostumista ja uudistavat virallisia verkostoja (Allen & Cars 2000). Tarkastelen lisäksi, miten paikallisen toiminnan kuvaamisessa on otettu huomioon talous- ja tuotantoelämä, alueen merkittävät toimijat sekä kansalaisuuden kehittyminen ja organisoituminen ja väestöryhmien alueellinen sijoittuminen (Mingione & Oberti 2003).

3.2.1 Hyvinvointistrategia

Lappeenrannan kaupungin voimassa oleva hyvinvointistrategia laadittiin valtuustokaudelle 2001-2004 ja se valmistui vuoden 2001 syksyllä, vajaa vuosi ennen Kanava-Kuriirin toiminnan käynnistymistä paikkakunnalla.

Lappeenrannan kaupunkistrategian maakunnallisessa toimintalinjauksessa pidetään tärkeänä suunnata ohjelmarahoitus koulutusta, osaamista, henkistä hyvinvointia sekä elinkeinoperustaa ja työllisyyttä parhaiten vahvistaviin hankkeisiin. Merkittävimpinä haasteina on työllisyyden ja palvelutason ylläpitäminen ja kuntatalouden tasapaino. Kilpailukykyä ja kaupungin vetovoimaisuutta pyritään ylläpitämään maksujen, taksojen ja verotuksen sääntelyllä huolimatta kustannuspaineista. Väällisesti tämä tavoite on linjassa työttömien ja tulotasoltaan heikommassa asemassa olevan väestöosan hyvinvoinnin ylläpitämisen kannalta, sillä verotus ja erityisesti palvelumaksujen, taksojen ja asumisen kustannustaso vaikuttaa käytettävissä olevien tulojen määrään pienituloisilla. Tosin asumistuen asumiskustannuksia tasaavaa vaikutusta on lisätty vastikään siten, että pienehköt tai tilapäiset tulonlisäykset eivät johda tuen tarkistamisveloitteeseen kuten aiemmin.

Lappeenrannan kaupunkikehityksen visiossa tulee esille hyvän elämän edellytysten sekä kansalaistoimijuuden painotus. Asukasnäkökulma tulee esille selvästi myös palvelujen kehittämisen yhteydessä. Kansalaisaktiivisuudelle ja verkostoitumiselle ei luoda konkreettisia linjauksia, mutta kansalaisten osallisuuden merkitystä tulevaisuudessa korostetaan. Väestön osallisuuden edistäminen on yksi kuudesta hyvinvointistrategian päälinjauksesta. Osallisuuden käsitteen sisältöä voidaan jäsentää konkreettisemmin esimerkiksi hyvinvointikehityksen haasteita käsittelevästä ohjelmakohdasta, jossa mainitaan, että *"hyvinvointipoliittisena haasteena on ongelmatilanteiden syntymisen estäminen, syrjäytymiskehityksen katkaisu ja heikommassa asemassa olevien kansalaisten tilanteen parantaminen"*. Näiden tavoitteiden konkretisointia ei kuitenkaan tehdä. Mielenkiintoista on, että tavoiteohjelman toimenpiteissä esimerkiksi liikenteellisen ja logistisen ase-

man parantamisen konkreettiset kohteet yksilöidään edunvalvontakohteittain varsin yksityiskoh-
taisesti, mutta esimerkiksi osallisuuden lisäämiseen ja syrjäytymiskehityksen ehkäisyyn toimen-
piteet ja niiden resurssointiratkaisut jäävät puuttumaan.

Strategiaohjelman näkökulma on perinteinen hallinnon näkökulma, jossa korostuu kunnan roo-
li palveluiden järjestäjänä. Toisaalla strategiassa kuitenkin lainataan laajasti kansalaisille suunna-
tun kyselyn tuloksia, joissa palvelujen toimivuutta on pyydetty arvioimaan. Voidaankin ajatella, et-
tä kiinnostus kuntalaisiin toimijoina ja heidän kuulemisensa on otettu sikäli huomioon, että ei voi-
da puhua pelkästään suoraviivaisesta ”ylhäältä alaspäin” tapahtuvasta hallinnasta.

Verkostot ja verkostoituminen sisältyvät strategiaan lähinnä silloin, kun niissä viitataan eri
hallinnonalueiden keskinäiseen yhteistyöhön tai elinkeinotoiminnan edellyttämään verkostoitu-
miseen ja sen kehittämiseen. Sekä väestörakenteen kuvauksella ja tulevilla kehityssuunnilla et-
tä talous- ja tuotantoelämän piirteiden kuvauksella on kaupunkistrategiassa vahva sija. Keskei-
set toimijatahot on liitetty tavoiteohjelmaan taloutta ja elinkeinoelämää koskevissa kappaleissa,
jolloin viitataan yrityksiin ja elinkeinoelämään.

Vuodesta 2001 vuoteen 2005 ulottuvassa kaupunkistrategiassa väestön hyvinvointia ja osal-
lisuutta lisäävät sekä työttömyyttä ja syrjäytymiskehitystä vähentävät tavoitteet ovat selkeästi
julkituotuina. Sen sijaan kansalaisten toimijuuden ja aktiivisuuden lisäämisen edellytyksenä ole-
vat verkostot ja toimintaympäristöt sekä parannusten konkreettinen toteuttaminen ovat jääneet
käsittelemättä. Myös alueen talouden ja elinkeinoelämän toimijoiden suhde osattomuudesta ja
työttömyydestä kärsivään väestönosaan sekä tämän väestönosan sijoittuminen ja tunnuspiirteet
ovat jääneet vaille tarkastelua.

3.2.2 Työllisyysohjelma

Lappeenrannan kaupungin työllisyysstrategian ja hankeohjelman (Lappeenrannan kaupunki
2004) laajapohjaisessa valmistelutyössä on hyödynnetty valmisteluun osallistuneiden asiantun-
temusta käyttämällä mm. swot -analyysimallia. Tämä tekee työllisyysohjelmasta konkreettisem-
man kuin mikä pelkkä tavoitteenasettelu olisi. Swot -analyysin perusteella kaupungin työttömyy-
den *ongelmakohdat* esitetään seuraavasti: korkea työttömyysaste ja pitkäaikaistyöttömyys, työllis-
yysasteen alhaisuus, työvoiman ikääntyminen, maahanmuuttajien työttömyys, osaavan ja nuo-
ren koulutetun työvoiman saatavuus tulevaisuudessa, nuorten syrjäytyminen työmarkkinoilta ja
toimeentulotukimenojen korkea taso. *Vahvuuksina* nähdään kaupungin työllistämistuen taso, toi-
mijayhteistyö kaupungin, työvoimatoimiston ja Kelan välillä, vahvat kehittäjät (Laptuote, Kylpylai-
tos), hyvät täydennyskoulutusorganisaatiot (Aktiva, EKAMK), ESR- ja muu hankerahoitusosaa-
minen, kaupungin ja eri toimijoiden työllisyysyhteistyö sekä Kaakkois-Suomen työllisyysyhteis-
työn kehittäminen. (Lappeenrannan kaupunki 2004)

Paikallisten vahvuuksien ja mahdollisuuksien pohdinta auttaa jäsentämään sitä, millaisessa
toimintojen ja toimijoiden verkostossa voidaan parantaa kaikkein vaikeimmassa asemassa
olevien henkilöiden työllisyyttä ja osallisuutta. Merkittävää työllisyysohjelmassa on se, että sii-
nä otetaan *maahanmuuttajien* tilanne erityisesti tarkasteltavaksi ja käsitellään kaupungin *asuin-
alueiden kehittämistä* omana osallisuuden ja yhteisöllisyyden vahvistamista käsittelevänä ohjel-
makohtana

Ohjelmassa todetaan, että paikallisten työvoimaviranomaisten tietojen mukaan valtaosa maa-

hanmuuttajista haluaa aktiivisesti päästä työelämään. Heidän korkea työttömyysastettaan, 30 prosenttia, selittää muun muassa se, että työsyrijintää ja ennakkoluuloisuutta esiintyy yleisesti. Maassamme on taipumus mitätöidä maahanmuuttajien kotimaassaan tai ulkomailla saama koulutus ja työkokemus eikä täydennyskoulutukseen panosteta riittävästi. Ohjelmassa todetaan, että toisaalta maahanmuuttajien ammattitaito on usein kapeasektorista ja sopivien koulutuskokonaisuuksien luominen on vaikeaa ammattien runsaan kirjon vuoksi. Puutteellinen suomen kielen taito mainitaan myös esteenä kotoutumis- ja työelämäpolulla (Lappeenrannan kaupunki 2004, 49-51)

Maahanmuuttajien työllistymisen vaikeudet paikallisessa työllisyysohjelmassa vastaavat Sosiaali- ja terveysministeriön (2003) Köyhyyden ja syrjäytymisen vastaisen toimintasuunnitelman tekstiä, joten paikallisen kontekstin osuus jää ohjelmatyössä verraten ohueksi. Työllisyysstrategiassa on laadittu yksityiskohtaiset maahanmuuttajapolitiikan kehittämistavoitteet sekä kehityksen seurannan indikaattorit ja arviointikriteerit.

Kaupunkiväestön osallisuuden vahvistamista käsittelevässä osassa *työttömyyden keskittymäalueina* mainitaan keskusta (1150 työtöntä), Sammonlahti-Kourula (1080), *Lauritsala-Kaukas* (875) ja Voisalmi-Kivisalmi (450). Näiden alueiden osallisuuden, työllisyyden ja asukastoiminnan yhteisenä tavoitteena mainitaan syrjäytymisen estäminen ja toisaalta yhdyskuntien omaehtoinen kehittäminen. On hyvin mielenkiintoista, että yhdyskunnista on myös laadittu yhdyskuntien swot-analyysi. Analyysin ruudukkoon työryhmässä kootut kohdat jäivät kuitenkin yleiselle tasolle ja toimivat sellaisenaan yleisluontoisten politiikkalinjausten tukena. Asuinalueita ei myöskään käsitellä erikseen, jolloin analyysistä puuttuu edellä siteerattujen tutkijoiden painottama asuinaluekohtainen väestön ja työelämän erityispiirteiden tarkastelu.

Kanava-Kuriirissa alkuperäisenä tavoitteena kohdealueella oli osallistujien työllisyyden parantaminen. Tätä tavoitetta jouduttiin kuitenkin tarkentamaan elämänhallinnan ja osallistumisen hyväksi, kun projektiin osallistuvista monille avoimille työmarkkinoille pääsy osoittautui liian korkeaksi tavoitteeksi. Hankealueen väestön erityispiirteiden tuntemus on se konteksti, joka auttaa suuntaamaan kehittämistavoitteet realistisiksi.

Lappeenrannan työllisyysohjelmassa onkin asuinalueet otettu työllisyysstrategian ohjelma-kohdaksi. Niiden kehittämiselle määritellään painopistealueet, kehittämisingikaattorit ja arviointikriteerit. Tämän kaupunginosakohtaisen tarkastelun avulla voitaisiin päästä tekemään analyysia esim. Allenin, Carsin, Mignionen ja Obertin edellä esitettyjen näkemysten mukaan. Tarkasteluun tulisi ottaa paikalliset viralliset ja epäviralliset verkostot sekä se, miten ne edistävät epävirallisten verkostojen muodostumista ja uudistavat virallisia verkostoja. Edelleen tulisi eritellä alueiden merkittäviä toimijoita sekä kansalaistoiminnan muotoja ja alueellista sijoittumista. Työllisyys- ja osallisuusprojektit saisivat tällöin tehtäväkseen vastata niihin pulmiin, jotka ovat seurausta kulloisenkin asuinalueen erityispiirteistä. Kanava-Kuriirin kaltaisessa projektissa voitaisiin silloin esimerkiksi käsitellä Lauritsalan tehdasyhdyskunnan muutosta ja tehtaan viimeaikaisten investointien merkitystä työnsaantimahdollisuuksille. Lisäksi Luukkaan keskustan palvelujen pysyminen alueella ja asennoituminen päihdehuollon asuntolaan osoittautuisivat tärkeiksi asioiksi alueen tulevaisuudelle ja siellä koetulle yhteisöllisyydelle.

Paikallisten, kaupunkitason politiikkaohjelmien tulisi heijastaa reaali maailmaa ja perustua kaikilla tasoilla yhteiskunnallisen muutoksen ja muutosten seurausvaikutusten tarkkaan analyysiin, jotta ohjelmat ohjaisivat oikealla tavalla ihmisten hyvinvoinnin, osallisuuden ja työllisyyden tur-

vaamista. Yhteenvedon voidaan todeta, että Lappeenrannassa viime vuosina käynnistyneet ja toteutetut osallisuutta ja työllistymistä edistävät kehittämishankkeet ovat tuottaneet kokemustietoa paikallisista ratkaisuksista ja hyvistä käytännöistä vasta aivan viime aikoina. Nämä hankkeet ovat kohdistuneet mm. eri-ikäisten pitkäaikaistyöttömien, nuorten, vajaakuntoisten ja maahanmuuttajien sosiaaliseen ja työelämäkuntoutumiseen. Niistä saatuja kokemuksia on raportoitu viime vuosina ja vähitellen on muodostumassa ikään kuin kudelman paikallisesti toimivista vaihtoehdoista ja ratkaisuksista yhteiskuntaelämään osallisuuden, integraation, yhteisöllisyyden kokemusten ja työelämävalmiuksien kehittymisen kysymyksiin.

4 Projektin merkitys osallistujille

Kanava-Kuriirin työskentely juuri Lauritsalassa, perinteisessä tehdasyhdyskunnassa, ei ollut satunnaista. Aluekehitystyötä oli tehty siellä projektien muodossa jo useiden vuosien ajan ennen Kuriiria, koska teollisuustyöpaikkojen väheneminen, palvelujen supistuminen ja väestön vanheneminen ovat varjostaneet alueen kehitystä. Katukuvassa näkyvät myös juurettomuuden merkit sekä keski-ikäisten miesten ja naisten päihdeongelmat. Kanava-Kuriiri soi uuden mahdollisuuden palata usea työntekijä työhön syrjäytymiskehityksen uhkaamien asukkaiden parissa ja toi Kuriirista kansallista sekä kansainvälistä kehittäjäkumppanuutta paikallisen projektin tueksi.

Työelämän kehitystä kansainvälisellä ja kansallisella tasolla tarkastellaan tämän artikkelin jäsenyksessä (kuvi 1) globalisaatioprosessien ja kaupunkikehityksen näkökulmista. Nuo yhteiskunnalliset muutokset koskettavat yksilön elämää paikallisuuden välityksellä - asumiseen, tavanomaiseen elämään ja osallistumiseen liittyvän tutun elinympäristön kautta. Kaupunkitutkimus on osoittanut, että juuri työttömille ja muulla tavoin yhteiskuntaelämän aktiivisilta areenoilta sivussa oleville henkilöille asuinalueella ja sen mahdollistamalla yhteisöllisyyden ja osallisuuden kokemuksilla on erityisen tärkeä merkitys. Sen puolesta Kanava-Kuriirin työ 2000-luvun alkuvuosina Lauritsalassa on ollut mitä ajankohtaisinta.

Kuriirin toimeenpanijoita kiinnosti kysymys, miten Kuriirin työhön osallistuneet ajattelivat kaikkien neljän osaprojektien vaikuttaneen omaan elämäänsä ja kokemuksiinsa osallisuudesta yhteiselämän eri areenoilla. Kanava-Kuriirin hallinnoijayhteisö, Keski-Suomen yhteisöjen tuki ry, organisoivat syksyllä 2004 kokemusten ja käsitysten selvittämiseksi ja osana Kuriirin tutkimusta osallistujahaastattelut, jotka tehtiin osaprojektikaupungeissa Kuriirin toimintoihin osallistuneille. Tämän artikkelin lopuksi tarkastellaan projektin toimintoihin osallistuneiden, lähinnä Lauritsalan Luukkaanrinteellä ja Hovinpellolla asuvien henkilöiden haastattelun tuloksia. Jos projekti ei voi tarjota ansiotyötä, onko se kuitenkin tarjonnut tai mahdollistanut jotain muuta alueella asuville työttömille henkilöille?

Tarkastelen tässä loppuluvussa Lappeenrannan Kanava-Kuriirin toimintoihin osallistuneiden henkilöiden vastauksia kysymyksiin, jotka koskivat projektiin osallistumisen merkitystä. Haastatteluaineisto koottiin loka-marraskuun aikana 2004, jolloin projekti oli ollut Lappeenrannassa käynnissä noin kaksi vuotta ja sen päättymiseen oli aikaa noin puoli vuotta. Analyysin kohteeksi valitsin projektin tuottamia hyötyjä osallistujille kartoittavat kysymykset, jotka liittyivät sosiaaliseen elämään harrastus- ja opiskelumahdollisuuksista saatuun tietoon osallistujan kokemaan

hyötyyn projektiin osallistumisen vaikutuksista ja projektin merkityksestä

Lappeenrannassa haastatteluaineisto muodostui 18 vastaajasta. Haastateltuja oli alun perin kaikkiaan 20, mutta yksi haastattelu keskeytyi ja toiseen vastannut henkilö oli tullut projektin piiriin vain paria viikkoa aiemmin, joten nämä lomakkeet jätettiin pois tarkastelusta. Haastatelluista 18 henkilöstä oli naisia 9, miehiä 11. Vastaajista maahanmuuttajia oli viisi, kaikki naisia. Haastateltujen osallistujien työllisyystilanne haastatteluhetkellä poikkesi selvästi maahanmuuttajataustan mukaan. Kaikista haastatelluista oli 4 eläkkeellä, 9 työttömänä ja 5 aktivointitoimen piirissä (työharjoittelu 1, työllisyyskurssi 3 ja kuntouttava työtoiminta 1). Aktivointitoimenpiteillä olleista viidestä henkilöstä maahanmuuttajatausta oli peräti neljällä.

Syvensin analyysia haastattelemalla myös projektin kolmea työntekijää ja pyytämällä heitä kertomaan käsityksiään projektin merkityksestä siihen osallistuneille. Heistä kaksi on ollut työssä Kanava-kuriirissa sen käynnistymisestä lähtien kesästä 2002 ja kolmas henkilö on tullut toimintaan mukaan harjoittelua suorittavana opiskelijana vuoden 2002 syksyllä, tehnyt projektista opinnäytetyön ja jatkanut työntekijänä elokuusta 2004 lähtien. Haastattelun kysymykset projektiin työntekijöille on teemoitettu neljään osa-alueeseen. Ensiksi pyydettiin työntekijöitä kuvaamaan (1) projektin merkitystä osallistujille. Työntekijöitä pyydettiin arvioimaan myös Kanava-Kuriirin (2) vaikutuksia asuinalueeseen fyysisenä ympäristönä ja (3) asuinalueeseen sosiaalisena ympäristönä. Viimeinen haastattelun teema-alue koskee käsityksiä projektialueen (4) toimijaverkoston roolista ja tehtävistä projektin toimintojen juurruttamisessa ja jatkamisessa.

Kun projektin merkitystä osallistujille tarkastellaan samanaikaisesti sekä osallistujien että työntekijöiden arvioinneissa, se teemoittuu molemmissa aineistoissa kolmeen osallisuuden dimensioon: 1) *osallisuus ihmissuhteisiin* 2) *osallisuus työhön, tekemiseen* 3) *osallisuus tietoon ja yhteiskunnan jäsenyyteen, mikä tuli esiin maahanmuuttajataustan omaavien henkilöiden vastauksissa*.

4.1 Osallisuus ihmissuhteisiin ja yhteisöön

Alun viitekehysessä todettiin, että asuinalueen merkitys korostuu niiden ihmisten elämässä, jotka eivät ole kiinni yhteiskunnallisen toimijuuden ja taloudellisen hyvinvoinnin keskeisellä alueella, työelämässä. Sosiaalisen koheesio ja inklusio kuvaavat ihmisten välisiä suhteita ja osallisuuden sekä yhteenkuuluvuuden kokemuksia.

Vrankenin ym. (2002, 41) mukaan *sosiaalinen inklusio* kohdistuu osallistumisen ja integraation elementteihin laajoissa kokonaisuuksissa, kuten yksilöihin ryhmissä ja ihmisryhmiin yhteiskunnassa; se on vertikaalisiin suhteisiin viittaava käsite. *Sosiaalisella koheesiollla* ymmärretään ryhmän elementtien välisiä suhteita, olkoonpa ryhmä vertaisryhmä, koululuokka tai koko yhteiskunta, se kuvaa horisontaalisia suhteita. Sosiaalisessa koheesiossa on kyse niistä prosesseista, joiden avulla sosiaalinen systeemi on integroitunut. Jonkin väestöryhmän tai yhteisön korkea-asteinen koheesio voi jopa tarkoittaa sitä, että tämän ryhmän tai joidenkin yksilöiden sosiaalinen inklusio vaikeutuu. Tällainen tilanne voi olla kyseessä etnisesti tai uskonnollisesti homogeenisissä yhteiskunnissa.

Kahdeksastatoista vastanneesta *osallistujasta* peräti kahdeksan ilmoitti, että heillä ei alun perin ollut toiveena saada uusia tuttavuuksia projektista, kaksi ei osannut kertoa kantaansa. Muut kahdeksan toivoivat saavansa muutamia (6) tai runsaasti (2) uusia tuttavuuksia. Kaikkiaan 16 vastaa-

jaa oli kuitenkin saanut projektin kuluessa vähintään yhden, kaksi uutta tuttavaa. Suurin osa kertoi saaneensa muutamia uusia ihmissuhteita elämäänsä (12 vastaajaa), mutta myös runsaasti uusia tuttavuuksia kertoi saaneensa kaksi vastaajaa. Merkittävää on, että myös lähes kaikki ne, jotka eivät odottaneet saavansa uusia tuttavuuksia, ovat kuitenkin niitä projektin kuluessa saaneet.

Kun haastateltavilta kysyttiin, onko projekti vaikuttanut elämääsi ja millä tavoin, ilmoitti kuusi heistä projektin myönteisten vaikutusten liittyneen ihmissuhteisiin.

"Olen saanut suomalaisia tuttavuuksia, joiden kanssa puhun suomea rohkeammin"(nainen 44 v.)

"Kyllä, positiivisesti, uusia ystäviä..." (mies 47 v.)

Eniten vastauksissa oli tuotu esille projektin tärkeää merkitystä *toimintaan osallistumisen ja arkipäivän rytmittymisen mahdollistajana*. Tällöin on kyse ikään kuin välillisesti sosiaalisen yhteisön merkitystä kuvaavasta vaikutuksesta. Yhteensä seitsemän vastaajaa toi vastauksissaan selvästi esiin tekemisen ja osallistumisen merkityksen omalle hyvinvoinnilleen. Vastauksissa esiintyi myös ammattitaidon tai käden taitojen ylläpitämisen mahdollistuminen.

"on jokin asia tai velvollisuus työttömänä ollessa. Työttömyys tuo huonon olon, mutta kun autan invalidia, hän ilahtuu avustani..." (nainen 29 v.)

"Kyllä, en ryyppää, kun on joka päivä tekemistä. Voin olla hyödyksi." (nainen 54 v.)

Yksi vastaaja pohti projektin kannustavaa tukea elämään, johon kuuluu päihdeongelma.

"Tukea oon saanu alkoholin kanssa...jos tarvii, on kannustettu." (mies 49 v.)

"Neuvoja ja kannustusta tuon minun oman ongelman suhteen. Se riippuu niin itestä, miten saa pidettyä itsensä kasassa. Täs on ainaki hyvä alku." (mies 49 v.)

Työntekijöiden arvioissa ryhmätoimintojen merkityksestä heistä kaksi toi esiin, että *paikallisuudella*, ryhmätoimintojen sijainnilla lähellä omaa asuntoa, on tärkeä merkitys. Toisaalta se helpottaa osallistumista, madaltaa kynnystä ryhmään osallistumiseen. Mutta sillä on *sosiaalisen integraation* mielessä vielä suunnattomasti tärkeämpi merkitys. Työntekijät ovat havainneet, että ryhmien kokoontuessa niissä tapaavat ja tutustuvat erilaisen taustan ja sosiaalisen aseman omaavat ihmiset. Työntekijä kuvaa sitä, että "aidat madaltuvat" osallistujien kanssakäymiselle erilaisen asumismuodon (vuokra-asuminen/omistusasuminen) tai työssäkäynnin (työtön/työssä) suhteen. Myös maahanmuuttajataustan omaavilla on ollut mahdollisuus tutustua ja saada ystäviä toimintojen avulla.

Erityinen merkitys on ryhmällä ollut vielä lapsille ja heidän vanhemmilleen. Lasten äidit ovat voineet tavata muita aikuisia ja saada uudenlaista mallia ja vahvistusta *vuorovaikutukseen lapsensa kanssa*. Vanhempi voi ryhmässä oppia uusia keinoja, miten suhtautua joihinkin haastaviin tilanteisiin. Esimerkiksi lapsen tekemään pieneen virheeseen tai vahinkoon ei tarvitse vastata rankaisemalla lasta. Työntekijä arvioi myös, että ryhmällä on merkitystä *ryhmän sinänsä*, ei välttämättä toiminnan sisällön vuoksi. Tärkeää on luottamuksen tunteen kokeminen, keskustelu ja yhdessä oleminen.

”Ryhmään kuuluminen ja jakaminen vahvistaa itsetuntoa, joka mennyt lyttyyn.”

Ryhmällä tulee kuitenkin olla vetäjä. Työntekijöiden mielestä ilman vetovastuussa olevaa henkilöä ryhmä ei toimi.

Työntekijät arvioivat kahdenkeskisten keskustelujen, *työntekijän ja osallistujan välisen vuorovaikutuksen* merkityksen erittäin tärkeäksi. Toisilla osallistujilla on ollut selvästi tarvetta puhua omista asioistaan. Keskustelut ovat enimmäkseen kuitenkin työntekijäaloitteisia. Työntekijä, joka on taitava sisällyttämään keskusteluun tavoitteellisuutta, voi keskustelujen avulla edistää asiakkaan tilannetta. Työntekijän ammattitaitoa pidetäänkin arvioissa tärkeänä. Työntekijät toivat lisäksi esiin, että toimintoihin osallistuneet henkilöt eivät pidä projektityöntekijöitä viranomaisina ja tämä antaa erityisen mahdollisuuden tuen antamiseen. Osallistujat kertovat kokemuksistaan viranomaisten luona, pyytävät neuvoja asiointiin ja vaikkapa lomakkeen täyttöön.

”Ollaan ihminen ihmiselle - ei viranomainen.”

Työntekijä on ikään kuin välittäjän roolissa viranomaisen ja asukkaan välillä. Sosiaalityön näkökulmasta ajatellen kyse on jalkautuneesta kenttätyöstä, jossa ei ole hallinnollisia sisältöjä lainkaan.

4.2 Osallisuus työhön ja mielekkääseen tekemiseen

Osallistujista peräti kymmenen ilmoitti, etteivät he olleet saaneet uusia harrastuksia projektin kuluessa. Kaksi ei osannut vastata kysymykseen. Kolme henkilöä oli saanut yhden tai kaksi uutta harrastusta, kaksi henkilöä muutaman harrastuksen ja yksi paljon uusia harrastuksia. Vastaajien maininnat harrastuksista saattoivat liittyä pyöräilyyn projektin käyttöön hankitulla polkupyörällä, uintiin (projektin hankkimat uimahalliliput) tai askarteluun. Niistä kymmenestä vastaajasta, jotka eivät olleet löytäneet harrastuksia, oli yhdeksän tuottanut kuitenkin useita myönteisiä asioita toisaalle kysymykseen siitä, millaisia eväitä tai hyviä asioita projekti on heille antanut.

Tietoa opiskelu- ja harrastusmahdollisuuksista vastaajat ilmoittivat saaneensa maahanmuuttajien ryhmää lukuun ottamatta verraten vähän. Kaksi ilmoitti, ettei ollut saanut mitään tietoa. Maahanmuuttajataustaisista viidestä henkilöstä neljä ilmoitti saaneensa tietoa työllisyyskursseista, kuten atk-kurssista. Muista osallistujista peräti neljä ilmoitti, ettei tieto kiinnosta tai ettei muuten halua ottaa sitä vastaan.

”Jostain ovat työntekijät kertoneet, muttei se tällä iällä enää iske” (mies 50 v.)

”...mutta tietokonejutut ei tällä iällä enää kiinnosta.” (mies 54 v.)

Tietoa oli saatu eniten sekä projektityönä toteutetuista kursseista (ruokakurssi ja atk-kurssi) että internet-sivuilta mm. työhallinnon puu- ja metallialan kursseista. Tiedon saamisessa kuvastui projektin työntekijän henkilökohtaisen opastuksen merkitys, erityisesti maahanmuuttajien vastauksissa.

Vastauksista kuvastuu kaiken kaikkiaan *osallistujien voimakas työ- ja toimintasuuntautuneisuus*

suus, joten voidaan ajatella, että projektiin osallistuville henkilökohtaisella harrastustoiminnalla ei ole sellaista merkitystä kuin työssäkäyville henkilöille. Mielenkiintoista olisi tutkia myös identiteetin ja harrastamisen yhteyksiä: jos henkilöiden työelämä- ja osallisuuskokemuksia leimaa pettyminen ja sivuun joutuminen, ei harrastamisella ole ehkä sitä merkitystä identiteetin muodostumisessa kuin yhteiskunnassa yleisesti arvostetulla työelämässä suoriutumisella ja menestymisellä on.

"...On hyvä tunne illalla, kun tietää, että aamulla on hommia..." (mies 53 v.)

"On ollu tekemistä. Ammattitaitoa on voinu pitää yllä." (mies 47 v.)

"...tuli säännöllinen elämisen rytmi. Vaikka kaksikin kertaa viikossa kävi töissä, tuli erilainen olo, heti tuli päämäärä." (mies 46 v.)

"Osaan tehdä paremmin hakemuksia, sain hyödyntää kädentaitojani askartelussa." (nainen 22 v.)

Kun osallistujilta kysyttiin, jäävätkö he kaipaamaan joitain projektista sen päättymisen jälkeen, nousivat pääosin *tekemiseen ja sosiaalsiin suhteisiin* liittyvät asiat esiin. Kymmenen vastaajaa ilmoitti jäävänsä kaipaamaan toimintaa tai työtä, mihin projektissa on ollut mahdollisuus. Seitsemän vastaajaa jää kaipaamaan ihmisiä, joko muita toimintoihin osallistuneita ystäviä ja tuttavuuksia tai projektin henkilökuntaa. Myös projektin antamia eväitä koskevaan kysymykseen vastasi yhteensä seitsemän henkilöä saaneensa työkokemusta, tekemistä tai pidettyä työvirettä yllä.

"Se on sääli jos loppuu. Aika monella on elämä heikoilla jäillä, jos tää päättyy, se on yks reissu ainakin enemmän sosiaalitoimistoon viikossa. On johonkin lähtöä, sisältöä."

"Pitää lähteä etsimään pimeää työtä." (mies 50 v.)

Myös *työntekijöiden* arvioinnissa korostuu *talkootyön* merkitys *konkreettisena, fyysisenä tekemisenä*. Talkoorinki-toimintaan on saatu mukaan henkilöitä, jotka ovat pitkäänkin olleet työelämän ulkopuolella ja joiden elämässä virikkeet ja vaihtelu ovat vähäisiä. Yksi työntekijöistä pohti sitä, miten talkoorinkiläiset eivät voi ajatella niin sanottujen tavallisten ihmisten käyttämiä virkistysmahdollisuuksia, kuten esimerkiksi lomamatkoja, joihin heillä ei ole taloudellisia mahdollisuuksia. Näille osallistujille talkootyö tuo kaivattua vaihtelua arkeen ja se koetaan siksi tärkeänä.

Myös päihdeongelman, menetysten ja muiden jatkuvien vaikeuksien kanssa elävän elämään on talkootoiminnalla saatu *myönteinen interventio* tehdyksi. Tekemisellä ja osallistumisella ihmiset saavat *ajatuksensa työttömyydestä pois* ja pulloon tarttumisen riski vähenee.

"Mitä enemmän urakoita on ollu, sitä paremmassa kunnossa ihmiset on ollu."

"Jos päihdeongelmaisella on tekemistä, alkoholi-ongelma jää taka-alalle...alkoholismi on sairaus, mutta toimintojen avulla pystyy vähentämään alkoholin tuomia haittoja."

Työntekijät arvioivat, että käsillä tekemisen taidot vahvistuvat ja henkilö pääsee jakamaan omaa osaamistaan muille. Tekemällä työtä ihmiset kokevat saavansa hyväksyntää ja itsetunto vahvistuu. Työntekijät pitivät *vapaaehtoisuutta* tärkeänä periaatteena. Toiminnassa arvostetaan osallistujien omia valintoja ja jokainen voi tehdä ja osallistua sen mukaan, miltä heistä tuntuu. Kun

kepin sijaan on käytetty porkkanaa, on mallin voimaannuttava vaikutus tullut selvästi esiin.

Toimintaan osallisuus mahdollistuu myös projektissa järjestetyillä retkillä ja matkoilla. Niillä on työntekijöiden arvion mukaan *toisille merkitystä tekemisenä, toisille mukana olemisena*. Toiminnassa koetetaan poistaa suorittamisen paineita ja mahdollistetaan *omien voimavarojen löytyminen*. Tekemistä tai suorittamista ei korosteta vaan jokainen osallistuu retken toimintoihin kykyjensä ja voimavarojensa mukaan, he voivat tehdä ja avustaa niissä asioissa, missä osaavat ja joihin heillä on heidän omia vahvuuksiaan. Jollekin se on nuotiotulen sytyttäminen, toiselle kahvin keitto tai makkaratikkujen valmistaminen. Oman osaamisen jakaminen ja yhteinen kokemus ovat tärkeitä.

"Ihmiset löytävät itsessään uusia voimavaroja tai tiedostavat uudella tavalla vahvuuksiaan, löytävät itsessään uusia asioita."

4.3 Integroituminen yhteiskuntaan

Kansallisen köyhyyden ja syrjäytymisen vastaisen toimintasuunnitelman (Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus 2003, 13;37) mukaan osallisuus ja yhteiskuntaan kuulumisen perustuvat toimeentulon takaavaan työhön, hyvään elinympäristöön, hyviin asumisoloihin, lähipalveluihin sekä ihmisten omatoimista selviytymistä tukevaan sosiaaliseen verkostoon. Maahanmuuttajien työttömyysaste Suomessa on yli kolminkertainen muuhun väestöön verrattuna. Erityisinä esteinä integraatiolle mainitaan kielivaikeudet, ammatillisen pätevyyden tunnustamisen ongelmat, täydentävien opintojen puute ja joillakin puuttuva koulutus. Myös valtaväestön asenteiden ja maahanmuuttajien sopeutumisongelmien uuteen kulttuuriin katsotaan vaikeuttavan työelämään integroitumista.

Kanava-Kuriirin toimintoihin osallistuneilla maahanmuuttajilla oli kaikilla lähtömaassa hankittu ammatillinen koulutus. Kahdella heistä oli vähintään neljän vuoden teknisen alan koulutus, kolmella vähintään kaksivuotinen koulutus. Kaksi heistä puhui ja ymmärsi sujuvasti suomea, kolme puhui auttavasti tai hallitsi muutamia sanoja ja ilmaisuja. Kielitaitoisista toinen oli työharjoittelussa myyntityössä, toinen työvoimakoulutuksessa ja aloittelemassa harjoittelujaksoa huonekaluliikkeen myyjänä. Myös kolme muuta olivat joko parhaillaan työvoimakoulutuksessa tai olivat sellaisessa olleet. Maahanmuuttajien vastauksissa korostui sosiaalisten suhteiden saamisen ohella tietojen saaminen suomalaisesta yhteiskunnasta ja elämäntavasta.

"Yleishyödyllistä tietoa, kuten miten tehdään työhakemus, miten toimitaan työhaastattelussa, tietoa kursseista." (nainen 45 v.)

"Ymmärsin, että Suomessa huolehditaan ihmisistä, jotka ovat työttömiä tai joilla on ongelmia..." (nainen 54 v.)

"Yleishyödyllistä tietoa, kuten miten tehdään työhakemus, miten toimitaan työhaastattelussa, tietoa kursseista." (nainen 45 v.)

"Kyllä, elämä on muuttunut mielenkiintoisemmaksi... ihmisten kanssa seurustelu ja lapsi on saanut paljon...Lapsi sai oppia piirtämisen atk:lla ja leikkiä." (nainen 27 v.)

Maahanmuuttajaväestöön kuuluvat vastaajat pitivät tärkeinä projektin järjestämiä kerhotoimintoja, sillä ne mahdollistivat tutustumisen suomalaisiin ja kannustivat harjoittelemaan suomenkielen käyttöä. He katsoivat saaneensa projektilta enemmän tietoa koulutuksesta ja arvostivat työntekijöiden antamaa henkilökohtaista opastusta. Osa heistä oli saanut tietoa maahanmuuttajille järjestettävistä työvoimakoulutuksista projektin ilmoituksista ja tietokoneelta.

4.4 Kannustinraha

Mielenkiintoista on se, että kannustinrahan (9 euroa päivässä työsuorituksesta) merkitystä korostivat suhteessa enemmän projektin työntekijät kuin osallistujat. Kaksi kolmesta työntekijästä piti rahaa tärkeänä kannustimena, kun sitä vastoin raha tuli esiin vain kahden, kolmen osallistujan vastauksessa. Kun toisaalta tiedetään, että suurin osa vastaajista elää työmarkkinatuen varassa ja että kannustinraha on veroton eikä se vaikuta työmarkkinatukea tai toimeentulotukea alentavasti, on pienikin lisätulo päiväbudjetissa merkittävä. Muutama vastaaja mainitsi työstä maksettavan tulon myönteisenä seikkana, mutta sen merkitys jäi selvästi talkoorinkitoiminnan ja projektin muiden toimintojen piristävään, elämään sisältöä ja ihmissuhteita tuovan merkityksen varjoon.

4.5 Työntekijöiden arviot projektin vaikutuksista alueen fyysiseen ja sosiaaliseen ympäristöön

Projektin työntekijöiltä tiedusteltiin myös heidän arviotaan siitä, millainen merkitys projektilla on ollut asuinalueeseen *fyysisenä ympäristönä*. Kaikki kolme haastateltua ilmoittivat, että Lauritsalassa sijaitsevien päihdehuollon tukiasuntojen piha-alueita on siistitty ja niillä on tehty jonkin verran korjaustöitä. Myös kaupungin uimaranta siistittiin. Työntekijöiden mukaan enemmänkin olisi voinut saada aikaiseksi. Vaikeutena tässä työssä on ollut se, että kaupungilla alueiden ja rakennusten kunnossapidosta vastaavat henkilöt eivät ole osoittaneet riittävästi soveltuvia kohteita. Ilmeisesti kaupungilla on liiaksi kysyntää tällaisiin korjaustehtäviin ja paikkoja ikään kuin ”säästetään” muiden käyttöön, kuten nuorisotoimen kesätyöleiritoimintaan.

Toisena esteenä vastauksessa mainittiin, että talkoorinki välttää ottamasta työn alle sellaisia urakkakohteita, jotka voivat olla yksityisten korjaus-, rakennus- tai huoltoyritysten työkohteena. Alueen yritysten markkinoita ei haluta vaarantaa ja talkooringissä käytäntönä on ollutkin, että tehtävää työtä ei asiakas tai kaupunki teettäisi missään tapauksessa yksityisellä.

Projektilla ei katsottu muutoin olleen vaikutusta esimerkiksi kaupunkisuunnitteluun, rakennuksiin, liikennejärjestelyihin tai muihin fyysisen ympäristön piirteisiin.

Työntekijöitä pyydettiin arvioimaan, millaisia vaikutuksia Kanava-Kuriirilla on mahdollisesti ollut asuinalueen *ihmisiin ja sosiaalisiin suhteisiin*. Yksi työntekijä mainitsi turvallisuuden lisääntymisen ja vaikutuksen muuttohalukkuuteen: ne, jotka ovat kiinnittyneet talkooringin toimintaan, eivät ehkä halua muuttaa alueelta pois niin herkästi kuin aiemmin. Turvallisuuteen vaikuttaa myös se, että Hallituskadun toimitilan yhteydessä oleva kaupungin päihdehuollon tukiasunto noudattaa ehdotonta asukkaiden raittiusvaatimusta. Ne henkilöt, jotka juovat, lähtevät muualle ainakin juomiskauden ajaksi. Tosin toinen työntekijä kertoi havaintonaan, että talkoorinki on vähentänyt myös alkoholin käyttöä ja ”kylillä pyörimistä”.

Kaksi työntekijää arvioi, että projektilla on ollut vaikutusta sosiaalisiin suhteisiin. Ihmiset ovat tutustuneet toisiinsa erilaisissa toiminnoissa ja valtaväestön ja maahanmuuttajien integroitumisen lisäksi on tapahtunut myös tutustumista työttömien, työssäkäyvien, päihdehuollon asiakkaiden ja muiden välillä. Hankkeen alkuvaiheessa toimitilalla oli ns. matala profiili, mutta kahden vuoden toiminnan jälkeen hankittiin myös Kuriirin Hallituskadun toimitilan edustalle nimikyltti. Työntekijä on havainnut, että opaskylttiä luetaan. Tämä ikään kuin symboloi Kanava-Kuriirin asettumista osaksi asuinyhteisöä. Muidenkin ihmisten kuin projektin työntekijöiden kynnys päihdehuollon asuntolan läheisyydessä sijaitseviin toimitiloihin on madaltunut projektin kestäessä ja samaan kiinteistöön on sijoittunut myös kaupungissa toimivan toisen projektin työntekijä.

4.6 Työntekijöiden odotukset yhteistyöverkostolta projektin toimintojen vakiinnuttamisessa

Työntekijöiltä tiedusteltiin, mitä he odottavat projektin toimintojen jatkumisen turvaamiseksi kaupungin hallinnolta, muilta julkisilta viranomaisilta, alueen asukkailta ja mahdollisilta muilta tahoilta. Eniten toiveita kohdistettiin kaupungille ja muista viranomaisista työvoimahallinnolle. Kaupungin toivottiin palkkaavan työntekijän alueelle, siltä toivottiin ymmärrystä ja pitkämielisyyttä sekä mm. talkoorinkitoiminnan käyttämistä kaupungin vastuulla oleviin kunnossa pidettäviin kohteisiin. Kaupunginyhtiönä toimivan Asuntopalvelun toivottiin jatkossakin tulevan vastaan antamalla toimitiloja asuinaluetyöhön. Työntekijöiltä löytyi myös visio siitä, miten kaupunki voisi kiinnittää alueelle sosiaalityöntekijän, joka jalkautuisi asukkaiden pariin lähiötoiminnan tiloihin.

Työvoimatoimistolta toivottiin koordinoijan roolia, jotta eri puolilla kaupunkia toimivat erilliset projektit linkittyisivät paremmin kokonaisuudeksi. Työhallinnon toivottiin myös ohjaavan asiakkaita ja jatkossa ostavan projektin tuotteistamaa valmentavaa toimintaa.

Myös alueen asukkaiden toivottiin ottavan entistä suurempaa vastuuta toimintojen jatkumisesta. Projektissa on käynnistetty toimintoja, joita voisi suhteellisen helposti jatkaa. Lisäksi projektin käynnistyessä perustettu yhdistys on hankkinut lainattavia työvälineitä talkoorinkitoiminnan käyttöön, ne ovat jatkossakin käytettävissä. Muista tahoista projekti on ollut yhteydessä seurakuntaan, jolta on saatu edullisesti toimitiloja suuremmalle osanottajamäärälle tarkoitettuihin tilaisuuksiin.

4.7 Yhteenveto - ”tuo konttori tuossa on ehdottomasti tärkeä”

Yhteenvetona voidaan todeta, että haastattelu toi esiin osallistujien elämänhallinnan kannalta merkityksellisiä kokemuksia ja vaikutuksia. Osallisuuden kokemukset, ihmissuhteet ja elämän arkirytmien parempi säilyttäminen ovat työssäkäyvälle väestönosalle monesti itsestäänselvyksiä. Projektin toimintamuodot ovat tuoneet näitä kokemuksia myös työelämästä syrjässä olevien ihmisten saataville. Maahanmuuttajille projekti on tuottanut sosiaalisen verkoston laajenemista valtaväestön edustajiin sekä heille vieraan kulttuurin toiminnan parempaa ymmärrystä.

*”Nämä ihmiset eivät lähtisi yleisiin, kaikille tarkoitettuihin juttuihin kuten urheilutapahtumiin.”
(työntekijä)*

Projektiin osallistuneet arvioivat projektin merkitystä omalle elämälleen pääosin myönteisesti. Vastaukset heijastavat yhteisöllisyyden ja työntekijävetoisen toiminnan suurta merkitystä henkilöille, joille työelämä tai koulutus ei ole välittömästi edessä aukeavia elämän areenoita realistisesti arvioiden - maahanmuuttajataustaisia osallistujia lukuun ottamatta.

”Työmahdollisuudet talkooringissä, tuo konttori tuossa on ehdottomasti tärkeä. On saanut apua ongelmiinsa koulutuksen, työelämän ja opiskelun suhteen. On saanut keskustella omista asioista...ei ole tarvinnut jäädä yksin miettimään.” (mies 53 v.)

Työntekijöiden haastattelussa ilmeni, että sinänsä erinomaiseen matalan kynnyksen mukaan-tuloon perustuva talkoorinkitoiminta on kohdannut erikoislaatuisia vaikeuksia. Toisaalla sen saamia työurakoita valvovat alan yksityiset yrittäjät ja kaupungissa vastaavia toimintoja maksullisena tarjoavat yleishyödylliset organisaatiot. Toiminnassa on jouduttu varomaan tämän tahon ”varpaille astumista”. Erikoista on myös se, että kaupunki julkishallinnollisena yhteisönä ei pysty riittävästi osoittamaan mielekkäitä työurakoita rinkiläisille, vaan he joutuvat ikään kuin kilpailemaan sopivista tehtäväksiannoista muiden väestöryhmien kanssa. Voisiko työhallinto laajentaa työnvälityksen tehtävää käsittämään myös yleishyödyllisen, voittoa tavoittelemattoman työn? Olisivatko kolmannen sektorin yleishyödylliset yhdistykset niitä, joiden kanssa tehtävässä yhteistyössä vältettäisiin kilpailueetoksella toimivan markkinasektorin tai ylityöllistetyn kuntasektorin kanssa ilmenneet vaikeudet?

5 Projektikokemuksista syrjäytymistä estäviin paikallisiin rakenteisiin

Hyvinvointiyhteiskunnassa tapahtuvat muutokset johtavat melko suoriin vaikutuksiin tietyillä asuinalueilla asuvien ihmisten elämään. Tässä artikkelissa näitä muutoksia on tarkasteltu talouden ja työelämän kansainvälistymiskehityksen viitekehityksessä. Kansainvälistymisen vaikutukset näkyvät myös siinä, miten paikallistasolla tämän kehityksen kielteisiä vaikutuksia, köyhyyttä, työttömyyttä ja osattomuutta yhteiskuntaelämän muista areenoista pyritään säätämään. Suomi on ollut Euroopan Unionin jäsenmaana yhdeksän vuotta. EU:n työllisyyspolitiikassa jäsenvaltiot ovat sitoutuneet kehittämään yhteen sovitettua työllisyysstrategiaa. EU:ssa paikallisten aloitteiden merkitykseen taistelussa työttömyyttä vastaan on kiinnitetty huomiota jo 1980-luvun alusta lähtien, jolloin paikallisia työllisyysaloitteita on lähdetty tukemaan erilaisilla ohjelmilla. Kanava-Kuiriiri on toteutettu osana neljän eurooppalaisen maan Equal -yhteisöaloiteohjelmaa, jolla kansainvälisessä yhteistyössä pyritään löytämään paikallisesti kehitettyjä, mutta kuitenkin hyvinä käytäntöinä levitettäviä ratkaisuja työttömyyden ja osattomuuden problematiikkaan.

Kaupunkityöttömyyden vaikeimmin työllistyvän ytimen todettiin Lappeenrannassa muodostuvan teollisuuden rakennemuutoksessa syntyneestä heikosti koulutetusta ja ikääntyvästä väes-

tönosasta. Kanava-Kuriirissa on keskitytty tämän kohdejoukon elämänhallinnan vahvistamiseen luomalla arjen struktuuria erilaisilla toimintamahdollisuuksilla ja vapaaehtoisuuteen perustuvalla talkoorinkityöllä. Tätä projektissa osallistujien parissa tehtävää työtä tulisi kansallisiin ja kansainvälisiin ohjelmapoliittikoihin linkittää paikalliset, kaupunkikohtaiset hyvinvointi- ja työllisyysstrategiat. Paikallisten ohjelmien tarkastelu osoitti, että kaupunkia koskevassa ohjelmatyössä on edelleen kehitettävää. Kansainvälisiltä ja kansallisen tason strategioilta ei voida odottaa konkreetian tasoa, ne jäävät ohjelmajulistuksiksi. Sen sijaan kaupunkien tasolla ohjelmatyön täytyisi tapahtua sidottuna paikalliseen, riittävän yksityiskohtaisesti eriteltyyn kontekstiin. Tällöin jollain tietyllä asuinalueella aloitettava kehittämistyö voisi alusta alkaen keskittyä sille alueelle tärkeisiin tavoitteisiin. Tässä tutkimustyössä havaittiin lisäksi ristiriita strategioiden ja käytännön reaalisen toiminnan välillä. Vaikka sekä hyvinvointi- että työllisyysohjelmat painottavat syrjäytymisen ehkäisyä, aluetyötä ja ihmisten osallisuutta, ei kaupunki ole vakinaistanut aluetyötä eikä osoittanut siihen pysyviä taloudellisia voimavaroja esimerkiksi lähiötupien ohjaajien palkkauksen muodossa. Viime vuosina kaupungin taloudellinen panostus on ollut kehittämisprojektien rahoitusosuuksissa ja määräajalle myönnettyissä avustuksissa yhdelle tai kahdelle asuinalueelle, mutta pysyvää rakennetta ei kaupungin vastualueille ole lähiötoiminnasta syntynyt. Projektin toimintoja on vaikea juurruttaa, mikäli projektin toimintojen jatkuminen ei ole turvattu. Ensisijaisesti talouden kieltä ymmärtäville päätösvalan edustajille tulisi pystyä muuttamaan numeroiksi ne vaikutukset, mikä osallistujan ilmaisemana on sillä, että ”ei tarvitse viikottain käydä viranomaisilla”, kun läheltä löytyy yhteisö ja elämässä kannatteleva projektityöntekijä. Sosiaalityö voisi tarttua alue- ja yhdyskuntatyön haasteisiin nykyistä konkreettisemmin.

Yksi Kuriirin kokemuksista noussut seikka on se, että eurooppalaisia ja kansallisia köyhyyden sekä työttömyyden vastaisia ohjelmia paikallistasolla toteutettaessa olisi tärkeää, että jo toteutetuista hankkeista saadut kokemukset sekä ehdotukset valtion valvonta- ja ohjausmekanismien parantamiseksi otettaisiin huomioon. Esimerkiksi tilastointi- ja seurantajärjestelmien toimiminen projektin tarpeita tukevana eikä keskushallinnon kontrollitarpeista lähtevänä voisi olla käytännön esimerkki paikallisyhteisöihin tukeutuvasta hallinnan muodosta. Tarvitaan lisäksi yhteiskuntatieteellistä tutkimusta seuraamaan sitä, millaisia mahdollisia uusia hallinnan muotoja asuinalueiden kehittämistyöhön liittyy ja millaiseksi valtion, kunnan, markkinasektorin ja kansalaistoiminnan suhteet sekä vallankäyttö lähiökehityksessä tulevaisuudessa muodostuvat.

Kirjallisuus

- Allen, Judith & Cars, Göran 2000 The Tangled Web: Neighbourhood Governance in a Post-Fordist Era. Paper for the European Network for Housing Research, The Institute for Housing Research, Uppsala University Gävle, Sweden. June 26-30.
- Castells, Manuel 2000 The Information Age. Economy, Society and Culture. Volume III. End of Millenium. Blackwell Publishers.
- Flanagan, W.G. 1999 Urban Sociology, Images and Structure. Boston: Alley and Bacon.
- Flint, John 2002 Return of the Governors: Citizenship and the New Governance of Neighbourhood Disorder in the UK. Article in Citizenship Studies, Vol. 6, Number 3, September 01, 2002, p. 245-264.

- Forrest, Ray 2000 What constitutes a 'balanced' community?, in Anderson I & SIM D. (eds.), Social Exclusion and Housing. Context and Challenges. Coventry: Chartered Institute of Housing, 207-219.
- Forrest, Ray 2004 Who Cares About Neighbourhoods? ESRC Centre for Neighbourhood Research Paper 26: November.
- Helsingin Sanomat 20.2.2005, s. 2. Pääkirjoitus.
- Julkunen, Raija 2001 Suunnanmuutos. 1990-luvun sosiaalipoliittinen reformi Suomessa. Jyväskylä: Vastapaino.
- Kaakkois-Suomen TE-keskus 2005 Työllisyystilastot.
- Kanava-Kuriiri 2004 Work Team - Empowering activity. Moniste.
- Kaski, Päivi 2003 Toimeentulotukimenot ja -asiakkuus Lappeenrannassa ja kuudessa vertailukaupungissa. Lappeenrannan kaupunki, Sosiaali- ja terveysviraston julkaisuja 1/2003.
- Koivu Maria 2004 Työläistalojen kylästä asemakaavoitetuksi kaupunginosaksi. Etelä-Saimaa 13.11.2004.
- Kortteinen, Matti & Vaattovaara, Mari 1999 Pääkaupunkiseudun kehityssuunta on kääntynyt. [Direction of development has changed] Yhteiskuntapolitiikka 4/1999, pp. 342-351. English Summary.
- Kurvinen, Arja 2003 Paikalliset työllistämishankkeet työvoimapolitiikan toteuttamisen muotoina. Pohjois-Karjalan työllisyysseminaari 14.11.2003. Karjalan tutkimuslaitos. www.tyopooli.pkky.fi
- Lappeenrannan kaupunki 2004 Lappeenrannan kaupungin työllisyysstrategia 2010 ja hankeohjelma 2004-2006. Luonnos 7.5.2004.
- Lappeenrannan kaupunki 2001 Lappeenranta Strategia 2005. www.lappeenranta.fi/asukkaat/index.html
- McGrew, A. 1992 A Global Society. In Hall S., Held, D. & McGrew, A., Modernity and its Futures. Cambridge: Polity press.
- Mingione, Enzo & Oberti, Marco (2003) The Struggle against Social Exclusion at the Local Level. Diversity and Convergence in European Cities. European Journal of Spatial Development-[http://www.nordregio.se/EJSD/-ISSN 1650-9544-Refereed Articles Jan 2003](http://www.nordregio.se/EJSD/-ISSN%201650-9544-Refereed%20Articles%20Jan%202003).
- Nupponen, Terttu 2001 Sosiaalinen näkökulma lähiöuudistuksessa. Kartoitus sosiaalisen parantamisen tehtävistä ja kuntien sosiaalitoimen osallisuudesta valtion asuntorahaston ja kuntien lähiöuudistusprojekteissa 1990-luvun lopulla. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2001:8.
- Oberti, Marco 2000 Diversity and Complexity in Local Forms of Urban Anti-Poverty Strategies in Europe. International Journal of Urban and Regional Research. Vol. 24.3 September.
- Peltonen, Eriikka 2004 Korkeakoulusta valmistuneiden alueellinen sijoittuminen. Helsinki: Pellervon taloudellisen tutkimuslaitoksen työpapereita n:o 72.
- Rahoituspalvelut/EU-rahoitus/EQUAL - yhteisöaloiteohjelma <http://www.te-keskus.fi/web/telap.nsf/julkaistuttasonroittain/FIN350.25.70.00.00?OpenDocument>
- Rasinkangas, Jarkko 2003 Hyvinvointti vai pahoinvointti, ja mil pual jokka? Sosioekonomiset ja asuinympäristön laadun alueelliset erot Turussa 1990-luvun loppupuolella. Teoksessa Kangas, Olli (toim.) Laman varjo ja nousun huumaa. Helsinki: KELA, Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 72.
- Rhodes, R.A.W.1997 Understanding Governance. Buckingham: Open University Press.

- Rhodes, R.A.W. 2000 Governance and public administration, teoksessa Pierre J. (ed.) Debating Governance. Authority, Steering and Democracy. Oxford: Oxford University Press.
- Riska, Leena 1996 Lauritsalan kauppalan historia. Lappeenrannan kaupunki.
- Rose, Nikolas 1998 The Crisis of the 'social': beyond the social question. Teoksessa Hänninen Sakari (toim.) Jyväskylä: Displacement of Social Problems. Publications of Social and Political Sciences and Philosophy 19, 54-87, University of Jyväskylä.
- Rose, Nikolas 1999 Powers of Freedom. Reframing political thought. Cambridge: Cambridge University Press.
- Seppänen, Marjaana 2001 Liipolan onni. Asuinalueen sosiaalinen erilaistuminen ja merkitys asukkailla. Helsinki: Palmenia-kustannus.
- Sosiaali- ja terveysministeriö 2003 Köyhyyden ja sosiaalisen syrjäytymisen vastainen kansallinen toimintasuunnitelma vuosille 2003-2005. Työryhmämuistioita 23.
- Suomen paperiteollisuudentyöntekijäin Liitto ry:n 60-v Historiikki 1966.
- Tilastokeskus 2003 Työssäkäyntitilasto.
- Vranken, Jan, De Decker, Pascal & Van Nieuwenhuyze Inge (2002) Social Inclusion, Urban Governance and Sustainability. Towards a Conceptual Framework. Antwerp March. <http://www.ufsia.ac.be/ugis/results/Transtext19mrt2002.pdf>.
- Vähätalo, Kari 2001 Lama ja kaupunkien pitkäaikaistyöttömyys. Seurantatutkimus 1304 pitkäaikaistyöttömästä työvoimatoimistojen ja sosiaalihuollon toimeentulotuen asiakkaina kuudessa suomalaisessa kaupungissa vuosina 1991-1998. Helsinki: Työpoliittinen tutkimus nro 230. Työministeriö.

EU-hankkeen sisäkehällä ja ulkokehällä

Terttu Nupponen

Kuriiri-projekti virisi kuten tuhannet muut työllisyyden edistämishankkeet Suomessa reaktiona laajamittaisimpaan työttömyyteen sitten 1930-luvun lamavuosien. Suunnittelu ja työskentely tapahtuu näissä projekteissa tyypillisesti paikallisten kumppanuuksien, ”local partnership’ien”, so. kumppanuusperiaatteen pohjalta. Hankemuoto olisi yleistynyt yhteiskuntapolitiikassa varmasti joka tapauksessa, mutta Euroopan unionin jäsenyys soi suomalaisille uudenlaisia taloudellisia resursseja. Vastaavanlaisia työllistämishankkeita on arveltu työskennelleen meillä jäsenyyden alkuvaiheessa 1990-luvun loppupuoliskolla kaikkiaan 4000 projektia (Aro & Laiho & Setälä 2002, 126).

Kuriiri-projekti kuuluu niihin 37:aan Equal-yhteisöaloitetta toteuttavaan hankkeeseen, jotka saivat Euroopan sosiaalirahastolta rahoituksen vuosiksi 2002-2005. Kuriirin kaltaisia hankkeita se mukaan luettuna oli kaikkiaan 14 Suomen Equal-ohjelman toimintalinjalla 5 ”Työllistyvyys”, alalinjalla 5.1.1 ”Työmarkkinoille pääsemisen ja paluun helpottaminen”. (Työministeriö 2003.)

Kuriiri-projekti oli kattava sateenvarjo-organisaatio. Se koostui neljästä osahankkeesta, joiden yhteisenä tehtävänä oli kehittää ”aluelähtöinen työllistämisen malli”. Eko-Kuriiri työskenteli Kuopiossa Neulamäessä, Kanava-Kuriiri Lappeenrannassa Lauritsalassa ja Hovinpellolla, Koura-Kuriiri Rovaniemellä Ounasrinteellä ja Korkalovaarassa sekä Kukkuloiden Kuriiri Jyväskylässä Keltinmäessä, Myllyjärvellä ja Mäyrämäessä. Rovaniemen osaprojekti luopui melko pian alueyhteydestä ja työskenteli koko kaupungin alueen työttömien kanssa.

Kuriiri sai lähes 2,7 miljoonan euron rahoituksen: siitä 50 prosenttia tuli Euroopan sosiaalirahastolta, sosiaali- ja terveysministeriöltä 45 prosenttia ja neljältä kaupunkikunnalta - Jyväskylältä, Kuopiolta, Lappeenrannalta ja Rovaniemeltä yhteensä - 5 prosenttia. Projektin organisaatiota ja työmuotoja säätelivät ja määräisivät näin ollen sekä paikalliset että ei-paikalliset vaikuttajat: Suomessa työministeriö ja projektikaupungit, Unionin tasolla Euroopan Sosiaalirahasto. Ohjeistukset sekä toiminnan ja talouden tarkastusmenettely yhdenmukaistivat Kuriiria muiden Equal-ohjelman toteuttamisessa työskennelleiden, toimintalinjalle 5.1 luettujen työllistämishankkeiden kanssa.

Kuriiria hallinnoi Keski-Suomen Yhteisöjen Tuki, vuonna 1999 syntynyt ns. välittäjäorganisaatio. Se hallinnoi yhdistysmuotoisena organisaationa lukuisia projekteja Jyväskylän seudulla, neuvoo hanketyössä ja auttaa uusien hankkeiden kehittämisessä. Toisena tehtävänään organisaatio, varsinaisesti Keski-Suomen Yhteisöjen Tuen osuuskunta tarjoaa taloushallintopalveluja alueen yhdistyksille. Säännöt edellyttivät hankkeiden organisaatiolta erityisen muotoista yhteistyörakennetta, ”Development Partnership’iä” - työministeriön kielellä sanottuna ”kehittämiskumppanuutta”. Kuriirin lähin hallinnoija ja valvoja oli sosiaali- ja terveysministeriö valtion keskushallinnossa kuten kolmen muunkin 5.1 -toimintalinjan hankkeen, kun taas toiset Equal-projektit kuten koko ESR-rahoituksen valvonta Suomessa kuuluivat pääosin työministeriön ja muutamat opeusministeriön alaisuuteen.

Kuriirin työ kertoo omalta osaltaan siitä, millaisen vastauksen Unionin aloitteet köyhyyden-

vastaisen työn organisoimiseksi saavat Suomessa moninaisten toimijaryhmien parissa. Toiseksi se kertoo siitä, millä tavoin yksityisen sektorin, julkisen sektorin ja kolmannen sektorin suhteet muotoutuvat 2000-luvun alun Suomessa työllisyyden hoidossa.

Hanketapauksesta voi tehdä päätelmiä paikallisista yhteistoiminnallisista tavoista sopeutua ajankohtaisiin talouden ja työmarkkinoiden muutoksiin: hallinnan, "Governancen" tilasta ja prosesseista suomalaisessa yhteiskunnassa sekä Euroopan unionin yhteiskuntapoliittisten mekanismien osuudesta siinä. Hallinta on kykyä organisoida kollektiivista toimintaa, muodostaa koalitioita ja kumppanuuksia, jotka suuntautuvat tiettyihin tavoitteisiin – ennen muuta auttavat sopeutumaan talouden muutoksiin. Hallinnan ilmiöstä on Kuriirin yhteistyösuhteissa kyse Le Galés'n "Governancen" määrittelyä mukaillen siinä mielessä, että yhteistoimintasuhteiden analysointi kertoo projektien muodossa tapahtuvasta vaikuttamisesta, kyvystä liittää yhteen ja antaa muotoa paikallisille intresseille, organisaatioille ja sosiaalisille ryhmille ja toisaalta kyvystä edustaa näitä ulkopuolisille, kehittää enemmän tai vähemmän yhtenäisiä strategioita markkinoiden suhteen, valtion suuntaan ja muiden kaupunkien ja muiden hallinnollisten tasojen suuntaan. (Geddes 2000, Le Galés 1998.)

Kumppanuuksien käsite on Suomessa tutumpi kuin "hallinta" julkisessa hallinnossa ja keskustelussa, joka koskee työttömyyttä ja syrjäytymistä. Englanninkielinen käsitteen muoto "Governance" on tuttu viime vuosien julkisesta keskustelusta. Se on peräisin oloista, missä kansallisvaltion hallinnolliset ja poliittiset rakenteet ovat tavalliselle kansalaiselle etäisempiä kuin meillä. Niitä eivät olleet synnyttämässä kansalaisliikkeet kuten meillä 1800-luvulta lähtien, eikä niillä ole samantyyppistä legitimitettä kansalaisten parissa kuin Suomessa tai muissa Pohjoismaissa.

Joskus hallinnan käsite suomennetaan "hallinnoksi", julkiseksi tai yksityiseksi, toisen kerran hallinnaksi. Termi viittaa silloin talouteen, poliittisiin vaikutusmahdollisuuksiin tai sosiaalisiin oloihin liittyvään vaikuttamiseen ja sen institutionaalisiin muotoihin. Käsite korostaa toiminnan tulokellisuutta, koordinoitua, vaikuttavuutta tai tehokkuutta, "johtamisen johtamista", myös sellaista vaikuttamista, jonka tehokkuus on erilaisten osapuolten yhteistoiminnallisuuden varassa. Yhdysvalloissa käsite liitetään yleensä taloudellisiin suhteisiin ja talouden organisaatioihin. (Mm. Le Galés 1998, 492-494.)

Erilaisten osapuolten yhteistyörakenteet tulivat ajankohtaisiksi Suomen yhteiskuntapolitiikassa EU-jäsenyyden myötä. Yhdenmukaistavien laki-, asetus- ja ohjausnormien merkitys vähentyi talous- ja yhteiskuntapolitiikassa ohjelmallisuuden ja tilivelvollisuuden ("accountability") hyväksi. Muutosta havainnollistaa uusien lakimääräinen kunnallinen lautakunta, tarkastuslautakunta, joka tuli pakolliseksi kaikissa kunnissa vuoden 1995 kunnallislaisissa. Uudistuksen pohjana on Ryynäsen mukaan "controlling", liike-elämästä peräisin oleva toimintakonsepti, jota on ruvettu soveltamaan julkiseen hallintoon. Kyseessä ei ole erityisen rajoittavan kontrollin muoto, vaan ohjaaminen ja valvonta, johtamista tukeva instrumentti. Henkenä on, että

"hallinnon johtamisen strategisella ja operatiivisella suunnittelulla on oltava parempi perusta ja keskinäinen yhteys (vaihtoehtojen ja suunnitelmien systemaattinen työstäminen, operatiivisen toiminnan suora johtaminen strategisesta suunnittelusta käsin). Poliittisten aktiviteettien toteutuksen, täytäntöönpanon ja kontrollin on tapahduttava siten, että suunniteltu myös saavutetaan. Poikkeamat on voitava havaita ajoissa (pitää-on -vertailu)." (Ryynänen 2001, 41-43.)

Uusilla johtamisvirtauksilla on laaja tausta – myös Euroopan ulkopuolella. Uudistus ei joutunut suoraan Unionin määräyksistä. Ryynänen arvelee, että Suomen lainsäätäjät ottivat mallia uusimmasta Norjan kunnallislaista (Ryynänen 2001, 42). Kansallisvaltioiden säännös- ja lainormien aseman heikkeneminen liittyikin huomattavan vahvaan globaalien säätelyorganisaatioiden vaikutukseen kansallisiin politiikkoihin. Euroopan unionin ohella OECD, Kansainvälinen valuuttarahasto, Maailman kauppajärjestö, Euroopan keskuspankki ja Maailmanpankki ovat näitä vaikuttajia.

Ennen 1990-2000-lukua Suomessa ei puhuttu kumppanuusrakenteista tai hallinnasta. Julkiset sekä yksityiset toimijat ja yhdistykset toki pitivät keskenään yhteyttä, yksistään järkevyyden vuoksi ja ajankohtaisten tarpeiden pohjalta. Toisen maailmansodan jälkeen vakiintuneet työmarkkinaneuvottelut pohjautuivat valtakunnan tasolla korporatistisiin, kolmikantayhteistyön rakenteisiin: valtion, työnantajaliittojen ja työntekijäliittojen yhteistyösuhteisiin – sitä myötä suomalainen yhteiskuntarauhakin. Julkisen sektorin vaikutus vahvistui paljolti aivan uudenaikaiseksi hyvinvointivaltiovaiheessa, kaudella joka ulottuu 1970-luvusta 1990-luvun alkuun. Se kehitys lähti Suomessa liikkeelle alhaalta ylöspäin -suuntana. Vapaat kansalaisjärjestöt ja puolueyhdistykset kirjoittivat kansalaisten tarpeita ja laativat uudistusaloitteita poliittisille päätöksentekijöille ja hallintojärjestelmälle. Aloitteellisia olivat jotkin kunnatkin kuten esimerkiksi Saarijärvi lasten päivähoitopalvelujen kehittämisessä (Kröger 1997). Voimistuneen teollisen ja palvelutyövoiman tarpeen ja muuttoliikkeen myötä koko väestö sekä työnantajat ja tuotantoelämä tulivat entistä riippuvaisemmiksi julkisista palveluista ja etenkin paikallisten asunto-, sosiaali-, koulutus- ja terveyspalvelujen toimivuudesta.

Hyvinvointivaltion ja -kunnan palvelut eivät kuitenkaan luoneet suomalaiseen yhteiskuntaan ennestään tyystin tuntemattomia riippuvuussuhteita. Itsenäisyyden ensi kymmenillä laajat palkkatyöväestön joukot olivat sidoksissa työnantajiinsa monella muullakin tavalla kuin vain palkansaajina¹. Maaseudulla taas valtiollinen maareformi itsenäisti maataloustyöväkeä pienviljelijöiksi – taloudellisesti itsenäisiksi tilallisiksi. Riippuvuussuhteet vaikuttivat siihenkin, ketkä saattoivat yrittää sosiaalista nousua. Mäkitupalaisen tytär saattoi valmistua alakansakoulunopettajaksi vuonna 1926 vain seurakuntansa rovastin antaman lainan varassa - sitten kun hänen oli pari, kolme vuotta aiemmin onnistunut vakuuttaa tämä opintojensa kannattavuudesta.

Hyvinvointipolitiikan ja hyvinvointihallinnon vaikuttajia olivat paikallisissa suhteissa ennen muuta peruskunta ja muut, demokraattisen poliittisen järjestelmän pohjalta kootut, vastuulliset päätöksenteko-organisaatiot. Myös eduskunnan ja hallituksen toiminta vaikutti paikallisesti, kun lainsäädäntöä uudistettiin mm. yhteiskunnallisten palvelujen saannin takaamiseksi. Aktuellit paikalliset tarpeet tulivat tietoon puoluejärjestelmän, kunnallisten luottamusmiesten ja aatteellisten yhdistysten välityksellä. Kuntien johdolla oli lisäksi yhteytensä paikallisen talouden kärkimiehiin. Ne tiedettiin, tunnettiin ja otettiin huomioon suuremmassa tai pienemmässä määrin. Demokraattisen paikallisen päätöksentekojärjestelmän mukaan kunnan ja yhdistysten luottamushenkilöt kantivat mm. vaaleissa mitatun vastuun siitä, että kannattajien, jäsenkunnan ja kuntalaisten tarpeet tulivat päätöksentekijöiden tietoon. Kyseessä ei toki ollut mikään harmoninen, refleksiivinen järjestelmä, vaan se oli täynnä jännitteitä, ristiriitoja ja tasapainon etsintää.

Kunnallishallinto sai 1970-luvulta lähtien sekä valtiolta että kuntalaisilta yhä lisääntyviä hyvinvointitehtäviä. Kuitenkin kuntalaisten oloihin, palveluihin ja työmarkkinoihin vaikuttivat silloin kuitenkin yleensäkin vaikuttavat myös yksityisen talouden toimijat sekä epäviralliset ja viralliset elinkei-

noelämän ja kunnan yhteistoimintamuodot. Suurten metsäyhtiöiden jalostusyhdyksissä painoivat vielä 1950- ja 1970 -luvuilla työnantajan sana, valvonta ja sanktiot tehtaan työntekijöiden ja muidenkin asukkaiden elämässä vahvemmin kuin kunnallisten päättäjien pitämukset tai vähitellen laajenevat palvelut.

Yleensä kuitenkin virallinen, poliittisesti vastuullinen, demokraattisesti valvottu paikallinen regiimi eli vakiintunut yhteistyöjärjestelmä toimi nimenomaan kunnallishallinnon organisaatioissa - enemmän tai vähemmän ristiriidattomasti, yhtenäisesti ja vaikutusvaltaisesti. Paikallinen valta oli ehkä hajautunutta asioiden tai toimintasektoreiden mukaan kuten Jyväskylässä 1960-luvun lopulla. Se saattoi olla keskittynyttä vaikuttamista jäseniään valikoivien ja ulkopuolisia kontrolloivien paikallisten eliittien muodossa. Niin tapahtui aseveliakselin hallitsemalla Tampereella jälleerakennusvuosista 1990-luvulle saakka. (Haranne 1979, Laine & Peltonen 2003.)

Työttömyyden ja syrjäytymisen muodossa ilmenevään hallinnan kriisiin, etenkin valtiollisen toiminnan epävarmuuteen ja tehottomuuteen, odotetaan nyt vastauksia uudelta, entistä tavoitteellisemmalta yhteistyöltä monen erilaisen osapuolen, yksityisten, julkisten ja kolmannen sektorin toimijoiden kesken. Sosiaaliset ongelmat ilmenevät usein tilallisissa suhteissa; taloudellinen ja sosiaalinen taantuminen kriisiyttää paikallisen hallinnan vakiintuneet työnjaon ja käytännöt lähiöalueilla. Vahva jännite vallitsee vaaleilla valittujen poliitikkojen ja yhteisöjen edustajien välillä, kun vielä yhteisöjen edustajat eivät voi väittää edustavansa erityisen hyvin asuin- tai muita yhteisöjään. Paikallisten aktiivien arvostelu tyhjistä valitsemisesta on kuitenkin Geddesin mielestä harvoin oikeutettua. (Geddes 2000, 794.)

Suomalainen keskustelu ja tutkimus, joka koskee hanketyötä, syrjäytymistä ehkäisevää, aluelähtöistä tai työllistävää vaikuttamista, käsittelee yleensä projektien vaikutuksia. Vertaileva ote on harvinainen tutkimuksessa, eivätkä hanketyön yhteiskuntapoliittiset ja historialliset kontekstit saa huomiota. (Kritiikistä mm. Lindh & Suikkanen 2001.) Monikaan lähiötyötä koskeva tutkimus tai artikkeli ei pohdi kysymystä, mihin toimintaan hankkeet pyrkivät vaikuttamaan: lähiön sisäisiin prosesseihin vai myös ”laajempia aluekehityksen tasoja koskeviin asioihin”, niihin jotka ovat alueiden ulkopuolisten yhteiskunnallisten prosessien tulosta. Helsingin lähiöuudistusprojektien ja suomalaisten 1990-luvun Urban-hankkeiden tutkijat ottavat nämä kysymykset esille. (Karjalainen & Karisto 2000, Karjalainen, Laasonen, Mero ja Karisto 1999, Nupponen 2001, 92-93.)

Tässä artikkelissa ovat hanketyön yhteistoiminnalliset kontekstit keskeisellä sijalla: Kuriirin, siis yhden Equal-yhteisöaloiteohjelmaa toteuttaneen ja eurooppalaista yhteistyötä tehneen hankkeen toiminnalliset kontekstit - hankekielellä sanottuna sen kumppanuussuhteet ja kumppanuusmalli. Minua kiinnostavat Kuriiri-hankkeen konteksteista toimijoiden keskinäiset ja hankkeesta ulos päin suuntautuneet yhteistyösuhteet sekä kysymys, mitä ne merkitsivät Kuriirin työssä ja Kuriirille yhtenä paikallisena vaikuttajana. Esitykseni ei ole yksityiskohtainen tutkimusraportti, vaan kartoitan Kuriirin osahankkeiden yhteistyösuhteita tietyistä ajankohtaisista, hallintaa koskevistä näkökulmista. Joudun käsittelemään joidenkin osaprojektien työtä perusteellisemmin kuin toisia, koska niiden toimintamuodot ja yhteistyösuhteet liittyvät artikkelin näkökulmiin selvemmin kuin toiset.

Kuvaan aluksi, millaisten kumppanuuksien ja yhteistyösuhteiden varassa Kuriiri-hanke työskenteli kehitellessään aluelähtöistä työllistämisen mallia valmisteluvaiheessa vuosina 2001-2002 ja toteuttamisvaiheessa vuosina 2002-2005. Vertaan yhteistoimintasuhteita vastaavanlaisiin jyväskyläläisissä yhdistyksissä (Luomala & Pyykkönen 2002), Unionin Tavoite 5b -ohjelman to-

teuttamisen organisointiin Suomessa ja Ruotsissa sekä kumppanuussuhteisiin niissä 86:ssa eurooppalaisessa työllisyys- ja köyhyydenvastustamishankkeessa, jotka työskentelivät 1990-luvun loppuvuosina Euroopan unionin jäsenmaissa. Kolme hankkeista oli suomalaisia. (Geddes 2000, 783-793.) Käytän muutakin tutkimuskirjallisuutta, Kuriirin johtoryhmien ja ohjausryhmän jäsenille tekemääni kyselyä talvelta 2003 sekä Kuriirin verkostoyhteistyön kartoitusta syksyltä 2004 (Mäkinen & Nupponen 2004).

Pohdin lopuksi kysymystä, mitä yhteistyösuhteet merkitsivät Kuriirin tehtävän toteuttamiselle, mitä projektilähiöille. Ensinnäkin: millaisen sijan eri yhteistyösuhteet ja yhteistyökumppanit saivat projektin työssä, millaisia resursseja suhteet toivat projektille? Toiseksi: millaista vaihtoa Kuriirin yhteistyösuhteet ilmentävät? Mitä Kuriirin osaprojektien ja niiden kaltaisten hankkeiden työ tarjoaa hankelähiöille? Miten projektit vastaavat kumppanuussuhteissaan paikallisen hallinnan tarpeisiin – miten kestäviä hankkeissa syntyvät yhteistyökäytännöt ovat?

Kuriirin ja muiden kumppanit

Kuriirilla on tehtävineen ja organisaatiomuotoineen paljon yhteistä muun Euroopan kaupunkiuudistushankkeiden ja köyhyydenvastustamisprojektien kanssa. Kuitenkin tietoisemmin kuin eurooppalaiseen kaupunkiköyhyyden ongelmakenttiin ja sen ratkaisustrategioihin Kuriiri liittyy siihen paikalliseen työhön, mitä Huhtasuo 2000 -projekti teki vuodet 1997-2003 Jyväskylässä. Huhtasuo-projekti oli ”laaja-alainen, useasta osa-projektista koostuva asuinalueen kehittämishanke” ja työskenteli suurimman osan ajasta Euroopan Sosiaalirahaston varoin. (Huhtasuo 2000 –projektin loppuraportti.) Se oli Kuriirin suunnitteluvaiheessa malliprojektin asemassa. Kuriirin osahankkeille ei toimintalähiöiden kehittäminen asuinalueina ollut kuitenkaan yhtä tärkeä eikä toimijoiden samalla tavalla sisäistämä tehtävä kuin Huhtasuo-hankkeessa.

Projektisuunnitelma eteni vuodesta 2001 valmiiksi kehittämiskumppanuussopimukseksi helmikuussa 2002 sellaisin ilmeisin odotuksin, että hanketyö hyödyttäisi hankkeeseen osallistuvia työttömiä ja kohentaisi yleistä työllisyystilannetta kaikkien neljän kaupungin projektialueilla.

Ratkaisevimpia kehittämiskumppaneita olivat Kuriirissa yhtäältä kotimaiset hankkeen rahoittajakäytännöt ja sosiaali- ja terveysministeriö, hanketta hallinnoinut Keski-Suomen Yhteisöjen Tuki, hanketta ohjeistanut työministeriö sekä kolme eurooppalaista partnerihanketta: ”Aunaza” Espanjasta Zaragozasta, ”Tortona per il lavoro” Italiasta Tortonasta sekä ”Verbesserung der Beschäftigungsfähigkeit von Problemgruppen im Handwerk”, Mainzissa, Koblenzissa ja Trierissä toiminut Handelswerkskammerin hanke Saksasta. Nämä kaikki partnerit vaikuttivat tehtävänmäärittelyyn sekä toiminnan suunnitteluun, henkilökunnan valintaan ja ajankäyttöön. Ne seurasivat työn kulkua ja niiden oli mahdollista puuttua siihen vaihtelevin tavoin ja eri tilanteissa. Pidän näitä osapuolia Kuriirin lähi-toiminnan kumppaneina. Kumppaneilla oli erilainen merkitys sen mukaan, toimivatko he *lähi-toiminnan* sisäkehällä vai ulkokehällä. Sisäkehän toiminta oli ulkopuolisen, ennen muuta ulkokehän toimijoiden seurannan ja valvonnan kohteena.

Kumppanuudet tarkoittavat monen ja erilaisen osapuolen tiiviitä keskinäisiä yhteistyösuhteita yhteisen tehtävän hoitamiseksi – olkoot nämä toimijat sitten yksityisiä, julkisia tai kolmannelta sektorilta, paikallisia, alueellisia tai valtiollisia. Equal-hankkeissa on yhteisenä tavoitteena parantaa työmarkkinoiden tasa-arvoa ja työllisyyttä. Odotus on, että kumppanuusmuotoinen yhteis-

työ auttaa valjastamaan kaikki tärkeät resurssit ja voimat työllisyyden parantamiseen ja turvaa hanketyön vaikutusten jatkumisen tavalla tai toisella pitkälle senkin jälkeen, kun hankkeiden rahoitus on loppunut. Yhteistyön odotetaan näin lisäävän hanketyön hyödyllisyyttä – sitä tarkoittaa unionilainen termi "added value"². (O'Cinnéide 2000.)

Kumppanuusrakenne on tärkeä kysymys EU-hankkeissa – se millaiset osapuolet liittyvät yhteistyöhön. Työllisyysprojektien hyödyllisyyttä mitataan mm. sen mukaan, onko se "paikalliseen ja seutukunnalliseen yhteistyöhön perustuvaa toimintaa työllisyyden edistämiseksi" ja sitouttaako se yhteistyökumppaneita työllisyyden hoitoon. Työllisyys-hankkeiden olisi lisäksi "viritettävä yleisempää yhteiskunnallista keskustelua työllisyyteen liittyvistä asioista (seminaarien ym. tilaisuuksien kautta) ja tuotettava uutta tietoa työllistämiseen liittyvistä kysymyksistä". (Kurvinen 2003.)

Kyse ei ole vain paikallisista odotuksista. Kumppanuussuhteista on tullut kelvollisten EU-hankkeiden tunnusmerkki. Pätevät hankerahoituksen hakijat ovat selvillä siitä, että rahoituksen saamiseksi on osoitettava yhteistyösuhteiden olemassaolo paikallisten toimijoiden, ehkä kansallisen tason verkostojen ja muutaman unionilaisen sukulaishankkeen kanssa. Oikeastikin kumppanuussuhteet ovat hankkeiden elinehto. Ne turvaavat moninaiset toiminnan resurssit.

Mike Geddesin mukaan erityinen partnership-oppi, "new orthodoxy", vallitsee monien EU-maiden taloudellisissa tai sosiaalisissa parannusohjelmissa (Geddes 2000, 797). Se näkyy varsinkin kaupunki uudistuksessa ja monissa vaihtelevanmuotoisissa lähiö-hankkeissa. Niitä on syntynyt 1990- ja 2000 -luvulla, sillä asuinyhdyskuntien olot vaativat nykyään selvempää ja hyvin toisenlaista huomiota kuin Euroopan palkkatyöyhteiskunnissa 1970-80 -luvulla. Syrjäytyminen liittyy nyt kiinteästi sosiaalista järjestystä koskevaan kriisiin, ja köyhyys liittyy puolestaan talouden uudelleenjaon kriisiin. Tällä kaikella on vahva yhteys deprivaaation - kurjistumisen - "uuteen maantieteeseen" ja niihin järjestysongelmiin (rikoksiin ja niiden pelkoon), jotka liittyvät talouden, fyysisen ja sosiaalisen ympäristön taantumiseen monella urbaanilla asuinalueella. Sosiaaliset ongelmat liittyvät nyt uudella tavalla tilasuhteisiin – ne ovat spatiaalisoituneet seurauksena työttömyydestä, julkisten palvelujen karsimisesta, maahanmuuttajien määrän voimakkaasta lisääntymisestä ja säästöistä. (Geddes 2000, 783.)

Kuriirinkin työssä oli tietty spatiaalinen ulottuvuus. Yhtäältä se oli paikallinen hanke. Sen tehtävänä oli kehittää "aluelähtöisen työllistymisen malli". Osaprojektit toimivat omilla lähiöalueillaan. Toisaalta se oli myös EU-projekti, jonka ohjelmallinen pohja tulee Suomen rajojen ulkopuolelta. Ei-paikalliset vaikuttajat säätelivät, yhdenmukaistivat ja määräsivät ratkaisevalla tavalla Kuriirin organisaatiota ja työmuotoja: kansallisesti työministeriö ja Unionin tasolla Euroopan sosiaalirahasto. Ilmeisimmin työtä yhdenmukaisti paitsi Equal-ohjelman toteuttamistehtävä se erityinen kumppanuusrakenne, jota vaadittiin hankeorganisaatioilta, "Development Partnership" – työministeriön ohje- ja neuvottelukielellä "kehittämiskumppanuus".

"DP on tavoitteiltaan, tehtäväalueiltaan ja kestoaltaan rajattu kokonaisuus, joka perustuu työohjelmaan ja kehittämiskumppanuudessa mukana olevien kumppaneiden sopimukseen ja sopimukseen kansainvälisestä yhteistyöstä. Työohjelma toimii DP:n seurannan ja ohjauksen perustana ja siinä määritellään muun muassa työn tavoitteet, tulosvaatimukset, sisältö, DP:n johto ja hallinnointi, aikataulut, toiminnan dokumentointi -- Kumppanuuden tavoitteet ja tulosvaatimukset saattavat toiminnan aikana täsmentyä tai muuttua, jolloin koko työohjelmaa ja budjettia on vastaavasti tarkistettava.

DP muodostaa yhden projektin, jota kutsutaan kehittämiskumppanuudeksi ja jonka ”sateenvarjon” puitteissa voidaan toteuttaa erilaista yhteisiin tavoitteisiin suuntautuvaa toimintaa, ”osaprojekteja/kumppanuusprojekteja”. Nämä kumppanuusprojektit ovat yhdessä ratkaistavan ongelman ratkaisun kannalta toiminnallisia kokonaisuuksia, joilla on erityistehtävä ongelman ratkaisemisessa. Kaikissa DP:issä ei tarvitse olla kumppanuusprojekteja, vaan toimintamalli valitaan erikseen tarkoituksenmukaisimmalla tavalla. Rahoituksen saamisen ehtona on kumppanuuden lähestymistapa, jossa noudatetaan yhteisesti sovittua strategiaa halutun lopputuloksen saavuttamiseksi. Strategiasta sovitaan kehittämiskumppanuussopimuksessa, jossa määritellään kunkin kumppanin rooli ja velvollisuudet kumppanuuden toteuttamisessa. – Päätökset tehdään sopimusosapuolten kesken yhdessä, vaikka DP:n hallinnoinnin ja talouden päävastuu onkin sovittava yhden organisaation/kumppanin tehtäväksi. DP:n toimintaa suuntaavassa ohjausryhmässä on oltava edustus jokaiselta kumppanilta ja mahdollisista kumppanuusprojekteista.” (Euroopan sosiaalirahasto, 97-98.)

Hanketyö pääsi siis liikkeelle sillä ehdolla, että uuden projektin suunnittelijat keräsivät keskeiset paikalliset toimijat mukaan hankkeen suunnitteluun ja toteuttamiseen. Hankkeen virittäjäen tuli myös tavalla tai toisella järjestää hankkeen toimintaan osallistuvien työttömien ja muiden ”kohderyhmiin” kuuluvien vaikutus hanketyöhön.

”DP” on säännösten tasalla ja organisoijana eri asia kuin esim. maaseutuohjelmien ja rakennerahastojen kumppanuudet taikka Kuntaliiton kumppanuushankkeen yhteistyöjärjestelmät, jotka tulivat Suomessa tutuiksi 1990-luvulla. Yhteistä on kuitenkin pyrkimys tietoisesti organisoida toiminta yhteisten tavoitteiden pohjalta erilaisten toimijoiden kesken – yksityisten, julkisten ja kolmannen sektorin toimijoiden välillä - hallinnan ja ajankohtaisiin talouden ja yhteiskunnallisten suhteiden murrokseen sopeutumisen hyväksi.

Lähi toiminnan kehät ja suhdeverkostot Kuriirissa

Kehittämiskumppanuus loi Kuriirin säädellyn, vakiomuotoisen yhteistyörakenteen, joka oli hankkeen toteuttamisen taso ja toimintakenttää. Kutsun sitä lähi toiminnaksi. Kuriirin lähi toiminta oli ulkopuolisen seurannan kohteina – oli velvollisuus raportoida puolivuositain ja vuosittain kummallekin ministeriölle. Se oli kaksitahoinen. Ensinnäkin on syytä erottaa lähi toiminnasta sisäkehän yhteistyö: projektihenkilökunnan keskinäinen toiminta sekä yhteistyö henkilökunnan ja ohjausryhmän jäsenten tai paikallisten johtoryhmien jäsenten välillä. Sisäkehän yhteydet tarkoittivat Kuriirissa sitä, että toteuttamistehtäviä hoitavat ihmiset toimivat yhdessä keskenään ja välittömien valvojien ja tukijoiden kanssa.

Työtä kehillä. Sisäkehälle kuuluivat Kuriirin projektiorganisaation sisäinen toiminta - osaprojektien, projektin johdon eli johtajan, projektikoordinaattorin ja suurelta osin tutkijan välinen tiivis yhteistoiminta projektipäälliköiden ja muiden työntekijöiden kanssa. Sisäkehälle kuului myös sellainen projektin henkilökunnan yhteistyö projektin kehittämiskumppanuussopimuksen tehneiden organisaatioiden ja niiden toimijoiden kanssa, joka edisti välittömästi projektisuunnitelmien toimeenpanoa. Sinne kuuluivat myös kansainvälinen kumppanuustoiminta 4Workin vastuorganisaationa ja teemaryhmäseminaarit kolmen muun kansallisen Equal-projektin kanssa. Tämä artikkeli ei käsittele sisäkehän yhteistyöstä henkilökunnan sisäisiä suhteita.

Ulkokehän suhteet syntyivät projektiorganisaation ulkopuolisten toimijoiden kanssa ja erityi-

sesti yhteistyössä, jonka avulla projektin työntekijät, ennen muuta palveluohjaaja ja sosiaalityöntekijä, saattoivat auttaa projektin osallisia yksilöllisellä tavalla ajankohtaisissa tarpeissa. Näitä olivat suhteet työllisyys-, terveys-, sosiaali- tai koulutusviranomaisten kanssa. Koura-Kuriiri myös systematisoi näitä suhteita pitämällä alkuvaiheessa ns. verkostopalavereja keskeisten näiden toimijoiden kanssa. Ulkokehälle kuuluivat projektityöhön resursseja tuova työohjaustoiminta, joka tarkoitti ajoittaisia Koura-Kuriirin väen palavereja Lapin yliopiston kuntoutuksen ma. professorin kanssa tai Kanava-Kuriirin työntekijöiden istuntoja Sosiaalialan osaamiskeskuksen suunnittelijan – johtoryhmän jäsenen ja Kanavan työstä tutkimusta tekevän maisterin – kanssa.

Ulkokehälle kuuluvat erityisesti ne yhteistyösuhteet, joissa varmistui Kuriirin toimintaresursien jatkuvuus. Sitä merkitsi taloudellisia ja muita resursseja tuonut, melko säännöllinen Kuriirin johtajan tai projektipäälliköiden yhteistyö rahoittajakaupunkien hallinnon, valvojan viranomaisen sosiaali- ja terveysministeriön ja ohjeistajan, työministeriön kanssa sekä arvioitsijoiden kanssa.

Taulukko 1. Yhteistoiminnan keskeiset rakenteet ja osapuolet Kuriiri-projektin työssä v. 2002-2005.

	LÄHITOIMINNAN KEHÄT		SUHDEVERKOSTOT
	Sisäkehä	Ulkokehä	
Työntekijät	<p>Projektin johtaja, projektikoordinaattori, tutkija, projektipäälliköt (4kpl) projektin työntekijät</p> <p>4Work –kehittämiskumppanuus Espanjan, Italian ja Saksan Equal-projektien kanssa</p> <p>Kansallinen teematyö (Kuntoutussäätiö ja muut 13 Equal-5.1 – työllisyysprojekteja)</p>	<p><i>Yhteistyösuhteet yksilöllisessä osallisten palveluohjauksessa</i></p> <p>Työvoima toimistot Työvoiman yhteispalvelukeskukset Sosiaalitoimistot Oppilaitokset Kela Työnohjaajat Sosiaalityön ja kuntoutuksen opettajat</p>	<p>Kunnall. viranomaiset Muut projektit Kansalaisjärjestöt Valtion viranomaiset Oppilaitokset Yritykset</p>
<p>Luottamushenkilöt Valvojat Rahoittajat</p> <p>Taloudellisten ja tilaresurssien tuojat Toiminnan suunnittelijat Tiedotuksen kohteet Rekrytoinnin tukijat</p>	<p>Johtoryhmien jäsenet Ohjausryhmän jäsenet</p> <p><i>Kumppanuussopimuksen tekijät:</i> Keski-Suomen Yhteisöjen Tuki (hallinnoija) Kukkuloisten Kuriiri</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Jyväskylän kaupunki ▪ Keltinmäen Asukasyhdistys ry ▪ Myllyjärven Asukkaat ry ▪ Mäyrämäen Asukasyhdistys ry ▪ Jyvässeudun Työttömät ry ▪ Jyväskylän kaupunkiseurakunta ▪ Jyväskylän Kannatus yhdistys ry <p>Kuopio: Ekokuriiri</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Kuopion kaupunki ▪ Kuopion Seudun Omatoimiset Työnhakijat ry (KSOT) ▪ Neulamäen Kaupunginosayhdistys ry <p>Lappeenranta: Kanava-Kuriiri</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Lappeenrannan kaupunki ▪ Kaakkois-Suomen Sosiaalialan Osaamiskeskus oy <p>Rovaniemi: Koura-Kuriiri</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Rovaniemen kaupunki ▪ Ounasrinteen Asukasyhdistys ry ▪ Korkalovaaran Asukasyhdistys ry 	<p>Jyväskylän kaupunki (luottorahoituksen myöntäjä)</p> <p>Arvioitsijat (työministeriö – Sosiaalikehitys Oy, J.W. Goethe-yliopisto)</p> <p>Rahoittaja-kaupungin (5%)</p> <ul style="list-style-type: none"> - Jyväskylä - Kuopio - Lappeenranta - Rovaniemi <p>Sosiaali- ja terveysministeriö (45%:n rahoitus) Työministeriö</p>	

Sisäkehän piirit

Kuriirin perustavia, sisäkehän toimijoita olivat kumppanuussopimukseen liittyneet neljä kaupunkia, kuusi asukasyhdistystä, Jyvälän kansalaisopiston kannatusyhdistys, Kaakkois-Suomen Sosiaalialan osaamiskeskus, Kuopion Seudun Omatoimisten Työnhakijoiden yhdistys, Jyvässeudun Työttömät ry sekä Jyväskylän kaupunkiseurakunta. Allekirjoittajina olivat sosiaali- ja terveyspalvelukeskuksen johtaja Jyväskylästä, kaupunginjohtaja Kuopiosta, sosiaali- ja terveysjohtaja Lappeenrannasta ja terveyskeskuksen johtava hoitaja Rovaniemeltä. Keskeisiä kumppaneita olivat 4Workin eurooppalaiset yhteistyöprojektit.

Kullakin osahankkeella oli projektipäällikkö, projektikoordinaattori/-sihteeri ja henkilökohtaista tai ryhmämuotoista valmennus- ja tukityötä tehneet työvalmentaja, palveluohjaaja tai sosiaalityöntekijä – Rovaniemellä myös kouluttaja-tutkija. Lisäksi henkilökuntaan saattoi kuulua projektista riippuen osallisista työllistämisvaroilla palkattuja toimistosihiteeri ja projektityöntekijöitä, tupamäntä, tupaisäntä ja ympäristönhoidon työntekijöitä. Työntekijöistä, erityisesti säännöllisimmin tavanneista projektipäälliköistä sekä projektin johtajasta ja projektin koordinaattorista muodostui keskeinen Kuriirin yhteistyön ydinpiiri.

Tapaamisia oli kerran kuukaudessa, kahdessa usein päivän, kahden ajan. Sen lisäksi projektin työntekijät valmistelivat kiinteässä yhteistyössä kansainvälisiin teemaseminaareihin osallistumisia ja matkoja seminaareihin, niin myös osallistuivat yhdessä Kuntoutussäätiön kansalliseen teematyöhön, joka alkoi kesäkuussa 2003. Tutkija keräsi Tampereen Työn tiet -työllistämiprojektin tutkijan kanssa Equal-projektien tutkijoista ja arvioitsijoista kansallisen tutkimuksen ja arvioinnin teemaryhmän. Se kokoontui vuosina 2003-2004 yhteensä kolme kertaa.

Itsearviointitehtävä jäseni hankkeen yhteistoimintaa. Ns. EFQM-laatukoulutus oli yhtenä vakituisena ja hyvin keskeisenä ohjelmana projektityön alusta toukokuusta 2002 helmikuun 2003 alkupuolelle projektipäälliköiden ja projektin johdon tapaamisissa, joita järjestettiin jossain projektikaupungissa lähes joka kuukausi. Kouluttajan vetämä ryhmätyö edisti projektin henkilökunnan organisoitumista ja nopeutti toisilleen ennestään tuntemattoman työntekijäkunnan keskinäistä tutustumista. Se tarjosi yhden menettelyn Kuriirin itsearvioinnin järjestämiseen. Kuriirissa pidettiin sitä tarpeellisena koulutuksena ja se organisoitiin pitkäjänteisesti samoin kuin yritysyhteistyökoulutus alkutalvesta 2004 Saksan projektin tuella. Muut koulutustilaisuudet olivat parina päivänä järjestetty tiedotusta koskenut koulutus kesällä 2002 sekä ennen Italian teemaseminaarimatkaa järjestetty kansainvälistä yhteistyötä käsitellyt luento.

Osaprojektien tehtävät konkretisoituivat laatukoulutuksessa yhteiseen tavoitteeseen, osallistujien työllistymiseen, tähtääväksi työksi. Se etenisi tiettyjen, toisistaan poikkeavien vaiheiden myötä ja tuottaisi erityisiä, työttömien työllistämistä edistäviä tuotteita ja käytäntöjä. Työn tehokkuuden takaisi osaprojektien ja Kuriirin johdon yhteinen ja säännöllinen itsearviointi., kriittinen suunnantarkistus ja uusien toimenpiteiden kehittäminen tarpeen mukaan. Kun osaprojektien päälliköiden ja muiden työntekijöiden oli vaikea sisäistä itsearviointitehtävää sinänsäkin, erityiset laatuarvioinnin vaiheet jäivät vieraksi projektiväelle. Vuoden 2003 alkupuolelta lähtien itsearviointityö irtaantui EFQM:n käsitteistöistä, ja sitä vauhditti ensimmäisessä henkilökuntaseminaarissa maaliskuussa 2003 Jyväskylässä yhteinen arviointikeskustelu, jonka osanottajat kävivät osaprojektien työmuodoistaan laatimien posterikuvausten perusteella. Itsearviointi lähti vähitellen kesän 2003 kuluessa liikkeelle laatuarvioinnin tekniikoista irtaantunein, itsenäisin ja paljolti sen tietäidän ja niiden sovellutusten varassa, jonka Kuriirin projektikoordinaattori oli hankkinut EU-

projektijohtamiskoulutuksessa ennen Kuriiriin tuloaan. Itsearviointityö käynnistyi sen jälkeen, kun projektin johto ja osaprojektillaiset sopivat kesällä 2003 osallisten asemaa eri vaiheissa projektityössä kuvaavan ns. portaikkomallin sekä osaprojektikohtaisen kuukausiseurantaraportin käyttöönotosta.

Kansainvälinen teematyö. 4Workin työ organisoitiin *teemakohtaisen ryhmätyön* varaan. 4Workin kumppanuusprojekteista tuli työntekijöitä lokakuusta 2002 alkaen kaksi kertaa vuodessa teemaseminaariin – Zaragozaan ensimmäisellä kerralla ja lokakuussa 2003, Tortonaan toukokuun lopussa 2003, Trieriin kesäkuun alussa 2004 sekä Tortonaan syyskuussa 2004.

Kuriirista oli kolmessa teemaryhmässä, Integration-, Small and Middle Sized Enterprises - sekä Training -työryhmissä kussakin kaksi edustajaa.³ Lisäksi Kuriirin henkilökuntaa ja osallistujia kävi kolmeen otteeseen opintomatalla kumppanihankeissa.

Kuriirin työntekijät olivat toisin kuin muissa 4Work Transnational Partnershipin kumppanihankeissa määrääkaikaisissa ja tehtäväkohtaisissa työsuhteissa Keski-Suomen Yhteisöjen Tukeen – organisaatioon, joka on luettavissa uudenaikaisiksi kolmannen sektorin ”välittäjäorganisaatioksi”. Muut projektit työskentelivät sellaisen henkilökunnan varassa, joka oli palkattu hallinnoijaorganisaatioon alun pitäen toisiin tehtäviin kuin Equal-projektiin. Saksan hankkeessa hallinnoija oli julkinen ei-valtiollinen organisaatio, Handwerkskammer Trier. Italiassa vetovastuu oli Tortonan kaupungilla. Espanjan hankkeessa hallinnoija oli työnantajaliiton koulutusorganisaatio CREA.

Kuriirin ja Handwerkskammerin hankekokonaisuudet poikkesivat muista 4Workin hankkeista sateenvarjomuotonsa puolesta - sen vuoksi, että projektin työ oli hajaantunut osaprojekteiksi useampaan kaupunkiin.

Teematyöryhmien työnä oli kuvata aiheeseensa liittyviä, kumppaniprojekteissa kehitettyjä hyviä käytäntöjä. Englanninkielisten kuvausten laatimisesta tulikin työryhmäistuntojen ja koko 4Work-yhteistyön kivijalka. Tuloksena viidestä seminaarista syntyi englanninkielinen, ryhmissä tuotettu käsikirjateksti, ”Good Practice Guide”, joka esittelee valikoidut yhteistyöhankeissa kehitellyt toimintamallit ja jonka kukin osahanke julkaisi parhaaksi katsomallaan tavalla. Kuriiri suomennutti ja painatti käsikirjan, niin että 4Workin kansainvälisessä seminaarissa 17.3.2005 oli jaettavana sekä englanninkielinen että suomenkielinen kirja.

Suomalaisilla oli runsain rahoitus kansainväliseen toimintaan (15 % kokonaisbudjetista, 2,7 miljoonasta eurosta), espanjalaisilla oli toiseksi suurin, 10 % budjetista. Sitä myötä kuriirilaisia oli eniten teemaseminaareissa – yleensä 10 henkeä, kaikki 4 projektipäällikköä, Koura-Kuriirin tutkija-kouluttaja, projektintyöntekijöistä pari henkeä, projektin johtaja, projektikoordinaattori ja tutkija. 4Workin hallinnointi oli kuriirilaisilla, niin että sen johtaja oli Kuriirin johtaja ja koordinaattori niin ikään Kuriirin projektikoordinaattori.

4Workin työtä haittasi merkittävimmin lähinnä se, että työryhmien ja kumppaniprojektien seminaariosallistujat vaihtuivat moneen otteeseen. Tapaamiset ja teematyöryhmien työ oli ensisijainen yhteistyömuoto. Ylivoimaisia yhteistyön esteitä ei syntynyt, vaan yhteistoiminta sujui ja keskustelua syntyi sitä luontevammin, mitä pitemmälle yhteistyö eteni. Suunnitelmat toteutettiin, ainoastaan netin 4Workille tarkoitettu Extranet-kanava ei tullut yleiseen käyttöön. (Dera & Schimid 2004, 11.)

Luottosopimus Jyväskylän kaupungin kanssa. Kuriirin perusrahoituksesta viisi prosenttia tuli kumppanuussopimukseen liittyneiltä projektikaupungeita ja sosiaali- ja terveysministeriöltä 45 prosenttia. Työministeriö taas oli kansallisen Equal-ohjelmakokonaisuuden toteuttaja ja myös Euroopan sosiaalirahaston 50 prosentin rahoitusosuuden välittäjä sekä Equal-hankkeiden sääteli-

jä Suomessa. Kuriirin rahoitusjärjestelyistä tuli kuitenkin poikkeuksellisia suomalaisten EU-hankkeiden joukossa ja yleensäkin hankerahoituksen järjestelyihin nähden.

Määrärahojen maksatukset viivästyvät hyvin usein Euroopan sosiaalirahaston hankkeissa – ja Suomessa monesti muissakin hankkeissa, jossa määrärahat kulkevat TE-keskusten kautta. Etenkin *jälkimaksatuskäytäntö* on suuri ja yhteinen ongelma EU-hankkeissa. Se ei pelkästään hankaloita uutta, alkuun päässyttä hanketyötä ja vaikeuta työntekijöiden elämää ja palvelujen laskuttajien toimintaa, vaan vaikuttaa myös siihen, millaiset toimijat yleensä voivat saada projekteja liikkeelle. Rahoituksen epävarmuus estää pieniä toimijoita, esim. yhdistyksiä hakemaan rahoitusta hankkeilleen. Riskit ovat liian suuria. (Grönqvist 2000, 44-45.) Vielä ohjelmakaudella 1996-2000 STM:n valvomat hankkeet toisin kuin esim. työministeriön projektit saivat määrärahasensa ennakoon, niin ettei viivästyksiä tullut. Kuriirin maksatusten hallinnoija oli sosiaali- ja terveysministeriö. Equal-ohjelmakaudella 2000-2006 sen ennakkomaksatuskäytännöt yhdenmukaistettiin muiden ministeriöiden kanssa ja niistä tuli epäedullisia hankkeille.

Kuriiri-projektin maksatuksille saatiin projektin alussa sovituksi poikkeava käytäntö: Kuriirin maksatukset hoidettiin kuukausittain jälkikäteen, kun muiden STM:n hallinnoimien Equal-projektien maksatusväli oli neljä kuukautta. Tämä erillisasema teki osaltaan mahdolliseksi KYT:lle huolehtia hyvin Kuriirin maksuvalmiudesta. (Kuriiri-projektin johtajan haastattelu 18.3.2005.)

Lisäksi projektin johtaja neuvotteli Jyväskylän kaupungin kanssa korottoman 300 000 euron luottokiintiön KYT:n projektien maksuvalmiuden turvaamiseksi. Siitä lainattiin Kuriiri-projektille 160 000 euroa. Luottorahoitus ratkaisi Kuriirin osalta edellä kuvaamani, projektien työkentällä pitkään jatkuneen ongelman ja teki kaupungista ja projektin johtajasta myös valtakunnallisen vaikuttajan hankerahoituksessa. Projektin johtajan vaikuttajanroolia suomalaisessa hanketyössä kuvaa se, että hän esiintyi syksyllä 2004 *eduskunnan työelämä- ja tasa-arvovaliokunnassa* pyydettyinä lausunnonantajana. Istunto koski Euroopan Sosiaalirahaston tulevan, vuonna 2007 alkavan ohjelmakauden sääntöjä. Tilaisuus oli tärkeä myös sen puolesta, että Kuriirin johtaja saattoi tuoda esille projektien hallinnoinnissa ilmenevät, kolmannen sektorin kannalta keskeiset ongelmat.

Kuriirin suhdeverkostot⁴

Lähi toiminnan rinnalla ja siihen kietoutuneena oli Kuriirin työntekijöiden yhteistoiminta projektiorganisaation välittömän kumppanuusrakenteen ulkopuolella. Viitataan siihen termillä Kuriirin suhdeverkosto. Sen merkitys projektisuunnitelman toteuttamiselle oli välillisempi kuin lähi toiminnan kumppanuuksilla – se ei liity yhtä kiinteästi kuin sisäkehän yhteistyö projektin toimeenpanoon eikä turvaa yhtä ilmeisellä tavalla toiminnan resursseja kuin ulkokehän yhteydet tekevät.

Jokapäiväiset yhteistyösuhteet eivät olleet Kuriirin työhön lähdeittäessä yhtä valmiita kuin lähi toiminnassa, vaan muotoutuivat työn kuluessa. Ne syntyivät työntekijöiden aloitteellisuuden ja projektisuunnitelman toteuttamisen tarpeista käsin. Kyseessä oli moninaista toimintaa:

- tiedotusta ja osaprojektin työn esittelyä (Koura-Kuriiri esitteli toimintaansa mm. muille rovaniemeläisille projekteille sekä kaupunginkirjastolla ja kaupungintalolla),
- Kukuloiden Kuriiri vieraili Perhetalo-projektissa,
- Kukuloiden Kuriiri piti työntekijöiden verkostopalavereja ja arviointiseminaarin Wire-projektin kanssa. Lisäksi työvalmentaja vieraili Kukuloiden Kuriirissa.
- osaprojektin työn yhteistä suunnittelua (Eko-Kuriiri neuvotteli Neulamäen näkötorin rakentamisesta ja toiminnasta siihen liittyvien Kuopion kaupungin ympäristönhoidon ja tornin vartijan kanssa)

- Kukuloiden Kuriiri piti lehtitoimikunnan yhteydessä alueen asukasyhdistysten kanssa palaverin aluelehden jakamisesta,
 - yhteistä työskentelyä ulkopuolisen toimijan kanssa (Kanava-Kuriiri piti Työttömien yhdistyksen kanssa yhteisen kokouksen Vihreä Talo ry:n toiminnasta; Eko-Kuriirin väki neuvotteli Neulamäen Tervaruukin lampaiden ympäristönhoitotehtävistä lampaat omistavan riistavettiläisen isännän kanssa sekä kaupungin ympäristöviraston kanssa)
 - ulkopuolisille annettua koulutusta (Koura-Kuriiri piti useampaan otteeseen kehrittelemänsä ryhmätyömenetelmän, tarinallisen ryhmätyön koulutusta sosiaalialan toimijoille)
 - osallistumista yhteisiin palavereihin (Kukuloiden Kuriiri osallistui alueen lehden Kukuloiden Kaiun lehtipalaveriin)
 - sopimuksentekoa yhteistoiminnasta (Eko-Kuriiri sopi kaupungin tilatoimen kanssa siivoustöistä kirjallisella sopimuksella)
 - työnohjaus- ja prosessiohjaustyötä osaprojektin työntekijöille Koura-Kuriirissa (kuntoutuksen ma. professori Lapin yliopistosta)
- (Liitetaulukot 3a ja 3b, Mäkinen & Nupponen 2004.)

Kartoituksen aineistona ovat Kuriirin osaprojektien kuukausiseurantaraporttien tiedot 12 kuukauden ajalta, 1.8.2003 – 31.7.2004. Tiedot kuvaavat intensiivisen hanketyön vaihetta, jolloin toiminta oli löytänyt muotonsa. Hankkeiden lopettamisvaiheet eivät vielä vaikuttaneet arkityöhön. Osaprojektien välisiä eroja koskevat tiedot ovat suuntaa-antavia eivätkä kerro yksityiskohtaisesti koko kolmen vuoden kaudella vallinneista eroista yhteistyön painopisteissä.

Seurantatiedot kertovat kuten sanottu lähitoimintaa välillisemmistä yhteistyösuhteista. Ne kuvaavat ennen muuta Kuriirin hankeväen pyrkimyksiä, työntekijöiden yhteydenottoja ja aikeita luoda yhteyksiä, niin myös tarpeellisia yhteistyösuhteita. Ne eivät kerro Kuriirin kumppanien tavoitteista yhteistyösuhteissa, vaan yhteyksistä, jotka ovat suhdeverkoston asteella. Kartoitus koskee sellaisia Kuriirin yhteyksiä, jotka palvelivat Kuriirin osaprojektien toimintaa. Ne eivät olleet varsinaisia toimijaverkostoja – eivät sellaisia yhteyksiä, joissa kaikki osapuolet ovat selvästi sitoutuneet juuri tämän hankkeen työhön. (Ks. liitetaulukko 3B.)

Kullakin osaprojektilla oli analysoitujen 12 kuukauden aikana (1.8.03-31.7.04) yhteistyötä keskimäärin 25 suhdeverkoston toimijan kanssa ja kontakteja keskimäärin 55 kertaa. Kumppaneita oli eniten Eko-Kuriirilla, 34, yli kolmannes kaikista, ja vielä runsaammin kontaktikertoja, lähes 50 prosenttia neljän osaprojektin yhteenlasketuista kontakteista. Osaprojektien suhdeverkostoissa olivat tyypillisimmät yhteydet kunnallisiin viranomaisiin (23 %) sekä muihin projekteihin (25%). Kontakteista puolestaan syntyi melkein joka kolmas kuntaviranomaisten kanssa, seuraavaksi eniten muiden projektien kanssa - 17 prosenttia. Eko-Kuriirilla oli kontakteja kuntaviranomaisten kanssa eniten, 69 prosenttia, ja muilla sitten merkittävästi vähemmän. Muiden toimijoiden ryhmästä tällä osaprojektilla oli eniten yhteistyötä seurakunnan kanssa. (Liitetaulukko 3B.)

Kukuloiden Kuriirilla oli toiseksi suurin osuus kaikista kontakteista, 24 prosenttia. Muiden projektien kanssa tehdyn yhteistyön osuus oli merkittävä, vajaat 30 prosenttia, tämän osaprojektin kaikista kontakteista. Hieman vähemmän kuin joka viides Kuriirin kontakteista syntyi Koura-Kuriirin työssä ja siinä useimmat (29 prosenttia) muiden Rovaniemen projektien kanssa. Kanava-Kuriirilla oli vähiten kontakteja, ja yli puolet niistä oli joko kuntaviranomaisten ja paikkakunnan muiden projektien kanssa. (Liitetaulukko 3B.) Viralliset työllisyyspoliittiset vaikuttajat olivat keskei-

siä kumppaneita ryhmien organisoimisessa ja yksilöllisessä palveluohjauksessa, mutta analysoidusta kuukausiseurannasta päätellen osaprojektit tekivät melko vähän yhteistyötä niiden kanssa. Sen osuus (14 kpl) oli kontaktien kokonaismäärästä 6,5 prosenttia, ja siitä Eko-Kuriirin osuus oli puolestaan 57 prosenttia. (Liitetaulukot 3A ja 3B.)

Kunnallishallinnon yhteyksien vahva osuus liittyy Eko-Kuriirissa suuntautumiseen muita osaprojekteja selvemmin projektialueen tarpeiden pohjalta ja heijastaa pyrkimystä löytää Neulamäestä sopivia työllistämiseen sopivia tehtäviä, ”piilevää työtä”. Osaprojekti pyrki kehittämään toimintoja, jotka vastaisivat alueella olevaan palvelujen tarpeeseen ja edistäisivät ”lähiön sosiaalisen eheyden” tavoitetta, ehkä myös tukisivat julkisia, kaupunginhallinnon tuottamia palveluja. Näitä olivat ns. omaehtoinen, projektin sosiaalityöntekijän työ hankkeen osallisten ja alueen asukkaiden parissa, ympäristönhoito, iltapäiväkerho koululaisille sekä asukastuvan työ. Rahoitus projektin oman sosiaalityöntekijän työskentelyyn tuli projektirahoituksesta, muilta osin yhdistelmätuesta ja muista työllistämisvaroista.

Keskeinen linkki kaupunginhallinnon ja projektin välillä oli projektipäällikkö, joka työskenteli Eko-Kuriirissa puolet työajasta ja toiset puolet ympäristönhoidon kehittäjänä Eko-Kuopio -projektissa. Hän hyödynsi projekteissa omia verkostojaan, joita oli syntynyt kunnallispoliittikkona. Hänestä tuli projektin loppupuolella Kuopion kaupunginvaltuuston puheenjohtaja.

Kuriirin osaprojektit pitivät tyypillisimmin yhteyttä kunnallishallinnon kanssa, toisaalta toisten projektien kanssa. Vastaavasti Geddesin kartoittamista 86 hankkeen kumppaneista oli merkittävä osa julkisen sektorin toimijoita. Vapaaehtoisjärjestöillä oli melko selvä osa kumppanuuksissa, mutta paikallisilla järjestöillä ja toimijoilla (”local community sector organizations”) oli vähäisempi osa. Ammattijärjestöjen osuus oli vähäisin aineistossa. (Geddes 2000, 787-788.) Kuriirissa ne eivät ole lainkaan mukana kuten eivät yleensääkään suomalaisissa EU-projekteissa muuten paitsi silloin kun ne ovat itse hankkeen hallinnoijia ja alullesaattajia.

Hankkeiden kehittelykin on yleensä ratkaisevassa määrin julkisten toimijoiden varassa. Julkiset toimijat olivat tärkeitä myös Tavoite 5:n kumppanuushankkeissa sekä Etelä-Pohjanmaalla että Gävleborgissa. Se jatkoi pohjoismaisen hallintomallin perinnettä. Lisäksi asiaan vaikuttivat varmasti ajankohtaiset asiat, ennen muuta se, että pienemmillä toimijoilla on odotettavissa, kuten edellä kuvattiin, suuria maksuvalmiusongelmia, ja se että julkiset toimijat ovat Unionin hankerahoituksesta päätettäessä uusien toimintaresurssien keskeisiä jakajia ja valvojia – portinvar-tijoita. (Grönqvist 2003.)

Yritykset eivät olleet yleisimpiä kumppaneita Geddesin aineistossa, mutta vielä harvinaisempia ne olivat Kuriirin osaprojektin yhteistyösuhteissa. Tilannetta ei muuttanut Kukuloiden Kuriirin johtoryhmän asukasedustajan, paikallisen liikemiehen, työ aktiivisten yhteyksien luomiseksi Jyväskylän yrittäjäyhdistykseen. Kontaktien saannissa ja paikallisten työmarkkinoiden kartoittamisessa ei auttanut se koulutuskaan, jonka projektin johtaja ja EFQM-kouluttaja järjestivät projektiväelle – mm. opintomatalla Handwerkskammerin projektiin ja yritys yhteistyöhön Trieriin alkuvuodesta 2004. Yritysyhteistyö oli melko vähäistä myös 1990-luvun lopun työllisyysprojekteissa, esim. ISKU-kumppanuushankkeessa lisälnessa vuosina 1997-99 (O’Cinnéide 2000).

Osaprojektit pitivät yhteyttä yritysten, oppilaitosten ja työllisyshallinnon kanssa vähemmän kuin muiden toimijoiden kanssa. Johtoryhmä- ja ohjausryhmäkyselyyn vastanneista pitivät taas monet talvella 2003 yhteyksiä yrityksiin ja työvoimahallintoon nimenomaan Kuriirin tavoitteiden kannalta tärkeinä (OR-kys.C8, JR-kys. C9).⁵ Yhtä tärkeää ei ollut vastaajien mielestä oppilaitos-

ten, kolmannen sektorin ja asukkaiden vaikutus Kuriirin työhön. (Ks. liitetaulukko 2.) Myöskään toteutuneissa yhteistyösuhteissa samoin kuin projektin työntekijöiden keskusteluissa ja itsearvioinnissa eivät yhteydet asukkaisiin saaneet selvää huomiota.

Työntekijöillä oli tarve korostaa Kuriirin tehtävää työttömien työllistymisen edistäjänä, tarveta keskittyä käsittämäänsä päätehtävään, kohderyhmän kanssa työskentelyyn ja sellaiseen toimintaan, joka vastaisi ministeriöiden ja muiden rahoittajien odotuksia tuloksellisesta hanketyöstä. Aluelähtöisyys saattaisi pikemminkin uhata projektin arvoa kuin todistaa sen innovatiivisuutta. Myöskään 4Workin teematyöryhmissä ei aluelähtöinen työ herättänyt erityistä innostusta eurooppalaisten kumppanien parissa.

Aluekohtaisuuden merkitys vaihteli eri osahankkeiden työllistämistyössä. Keskeisimmin sitä sovelti Eko-Kuriiri Kuopion Neulamäessä Eko-Kuopion ympäristönhoitoprojektin rinnalla. Koura-Kuriiri suuntautui melko varhain koko kaupungin työttömien kanssa tehtävään ryhmätoimintaan ja yksilökohtaiseen palveluohjaukseen. Aluekohtaisuus merkitsi Kukkuloiden Kuriiri- ja Kanava-Kuriiri -projekteissa ensinnäkin sitä, että työttömiä ja muita ”heikossa työmarkkina-asemassa olevia asukkaita” rekrytoitiin hankelähiöistä työvalmennukseen ja muuhun toimintaan. Se tarkoitti Jyväskylässä ja Lappeenrannassa myös sitä, että hankkeen yhteydessä toimi asukastupa koontumispaikkana ja hankkeen toimintakeskuksena. Lisäksi Kanava-Kuriirin työntekijät keräsivät toiminta-alueellaan yksityisiltä asukkailta tilauksia projektin talkooringille. Useimmiten ne olivat asuntojen tai pihojen siivousta, pieniä korjaustehtäviä yms. jokapäiväisiä kunnossapitotöitä.

Eko-Kuriirin aluelähtöisenä laeva toimintamalli herätti Kuriirin työn alkuvaiheessa, etenkin keväällä 2003, muussa Kuriirin väessä kriittistä keskustelua työllistämistehtävän vaarantumisesta. Kun kaikkienkin osaprojektien työ eteni ja Eko-Kuriiri otti vaikutteita myös toisilta osaprojekteilta, se alkoi saada omaa liikkumavaraa Kuriirin sisällä. Toisaalta juuri sen työ konkretisoi hyvin ulkopuolisille, esim. toimittajille, Kuriiri-hankkeen työtettä ja aluelähtöisyyden merkitystä siinä – sitä lähtökohtaa, joka erotti sen muista Equal-hankkeista. Niinpä kaksi Kuriirin järjestämistä viidestä seminaareista käsitteli tietyistä näkökulmista alueellista otetta hanketyössä. Toinen näistä seminaareista oli Huhtasuo-projektin kanssa yhteistyössä Jyväskylässä järjestetty seminaari syksyllä 2003 ja toinen keväällä 2004 Kuopiossa järjestetty seminaari.

Kuriirin yhteistyösuhteet sisä- ja ulkokehillä sekä suhdeverkostoissa tuottivat ilmeisiä resursseja hankkeelle ja turvasivat työn jatkuvuutta. Kuriirin osaprojektit ja hallinnoiva johto huolehtivat osallisten työllistymisvalmiuksien vahvistamisesta ja työskentelivät kohderyhmän kanssa. Siinä sai johdonmukaista huomiota työllistymistä edistävien palvelujen tarve yksilötasolla, ja palveluohjauksen muodot kehittyivät. Kuriirilaiset keskittyivät näin muiden aluelähtöisten - suomalaisten ja eurooppalaisten - projektien tapaan projektin sisäisiin yhteyksiin ja kehittivät alueen ja projektikaupungin sisäisiä verkostoja

Kohderyhmäläiset - osalliset kuten Kuriirissa sanottiin varsinkin työn alussa - pääsivät vaikuttamaan osaprojektien työhön arkipäiväisessä kanssakäymisessä työntekijöiden kanssa: kirjoittamalla silloin kun työntekijät pyysivät kirjallisen palautteensa sekä osallistumalla syksyllä 2004 Kuriirin osallisten haastatteluun. Heistä ei tullut varsinaisia lähitoiminnan sisäkehän vaikuttajia. Myöskään projektialueiden asukkaat eivät kuuluneet niihin. Niin ikään eivät projektilähiöiden olot – ei varsinkaan palvelujen tilanne niissä - saaneet selvää ja järjestelmällistä huomiota osaprojektien työssä Eko-Kuriiria lukuun ottamatta. Kuriirin toiminnan analysointi valaisee ennen kaikkea suomalaisen hankekulttuurin rajoja.

Nämä ja muut artikkelini huomautukset Kuriiri-projektin työn piirteistä ja painopisteistä eivät kerro juuri Kuriirin ja sen toimijoiden erityisistä virheistä tai puutteista. Työntekijät ja osahankkeet toimivat samantapaisen kompetenssin ja rajoitusten pohjalta kuin suomalaiset EU-rahoitteiset hankkeet yleensäkin. Tuloksellisuuden ja arviointitietoisuuden paineet olivat ilmeiset ja rajoittivat näköaloja.

Mitä annettavaa Kuriirilla?

Kuriirin osaprojektit pitivät huolta sellaisista yhteyksistä ulospäin, jotka yleensä takaavat projektisuunnitelman toteuttamisen. Samalla alueella – maantieteellisellä tai toimintasektorilla – saattaa syntyä jännitteitä muiden hankkeiden ja toimijoiden kanssa. Kuriirin osahankkeet hakeutuivat kuitenkin innokkaasti yhteistyöhön muiden projektien kanssa ja näyttivät tiedostaneen kilpailun vaaran projektien välillä. Omia jännitteitä seuraa siitä, että rinnakkain toimii sekä EU-kansalaisuutta rakentavia että kotimaisia sosiaalisia hankkeita.

Kuriiri turvasi toimintaresursseja ja työnsä hyväksyttävyyttä yhteistyösuhteissaan. On syytä kysyä, millaisia uusia paikallisia resursseja se loi yhteistyösuhteineen projektikaupunkeihin – hankealueiden työttömille ja muille asukkaille. Parhaimmillaanhan kumppanuusrakenteet saattavat liikkeelle paikallisia toimijoita johdonmukaiseen ja monipuoliseen työttömyyttä hoitavaan työhön (O’Cinnéide 2000).

Kuriirin ja muiden EU-hankkeiden merkitystä ei tarvitse eikä ole hyväkään pohtia yksinomaan sen kannalta, kuin hanketoimijat yleensä tekevät ja mitä useimmiten odotetaan myös tutkimukselta: onnistuiko projekti, oliko siitä hyötyä ja mitä hyötyä tietyistä toimintamuodoista tai työntekijöistä oli projektin tuloksellisuudelle tai imagolle?

Yhteistyöllä kunnallishallinnon kanssa oli vahva sija Kuriirin osahankkeissa. Se on mielekäs ajankohtaisten kunnallishallinnon tarpeiden kannalta. Paikallishallinto yrittää sopeutua globaalis-lokaaliin talouden murrokseen sellaisin hallintapyrkimyksin, jotka korostavat innovaatioiden merkitystä, kun vastapainona on huoli arvaamattomista riskeistä (Luomala 2003, 190-193). Innovaatiohakuisuus ja uudet yhteistoimintamuodot ovat molemmat erityisen hallintapyrkimyksen ilmentymiä. Niiden avulla uhat ja mahdollisuudet pyritään saamaan haltuun, käsitettäviksi ja siten hallittaviksi. (Luomala 2003, 192.) Siinä avautuu toimintakenttää ja tilausta nimenomaan kehittämisprojekteille.

Kuriiri muistuttaa toteutuneen yhteistoimintansa puolesta niitä jyvaskyläläisiä yhdistyksiä, joille yhtäältä viranomaisyhteistyöllä on suuri merkitys ja joille toisaalta yritys yhteistyöllä on pieni merkitys: sosiaali- ja terveysalan yhdistyksiä, poliittisia yhdistyksiä, kulttuuriyhdistyksiä, maanpuolustus- ja rauhanyhdistyksiä (Luomala & Pyykkönen 2002, kuvio 5.1, 144). Yhtäläisyys onkin aika luonnollinen asia. Kuriiri kehitti kuten muutkin Equal-projektit sellaista ”työttömien ja muiden vaikeassa työmarkkina-asemassa olevien henkilöiden” työllistämisen toimintamallia, menetelmää, jonka muut toimijat, niin myös kunnalliset viranomaiset voisivat ottaa myöhemmin käyttöön. Projektit työskentelevät siis kunnallishallinnon kanssa yhteisellä kentällä. Niin myös valtakunnallisessa lähiöuudistuksessa 1990-luvun loppupuolella hankkeet suuntautuivat yhteistyöhön ensi sijassa kunnallishallinnon toimijoiden kanssa (Nupponen 2001).

Vallitseva vuorovaikutuksen suunta on projekteista ja yhdistyksistä kaupunginhallintoon päin.

Senkin puolesta Kuriirilla on yhteistä jyvaskyläläisten yhdistysten kanssa. Joka viides yhdistys oli ottanut sellaisia tehtäviä julkiselta hallinnolta, joita tämä hoiti ennen – yhdistyksistä vain seitsemän prosenttia oli luovuttanut omia tehtäviään julkisille toimijoille. (Luomala & Pyykkönen 2002, 146.) Se havainnollistaa melko hyvin niitä esteitä, joita EU-hankkeiden onnistumisella on voitettavana valtavirtaistamistehtävässä. Muutenkaan kaupunginhallinto ei lähesty ulkopuolisia, vaan nimenomaan yhdistykset ovat aktiivisia. Sama koskee kaikesta päättäen yleensä projektejakin.

Yhteistyö innovaatiohakuisten kuntaviranomaisten kanssa turvaa projektien uskottavuutta. Kun julkisten viranomaisten tiedetään tekevän yhteistyötä ensi sijassa sellaisten toimijoiden kanssa, joita nämä pitävät lupaavina ja innovatiivisina, hanke voi turvata tulevaisuutensa. Yhteistyö kertoo ulkopuolisille sen kyvykkyydestä uusiin ratkaisuihin. Kumppanuuksista odotetaan usein kuitenkin turhaan innovaatiota. Ne voivat kyllä tarjota paikallispolitiikoille helpottavan etäisyyden selviin poliittisiin vaatimuksiin. Kumppanuudet eivät kuitenkaan helposti koettele sellaisia ristiriitoja ja rajoja, jotka vaikuttavat kumppanuusrakenteiden jäsenten toimintaan. Toisin sanoen kumppanuudet muuttavat harvoin jäsentensä toimintakäytäntöjä ja synnyttävät uutta toimintakulttuuria. (Geddes 2000, 791.)

Kuriirin yhteistyöjärjestelmät tuovat havainnollisesti esiin sen, kuinka paikallinen yhteistyö ei vedä samalla tavalla uusia toimijoita kumppanuuksiin kaikkialla Euroopassa. Pohjoismaissa paikallisille yhteistyöverkostoille ei jää paljon tilaa valtion ja kuntien vahvan vaikutuksen vuoksi. Yksityinen elinkeinoelämä puolestaan ei hevin liity yhteistyöhön. Yhtä lailla vaikuttavat Saksassa ja Itävallassa korporatistiset, valtion ja yhteiskunnallisten partnereiden perinteiset yhteistyösuhteet. Etelä-Euroopan maissa kumppanuuksia syntyy lähinnä vain EU-projektien yhteistyöorganisaatioiksi. Kumppanuudet toimivat itsenäisimmin Irlannissa ja Britanniassa, ehkä myös Ranskassa ja parissa muussa maassa. (Geddes 2000, 789.)

Kuriirin työtä koskevassa aineistoissa tai havainnoissani maaliskuun lopulle 2005 mennessä ei ole merkkiä siitä, että Kuriirin yhteistyöjärjestelmät loisivat ennen pitkää ja ilmeisellä tavalla osaprojektien kaupunkeihin työllisyyspoliittisen vaikuttamisen foorumin – että ne keräisivät jatkosakin määrätietoiseen yhteistyöhön keskeisimmät paikalliset työllisyyspoliittiset vaikuttajat. Juuri avaintoimijoiden mukaan saaminen on kehittämishankkeiden yhteinen pulma (Geddes 2000, 797). Suomessa versoo kyllä nykyään työllisyys- ja aluekehittämishankkeiden runsas floora, mutta siitä ei synny helposti pitkäjänteistä, yhteiskunta- sekä työllisyyspoliittisesti tietoista ja vaikuttavaa kokonaisuutta paikkakunnille tai seuduille. Hankkeilla ei ollut tukevia lähtökohtia senkään puolesta, että kuntaorganisaatiot ja niiden päättäjät panivat painoa paikalliselle työllisyyspoliittiselle työlle hyvin vaihtelevin tavoin. Paikallisten työllisyysstrategioiden laatimistyö eteni projekti-kaupungeissa eri tahtiin, neuvottelukulttuurit poikkesivat toisistaan ja näennäiskumppanuudet olivat ilmeinen uhka (Katajamäki, Linnapuomi). Näissä suhteissa oli selviä eroja Equal-sukulaisprojektien kesken. Joensuun seudun Equal ja Työn tiet Tampereen seudulla lähtivät hanketyöhön selvästi harjaantuneempien alueellisten yhteistyökäytäntöjen varassa ja myös ohjelmatavoitteiden puolesta yhtenäisemmältä ja tietoisemmalta pohjalta kuin Kuriiri. Niiden työstä voi sitten odottaa myös kestävämpiä vaikutuksia.

Työllisyyspoliittisen vaikuttajafoorumin syntyminen Kuriirin yhteistyöjärjestelmien pohjalta on epätodennäköistä. Kuriirin toimijoiden asema työllisyyspoliittisina toimijoina tuskin muuttui hankkeen vaikutuksesta. Vika ei ole juuri Kuriirin, vaan hankkeissa kehitetyt uudet toimintatavat jäävät yleensäkin usein etäisiksi vakiintunelle yhteiskuntapoliittiselle työlle ja tulevat melko sattuu-

manvaraisesti käyttöön. Uudet työvoimanpalvelukeskukset ovat Kuriirin toimintamallien omaksumisessa keskeisiä organisaatioita. Equal-ohjeiden mukainen "valtavirtaistaminen", hankkeiden kehittämien toimintamallien juurruttaminen ja saaminen yleiseen käyttöön onnistuu melko satumanvaraisesti – ei vain työllistämishankkeissa.

Aluelähtöisyys virittää odotuksia

Kuriirissa kuten myös esimerkiksi Valtakunnallisen lähiöuudistuksen projekteissa toiminnan tasot eivät olleet eriytyneitä toisistaan. Ne koskivat harvoin sosiaalista erottelua alueilla ja asuinalueiden eriytymistä sekä palvelurakenteiden murtumista - asioita, jotka ovat alueiden ulkopuolisten prosessien tulosta. (Vrt. Nupponen 2001, 49-51, 92-93, Karjalainen, Laasanen, Mero & Karisto 1999, 147-148; Karisto & Karjalainen 2000, 161-162.) Projektialueiden palvelut saivat Kuriirin huomiota työttömien työvalmennukseen luetun yksilöllisen palveluohjauksen osana sen mukaan, millaiset olivat kulloisenkin asiakkaan ajankohtaiset tarpeet. Muuten Kuriirissa ei käsitelty uusia tai puuttuvia, arkielämää tukevia ja sujuvoittavia palveluja, ellei sitten yksilöohjauksen osana. Palveluohjaus sai työn kuluessa tunnustetun sijan Kuriirin keskeisten toimintamallien elementtinä Kuriirissa.

Projektityön säädellyt lähtökohdat tekevät ymmärrettäväksi sen, etteivät juuri asukasyhteistyö ja paneutuminen asukkaiden elämänolojen kohentamiseen ja asianajoon saanut selvää sijaa Kuriirissa - huolimatta tehtävänmuotoilussa esiintyvistä "asuntoaluelähtöisyydestä" ja siitä, että malliprojekti Huhtasuo 2000 oli aluekehittämishanke. Kuriirin ja osahankkeiden vastuulliset työntekijät olivat tietoisia siitä, että hanke ja sen työntekijät ovat koti- ja ulkomaisten rahoittajien ja muiden päättäjien arvioinnin kohteena ja että hankkeelta vaaditaan tuloksellisuutta. Se paine ja myös arviointi-istunnot kuriirilaisten kesken kiinnittivät yhteisen huomion työttömien kanssa tehtävään henkilökohtaiseen ja ryhmämuotoiseen työskentelyyn, työvalmennukseen. Sitä paitsi juuri asuntoalueiden kehittäminen tai palvelujen alueellistaminen eivät koskaan ole vakiintuneet Suomessa tunnetuksi työkentäksi eivätkä ole tuoneet tekijöilleen mainetta. Siinä ei voi erottua hedelmällisellä tavalla innovaattoriksi tai kaupungin kilpailukyvyyn ratkaisevaksi edistäjäksi. Sen sijaan edessä on loputonta puurtamista ja varmoja takaiskuja sekä arvostelua suunnalta jos toiselta.

Tahtoo kuitenkin unohtua, että EU-hankkeet ja kehittämistä lupaavat projektit ovat muidenkin toimijoiden kuin ministeriöiden, virkamiesten ja arviointisijoiden taikka – kuten Kuriirissa - sisäkehän ja ulkokehän toimijoiden odotusten kohteita. Asukkaita ja kuntalaisia, vähän tai paljon veroa maksavia, ei monesti lasketa sellaisten toimijoiden joukkoon, joilla on velvoittavia, projektityön sisäisiin valintoihin, arvokkuuteen ja sen yhteiskunnalliseen relevanssiin vaikuttavia tarpeita sekä asuinalueita koskevaa tietoa ja asiantuntemusta. He, kansalaiset, ovat suomalaisessa demokraattisessa poliittisessa ja hallintojärjestelmässä muiden toimijaryhmien rinnalla paikallisten, julkisesti rahoitettujen kehittämishankkeiden tilaajia riippumatta siitä, millaisia ovat mahdolliset hankkeen organisaatiomallit, työnjaot, suunnitelmatekstit tai rahoitusvastuut. Asukkaiden oma vaikutus ei projekteissa ja muussa virallisessa työssä ole kovin selvä lähtökohta ilmeisesti sen vuoksi, että lähiöiden asukkaat lasketaan vaikuttajien epävirallisten, ei-päättäjien joukkoon, sellaisten joilla ei ole todellisessa työssä painoa. Allenin ja Carsin mielestä asuinalueiden uudistuminen on kuitenkin paljolti kiinni siitä, että niiden toimijat oppivat tuntemaan epävirallisten verkostojen luomat resurssit. (Allen & Cars 2001, 8.)

Suomalaisissa kaupungeissa kuten muuallakin vallitsee hyvin laaja yksimielisyys lähiöiden

ongelmista (vrt. Allen & Cars 2001). Alueellinen ote ei kuitenkaan kuulu keskeisten työvälineiden joukkoon kunnissa. Jyväskylän kaupunki alkoi laman tultua purkaa jo alueellistettuja palvelurakenteita, kun vuotta aiemmin alueellistaminen näytti olevan vahva palvelujen kehittämislinja kaupunginhallinnossa. Samalla supistui niiden virkamiesten joukko, joilla oli jokapäiväinen kosketus eri puolille kaupunkia. Samalla asukkaat menettivät tarpeittensa inhimillisiä välityskanavia ja asukkaiden oloja koskeva asiantuntemus oheni virkamieskunnassa.

Kunnissa laaditaan paikkakunnasta riippumatta hyvinvointistrategioita vastauksiksi globaaleihin muutostekijöihin – kansainvälistymiseen, talouden integraatioon, EU:n vaikutukseen, tietoyhteiskuntakehitykseen, toimijoiden globalisoitumiseen. Kaikki nämä ovat myös yleismaailmallisia ilmiöitä. Paikallisuuden merkityksen kasvaminen (vrt. globalisaatio) ja rakennemuutokset työn organisoinnissa, toimintatavoissa ja ammattirakenteissa saavat huomiota vain vähän. Kunnat eivät paneudu paikallisen tiedon hankintaan ja analysoimiseen. Paikallisilla ja alueellisilla näkökohdilla on vain rajattua merkitystä, suhteessa megatrendeihin, ja niistä otetaan esille lähes aina vain negatiiviset. (Kurkinen 2003, 55.) Kun työllistämishanke toisensa jälkeen keskittyy tehokkuuden nimissä työllisyyden edistämiseen, jäävät helposti tutkimatta sellaiset mahdollisuudet, jotka ehkä edistäisivät kuntalaisten työllistymistä monipuolisemmalla tavalla kuin suoraan vaikuttaviksi tarkoitetut työllistämiskeinot.

Huolimatta siitä, että Kuriiri ja muut projektit keskittyvät jollain asuinalueella yksilökohtaiseen vaikuttamiseen ja suuntautuvat verkostoitumiseen hankealueiden virallisten toimijoiden kanssa, ne keräävät myös odotuksia, että hankkeet kiinnittäisivät huomiota ajankohtaisiin, paikallisiin oloihin ja tarpeisiin ja että asukkaat tulisivat kuulluiksi. Niinpä suomalaisten yhdistysten joukkoon on syntynyt viimeisten 10 vuoden kuluessa paljon asukasyhdistyksiä (vrt. esim. Blom 1999, 70-73). Odotukset ovat myös usein ristiriitaisia ja jännitteitä täynnä. Kuulemisen ja paikallisen paneutumisen odotukset saavat pontta menossa olevasta murroksesta. Julkisuudessa, virallisesti, korostetaan nyt tarvetta kuulla asukkaita ja kansalaisia – edistetään julkisen hallinnon refleksiivisyyttä. Myös liiketoiminnassa vallitsee kuluttajien tarpeisiin vastaamisen, asiakasystävällisyyden normi. Vanhat kuulemisen kanavat puolestaan ovat menettäneet legitimiyytään, Suomessa ennen muuta puoluelaitos, joka on tärkeä sekä paikallisesti että kansallisesti. Samalla monet kunnalliset luottamushenkilöt korostavat nykyään sitä, että he ovat asukkaiden edustajia (Luomala 2003, 206). Kuntalaiset ja kansalaiset eivät kovin vahvasti luota demokraattisen edustusjärjestelmän päättäjien kykyyn ja haluun ottaa huomioon kansalaisten tarpeet. Vaikuttamis- ja kuulluksi tulemisen kanava on silti tarpeen, joka tapauksessa.

Asukkaiden ja kuntalaisten sekä hankkeiden välillä syntyy ristiriitoja, jos kuulemistarvetta ei oteta huomioon. Yksittäisen projektin ei ole välttämättä mahdollista eikä syytä ryhtyä alueen ajankohtaisten asioiden äänitorveksi. Silti on mahdollista synnyttää samalla lähiöalueella työskentelevien kanssa järjestelmällistä yhteistyötä, joka turvaa akuuttien tarpeitten tulon virkamiesten ja päättäjien tietoon, sen että resursseja käytetään järkevästi ja pyritään vaikuttamaan alueen ja paikkakunnan ulkopuolisiin isoihin taloudellisiin ja hallinnollisiin prosesseihin – esim. palvelujen tarkoituksenmukaisuuteen. Ajan tasalla oleva projektityö ottaa nämä näkökohdat huomioon ja huolehtii siitä kautta myös oman vaikutuksensa jatkumisesta. Kukin asuntoalue tarvitsee omat asianajajansa, kollektiivisen toimijan, ja selkeän, yhteisesti sovitun toimintaohjelman. Yksi ja sama toimintamalli ei sovi joka paikkaan. Sen täytyy olla räätälöityä paikallisten ryhmien tärkeysjärjestyksiin ja voimavaroihin sopivaksi. Toimintaan on syytä lähteä neuvotellen ja tiedon-

vaihdon hengessä, vaikka se olisi epämukavaakin lähiössä työskenteleville virkamiehille ja muille toimijoille. (Allen & Cars 2001.)

Lähiöiden tilanne ei kohennu vain sillä pyrkimyksellä, että laajemmat joukot asukkaista osallistuvat yhteiseen toimintaan. On helpotettava dialogia lähiössä asuvien eri ryhmien välille, virittävä yhteydet epävirallisten ja virallisten verkostojen välille uudenlaisen tiedonvaihdon hyväksi ja neuvottelujen mahdollistamiseksi sekä luotava tilaisuuksia ristiriitojen säätelyyn. Se mahdollistaa osaltaan kollektiiviset visiot lähiön uudistumisesta. (Allen & Cars 2001, 9.)

Dokumentit

- Ekokuriiri. Kuopio: Neulamäen Equal-hanke. Asuntoaluekohtaisen elämänhallinta- ja työllistymismallin kehittäminen (EU:n Equal-yhteisöaloite), Neulamäen asukasyhdistys ry, Ekokuopio/KSOT, Kuopion kaupunki, 10 sivua, 2002. 27.2.2002.
- Equal Programme Project: Aunaza. Zaragoza, Spain.
- Equal 4 Work Development Partnership 2005 Good Practice Guide. Jyväskylä.
- Equal 4Work- Development Partnership 2005 Hyvien käytäntöjen opas. Jyväskylä.
- ESR-projektin kuvaus. Kuriiri- Neljän asuntoalueen verkosto/Toiminto 3 http://esrlomake.mol.fi/es-tierpa/kuvaus_S01087.

- Euroopan sosiaalirahasto 2000-2006. Työmarkkinoihin liittyvän syrjinnän ja eriarvoisuuden torjumista koskeva EQUAL-yhteisöaloiteohjelma: Suomi. Ei painopaikkaa, ei painovuotta.
- Hallinnon opas ESR-projektin toteuttajalle 21.9.2001 Ei kirjoittajaa, ei julkaisijaa. Moniste, 37 sivua.
- Huhtasuo 2000 -projektin loppuraportti. 26 sivua. (Moniste.)
- Improvement of employment of problem groups in the crafts. (Germany)
- Kanava-Kuriiri/Lappeenranta. 11 sivua, 28. 2. 2002.
- Kehittämiskumppanuussopimus. Kuriiri – neljän asuinalueen verkosto. Maaliskuu 2002.
- Keski-Suomen Yhteisöjen Tuki www.kyt.st
- Koura-kuriiri -hanke 2002 Oikeaa tekemistä työelämästä syrjäytyneille. Korkalovaara-Ounasrinne -asuntoalueet. Kuvaannollisesti hankkeella tartutaan käteen eli kouraantuntuvasti, 19. 2. 2002, 12 sivua. (Ks. myös Louhela, Juhani.)

- Kukkuloiden Kuriiri. 11 sivua + liite, Jyväskylä 28. 2. 2002.
- Kuriiri. Kolmen kukkulan projektisuunnitelma. Euroopan sosiaalirahaston Equal-yhteisöaloiteohjelma 15. 5. 2002-15. 5. 2005.
- Kuriiri – neljän asuntoalueen verkosto. 11 sivua + liite.
- Kuriiri-projektin johtajan Reijo Pesosen haastattelu 18.3.2005.
- Kysely Kuriirin osaprojektien johtoryhmien jäsenille joulumaaliskuu 2003. Vastausaineisto.
- Kysely Kuriirin ohjausryhmän jäsenille joulumaaliskuu 2003. Vastausaineisto.
- Louhela, Juhani 2002 Tarinalliset työmuodot Koura-Kuriiri -hankkeessa 2002-2005, 2 sivua. (Ks. Koura-Kuriiri -hanke.)
- Organization and Management of the Transnational Partnership (Suggestion by Kuriiri), 1 sivu.

- Toimenpidekokonaisuus 5.1.1, <http://www.mol.fi/esr/ohjeet/equalkumppan.pdf>
- Transnational Cooperation Agreement Proposal by Kuriiri. 3 sivua, 15. 3. 2002.
- Työministeriö 2003 Matkalla tasa-arvon ja kumppanuuden Eurooppaan. Equal- yhteisöaloiteohjelma 2000-2006. ESR. Ei painopaikkaa. Erweko Painotuote.

Kirjallisuus

- Allen, Judith & Cars, Göran 2001 Social Exclusion and Neighbourhood Governance, in Urban Futures, Sweden: Ministry of Industry, Employment and Communications. http://www.storstad.gov.se/framtid/arkiv/urban_futures/social/ufa_allen_cars.pdf.
- Aro, Timo, Laiho, Marjukka & Saari, Maija 2002 Mitä opittiin ESR-projekteista ensimmäisen rakennerahastokauden jälkeen? Case-tapauksena Satakunta. Työpoliittinen aikakauskirja 3/2002, 126-132.
- Blom, Raimo 1999 Mikä Suomessa muuttui? Sosiologinen kuva 1990-luvusta. Tampere: Hanki ja Jää & Gaudeamus.
- Dera, Suzanne & Schmid, Alfons 2004 Transnational Cooperation of Equal-Partnership for Development "Increasing the occupation ability of special groups in Handcraft". Final Evaluation Report. December 2004. Frankfurt am Main: Johann Wolfgang Goethe-Universität Frankfurt.
- Euroopan sosiaalirahasto 2000-2006. Työmarkkinoihin liittyvän syrjinnän ja eriarvoisuuden torjumista koskeva EQUAL-yhteisöaloiteohjelma:Suomi. Ei painopaikkaa, ei painovuotta.
- Geddes, Mike 2000 Tackling Social Exclusion in the European Union? The Limits to the New Orthodoxy of Local Partnerships. International Journal of Urban and Regional Research, (24):4, December 2000, 782-800.
- Grönqvist, Mikaela 2002 PARTNERSKAP – från princip till praktik. Ett jämförande studie i hur partnerskapsprincipen tolkats i praktiken i ett regionala strukturfondsprogram i Sverige och i Finland. Stockholm: Nordregio, Nordregio Working Paper 2002:3.
- Haranne, Markku 1979 Community power structure studies: an appraisal of an ever-green research tradition with a Finnish example. Helsinki: University of Helsinki.
- Karisto, Antti & Karjalainen, Pekka 2000 Lähiöprojektin kokovartalokuva: verkostoitumista ja kaupunkipolitiikkaa. Teoksessa Kunnostusta ja kuntokävelyä, asukastiloja ja aikamatkoja. Onnistiuko Helsingin lähiöprojekti? toim. Pia Bäcklund & Harry Schulman. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus, Tutkimuksia 2000: 4, 171-191.
- Karjalainen, Pekka, Laasanen, Yrjö, Mero, Pia & Karisto, Antti 1999 Toimintalinja 2: Sosiaalinen kehittäminen. Teoksessa Suomessa toteutettavien Urban-ohjelmien arviointi 1995-1999, Kimmo Lapintie ym. Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksen julkaisuja B 77. Espoo: Helsingin yliopiston sosiaalipolitiikan laitos & Teknillinen korkeakoulu & LT-Konsultit, 82-148 .
- Katajamäki, Hannu (ei vsk) Kumppanuusyhteisöjen Suomi..<http://www.eduskunta.fi/fakta/vk/tuv/astulau/katajamaki.htm>.
- Kettunen, Pauli 1994 Suojelu, suoritus, subjekti. Työsuojelu teollistuvan Suomen yhteiskunnallisissa ajattelun- ja toimintatavoissa. Vammala: Suomen Historiallinen Seura, Historiallisia tutkimuksia 189.
- Kröger, Teppo 1997 Hyvinvointikunnan aika. Kunta hyvinvointivaltion sosiaalipalvelujen rakentajana. Vammala:Acta Universitatis Tampensis, Vammalan kirjapaino.

- Kurkinen, Jorma 2003 Kuntien hyvinvointistrateginen työ. Teoksessa Alueelliset hyvinvointistrategiat, toim. Petri Kinnunen & Kaisa Kostamo-Pääkkiö. Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus julkaisuja 5. Oulu: Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus, Oulun kaupungin painatuskeskus.
- Kurvinen, Arja 2003 Paikalliset työllistämishankkeet työvoimapolitiikan toteuttamisen muotoina. Pohjois-Karjalan työllisyysseminaari 14.11.2003. Karjalan tutkimuslaitos. www.tyopooli.pkky.fi.
- Laine, Markus & Peltonen, Lasse 2003 Ympäristökysymys ja aseveliaksi - Ympäristön politisoituminen Tampereella vuosina 1959-1995. Acta Electronica Universitatis Tamperensis 247. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy.
- Le Galés, Patrick 1998 Regulations and Governance in European Cities. International Journal of Urban and Regional Research, 22 (39), Sept., 482-506.
- Lindh, Jari & Suikkanen, Asko 2001 Criteria for the impact evaluation of ESF projects. Teoksessa Good practice in finding good practice - International workshop in evaluation, Mannila, Ala-Kauhaluoma & Valjakka (toim.) Helsinki: Helsinki University Press.
- Linnapuomi, Pekka Alueellinen työllisyys sopimus. Ohjelmatyö ja työllisyysvaikutukset. Taustatietoa. www.europa.eu.int/comm/regional_policy/innovation/innovating/pacts/pdf/suomi_fi.pdf.
- Luomala, Anne 2003 Päätöksenteko liikkeessä. Teoksessa Mitä yhdistykset välittävät. Tutkimuskohteena kolmas sektori, toim. Hänninen, Kangas & Siisiäinen. Jyväskylä: Atena Kustannus Oy.
- Luomala, Anne & Pyykkönen, Miikka 2002 Yhdistysten yhteistyökumppanit ja kanssakäymisen muodot, teoksessa Yhdistykset kolmannen sektorin toimijoina. Tutkimus jyvaskyläläisistä yhdistyksistä, toim. Martti Siisiäinen. Jyväskylä: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry, 131-163.
- Mäkinen, Riitta & Nupponen, Terttu 2004 Kuriiri-projektin henkilöstökysely syksyllä 2004.
- Jyväskylä: Kuriiri-projekti, Keski-Suomen Yhteisöjen Tuki. Moniste. Syksy 2004.
- Mäkinen, Riitta & Nupponen, Terttu 2004 Neljän osaprojektin verkostoyhteistyö seurantakaudella 1.8.2003-31.7.2004 toimijaryhmittäin. Alustavaa tarkastelua osaprojektien verkostoyhteistyöstä toimijaryhmittäin. Moniste, Kuriiri-projekti.
- Nupponen, Terttu 1991 Raportti sosiaalisesta isännöinnistä Jyväskylän Kuokkalassa. Jyväskylä: Jyväskylän yliopiston sosiologian laitoksen julkaisuja 48.
- Nupponen, Terttu 2000 Arkkitehdit, sota ja yhdyskuntasuhteiden hallinta. Alvar Aallon Kokemäenjokilaakson aluesuunnitelma tilansääätelyprojektina. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Bibliotheca Historica 52.
- Nupponen, Terttu 2001 Sosiaalinen näkökulma lähiuudistuksessa. Kartoitus sosiaalisen parantamisen tehtävistä ja kuntien sosiaalitoimen osallisuudesta valtion asuntorahaston ja kuntien lähiuudistusprojekteissa 1990-luvun lopulla. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö, julkaisuja 2001:8.
- Nupponen, Terttu (2004) Kuriirin mahdollisuudet asuinaluetyössä – eurooppalainen kokemus verkostotyön merkityksestä. Katsaus Kuriiri-hankkeen asuntoalueuuden mahdollisuuksiin. Esitelmä 9.3.2004 Kuriiri-projektin EKO-Kuriiri -osaprojektin seminaarissa ”Hyvinvoinnin alueellinen kehittäminen, Neulamäen asuntoalue”, Kuopio. Julkaisematon.
- O’Cinnéide, Miheál 2000 Local Employment Partnerships in Finland. National university of Ireland, Galway, July 2000. <http://www.kuntaliitto.fi/kumppanuus/ocinneng.doc>.
- Rynänen, Aimo 2001 Tarkastuslautakunta valtuuston apuelimenä. Valtuuston aseman vahvistamista vai kuntien valtionvalvonnan kunnallistamista? Teoksessa Tulos, normi, tilivelvollisuus.

Näkökulmia tilintarkastukseen ja arviointiin, toim. Myllymäki, Arvo & Vakkuri, Jarmo. Vammala:
Tampere University Press.

Lyhenteet:

OR-kys. = kysely Kuriirin ohjausryhmän jäsenille talvella 2003

JR-kys. = kysely Kuriirin johtoryhmien jäsenille talvella 2003

TT-kys. = kysely Kuriirin työntekijöille talvella 2003

Liitetaulukko 1. Viisi tärkeintä toimijaa, joihin Kuriirin olisi luotava yhteistyösuhteet, jotta projektin tavoitteet saavutettaisiin. (Johtoryhmäkys.C9.)

Toimijaryhmä, organisaatio	Mainintoja					
	Mainintoja yhteensä		Ensimmäisen sijan mainintoja		Viimeisen sijan mainintoja	
	lkm	%	lkm	%	lkm	%
Kaupunginhallinto	13	29,5 <i>(100)</i>	4	36,4 <i>(100)</i>	1	10,0 <i>(100)</i>
- päättäjät (kh, kv)	5	(38,5)	2	-	-	-
- johto (virkamiehet)	1	(7,7)	1	-	-	-
- sosiaalitoimi	4	(30,8)	1	-	-	-
-koululaitos	1	(7,7)	-	-	-	-
- työllistämispalvelut, kuntouttava työtoiminta	2	(15,4)	-	-	1	(100,0)
Työvoimahallinto	8	18,2 <i>(100)</i>	-	-	1	10,0
- työkkäri, työvoimatoimisto, työvoimaviranomaiset, työvoimahallinto	5	62,5	-	-	-	-
- yhteispalvelupiste	2	(25,0)	-	-	-	-
- työttömien kouluttajat	1	(12,5)	-	-	-	-
Yritykset, elinkeinoelämä	7	15,9 <i>(100)</i>	4	36,4 <i>(100)</i>	1	10,0 <i>(100)</i>
III sektori, kansalaisjärjestöt	4	9,1 <i>(100)</i>	-	-	3	30,0 <i>(100)</i>
Alueen toimijaverkostot, paikalliset foorumit, kaupat	3	6,8 <i>(100)</i>	2	18,2 <i>(100)</i>	1	10,0 <i>(100)</i>
Seurakunta	2	4,5 <i>(100)</i>	1	9,1 <i>(100)</i>	1	10,0 <i>(100)</i>
TE-keskus	2	4,5 <i>(100)</i>	-	-	-	-
Oppilaitokset, koulut ja nuorista vastaavat henkilöt, opot, ammatinvalinta	2	4,5 <i>(100)</i>	-	-	-	-
Alueen asukkaat	2	4,5 <i>(100)</i>	-	-	2	20,0 <i>(100)</i>
Lehdistö	1	4,5 <i>(100)</i>	-	-	-	-
Yhteensä mainintoja kys:een C9	44	100 <i>(100)</i>	11	25,0 <i>(100)</i>	10	22,7 <i>(100)</i>
Vastaajia kysymykseen C9	11	57,9	11	-	10	-
Ei vastausta kysymykseen C9	8	42,1	8	-	9	-
Vastaajia johtoryhmäkyselyssä	19	45,2 <i>(100)</i>	-	-	-	-
<i>Johtoryhmän jäseniä kaikkiaan</i>	42	100	-	-	-	-

Liitetaulukko 2. Keskeiset yhteistyökumppanit Kuriirissa ja sen kaltaisissa työllistämisen- ja sosiaalisen kehittämisen projekteissa. (Kuriirin osaprojektien toimijaverkostokartoitus 1.8.2003-31.7.2004; Kuriirin johtoryhmäläisten kyselyaineisto talvelta 2003; Luomala & Pyykkönen 2002, Grönqvist 2003, Geddes 2000.)

Organisaatio – projekti, kumppanuushanke	Kuriirin yhteistyösuhteet			
	Toteutuneen yhteistoiminnan keskeiset osapuolet (kk-seurantaraportit 2003-2004.)		Käsitykset siitä mitä/mitä ovat Kuriirille tärkeät yhteistyökumppanit (Kuriirin johtoryhmäkyselyn vastaajat 2003)	
	Keskeisimmät	Vähiten keskeiset	Tärkeimmät	Vähiten tärkeät
Kuriiri	Kunnallishallinto, muut projektit (32-17% kaikista ao. maininnoista)	Työllisyyshall., oppilaitokset (7-10%) yritykset 0	Kunnallishallinto, työvoima-hallinto (30- 18%) (yritykset 16%)	Oppilaitokset, kolmas sektori, asuinalueen asukkaat (9-5%)
- Eko-Kuriiri	Kunnallishallinto, kansalaisjärjestöt, muut toimijat (48-16%)	Muut projektit, oppilaitokset (3-4%)
- Kanava-Kuriiri	Kunnallishallinto, muut projektit (26-26%)	Julkiset (valtion) toimijat, työllisyyshall., kansalaisjärj., muut toimijat (0-11%)
- Koura-Kuriiri	Muut projektit, kunnallishallinto (34-20%)	Julkiset (valtion) toimijat, muut toimijat (0-12%)
- Kukkuloiden Kuriiri	Muut projektit, kunnallishallinto (29-18%)	Julkiset (valtion) toimijat, työllisyyshall. (2-4%)
Jyväskylän yhdistykset (Luomala & Pyykkönen 2002, 133.)	Yhdistykset, kaupungin viranhaltijat (30-18%) Yritykset 13%	Kaupungin luottamushlöt, asukkaat, tutkijat (8-4%)		
Pohjoismaiset kumppanuudet 5b-tavoiteohjelman toteuttamishankkeissa (Grönqvist 2003, 82 – Bilaga 3.)	Ohjelman toi-meenanpovastuu a) Gävleborgissa besultsgruppen och övervak- ningskommittén, b) Etelä Pohjanmaalla maa- kuntaliitto ja sen yhteistyöryhmä sekä 9 ministeriötä aluehallintoiheen Projektien kesk. kehittelijät – 1. Gävleborgin alueella kunnat ja elinkeinoelämän järjestöt; - 2. Etelä-Pohjanmaa: Välittäjäorganisaatiot, professioneilta pohjalta hankkeita kehitteliet erilaiset organisaatiot	Aatteellisten yhdistysten rooli vähäinen – kehittelivät vain harvoja hankkeita		
Eurooppalaiset 86 kumppanuutta (Geddes 2000, 788.)	Julkisen hallinnon toimijat (yli 50%:ssa hankkeista), vapaaehtoisjärjestöt (alle 50%), paikallisyhteisöt ja asuinryhdykunnat (community sector) (yli 40%)	Työnantajat (40%), ammattijärjestöt (30%)

Liitetaulukko 3A.

Kuriirin osaprojektien kanssa työskennelleet paikalliset toimijat ja yhteistyökumppanit, lukumäärät

(yhteistyökumppanien määrää kuvaavat tiedot osaprojektien kuukausiseurantaraporteista 1.8.2003-31.7.2004

Terttu Nupponen & Riitta Mäkinen jouluk. 2004.)

Yhteistyökumppani/toimija	Osaprojekti/toimijoita kpl									
	Yhteensä		Eko-Kuriiri		Kanava-Kuriiri		Koura-Kuriiri		Kukkuloiden Kuriiri	
	lkm	%	lkm	%	lkm	%	lkm	%	lkm	%
Julkiset toimijat	4	4,0	3	8,8	0	0	0	0	1	3,6
Kunnan viranomaiset	23	22,8	10	29,4	3	18,8	5	21,7	5	17,9
Työllisyys viranomaiset	9	8,9	4	11,8	2	12,5	1	4,3	2	7,1
Oppilaitokset	10	9,9	2	5,9	2	12,5	2	8,7	4	14,3
Kansalaisjärjestöt	17	16,8	6	17,6	2	12,5	4	17,4	5	17,9
Muut projektit	25	24,8	3	8,8	5	31,3	9	39,1	8	28,6
Muut kumppanit	13	12,9	6	17,6	2	12,5	2	8,7	3	10,7
<i>Kaikki yhteensä</i>	<i>101</i>	<i>100</i>	<i>34</i>	<i>100</i>	<i>16</i>	<i>100</i>	<i>23</i>	<i>100</i>	<i>28</i>	<i>100</i>

Liitetaulukko 3B.

Kuriirin osaprojektien kanssa työskennelleet paikalliset toimijat ja yhteistyökumppanit, yhteistyökertoja koskevien mainintojen eli kontaktien lukumäärät (Yhteistyökumppanien määrää kuvaavat tiedot osaprojektien kuukausiseurantaraporteista 1.8.2003-31.7.2004, Terttu Nupponen & Riitta Mäkinen jouluk. 2004.)

Yhteistyökumppani/toimija	Osaprojekti/mainintoja kpl									
	Yhteensä		Eko-Kuriiri		Kanava-Kuriiri		Koura-Kuriiri		Kukkuloiden Kuriiri	
	lkm	%	lkm	%	lkm	%	lkm	%	lkm	%
Julkiset toimijat	8	3,7	7	6,8	0	0	0	0	1	2,0
Kunnan viranomaiset	70	32,1	48	46,6	5	26,3	8	19,5	9	17,6
Työllisyys viranomaiset	14	6,5	8	7,8	2	10,5	2	4,9	2	3,9
Oppilaitokset	21	9,8	4	3,9	3	15,8	6	14,6	8	15,7
Kansalaisjärjestöt	32	14,9	16	15,5	2	10,5	6	14,6	8	15,7
Muut projektit	37	17,2	3	2,9	5	26,3	14	34,1	15	29,4
Muut kumppanit	34	15,8	17	16,5	2	10,5	5	12,2	8	15,7
<i>Kaikki maininnat yhteensä</i>	<i>214</i>	<i>100</i>	<i>103</i>	<i>100</i>	<i>19</i>	<i>100</i>	<i>41</i>	<i>100</i>	<i>51</i>	<i>100</i>

Viitteet

- ¹ Suomi teollistui toisella tavalla kuin muualla Euroopassa – se ei liittynyt kiinteästi kaupungistumiseen. Meille syntyi aluksi koskivoiman varassa isoja tuotantokeskuksia agraariin ympäristöön, etenkin metsäteollisuuden tuotantoyhdyskuntia, keskelle maaseutua ja laajoja metsäalueita. Suuret metsäteollisuustyönantajat huolehtivat etenkin puunjalostusyhdyskunnissaan (Mäntässä, Kuusankoskella, Varkaudessa, Valkeakoskella jne.) tyväestään ja valvoivat sitä myös varsinaisen työpaikan ulkopuolella monin sellaisin tavoin, jotka merkitsevät sodanjälkeisessä Suomessa kunnallisia palveluja. Työnantaja toimi yhtiöyhteisöllisyyden hengessä: odotti tyväeltään lojaaluttu ja hyvää työpanosta huolenpitoa vastaan. (Vrt. Kettunen 1994, Kröger 1997, Nupponen 2000.)
- ² ”Added value” näytetään suomennettavan EU-kirjallisuudessa ”lisäarvoksi”. Se on harhaanjohtava käsite EU-politiikassa. Itse suomentaisin sen lisähyödyksi, sillä kyse on aivan toisenlaisesta hyötyanalyysistä kuin talousteorioiden pääoman arvonlisäystä koskevassa lisäarvon käsitteessä.
- ³ Seminaarit järjestettiin viisi kertaa – Espanjassa kaksi kertaa, Italiassa kaksi kertaa ja kerran Saksassa. Kuriiri järjesti 4Workin loppuseminaarin Suomessa Jyväskylässä 17.3. 2005. Espanjalaiset eivät voineet osallistua, koska heidän projektinsa samoin kuin rahoituksensa päättyi vuoden 2004 lopussa.
- ⁴ Tässä luvussa ovat keskeisiä artikkelin liitetaulukot 1, 2 ja 3.
- ⁵ Ohjausryhmäkyselyn kysymys: C8 ja johtoryhmäkyselyn kysymys C9 ”KEIHIN VAIKUTTAJIIN Kuriirin työssä olisi tärkeää kehittää yhteistyösuhteita, jotta tavoitteiden saavuttaminen olisi turvattu? Mainitse tärkeysjärjestyksessä viisi tärkeintä vaikuttajaa nimeltä, myös muita kuin kunnallistai valtionhallinnossa toimivia henkilöitä.”

Kirjoittajat

Päivi Kaski, YTM, suunnittelija, Etelä-Karjalan sosiaalian osaamiskeskus, Lappeenranta

Juhani Louhela, YTM, kouluttaja-tutkija, Koura-Kuriiri, Rovaniemi

Riitta Mäkinen, yht.yo, tutkija, Kuriiri, Jyväskylä

Terttu Nupponen, YTT, tutkija, Kuriiri, Jyväskylä

Veli-Matti Salminen, YTM, tutkija, Jyväskylä

Chiara Valentini, PhD student in Organizational Communication and Public Relations Department of Communication, University of Jyväskylä, Tampere